

Francis Hessey.

229
D71

Wellesley

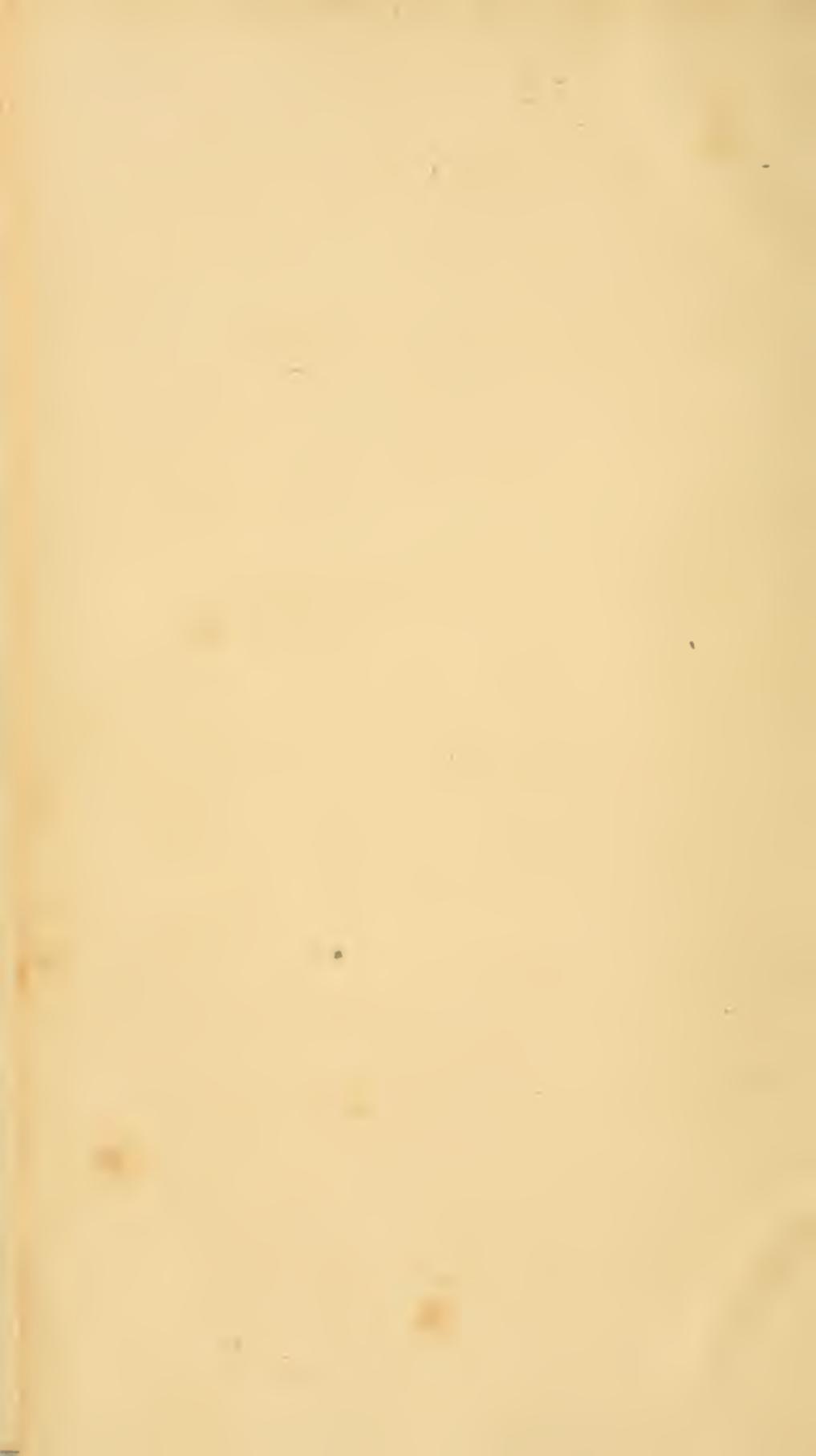
College.

Purchased from

No 99986 Sweet Fund

JASHAR.

FRAGMENTA ARCHETYPA

CARMINUM HEBRAICORUM

IN

MASORETHICO VETERIS TESTAMENTI TEXTU

PASSIM TESSELLATA

COLLEGIT, ORDINAVIT, RESTITUIT,

IN UNUM CORPUS REDEGIT,

LATINE EXHIBUIT, COMMENTARIO INSTRUXIT

JOANNES GUILELMUS DONALDSON

S. THEOLOGIAE DOCTOR; COLLEGI SS. TRINITATIS APUD CANTABRIGIENSES
QUONDAM SOCIUS.

Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς.

SERVATORIS DICTUM APUD D. JOANN. V, 38.

MDCCCLIV

PROSTAT LONDINI APUD WILLIAMS ET NORGATE.

BEROLINI APUD WILHELM HERTZ.

B5
1216
544 D66
1854

VIRO ERUDITISSIMO

CAROLO RICARDO LEPSIO

S. P. D.

JOANNES GUILELMUS DONALDSON.

Quamquam te, vir doctissime, nondum coram vidi, id nec tua culpa accidit, nec mea. Memini enim, quum in celebrissimo S. Trinitatis apud Cantabrigienses Sodalitio censebar, tu autem Academiae illius invisenda causa ad D. F. Gregorium, ejusdem Collegii Socium, discipulum olim meum, mihiique, dum vivus fuit, amicissimum diverteras, me accessum fuisse ut te apud eum convenirem. Quum autem foris abessem unicum illam tui cognoscendi occasionem perdidisti. At enim vero ea est hominum litteratorum familiaritas, ut domesticam societatem non deposcat. Et si quis alius, equidem te sine nomenclatore appellare ausim. Nam fere aequales aetate — didici enim ex curriculo vitae tuae tractationi de tabulis Eugubinis addito te dumtaxat sex mensibus proiectiorem esse — per multos annos easdem philologiae regiones peragravimus; neque quisquam est in quo

majorem placitorum et rationum similitudinem agnoscam; nemo certe est, cuius tum doctrinam tum acumen animi magis suspiciam. Ne dedignare igitur hoc levidense munusculum ultro oblatum accipere, et per litteras audire, quod in scriptioribus meis toties significavi, quanti te faciam, quanta te admiratione prosequar. Vale.

Scripsi Sitomagi Icenorum, ubi hodie est S. Regis Edmundi Opidum, a. d. VII. Id. Decembr. MDCCCLIII.

PRAEFATIO.

Quae me causae impulerint ad hoc opus suscipiendum, et qua spe perductus et sustentatus talem laborem inter tot alias occupationes exantlaverim, in Prolegomenis satis declaravi. Sed alia sunt quae lectorem in ipso limine monitum velim et quae praefationi reservanda duxerim.

Ac primum quidem de ratione ac forma operis.

Inter Israelitas, quum, regnante Solomone, diurna, ut videbatur, pace et bonis omnibus fruebantur illi diu jactati ac vexati Jehovicolae, litteras viguisse et varia librorum genera publici juris esse facta, et rationi consentaneum est credere et satis constat. Nam ut aliorum scriptiones taceam, adhuc exstant haud pauca opera, quae regi ipsi sapientissimo tribuuntur. Fuerunt autem praeterea genealogiae et gesta patriarcharum, fuit liber de bellis Jchovae, fuerunt anonymorum poetarum cantica ad eandem rem pertinentia (Num. XXI, 27), fuerunt epicae traditiones de Judicibus, inter quas Simsonis historia, ut videtur, multis salibus condita erat; denique, Annales Davidis circumferebantur ex quibus Auctor librorum Samuelicorum magnam suae materiae partem hauserit necesse est. At enim vero haec omnia historiam potius quam religionem sapiebant, quan-

tumvis theocratica illa Israelitarum historia cum pietatis norma conjuneta fuerit. Atque ut Jehovicolarum fides haberet, quo inniteretur, conscriptus, vel potius compilatus et compactus est *Liber Probitatis* (ספר הַיּוֹשֵׁב), qui, ut mea fert opinio, docebat hominem initio probum fuisse, sed per carnalem sapientiam a spiritali lege descivisse; Israclitas fuisse electos ut istam probitatis legem conservarent ac traducerent; Davidem regem factum esse, propterea quod probitatem religiosam coleret, et post multas victorias regnum summa pace stabilitum Solomoni filio tradidisse, qui, quum templum Jehovahe consecrasset et hanc veterum recentiorumque carminum Anthologiam edendam curaret, felicitati Jasharanae fastigium imposuisse videretur. Verisimile est redemptorem libri fuisse Nathanem prophetam, Davidis consiliarium, Solomonis doctorem et paedagogum (2 Sam. XII, 25), qui etiam Annales sui temporis scripsisse fertur (1 Paralip. XXIX, 29), jubente profecto Solomone, et juvante fortasse Gado. Fuit igitur iste liber prima propheticarum scholarum soboles, quae majoribus prophetis alimentum spiritale ministrabat.

Itaque quod in hoc opusculo tentavi simile est, ac si quis ex muro vetustis lapidibus et recentioris aevi lateribus, emblematis vermiculati instar, composito, lapides istos, qui olim aedis sacrae vestibulum consiciebant, ita evelleret, ut pristinam architecturae formam renovaret. Qui ita fecerit, is non ruituro aedificio ruinam properabit, sed potius

Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis.

Et per mihi mirum videtur, Welckerum, Hermannum, alios, eximiam Fragmentis Aeschyleis operam navasse, Meinekium Comoedorum reliquias quattuor tomis ordinatas edi-

disse, Alcaceum ceterosque Lyricos invenisse qui disjecta ipsorum membra colligerent; neminem autem operae pretium duxisse eundem laborem vetustissimis Sacrae Scripturac monumentis adhibere, praesertim quum hoc modo descensuris simus ad intimam Divini Libri medullam. Itaque expertus sum num fieri posset, ut defossum hunc revelatae veritatis thesaurum ex Herculaneo suo in luminis oras iterum educerem. Qui conatus si mihi ex sententia processerit, spero fore ut novam toti theologiae lucem accenderim. Sin minus, μεγάλων ἀπολισθαίνειν ὅμως εὐγενὲς ἀμάρτημα.

De ipsa libri confectione non opus est ut prolixè dissenseram. In locis Hebraicis Latine declarandis in meos usus accommodavi quodcunque apud Dathium, Rosenmüllerum, Hieronymum, probam Latinitatem cum accurata interpretatione conjunctam exhiberet. Nam nihil fere molestius est, quam diversa ejusdem significationis vocabula conquirere. In meis ipsius cogitationibus exprimendis puerilem Ciceronianae puritatis gloriolam aspernatus sum. Illud mihi satis erat ut sine calamistris et fucatis medicamentis meam sententiam iis planam facerem, quos praecipue appello, theologis, qui latiori criticae incumbunt.

Textus Masorethicos unde haec Fragmenta sunt desumpta subjiciendos putavi, non modo ut theologorum commodis consulerem, verum etiam eorum gratia, si qui sunt, qui haec Excerpta, tanquam Chrestomathiam aliquam, in scholis Hebraicis adhibere non deditabuntur. Nam quidquid statuerint homines de libri Jasharani materia et compositione, nemo tamen infitias ibit hoc volumine contineri antiquissimam eandemque pulcherrimam carminum Hebraeorum anthologiam.

Nihil jam restat nisi ut exponam quare librum meum Latine scriptum in Germania edendum voluerim. Qui novam doctioris argumenti scriptionem concinnaverit, illi utique curae est, ut *οἰκεῖος ἀνροάτης* adsit, cui studia sua imperiat, a quo vel consensum vel reprehensionem exspectet. Jam vero ea est hodie apud Britannos criticæ atque hermeneutices Biblicæ conditio, ut pauci his rebus operam dent, pauciores ad hanc provinciam ornandam atque ampliandam sint idonei. Inter Germanos autem viget linguae Hebraicæ cognitio, viget unumquodque Biblicæ scientiae pabulum, viget incorruptus amor veritatis, viget denique vera illa atque impavida Fides quae invitat candidas ingenuasque disceptationes, nec veritatis lumen reformidat. Quum igitur illud dumtaxat habuerim propositum, ut meum de Veteris Testamenti structura atque interpretatione judicium, jam per multos annos maturatum, in doctiorum hominum censuram aliquando veniret, misi hoc Opusculum trans mare in eam Terram, ubi plurimos harum rerum auctores atque arbitros esset nacturum. Quod si qui sunt in Britannia, quibus opus est ut meas opiniones cognoscant, illi profecto non ejusmodi erunt, ut scrupuli quidquam comperiant vel in lingua qua scripsi vel in urbe qua hunc librum edendum curavi. Evidem ad Clerum concessionem. Imperitum vulgus et seditiones partium duces odi et arceo. Sed faxit Deus Pater Optimus Maximus, propter Christum Dominum nostrum, et per Spiritum Sanctum, ut hic liber, quatenus is cum Ipsius voluntate congruit, bonorum eruditorumque omnium studiis se commendet !

CONSPECTUS RERUM IN PROLEGOMENIS ET COMMENTARIIS TRACTATARUM.

PROLEGOMENA.

CAPIT. I.

	PAG.
Scriptura Sacra quanam sit ratione θεόπνευστος	2
Declaratio Ecclesiae Anglicanae	3
J. A. Ernesti sententia	3
Clemens Alexandrinus quid pronuntiaverit?	3
Eadem opinionem ab anonymo quodam Britanno prolatam esse . .	4
Convenientia inter verbum Dei in S.S. et spiritum humanum quid de- monstret?	5
Gaussenii concessio	5
Quomodo discernere possimus inter divinam S.S. medullam et humanum ejusdem involucrum	6

CAPIT. II.

Veritatem saepenumero vel in Novo Testamento intus latere et riman- dam esse	7
Illud in historia resurrectionis valere uno exemplo ostenditur . . .	8
Apostolorum index purgatus et explicitus	8
Jacobus quando viderit redivivum Sospitatorem	13
Vetus Testamentum <i>a fortiori</i> Californiam quandam appellari posse, quo aurum diu delituerit	13

CAPIT. III.

Ne Novi quidem Testimenti textum intemeratum esse	14
Matthaei Evangelium non nisi in versione Graeca ad nos descendisse	14

Qui Matthaeo objiciuntur errores, eos fortasse interpreti Graeco deberi	15
Masorethicus Veteris Testamenti Textus mera traditione innititur	17
Ista traditio ex antiquioribus libris compilabatur	18
Relligiosa Veteris Testamenti Medulla in libro <i>Jashar</i> continebatur .	19

CAPIT. IV.

Duae dumtaxat Libri Jasharani citationes	20
Variae opiniones de Libri titulo	20
Voces וַיְשָׁרֶת et יְהִידָּק fere synonymae	21
Israelitas vocatos esse catervatim וַיְשָׁרֶת	22
Idem constat de nomine וַיְשָׁרֶת	23
Nomen וַיְשָׁרֶת אֶל ad radicem וַיְשָׁרֶת vel וַיְשָׁרֶת referendum esse	23
Liber וַיְשָׁרֶת qualis fuerit ex vi termini?	24

CAPIT. V.

Felix Israelitarum status regnante Solomone	25
Litteras et relligionem tunc temporis viguisse	26
Quanam ratione ostendi possit <i>librum Probitatis</i> Solomone regnante editum esse?	26
Ubinam lateant disjecta libri Jasharani membra	27
Septem libri istius partes	28
Argumentum a numero septenario	31

CAPIT. VI.

Nihil majoris momenti esse quam in intimam S.S. significationem penetrare	32
Duas esse relligiosorum hominum factiones, qui plenae S.S. interpretationi adversantur	32
Ut putant dissidentes, in eo tamen consentiunt quod relligionem et S.S. corrumpant	33
Summa philosophiae in theologia dignitas	34
Sententia Clementis — <i>ignorantium ethnici esse, opinionem haereticorum, scientiam autem verae Ecclesiae.</i>	34
Miserabilis Christianerum inter se dissensio	34
Polemicam theologiam a D. Paulo interdictam esse	34
Quid hujus tractationis auctor profiteatur?	35

COMMENTARIUS.

IN PARTEM PRIMAM.

PAG.

Universa utriusque Fragmenti significatio; <i>carnem</i> habere rationem peccati, et repugnare <i>spiritui</i> , qui ad immortalitatem conduceat	41
Explanatur Gen. VI, 3	42
Vexatissima S.S. citatio apud D. Jacobum IV, 5 ex hoc loco refin- genda est	44
Quaenam fuerint duae arbores in medio horto?	45
Scortatus et idololatria quonam pacto inter se congruant?	46
Baal-Peoris sive Priapi idololatriam cum stupri consuetudine con- junctam esse	46
Serpens in altero Fragmento phallicum Baal-Peoris signum denotat .	47
Ex eo quod <i>una</i> esitarent protoplasti et postea sexualem pudorem agnoscerent, quid sequatur?	48
Serpentem <i>nudum</i> fuisse non <i>callidum</i>	49
Triplex imprecatio quid significet?	50
Mulier in parienda, vir in sustentanda prole proprios labores subeunt .	50
Serpens phallicus, ut peccati instrumentum, incommodo inter Ori- entes maxime obvio mulctatur	50
Dissertatio de vocabulis שׁוֹפֵט, קָרְבָּה, et נַקְבָּה	52
Litteras γ et Σ inter se commutabiles esse, utramque autem in initio vocis evanidam, demonstratur ope nominis Assyrii נַאֲסָר vel אֲסָר .	54
Hanc interpretationem tam peccatum originis, ex mente Solomonis, quam propriam Israelitarum culpam aperte declarare.	56
Sexualis appetitus abusus summum est peccatum, et multorum malo- rum causa	58
Solomo testatur hanc perniciem intrinsecus ortam esse	58
Quomodo D. Paulus peccatum originis intellexerit?	58
a) Locus Epist. ad Rom. VII, 7 sqq. ad hanc normam expenditur .	59
b) Eodem respicit locus Epist. ad Phil. II, 5 sqq., qui Titanicam quan- dam culpam Adamo imputat	60
Hercules Promethei liberator.	62
Carnalis concepcionis et carnalis arrogantia	63
Pauli doctrina de carne et spiritu inter se repugnantibus et de utrius- que fructibus	63

Cor aequa ac caro concupiscentiae sedes	64
Error eorum, qui de externo quodam peccati et sollicitationis fonte hallucinantur	65
1) Haec opinio naturae humanae, qualis in S.S. describitur, perniciose repugnat	66
2) Eadem doctrinam S.S. de sollicitatione in peccata pessumdat . .	67
Ultima orationis Dominicae clausula explicatur	67
Quis sit ὁ πονηρός?	68
Triceps peccatum in carne, mundo, et diabolo versans	69
D. Jacobi sententia de sollicitatione	69
3) Sospitator ipse iisdem atque alii homines sollicitationibus obnoxius fuisse vincitur	69
Loci D. Pauli ad hanc rem pertinentes ab omnibus theologis neglecti	70
Quonam pacto Jesus et perfectus homo fuerit et tamen impeccabilis?	71
4) Ista opinio de externa peccati origine contra bonos mores et com- moda publica offendit	72
Eandem Ecclesia Anglicana nono Articulo condemnat	73
In horto Edenis describendo varia commisicuit scriba Masorethicus .	73
Relligiosa exsilii ab Edene significatio qualis sit?	74
Signorum coelestium inter populos orientales veneratio	74
De symbolico Dei exercitu quomodo loquerentur Israelitarum poetae .	75
Nubes, pro Dei curriculo, venti et fulmina pro Dei ministris habe- bantur	76
Venti <i>Cherubim</i> , fulminei ignes <i>Saraphim</i> appellati sunt	77
Haec symbola ad vetitum ingressum significandum adhibentur . . .	78
In hieroglyphico amissi Paradisi praesidio Cherubi Saraphis conjun- guntur	78
Quis claustra ista reclusurus sit?	79

IN PARTEM SECUNDAM.

Aeternum Dei propositum, quo per electam quandam ecclesiam homi- nes ab exilio revocaret	95
Etnica istius ecclesiae limitatio	96
Nominis הבל quae sit vera interpretatio?	96
Variae de Noacho traditiones	98
Non duplex fuisse sed unum generis humani initium	99

Quam arce cohaereant primum secundae et alterum primae partis	
Fragmentum	100
Phallicos ritus in stirpe Chamidarum ortos esse	100
Inde per minorem Asiam, repugnantibus Graecis et Romanis, in Europeam irrupisse	100
Istam idolatriae formam Semiticis gentibus semper invisam fuisse .	101
Hinc intelligimus, quale fuerit Chami Canaanique peccatum	101
Emendantur Gen. IX, 22, 26	102
Quale eventum habuerit illud de Shemo et Japeto vaticinium . . .	103
Shemus ut et Melchitsedequus Christum typo praesignificabat . . .	104
Habelum Shemi filium fuisse	105
Genealogias antediluvianas conciliari non posse	105
<i>Qain</i> vel Kinnaeos a Shemo oriundos esse	106
Locus vexatissimus Gen. IV, 7 restituitur et emendatur	107
Habeli caudem habere nationalem significationem	112
Kinnacorum et Amalequitarum conjunctio	113
Quonam signo Kinnaei i. e. <i>Qain</i> praemuniti sint?	115
Abrahamus tam historica quam ethnographica persona	115
Duplex designatio Abrahami Saraeque	116
Hagarae nomen ethnographicum est	116
Nomina Isaaci et Ishmaeli explicantur	117
Disputatur de participio פָּנָצֵד	118
Israelitae et Ishmaelidae tam relligione quam stirpe cognati . .	120
Arabum fortunam minime sordere	120
Abrahami et Isaaci historia quatenus intertexta?	120
In patriarcharum dramate mulierum partes praecipuae sunt . . .	121
Rem male intelligent qui Jacobo ac Rebeccae vitio vertunt, quod divino oraculo parerent	121
Ethica hujus narrationis vis	121
Pastoritia vita Jasharanae relligioni aptissima	122
Praedestinatio et electio ad ecclesiam, non ad singulos homines, pertinent	123
Vulgatas Esavi designationes ad indolem regionis Edomitiae spectare	125
Lamechum fuisse ethicum Esavi cognomen	126
Lamechus et Esavus earundem uxorum mariti	126
Lamechi nomen quid significet?	128
Lamechus Cretensium fabrorum pater	129

Jasharanae religioni quatenus repugnet Lamechi cantilena?	130
Explicantur voces <i>Bethel</i> et <i>Peniel</i>	130
Oppositio inter Adamum et Israelem	132

IN PARTEM TERTIAM.

Diluvii Noachani significatio triplex	135
I. Verum sive historicum diluvium ad totum terrarum orbem pertinere non potuit	136
II. Nominis נֹחַ significatio	137
Quomodo hoc nomen ad Solomonem pertineat	138
Arca Noachi et arca foederis eodem die ejusdem mensis super monte conquiescunt	138
Vocem נֹחַ Aegyptiam esse	140
Varie congruent Noachi et Israelitarum salus	140
Argumenta ex temporis notatione	141
III. Paulus et Petrus testantur Noachi diluvium tam Israelitarum Exodum quam Christianorum Baptismum significare posse	143
Salus <i>ex</i> aqua quomodo cum salute <i>per</i> aquam conjuncta sit?	143
Graecorum mysteria quid sibi vellent?	144
Baptismus quadruplex	144
Græcae traditiones de salute <i>per</i> aquam et <i>ex</i> aquis consequenda	145
Regeneratio cum sanctificatione non est permutanda	146
Erros quorundam de dictionibus <i>ecclesia</i> , <i>regeneratio</i> , <i>salus</i>	147
Cujusque vocabuli tam prior est, quam ulterior significatio	147
Transitus a tertia ad quartam Partem	149

IN PARTEM QUARTAM.

Librum Deuteronomii antiquissimam Pentateuchi materiem continere	158
I. Liber Jasharanus praecepta quae vocantur moralia necessario exhibebat	158
II. Ethica libri Deuteronomii indeoles	158
III. Michas propheta multus est in Deuteronomio citando	159
Libri Deuteronomii editio princeps in collectione Jasharana includebatur	160
IV. Jesus ipse nonnisi Deuteronomium, ut Mosaicae legis fontem, agnovit	163
Nomen <i>Deuteronomium</i> quid significet?	164

Hilkias, aucti Deuteronomii editor, quid praeeperit	165
Decalogus Deuteronomicus Exodico anteponendus est	165
Duarum versionum disreparantiae recensentur	166
Utriusque tabulae analysis et explicatio	167
<i>Diabolus, mundus, et caro</i> in altera tabula bis abrenunciantur . .	171
Duae Fragmenti secundi laciniae ope Michae et Novi Testamenti con- suuntur	172
Similis ratio in tertio Fragmento concinnando valet	175
Domini nostri triplex citatio explicatur	175
Blasphemia in Spiritum Sanctum qualis sit	176
Patientia, fuit peculiaris quaedam veterum Israelitarum virtus . .	177
Doctrina Deuteronomii paene Christiana	178
Quattuor priores libri Jasharani partes absolutam in se <i>τεργαστήν</i> complectuntur.	179

IN PARTEM QUINTAM.

Tres posteriores Jasharani libri partes ecquidnam singulare ac pro- prium habeant?	191
I. Jacobi canticum non potuisse a Patriarcha ipso conscribi . . .	192
Hoc poema Solomone regnante conscriptum esse	193
Jasharano libro quare sit referendum?	194
Causae, cur tres natu maximi Patriarchae filii a primogeniturae pree- rogativis excederent, ex secunda Parte explicantur	194
Ethnologicae ejusdem rei illustrationes	195
Argumentum a vocabulo טברָה	196
Inquiritur in Levitarum sacerdotium, quod paullatim creverit . .	197
Iudee benedictio ad tempora Solomonea diserte spectat	198
Tres sententiarum familiae de versu 10	199
Aurea Solomonis aetas	201
Ordo filiorum natu minorum turbatur	201
Issacar quare asino comparetur?	201
Quae de Danitis commemorantur ad Simsonem, quae de Gaditis ad Jephtham spectant	202
Naphthalitarum sub Baraquo gloria	204
Antiqua Ephraimitarum clades, praesens gloria in Josephi praedicatione significantur	205
Bellica Benjaminitarum laus	207

II. Bileami cantium non potuisse a Jasharano libro abesse	208
Solomone regnante confictum est hoc poema	208
Nomina Bileami, et patris urbisque ejus, appellativa esse potius quam propria	209
Ex ipso Bileamici carminis proposito atque indole patet illud Jasharanum fuisse	211
Bileamum a Mesopotamia oriundum esse	212
Quattuor Israelitarum castra	213
Explicantur voces אָנָן et לְעַמֵּל	213
Disputatur de vocabulo תֹּעֲבַת	214
Errant quidam in voce שְׁחִנָּה interpretanda	216
Quid sit אֲהָלִים?	216
Agagi mentio ad Sauli tempora respicit	216
Emendatur Num. XXIV, 8	217
Quarta carminis particula cum Davidis historia ad litteram congruit .	217
Finis cantilenae Maccabaeorum aetate interpolatus	218
III. Canticum quod vocatur Mosis sub initium regni Solomonei scriptum est	219
Inquiritur in nomen יְשָׁרָן	221
Deus quare צָיְד vocatus sit	223
Expeditur versus 5 constructio	223
Doctrina Jasharana qualis fuerit?	224
Rosenmüllerus recte interpretatus est v. 8.	224
Verbum נָצַח auxiliandi notionem continet v. 10	225
Omissio relativi	225
Plurale מְשֻׁדְּרִים generaliter ad idola spectat	226
Ellipsis objecti in v. 27	226
Hosea imitatur v. 34	226
Lusus verborum de apertis et opertis v. 36 ab annalium scriptore saepius adscitus	226
Psalm. CVI, 26 ad v. 40 spectat	227
Interpretatio v. 42 a Jud. V, 28—30 derivatur	227
Epimetrum cantici dolo malo interpolatus	228
Similis Ps. XC titulus et senior istius carminis aetas interpolationis chronologiam desinunt	228
Ignes jaculationis vel Saraphim in XXXIII v. 2 significantur . .	229
Vox קְדַשְׁיָךְ vel קְדַשְׁנָיו non ad Israelitas, sed ad Dei ministros spectat	230

Hi non sua ipsorum gratia, sed propter Deum quem τρισάγιον salvant, sancti appellantur	231
In v. 5 non Moses nec Deus sed Solomo intelligitur	231
Imitationes Davidicae in fine carminis	231

IN PARTEM SEXTAM.

Duae postremae Jasbarani libri partes citationibus partim innituntur	241
Historia Israelitarum non mythica sed mirabilis	242
Tres Israelitarum victoriae miranda elementorum ope profligatae .	242
Transitus maris Arabici quomodo factus sit?	243
Proeliatum est inter Israelitas et Pharaonem, et fulmina in Aegyptios missa sunt.	244
Antiquitas ovationis Mosaicae, quae in solemini coetu decantaretur .	245
Explicatur locus 2 Sam. I, 18	246
Ovatio Mosaica fuit quasi paean posteriorum Israelitarum	247
Loci aliquot illustrantur	248
Nullam prodigii astronomie in Josuae victoria significationem contineri	249
Scribam Masorethicum, ut scholiastam, citationem suam male intellexisse	250
Victoria Josuaē a Jesaia cum Davidis ad Baal-Prazim pugna comparatur	250
Habacueus quid voluerit?	251
J. D. Michaelis sententiam proferebat singularem	252
Josephus et Sirachides quid intellexerint	252
Tralatitia interpretatio quam sit absurda	253
Mira concionatoris Angli conjectura	253
Exagitatur Gumpachii explicatio	253
Quonam pacto carmen Jasharanum de Josuae triumpho resarciri possit	255
Psalmi CXXXV, CXXXVI inde, ut videtur, conflati	256
Multa esse in libro Josuae perplexa et confusa	257
Quid Arthurus Hervey de temporum ratione in libris Josuae et Iudicum statuerit	258
Ehudum, Gideonem, Jephtham coaeuos fuisse	259
Annos dumtaxat CCXL inter Josuam et Saulum intercessisse .	260
Index rerum gestarum chronologicus	260
Palaestinae conditio sub Sisrae dominatione	261
Sisra procurator fuit, qui mixtorum hominum provinciam principis nomine administrabat	263

Nomen urbis הַר־שָׁתָּה ostendit subditos Israelitas lignis caedendis occupatos fuisse	264
Sisram a lignatorum exercitu debellatum esse	265
Deborae nomen appellativum est	266
Prophetissarum inter antiquas gentes auctoritas	267
Ratio carminis Deborei, quod coaevum Baraquo fuisse videatur.	267
Explicatur v. 1	269
Corrigendos esse vv. 4, 5	270
Adsegitiam esse Jahelae in v. 6 mentionem, quae igitur extrudenda sit	271
Non liberum fuisse devictae gentis commercium	272
Explicatur פְּרוֹזֵן (v. 7), emendatur autem שְׂקָמָה	273
Nomen וַיְשִׁרְאֵל in v. 8 omissum	274
Ratio victoriae Baraquanae fusius describitur, et locus difficillimus (vv. 9—11) inde explicatur	275
V. 13 levi emendatione curatus	281
Recensio tribuum	282
Pugnantes stellae	283
De urbe <i>Meroz</i> , quae in <i>Meron</i> sit mutanda	283
Quemadmodum Jahela facinus suum patraverit	285
Ultima strope emendatur et explanatur	285

IN PARTEM SEPTIMAM.

Septimae partis fragmenta quomodo digerantur	304
E Davidieis Psalmis nonnisi eos, qui publicae celebrationi accommodati erant, ad librum Jasharanum pertinent	305
Psalmum LVII fabulis Babylonicis materiam et occasionem praebuisse	306
Duo carmina Jasharana ad Solomonis aetatem spectant	307
Hannae, quod vocatur, canticum Goliathae caedem commemorat . .	307
Procerum Goliathae corpus et armatura	309
Imitatio D. Lucae num quid demonstret?	310
Quare Davides Saulum Saulidasque lamentaretur?	311
Explicationes quaedam	311
Psalmum XVIII statim post bellum Philistaicum et arcae translacionem conscriptum esse	313
De compositione alque ordine Psalmorum fusius disputatur	314
Vox כְּלִיעָל quid significet?	318
Imitationes Jasharanae in Ps. XVIII obviae	319

Coaevam Ps. LX. historiam titulus vere descriptam habet	320
Explicationes aliquot	321
Ultima Dāvidis verba ad Jesum Christum spectant	322
Psalmus XLV Solomonis fuit epithalamium	323
Jasharana istius carminis indeoles	327
Radix יְשָׁרָן ad regionem viarum denotandam adhiberi potest	327
Vocabulum יְשָׁרָן פֶּתַח conclave palatii sive gynaeceum denotat	329
Psalmum LXVIII. Solomoneae aedis dedicationem commemorare quinque argumentis probatur	329
Eundem ultimum fuisse libri Jasharani carmen	333
Distributio partium et enarratio carminis	334
Explicant loci quidam difficiliores	336
v. 4, 5. Jasharanus carminis character	336
v. 8. Locus a Debora cantico imitatione expressus	337
vv. 12—14. Mulierum μεταμόρφωσις post partam victoriam	337
v. 18. Emendatur ἐπαξ λεγόμενον נְשָׁרָן	339
v. 19. Pentecostalis Cantileneae accommodatio	340
v. 23. Partis tertiae enarratio confirmatur	342
vv. 24, 27 spectant ad alios locos Jasharanos	343
v. 31. Quinam hostes significentur?	343
Aliae explicationes	345
Colophon operis	345

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE

QUI

IN PROLEGOMENIS ET COMMENTARIO CITANTUR, EXPLICANTUR,
ILLUSTRANTUR, EMENDANTUR.

Emendationes asterisco *, novae majoris momenti interpretationes
duobus asteriscis ** notantur.

GENESIS.		GENESIS.		GENESIS.	
	PAG.		PAG.		PAG.
I, 7. יְהֹוָה	137	IV, 17	106	XIX, 8	127
27, 28	74, 53	19—24	126 sqq.	37, 38	195
II, 1	75	VI, 1—6	42	XXI, 6, 7	117
3	31	** 3	43	** 9	118
7—9	45	5	58	28	31
9	45	14	140	XXII, 11—13	
10 sqq.	73	** VII, 6, 11	133, 141	164, 284	
** 15	45, 138	12	142	XXV, XXVII,	
25	49	** VIII, 4, 6—11		XXVIII, XXIX,	
III, 1—19, 21,			137 sqq.	XXXV	87—95
23, 24	45 sqq.	7	142	XXV, 25, 30	125
** 1	49	21	38, 64	XXVI, 22	273
3	55	IX, 13	76	XXVII, 40	27
** 6	48	** 18—27	80	** XXVIII, 12 sqq.	76
** 14	50—56	* 20	100	16, 17	
** 15 בְּנֵי	52—55	* 22	102	XXX, 29	23
** 16	50	* 26	102	XXXII, 3	75
21, 23	100	X, 21	105	30	131
** 24	74—79	XI		XXXIV, 1 sqq.	195
IV, 2—8,		XIV, 7	43	** XXXV, 9, 10	24
8—16	81, 82	18	104	13	131
*** 7	107 sqq.	XVI, XVII,		* 15	131
8	114	XXI	83—87	22—26	
13	115	XVI, 11	117	XXXVI, 32	209
* 15	115	XVII, 5, 15		XXXVII, 8	108

GENESIS.		LEVITICUS.		DEUTERONOMIUM.	
	PAG.		PAG.		PAG.
XXXVII, 1—27		** XIX, 18	153, 173	V, 7	169
180—183		XXIII, 27,		11	169
* XLIX, 3, 4	109, 194	33 sqq.	139	12	167
* 4	194			19	165
5 <i>מִבְרָה</i>				** 21	171
	128, 196			VII, 1—5	153
6	193	II, 3 sqq.	213	6	172
9	110, 210	X, 35	329, 334	13	169
10	199—201, 321	XVI, 22	43 nota,	** 16	176
11, 12	201, 209		347	6—25	156
14	202, 339	XVIII, 2	197	** 17, 18, 25	
16, 17	202, 3	XXI, 14, 27	18		22, 131, 178
18	202		18	25	176
* 19	193, 203	XXII, 5	210	VIII, 1—3	155
20	204	XXIII, XXIV		3	125
21	204, 337		183—186	X, 1—4	166
* 22	205	XXIII, 7	212	12—22	153
22—24	205—207	** XXIII, 10	211, 212	12, 13	174
* 24	206		21, 213, 224	** 16	174
26	207, 310, 321	22 <i>פּוֹעַפְתָּ</i>	214	19	159
			23	XI, 1—9	154
			24	XV, 11	159
EXODUS.		XXIV, 3, 4	208,	XVII, 14	231
			210		18, XXXI, 24,
II, 3, 5	140	6	216		26
X, 26	141	7	216		165
** XII, 37	139	*	217	XXIV, 17, 18	159
IX, 24	235	8	199, 210	XXXI, 24—26	161
XII, 37, 38	244	9		XXXII, 1—43	
XIV, 21, 22	243 sqq.	17	217, 321		186—190
24	244	18	218		223
XV, 1—18	233—35	*	21	21, 113, 218	223
2	336	*** 22	96, 219	** 4	223
11	247	*** 23		5	223, 224
13	256	*** 24	219		224
14—16	248	XXV, 8	218	8	224, 225
15	248		54	10	225, 226
26	158	DEUTERONOMIUM.		15 <i>יִשְׂרָאֵל</i>	221
XVII, 16	113	I, 39	45	17	225, 275
XX, 1—17	166	IV, 2	128	18	223
14	171	** V, 1—19, 20—22	165	26, 27	226
XXVIII, 38	131		150, 164 sqq.	34	226
				36	227
				37—39	227
				40, 41	227

DEUTERONOMIUM.		JUDICES.		1 SAMUELIS.	
	PAG.		PAG.		PAG.
XXXII, 42	227	** V, 9—11		XVIII, 6, 7	245
44	230	מִנְחָתִים 275—281		XXV, 39	281
XXXIII, 2—6,		* V, 13	281		
26—29	190, 191	14—18	282		
*** 2	229	14	113		
5	221, 231	* 15	282	* I, 18	20, 246
15	278	16	339	19—27	291, 292
17	205	18	265	19	311
26	231	19—22	283	20	28
28	231	* 23	283, 284	* 21	311
29	231	24—27	285	23	204
		* 28—30		24, 26	312, 337
		285—289, 337		II, 18	204
JOSUA.		XI, 1	264	III, 33, 34	292, 312
IX, 21	265	* 26	259	V, 20, 25	251, 313
** X, 5—14	236	XII, 1 sqq.	206	** VI, 2	314
8	255	XVI, 15	276	15	213
12, 13	20, 249 sqq.	XVIII, 1 sqq.	195	VIII, 1 sqq.	314, 320
XI, 1	262, 284	* 30	259	14	27
8, 9	258	XIX, 22	171	XXI, 18, 20	309
XII, 19	284	XXIII, 15	282	XXII, vide	
XIII, 22	210			Ps. XVIII.	
				293—296	
JUDICES.		1 SAMUELIS.		XXIII, 1—7	
					298, 299
* I, 1	259	II, 1—10	290, 291	** 1	208
III, 8—11	258	1, 8, 10	308	** 4	322
12	282	4	310	6	318
13 sqq.	258	5	310, 336		
31	265, 271	6	310		
** IV, 2—4, 5	266	IV, 8	244		
6	265	12	200	II, 3	161
11	272	X, 23, 24	309	27	198
14—51	255	XIII, 6	274	V, 10	330
15, 16	265	19	265	VI, 1	138
V, 2—31	237—240	XV, 6	112	** VIII, 1, 2	138
1	269	22, 23	161, 213	** 9	160
4, 5	270	33	113	** 65, 66	139
* 6	271	XVI, 12, 13	308	IX, 14	330
7	273	XVII, 4	309	16	326
* 8	274	38	312	** 25	198
		57	311	X, 18	325

1 REGUM.		2 PARALIPOMENON.		PSALMI.	
	PAG.		PAG.		PAG.
XI, 3	324	VII, 8—11	139	XXV, 8	328
14, 26	331	XXIII, 2 sqq.	198	XXXI, 9	273
15—22	27	XXVI, 15	58	XXXII, 11	22
XIV, 10	226			XXXIII, 1	22
XV, 11	22	EZRA.		20	203
*** XVIII, 21	227	III, 11	256	*** XXXVI, 9, 10	63
XXI, 21	226	VIII, 21	328	XXXVII, 5, 7	177
XXII, 19	75			** XL, 6—8	161
39, 46	19	JOBUS.		XLV, 2—18	
					299—300
				3	326
2 REGUM.		II, 9	178	5, 6	326
		XXII, 25	214	** 7, 8	327
IV, 38	337	XXVI, 12	140	9	325
V, 2	287	XXXII, 8	2	11	324
IX, 8	226	XXXIV, 18	317	13	326
22	46	XXXVIII, 7	75	14	324, 329
30	285			15	326
** XIV, 6	162	PSALMI.		** LV, 7, 8	134
26	226			** LVI titulus	134
XV, 29. XVI, 7	55	I, 1 sqq.	316	** LVII, 5	306
XIX, 23	264	II, 1 sqq.	218, 320	LX, 3—14	297, 298
37	55	9	217	titulus	319
XXII, 8 sqq.	161, 165	XVIII, 2—51		8, 9	321
XXV, 19	282	293—296		9	199
27	162	** 5 בְּלִיעָל	317	10	320
		7—16	313	11	320
		11	77, 314	** 14	218
1 PARALIPOMENON.		14	284	LXV, 8	340
		19	280	LXVIII, 2—36	
IV, 39—43	228	20	273		301—304
41	195	21—25	313	2	329, 334
V, 1	109	30	193, 319	4	336
VII, 21	207, 244	33, 48	308	5	336
** XI, 36	128	34	221, 232	6, 7	335, 336
XII, 1 sqq.	207	45	221, 232	8, 9	337
8	204	XIX, 1	75	12	337
XIV, 11	251	XXII, 1	164	** 13—15	337—339
XV, 3	332	12, 13	343	*** 18	339
XVIII, 12	320	22	343	19	340 sqq.
** XXII, 9	27, 138	XXIV, 7 sqq.	341	** 23	141, 342
XXV, 2	24	8, 10	337	24	217, 343

PSALMI.		PSALMI.		JESAIAS.	
	PAG.		PAG.		PAG.
LXVIII, 27	231,343	** CXXXV,		XLVIII, 1	216
** 28	331	CXXXVI, passim		XLIX, 24	281
30	330	235, 236, 256		LI, 1	223
31	343	CXXXVI, 12	256	LXIII, 1—3	126
32	330,345	CXXXVII, 1,5	306	LXVI, 1	138
34	345	CXLVIII, 8	230		
36	333,345			JEREMIAS.	
LXXII, 21	315	PROVERBIA.		IV, 4	174
LXXIII, 1	23	III, 6	328	7	345
LXXIV, 11	110	VI, 18	64	V, 28	225
19	134	XI, 3	22	** VII, 22, 23	161
LXXVII, 17 sqq.	244	5	328	XIII, 22, 26	54
34	335	XXIX, 27	22	** XVII, 9	51,64
LXXXIII, 10	284			XIX, 4	226
LXXXIV, 7	282	** VII, 22, 30		XXXI, 18	205
LXXXV, 11	105		22, 27, 41, 58	22	274
LXXXIX, 19 sqq.		ECCLESIASTES.		XLI, 16	287
	202,254			XLVIII, 45	217
6—10	247			XLIX, 19	344
XC, titulus	228	JESAIAS.			
XCH, 7,11,13,16		I, 11—17	161	EZEKIEL.	
	210,327	25,28,31	323	XVIII, 4—20	162
XCV, 8—11	45,176	V, 25	175	XXI, 32	200
4	214	VI, 1—3	230	XXIV, 3	337
XCVII, 11	22	VII, 15,16	45		
** CIV, 4	76,230	IX, 21	211	DANIEL.	
16	216	XI, 4	22	** III	306
29,30	43	13	211	** VI, 16,17	306
CVI, 28—39	57,225	XII, 2	336	XI, 17	22
26	227	XIV, 8	264		
37	225	XVII, 12,13	340	HOSEAS.	
CVII, 23—32	343	XXI, 17	310	IV, 11, VI, 10	46
CVIII, titulus	319	XXV, 4	280	VIII, 13	97
10	321	XXVI, 7	23,327	IX, 10	225
CX, 1	52,323	XXVII, 9	226	XIII, 5	225
4	104	XXVIII, 6	275	7	205
CXI, 1	23	** 21	251	12	226
CXXV, 2	340	XXXI, 3	347		
4,5	23	XLI, 8	98		
CXXVI, 2	117	XLIV, 2	221		
CXXVII, 2	274				
CXXXII, 8,14	138				

AMOS.		MATTHAEUS.		LUCAS.	
	PAG.		PAG.		PAG.
V, 21—25	161	* VIII, 28 sqq.	15	** XXIV, 13 sqq.	13
		* IX, 27	16	44	163
MICHAS.		X, 2—4	8		
I, 10	28, 159	XIII, 39	145	JOANNES.	
II, 10	160	XV, 18 sqq.	64	I, 14	71, 104
VI, 1—8	161	* 39	16	47	346
4	248	XVI, 23	72	40 sqq.	9
5	28, 159, 210	XVII, 1	163	52	5
8	173	XVIII, 18	227	III, 5, 6	348
VII, 2	28, 160	** 22	130, 164	VI, 71	11
passim	160	* XX, 30	16	VIII, 44	170
		XXII, 36—40		XI, 60	10
NAHUMUS.			6, 163, 172	XII, 29	284
			XXIII, 35	111, 112	341
II, 1	317	** XXVI, 41	67, 70	30	69
III, 5	54		53	** XVII, 15	68
			XXVIII, 19	XVIII, 11	177
HABACUCUS.		MARCUS.		ACTA	
III, 3	229	III, 16—19	8	APOSTOLORUM.	
11	251	V, 1 sqq.	15	II, 33	341
ZEPHANIAS.		VI, 7	9	40—47	148
		VII, 21—23	65, 69	47	23
II, 1	247	* VIII, 10	16	VII, 53	229
		X, 16	16		
MALACHIAS.		XII, 26	164	AD ROMANOS.	
		32, 33	174		
I, 3	122	LUCAS.		II, 15	64
III, 1	342			28, 29	174
3	145	I, 46 sqq.	175	V, 12	58
MATTHAEUS.		II, 24	177	VI, 3, 4	145
III, 11, 12	145, 323	IV, 4, 8, 12	163	** VII, 7 sqq.	59, 60
IV, 4, 7, 10	163	VII, 14—16	8	** VIII, 3	70
V, 17, 18	33, 163	VIII, 26 sqq.	15	6	63
28	167	X, 41	34	30	123
** VI, 13	67	XI, 4	67	XIX, 6	346
24	171, 176	XVI, 25	170	XVIII, 13	122
31, 33	176	XVIII, 35	15	X, 4	178
		XIX, 18	173		

AD ROMANOS.		1 AD THESSALONI-CENSES.		JACOBI.	
	PAG.		PAG.		PAG.
XIII, 10	148	I, 3	177	III, 15	69
** XV, 4	177	III, 5	68	IV, 1	70
XVI, 20	52			*** 5	44
				7	69
1 AD CORINTHIOS.		2 AD THESSALONI-CENSES.		1 PETRI.	
XI, 1	143	** III, 2, 3	67	** III, 18	72
13, 14	67			20, 21 143—146,	
XIII, fin.	177	1 AD TIMOTHEUM.			169
XV, 4—7	8	III, 16	71	21	170
** 35	145				
45	61	2 AD TIMOTHEUM.		2 PETRI.	
2 AD CORINTHIOS.		II, 23, 26 34, 35, 68		I, 4	58
VI, 15	47	III, 16	2 not.	5	69
XI, 2	46			II, 9	67
XII, 7	66	AD TITUM.		15	209
		II, 11	59	21	2
AD GALATAS.		15	159, 167		
III, 19	229	III, 5	143	1 JOANNIS.	
IV, 25	116			II, 1	311
V, 11	119	AD HEBRAEOS.		13	69
16 sqq.	63, 69	I, 3	6	14	68
17	44	II, 2	229	III, 10	171
VI, 8	58	** IV, 15	70	19—21	33
15	148, 174	V, 14	45	20, 21	64
		VI, 12	177	V, 4. cf. 19	69
AD EPIHESIOS.		VII, 1 sqq.	104	10	6
I, 4 sqq.	123	** X, 22	145	18, 19	348
IV, 8	341	** XI, 4	111		
** VI, 12	70	XII, 9	340	JUDAE.	
		16	122	** I, 17	11
AD PHILIPPENSES.					
** II, 6 sqq.	60—62	ALIORUM EPISTOLAE:		APOCALYSIS.	
AD COLOSSENSES.		JACOBI.		XI, 15	336
II, 11	174			XIX, 2	46
** 15 sqq.	70	I, 1—4	68	6	340
III, 5	170	** 13 sqq.	69	8	33
9, 10	70	II, 19	69	** XXI, 3	104

21 אָרַנִי יוֹם יוֹם וְעַמֵּס - לְנִי הָאֵל וְשִׁיעַתְנוּ סֶלֶה: הָאֵל לְנִי
 22 אֵל לְמוֹשָׁעוֹת וְלִיהְזָה אָרַנִי לְפֹתָה תֹּצְאֹות: אֲךָ-אֱלֹהִים
 23 וּמְחֵץ רָאשׁ אַיְכּוּ קָרָקָר שַׁעַר מִתְהַלֵּךְ בְּאַשְׁמָיו: אָמַר אָרַנִי
 24 מִבְשֵׁן אָשָׁוב אָשָׁוב מִפְצָלוֹת יִם: לְמַעַן תִּמְחַץ רְגַלְךָ בְּרַם
 25 לְשׁוֹן כְּלָבוֹךְ מַאֲכִים מִנְהָה: רָאוּ חִילִיכָתְךָ אֱלֹהִים חִילִיכָת
 26 אַלְיִ מְלֵכִי בְּקָרְשָׁה: קָרְמוּ שָׂרִים אַחֲרֵ גְּנָנִים בְּתוֹךְ עַלְמֹת
 27 תֹּופֶפּוֹת: בְּמִקְהָלוֹת בְּרַכוּ אֱלֹהִים אָרַנִי מִפְקוֹר יִשְׂרָאֵל:
 28 שֵׁם בְּנֵימִן צָעִיר רִים שְׁרוּ יְהוָה רְגַמְתָּם שְׁרוּ זְבָלוֹן שְׁרוּ
 29 נְפָתָלִי: צָוָה אֱלֹהִיךְ עַזָּה עֲזָה עַזָּה אֱלֹהִים זֹה בְּעַלְתָּה לְנִי:
 30 מְהִיכָּלָךְ עַל-יְרוּשָׁלָם לְךָ יוֹכִילוּ מְלָכִים שֵׁי: גַּעַר חִיתָּ קָנָה
 31 עֲרָת אֲבִירִים בְּעַגְלִי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצִּיכָּסֶף בְּזֹר עַמִּים
 32 קְרֻבּוֹת וְחִפְצָיו: יַאֲתָיו חִשְׁמָטִים מִנִּי מִצְרָים פִּישׁ תְּרִיז יְרוּזָלָם
 33 לְאֱלֹהִים: מִמְּלֻכּוֹת הָאָרֶץ שִׁירָו לְאֱלֹהִים זְמָרוּ אָרַנִי סֶלֶה:
 34 לְרַכְבָּ בְּשָׁמֵי שְׁמֵי-קָרְם הַן וְפַנְן בְּקֹולוּ קֹול עַז: תַּנְנוּ עַז
 35 לְאֱלֹהִים עַל-יִשְׂרָאֵל גָּנוֹתָו וְעַז בְּשָׁחָקִים: נֹרָא אֱלֹהִים
 36 מִמְּקֹדְשָׁךְ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נָתַן עַז וְתַעֲצָמוֹת לְעַם בְּרוֹךְ
 אֱלֹהִים:]

נְתַחַת לִירָאָךְ נֵס לְהַתְנוּסָס מִפְנֵי קַשְׁט סָלָה: לִמְעֵן⁶
 וְחַלְצֹן יְדִירֶיךָ הַשְׁוֹעָה יְמִינֶךָ וְעַגְגֶךָ: אֱלֹהִים רֶבֶר בְּקָרְשׁוֹ⁸
 אֻלְלוֹה אֲתַלְקָה שְׁכָם וְעַמְקָה סְפוֹת אָמְדוֹר: לֵי גָלָעָר
 וְלֵי מְנַשָּׁה וְאַפְרוּס מְעוֹזָה רַאֲשָׁה יְהוּדָה מְחַקְקִי: מְוֹאָב¹⁰
 סִיר רְחַצְיָה עַל-אַרְזָם אַשְׁלִיךְ נְעַלְיָה עַלְיָה פְּלַשְׁת הַתְּרוּעָה:¹¹
 מַי יוּבְלָנִי עִיר מְצֹור מַי נְחַנִּי עַר-אַרְזָם: הַלְא-אַתָּה אֱלֹהִים¹²
 וְנַחַתָּנוּ וְלֹא-תִצְא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: הַבָּה-לְנוּ עֲזָרָת¹³
 מַצְרָה וְשֹׂא תְּשִׁועָתֵינוּ: בְּאֱלֹהִים נְעַשָּׂה-חִיל וְהָוָא יְבוֹס¹⁴
 צִירָנוּ:]¹⁵

CAP. LXVIII.

לִמְנַצֵּחַ לְרוֹר מְזֻמָּר שִׁיר: [וַיְקִים אֱלֹהִים וַיְפֹצַג אַוְיכְּבוֹ² Pars VII.
 וַיְנוּסָס מְשַׁנְאָיו מִפְנֵנוֹ: כְּחַנְלָף עַשְׁן תְּנִילָה כְּהַמִּס דְּוֹנָג³ Fr. VII.
 מִפְנֵי-אַשׁ וְאַבְרוֹ רְשָׁעִים מִפְנֵי אֱלֹהִים: וְצִדְקוּם יְשַׁמְחוֹ⁴
 יְעַלְצָוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיִשְׁוֹשִׁי בְּשִׁמְחָה: שִׁירְיָה לְאֱלֹהִים זְפָרָה⁵
 שָׁמוֹ סָלוֹ לְרַכְכָּב בְּעֶרְבּוֹת בֵּיהֶ שָׁמוֹ וְעַלְזָוּ לִפְנֵנוֹ: אַבְיָה⁶
 וְחוּמִים וְרִין אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בְּמַעַן קְרָשָׁוֹ: אֱלֹהִים מּוֹשִׁיב⁷
 וְחוּדִים בְּוַיתָה מוֹצִיא אָסִירִים בְּפּוֹשָׁרוֹת אַקְ-סּוּרִים שְׁכָנָה⁸
 צְחִוָּה: אֱלֹהִים בְּצַאתָה לִפְנֵי עַמָּה בְּצַעֲרָה בְּוַיְשִׁמּוֹן סָלָה:⁹
 אָרֶץ רָשָׁה אָפְ-שָׁמִים נְטָפִי מִפְנֵי אֱלֹהִים זֶה סִינִי מִפְנֵי¹⁰
 אֱלֹהִים אֱלֹהִי וְשָׁרָאָל: גַּשְׁמָ נְרָכוֹת תְּנִינָה אֱלֹהִים נְחַלָּתָה¹¹
 וְנַלְאָה אַתָּה כּוֹנְנָתָה: חַוְתָּה יְשִׁבְתָּה תְּכִין בְּטוֹבָתָךְ לְעֵינִי¹²
 אֱלֹהִים: אַרְנִי וְתַנְ-אָמֶר הַמְבָשָׁרוֹת צָבָא רָב: מֶלֶכִי צָבָאות¹³
 וְלֹדוֹן וְלֹדוֹן וְגַנְתָּה בֵּית תְּחִלָּק שְׁלָל: אַס-תְּשִׁבְבִּין בֵּין שְׁפָטִים¹⁴
 כְּנַפִּי יוֹנָה נְחַפֵּח בְּכֶסֶף וְאַבְרוֹתִיחָה בְּיַרְקָנָק חָרוֹץ: בְּפִרְשָׁ¹⁵
 שְׁרוּ מֶלֶכִים בָּה תְּשִׁלְג בְּצָלְמוֹן: הַר-אֱלֹהִים הַר-בְּשָׁן הַר¹⁶
 גְּבָנִים הַר-בְּשָׁן: לְפָה תְּרַצְוֹן הָרִים גְּבָנִים הָרִים חָמָר¹⁷
 אֱלֹהִים לְשִׁבְתָּו אֲפִיהָה וְשְׁכָן לְנַצָּח: רַכְבָּא אֱלֹהִים רַבְתִּים¹⁸
 אַלְפִי שְׁנָאָן אַרְנִי בָּס סְנִי בְּקָרְשָׁ: עַלְית לְמַרְוּם שְׁבִית שְׁבִי¹⁹
 לְקַחַת מְתָנוֹת בָּאָדָם וְאַפְ סּוּרִים לְשָׁבֵן וְהָאֱלֹהִים: בְּרוֹךְ²⁰

P S A L M I.

CAP. XLV.

לְמַנְצָחָ עַל־שְׁשִׁים לְבָנִי־קָרְחַ מְשֻׁפֵּיל שִׁיר וְדִירָתָה:
 וְרֹחֶשׁ לְבַיְ דָּבָר טָוב אָמַר אֲנִי מַעֲשֵׂי לְמַלְךָ לְשׁוֹנוֹ עַט
 סּוֹפֵר מְהִירָה: יְפִיפִית מְבָנִי אָרָם הוֹצָק חָן בְּשִׁפְתּוֹתָה
 עַל־כֵּן בְּרַכָּה אֱלֹהִים לְעוֹלָם: חָגֹר חָרְבָה עַל־זָיוָר גָּבָור
 הָזָרָה וְהָזָרָה: וְתָזָרָה אַלְחָח רַכְבָּה עַל־דָּבָר־אַמְתָה וְעַנְוָה־
 צָרָק וְתָזָרָה נֹרְאָות יְמִינָה: חָזֵק שְׁנָוִינָם עַוְלָם וְעַד שְׁבָט
 יְפָלוּ בְּלֵב אַזְבִּיכְיָה הַמֶּלֶךְ: כְּסָאָךְ אֱלֹהִים עַוְלָם וְעַד שְׁבָט
 מִישָׁר שְׁבָט מֶלֶכְתָּה: אַהֲבָתָ צָרָק וְתָשְׁנָא רְשָׁע עַל־כֵּן
 מִשְׁחָק אֱלֹהִים אֱלֹהִיךְ שְׁמַן שְׁזָן מְחַבְּרָה: מְרוֹאָהָלָה
 קְצִיעָה כָּל־בְּגָרוֹתָה מִן־הַיּוֹכְלִי שְׁזָן מְנִי שְׁמַחְוָה: בְּנוֹת
 מְלִכִּים בְּקִרְוֹתָה נְצָחָה שְׁגָל לְוִימָנָה בְּכֶתֶם אַזְפָּר: שְׁמַעַי־
 בָּת וְרָא וְהָטֵי אָזְנָה וְשְׁכָחוּ עַמְקָה וּבֵית אָבָּה: וְוִתְּאַזְבָּנָה
 הַמֶּלֶךְ יְפָנֵה כִּי־הָוָא אַרְנוֹן וְהַשְּׁפָחוֹ־לָו: וּבַת־צָר בְּמַנְחָה
 פְּנָבוֹ וְחַלּוֹ עַשְׂרִיו עַם: כָּל־פְּבָוקָה בָּת־מֶלֶךְ פְּנִימָה
 מִפְּשִׁבְצָוֹת וְחַב לְבִוָּשָׁה: לְרַקְמוֹת תּוֹבֵל לְפָלוֹד בְּתוּלוֹת
 אַחֲרִיה רְעוֹתָה מִוּבָאֹת לְהָ: תּוֹבְלָנָה בְּשִׁמְחָה גִּיל
 תְּבָאָנָה כְּחִיכָּל מֶלֶךְ: תְּחַת אַבְתָּה וְהַי בְּנָיו תְּשִׁיחַתָּ
 לְשָׁרוֹם בְּכָל־הָאָרֶץ: אַזְכִּירָה שְׁמָך בְּכָל־לָר וְרָד עַל־כֵּן
 עַמִּים יְהֹודָה לְעַלְם וְעַר:]

CAP. LX.

לְמַנְצָחָ עַל־שְׁוִישָׁן עִרוּתָה מְכַתָּם לְדוֹר לְלִפְנֵי: בְּהַצּוֹתָה
 אֶת אָרָם נְהָרִים וְאֶת־אָרָם צָוָה וְשָׁב יוֹאָב וְיָה אֶת־אָרָם
 בְּגִיא־מְלָח שְׁנִים עָשָׂר אַלְפָה: אֱלֹהִים זְנַחֲנֵי פְּרַצְתָּנו
 אַנְפָתָה תְּשׁוֹבֵב לְנוֹ: הַרְעַשָּׂתָה אָרֶץ פְּצָמָה רֶפֶה שְׁבָרָה
 כִּי־מְתָה: הַרְאָתָה עַמְקָה קָשָׁה הַשְׁקִיתָנו יְוֵן פְּרֻעָלה:

אַמְחַצֵּם וְלֹא-יָכֹלֶה קָום וַיַּפְלוּ תִּחְתָּ רְגָלָיו: וַתָּאוּרֵנִי חִיל
 לְמַלְחָמָה תְּכִרְיעַ קָמִי תְּחִתִּי: וְאַבִּי נַחֲתָה לִי עֶרֶף וּמִשְׁנָאִ
 אַצְמוֹתָם: יִשְׁעוּ וְאַין מַשְׁיעַ עַל-יְהוָה וְלֹא עַנְסָם: וְאַשְׁחָקָם
 בְּעֶפֶר עַל-פְּנֵירָוֹת בְּטֻיטָה חִזְצָות אַרְיקָס: הַפְּלִיטָן מְרִיבִי
 עַם תְּשִׁימָנִי לְרָאשׁ גּוֹים עַם לְאִירָעָתִי וּעֲבָרוֹנִי: לְשִׁמְעַן אַזְנָ
 יִשְׁמַעַן לִי בְּנֵי נְכָר יְכַחַשְׂוָלִי: בְּנֵי-נְכָר יַפְלוּ וַיְחַרְגֵּ
 מִמְּסֹגָרָתָהָם: חִי-יְהוָה וּבָרוֹךְ צָרוּי וּוּרוֹם אֱלֹהִי יִשְׁעָי:
 הַאֲלָה הַנָּתַן נִקְמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים תְּחִתִּי: מַפְלָטִי מַאֲבִי
 אָפָּי מַזְקָמִי תְּרוּמָמִי מַאֲישׁ חַמְס תְּצִילָנִי: עַל-כֵּן אָזְרָה
 בָּגּוֹים יְהוָה וְלַשְׁמָךְ אַזְפָּרָה: מְגַדֵּל יִשְׁעוֹת מַלְפָּטָה וְעַשָּׁה
 חִסְרָה לְמַשְׁיחָו לְרוֹר וְלַיְרָעָה עַר-עוֹלָם:]

וְלֹא אָשִׁיב עַר- כָּלְתָּם: וְאָכְלָם וְאַמְחַצֵּם וְלֹא יָכֹמֵן וַיַּפְלוּ וַתָּאוּרֵנִי תִּחְתָּ רְגָלָיו: לְמַלְחָמָה תְּפִתְחָה לִי עֶרֶף מוֹשְׁעָי בְּעֶפֶר-אָרֶץ אָרָקָעָם: לְרָאשׁ גּוֹים וּעֲבָרוֹנִי: אַזְנָן וַיִּשְׁמַעַן לִי: מִמְּסֹגָרָתָם: אֱלֹהִי צָור יִשְׁעָי: לִי מַאֲבִי וּמַקְמִי תְּרוּמָמִי מַאֲישׁ חַמְסִים תְּצִילָנִי: עַל-כֵּן אָזְרָה יְהוָה בָּגּוֹם וְלַשְׁמָךְ אַזְפָּרָה: מְגַדֵּל וְעַשָּׁה-חִסְרָה לְמַשְׁיחָו לְרוֹר וְלַיְרָעָה עַר- עוֹלָם:]	וְאַבִּי וְאַשְׁמִידָם תְּפִתְחָה לִי עֶרֶף מַשְׁנָאִי וְאַצְמוֹתָם: יִשְׁעָי וְאַזְנָן אַל-יְהוָה וְלֹא-עַנְסָם: וְאַשְׁחָקָם בְּטֻיט-חִזְצָות אַרְקָם וַתָּפְלִיטָן מְרִיבִי עַמִּי עַם לְאִירָעָתִי לְשִׁמְעוֹעַ בְּנֵי נְכָר יְתַבְּחַשׂ-לִי בְּנֵי נְכָר יַפְלוּ וַיְחַרְגֵּ חִי-יְהוָה וּבָרוֹךְ צָרוּי וּוּרוֹם וּמְרִיר עַמִּים תְּחִתָּנִי: וּמוֹצִיאָי מַאֲבִי וּמַקְמִי תְּרוּמָמִי מַאֲישׁ חַמְסִים תְּצִילָנִי: עַל-כֵּן אָזְרָה יְהוָה בָּגּוֹם וְלַשְׁמָךְ אַזְפָּרָה: מְגַדֵּל וְשִׁעוֹת מַלְפָּטָה לְמַשְׁיחָו לְרוֹר וְלַיְרָעָה עַר- עוֹלָם:]
---	--

לֹא כִּצְרָקֵי כָּבֵר וְדַי לְנֶגֶר עַיִנוֹ: עַמ-חֲסִיר תַּחַסֵּר עַמ-אָבָר
²⁶ תַּמִּים תַּתְמִם: עַמ-גָּבָר תַּהְפֵּר וְעַמ-עַקֵּשׁ תַּהְפֵּל: כִּי-אַתָּה
²⁷²⁸ עַמ-עַנִּי תַּוְשִׁיעַ וְעַנִּים רַמּוֹת תַּשְׁפֵּל: כִּי-אַתָּה תָּאוֹר נָרוֹ
²⁹ וְהַזָּה אֱלֹהִי גִּזְעָה חֲשֵׁפֵי: כִּי בָּהּ אָרֶץ גָּרוֹר וּבְאֱלֹהִי אַרְלָגָ
³⁰ שָׂוֹר: הָאֵל תַּמִּים לְרַפֵּוֹ אִמְרָת-יְהֹהָ צְרוֹפָה מְגַן הוּא לְכָל
³¹ הַחֹסִים בּוֹ: כִּי מַיְאָלָה מִבְּלָעָרִי וְהַזָּה וְמַיְאָצָר וְלַחְטָיו³²
³³ אֱלֹהִינוּ: הָאֵל הַמְּאוּרָנוּ חִיל וַיְתִן תַּמִּים פְּרַכְיוֹ: מִשְׁוֹהָ³⁴
³⁵ רְגָלִי כְּאִילָות וְעַל בְּמוֹתִי יַעֲמִידֵנוּ: מְלָפֵר וְדַי לְמַלְחָמָה
³⁶ וְנַחַתָּה קַשְׁת-נְחִוָּשָׁה וְרוּעָתִי: וְתַפְנַ-לִי מְגַן יְשָׁעָה וְיִמְנַךְ
³⁷ תַּסְעַרְנוּ וְעַנְתָּה תַּרְבֵּנִי: תַּרְחִיכָב צָעָרִי תַּחַטִי וְלֹא מְעוֹדוֹ
³⁸ קְרָסְלִי: אַרְהֹוף אָזְבִּי וְאַשְׁגִּים וְלֹא-אָשֻׁב עַד-כְּלוֹתָם:

תַּמִּים לוֹ וְאַשְׁתְּפָרָה מְעַנְיוֹ: וַיְשַׁב וְהַזָּה לְ
²⁵ כִּצְרָקִתי כָּבֵר לְנֶגֶר עַיִנוֹ: כִּבְרֵי לְנֶגֶר עַיִנוֹ:
²⁶ חֲסִיר תַּחַסֵּר עַמ-גָּבָר תַּפְבֵּר וְעַמ-
²⁷ תַּתְמִם: עַמ-גָּבָר תַּפְבֵּר
²⁸ עַקֵּשׁ תַּהְפֵּל: וְאַתָּה-עַמ עַנִּי
²⁹ תַּוְשִׁיעַ וְעַנִּיקָה עַל-רְמִים תַּשְׁפֵּל: כִּי
³⁰ אַתָּה גָּרוֹר וְהַזָּה
³¹ חֲשֵׁפֵי: בְּאֱלֹהִי
³² הָאֵל תַּמִּים מְגַן
³³ בָּרְכוֹ: אִמְרָת וְהַזָּה צְרוֹפָה
³⁴ הָאֵל כָּל הַחֹסִים בּוֹ: כִּי מַיְאָל מִבְּלָעָרִי
³⁵ וְהַזָּה וְמַיְאָצָר מִבְּלָעָרִי אֱלֹהִינוּ: הָאֵל
³⁶ מְעוֹדוֹ חִיל
³⁷ וְרַכְבוֹ: מִשְׁוֹהָ רְגָלִי כְּאִילָות
³⁸ בְּמוֹתִי יַעֲמִידֵנוּ: וְנַחַת קַשְׁת-נְחִוָּשָׁה וְרוּעָתִי: וְתַפְנַ-
³⁹ לִי מְגַן יְשָׁעָה וְעַנְתָּה תַּרְבֵּנִי: תַּרְחִיכָב צָעָרִי
⁴⁰ תַּחַטְנוּ אַרְהֹוף קְרָסְלִי: וְלֹא מְעוֹדוֹ קְרָסְלִי:

וְעַרְפֵל תָחַת רֶגֶלְיוֹ: וַיַּרְפֶכֶל עַל־כְּרוֹב וַיַּעַף וַיַּרְא עַל־כִּנְפֵרִי 11
 רָוח: וְשַׁת חַשְׁקָה סָתָרוֹ סְבִיבָתוֹ סְפָחוֹ חַשְׁכָתָ-מִים עֲבִי 12
 שְׁחָקִים: מְנֻגָּה נְגַדּוֹ עַכְיוֹ עֲבָרוֹ בָּרָד וְגַחְלִי-אַשָּׁה: וַיַּרְעֵם 13
 בְּשָׁמִים יְהֹזה וְעַלְיוֹן וְתַן קָלוֹ בָּרָד וְגַחְלִי-אַשָּׁה: וַיַּשְׁלַח 14
 חָצִיו וְפִיצִים וּבְקָרִים רַב וְוַחֲפִים: וַיַּרְא אֲפִיקָה מִים וְגַלְגָלִי 15
 מְסֻדּוֹת תָּבֵל מְפַעַרְתָּה יְהֹזה מְנִשְׁמָתָ רָוח אַפָּה: יְשַׁלָּח 16
 מְפָרּוֹם וְקָחָנִי וְמִשְׁנִי מְפִים רַבִּים: וְצַלְעִי מְאַיְכִי עַז 17
 וְמִשְׁנָאִי כַּי-אַמְצָא מְפָנִי: וַיַּרְכְּמוּנִי בְּוֹם-אַיְרִי וְיְהִי-יְהֹזה 18
 לְמִשְׁעָן לְיָו: וַיַּוְצִיאָנִי לְפֶרֶחֶב וְחַלְצָנִי פִי חַפֵץ בַּי: וְגַמְלָנִי 19
 יְהֹזה כְּצָרָקִי כָּבָר יְדוֹ וְשִׁבָּה לְיָו: כַּי-שְׁמַרְתִּי הַרְכִי יְהֹזה 20
 וְלְאַרְשָׁעָתִי מְאַלְחָה: כַּי כָּל-מְשִׁפטָיו לְנָגָרִי וְחַקְתָּיו לְאָהָרָן 21
 אַסּוֹר מְפָנִי: וְאָהָרָן תָּמִים עַפּוֹ וְאַשְׁתַּפְרָר מְעָנוֹן: וְיִשְׁבָּה-יְהֹזה 22
 אַסּוֹר מְפָנִי: וְאָהָרָן תָּמִים עַפּוֹ וְאַשְׁתַּפְרָר מְעָנוֹן: וְיִשְׁבָּה-יְהֹזה 23
 אַסּוֹר מְפָנִי: וְאָהָרָן תָּמִים עַפּוֹ וְאַשְׁתַּפְרָר מְעָנוֹן: וְיִשְׁבָּה-יְהֹזה 24
 אַסּוֹר מְפָנִי: וְאָהָרָן תָּמִים עַפּוֹ וְאַשְׁתַּפְרָר מְעָנוֹן: וְיִשְׁבָּה-יְהֹזה 25

רֶגֶלְיוֹ: וַיַּרְפֶכֶל עַל-כְּרוֹב וַיַּעַף וַיַּרְא 11
 עַל-כִּנְפֵרִי-רָוח: וְשַׁת חַשְׁקָה סָתָרוֹ סְבִיבָתוֹ 12
 סְפָחוֹ חַשְׁכָתָ-מִים עֲבִי שְׁחָקִים: מְנֻגָּה 13
 נְגַדּוֹ בָּעָרוֹ גַּחְלִי-אַשָּׁה: יַרְעֵם מְנֻ-שָׁמִים 14
 יְהֹזה וְיַשְׁלָח 15
 חָצִים וְפִיצִים בָּרָק וְוַחֲפִים: יְגַלּוּ מְסֻדּוֹת תָּבֵל 16
 יְסָם וְגַעֲרָה יְהֹזה מְנִשְׁמָתָ רָוח אַפָּוֹ: 17
 יְהֹזה מְשַׁעַן לְיָו: וְצַלְעִי מְפִים רַבִּים: 18
 וְקָחָנִי וְמִשְׁנִי מְפִים רַבִּים: 19
 מְשַׁנָּאִי כַּי אַמְצָא עַז 20
 יְהֹזה מְפָנִי: וַיַּרְכְּמוּנִי בְּוֹם אַיְרִי 21
 יְהֹזה מְשַׁעַן לְיָו: וְחַלְצָנִי כַּי-חַפֵץ בַּי: 22
 אַתָּה וְגַמְלָנִי 23
 יְהֹזה כְּצָרָקִתִי לְיָו: כַּי שְׁמַרְתִּי הַרְכִי יְהֹזה 24
 לְיָו: כַּי כָּל-מְשִׁפטָיו לְנָגָרִי וְחַקְתָּיו לְאָהָרָן 25
 לְנָגָרִי וְחַקְתָּיו לְאָהָרָן אַסּוֹר מְפָנִה:

P S A L M I.

CAP. XVIII.

Pars VII.
Fr. III.

לְמַנְצֵחַ לְעֹבֶר וְהָזָה לְדוּרָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַיהוָה אֶת-דְּבָרָיו
 הַשְׁוֹרֶה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצִּיל-יְהוָה אֹתוֹ מִפְּנֵי כָּל-אִיבּוֹ וּמִירָא
 שָׁאוֹל: וַיֹּאמֶר [אֶרְחָמָךְ] יְהָזָה חֹזְקִיָּה: יְהָזָה סְלֻעִי וּמְצֹרְתִּי
 וּמְפָלְתִּי אֱלֹהִי צְרוֹרִי אַחֲשָׁה-בּוֹ מְגַנִּי וּקְרָן יִשְׁעִי מְשִׁגְבִּי:
 מִהְלָל אֶקְרָא יְהָזָה וּמִן-אִיבּוֹ אֹוְשָׁעָ: אֶפְנִי חַבְּלִי-מוֹת
 וּנְחָלִי בְּלִיעָל וּבְעַתָּנִי: חַבְּלִי שָׁאָל סְכָבּוֹנִי קְרִמּוֹנִי מְקוֹשִׁי
 מוֹת: בָּצְרָלִי אֶקְרָא יְהָזָה וְאֶל-אֱלֹהִי אֲשִׁיעָ וּשְׁמַע מְהִיכָּלוֹ
 קוֹלִי וּשְׁעוּתִי לְפָנָיו תְּבָא בָּאָנוֹנוֹ: וְתִגְעַשׂ וְתִרְעַשׂ הָאָרֶץ
 וּמְסִכְרִי הָרִים וּרְגֹזּוֹ וּתִגְעַשׂ כִּיחָרָה לוֹ: עַלְהָ עַשְׁן בְּאֶפְוֹ
 וְאֶש-מְפֹוֹ תִּאְכַּל גְּחִלִּים בְּעָרוֹ מִמְּנָנוֹ: וַיְתַּשְׁמִים וַיַּרְדֵּ

II. SAMUELIS CAP. XXII.

וַיַּרְבֵּר הַוָּר לַיהוָה אֶת-דְּבָרָיו הַשְׁוֹרֶה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצִּיל
 יְהָזָה אֹתוֹ מִפְּנֵי כָּל-אִיבּוֹ וּמִפְּנֵף שָׁאוֹל:
 וַיֹּאמֶר [יְהָזָה סְלֻעִי וּמְצֹרְתִּי וּמְפָלְתִּי-לִי]: אֱלֹהִי
 צְרוֹרִי אַחֲשָׁה-בּוֹ מְשִׁעִי וּקְרָן יִשְׁעִי מְשִׁגְבִּי
 וּמְנוּסִי מְחַמֵּס תְּשַׁעַנְיִ: מִהְלָל
 אֶקְרָא יְהָזָה וּמְאִיבּוֹ אֹוְשָׁעָ: כִּי אֶפְנִי מְשִׁבְּרִי
 מוֹת נְחָלִי בְּלִיעָל וּבְעַתָּנִי: חַבְּלִי
 שָׁאָל סְכָבּוֹנִי מְקוֹשִׁי
 בָּצְרָלִי אֶקְרָא יְהָזָה וְאֶל-
 וּשְׁמַע מְהִיכָּלוֹ
 קוֹלִי וּשְׁעוּתִי בָּאָנוֹנוֹ: וְתִגְעַשׂ
 וּמְסִכְרִי הָרִים
 וּרְגֹזּוֹ וּתִגְעַשׂ כִּיחָרָה לוֹ: עַלְהָ
 וְאֶש-מְפֹוֹ
 גְּחִלִּים בְּעָרוֹ מִמְּנָנוֹ: וַיְתַּשְׁמִים
 וְעַרְפֵּל פָּתָח

CAP. III.

וַיָּקֹנֵן הַפְּלִיה אֶל־אֲבִינָר וַיֹּאמֶר [הַפְּמֹת נִכְלָל וְמוֹת אֲבִינָר]:³³

Pars VII.
Fr. II.

וְרוּחַ לֹא־אָסְרוֹת וְרֹגְלִיהָ לֹא־לְנַחֲשָׁתִים הַפְּשָׂוֹתָן כְּנַפְול לְפִנֵּי
³⁴
בְּנֵי־עַזְלָה נִפְלָתָה] וּוְסָפוֹ כָּל־הָעָם לְבִכּוֹת עָלָיו:

CAP. XXIII.

וְאֶלְהָ רַבְּרִי רֹור הַאֲחֶרְנִים [נִנְאָם רֹור בְּזִוְישִׁי וְנִנְאָם הַגָּבָר]¹

Pars VII.
Fr. V.

הַקְּם עַל מִשְׁיחַ אֱלֹהִי וְעַקְבָּן וְנִיעִים זִמְרוֹת יִשְׂרָאֵל: רֹוח²

וְהַזָּהָר דְּבָרְ-בִּי וְמַלְחָתוֹ עַל־לְשׁוֹנוֹ: אָמַר אֱלֹהִי יִשְׂרָאֵל לוֹ³

רַבְּרִ צֹר יִשְׂרָאֵל מֹשֵׁל בְּאֶרְם צָדִיק מֹשֵׁל יְרָאת אֱלֹהִים:

וְכָאֹור בָּקָר יְזָרֶח־שָׁמֵש בָּקָר לֹא עֲבוֹת מְנֻגָּה מִפְּטָר⁴

רְשָׁא מִאָרֶץ: כִּי־לֹא־כִּן בִּוּתִי עַמְּ-יִצְחָק כִּי בְּרוּתִים עַוְלָם שָׁם⁵

לְיִ-עֲרוֹכָה בְּפֶל וְשָׁמְרָה כִּי־כָל־יִשְׁעָיו וּכָל־חַפְצָה כִּי־לֹא
וַצְמִיחָה: וּבְלִיעֵל קְקוֹז מִנְרָכָה כָּלָה כִּי־לֹא בָּרָד וְקָחָה:⁶

וְאִישׁ וְגַע בָּהָם וּמְלָא בְּרוֹזָל וְעַז חַנִּית וּבְאַשׁ שָׁרוֹף⁷

וְיִשְׁרָפֵוּ בְּשַׁבְּתָה:]

נתקנו עלות: קשת גברים חפים ונכשלים אزو חיל:
 שביעם בלחם נשכו ורעים חילו עד-עקרה ילהה
 שבעה ורבת בניים אמללה: זהה מימות ומיחיה מורייד
 שאל ויעל: זהה מורייש ומעשיר משפט אל-מרומים:
 מקים מעפר רל מאשפת ורים אבון להושיב עם-נrios
 וכsea כבוד ונחלם כי ליהזה מקין ארץ וישת עליהם
 תבל: רגלי חסרו ושמר ורשעים בחשך ורפו פילא כלח
 גבר-איש: זהה יתנו מרייבו על בשים ורים יהוה
 ירין אפסי-ארץ ויתן-עו למלכו ורים קרון מшибחו:

II. SAMUELIS.

CAP. I.

Pars VII.
 Fr. II.

ויקנן רוד את-הקינה הזאת על-שאל ועל-יהונתן בנו:
 ויאמר למלך בניוורה קשת הנה כתובה על-ספר הישר:
 הצבי וישראל על-במאותה חלל אין נפלו גברים: אל-
 תגירו בנת אל-תבשו בחוצת אשקלון פן-תשמנת
 בנות פלשתים פן-תעלונה בנות הערלים: הרי בגלבע
 אל-טל ואל-מטר עלייכם ושורי תרומות כי שם נגען מגן
 גברים מגן שאיל בלו מישח בשמן: מרים חללים מחלב
 גברים קשת יהונתן לא נשוג אחר וחרב שאיל לא תשיב
 ריקם: שאל ויהונתן הנאהבים והנעימים בחויהם ובמותם
 לא נפדו מנשרים קלו מאריות גברוי: בנות ישראל אל-
 שאיל בכינה הפלבשים שני עם-ערנים המעלת ערי זהב
 על ליבשכון: אין נפלו גברים בתוך הפלחה יהונתן
 על-במאותה חלל: צרלי עלייך אחיו יהונתן נעמת לי מאר
 נפלאתה אהבתך לי אהבת נשים: אין נפלו גברים
 ויאמרו כלוי מלחה:

מְרוֹן אָמֵר מֶלֶךְ וַיְהִי
 יְשָׁבֵית כִּי לֹא-בָא לְעֹזֶת וַיְהִי
 לְעֹזֶת יְהֹוָה בְּגָפְרוּם:
²⁴ תָּבָרָךְ מְנֻשִׁים
 וַיָּעַל מְנֻשִׁים אֲשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִּי
 מִים שָׁאֵל חָלֵב
²⁵ בְּאַחַל תָּבָרָךְ:
 נְהַנָּה בְּסֶפֶל אֲרִירִים הַקְּרִיבָה חַמָּאָה: וַיְהִי
 לַיְתָר תְּשִׁלְחָנָה עֲמָלִים וַהֲלָמָה סִיסְרָא מְחַקָּה רַאשׁוֹ וַמְחַצָּה
 וַחֲלָפָה רַקְתוֹ:
²⁶ בֵּין רְגֵלִיהָ כָּרֶע נָפֶל
 שָׁכֵב בֵּין רְגֵלִיהָ כָּרֶע נָפֶל בְּאַשְׁר
 כָּרֶע שֶׁם נָפֶל שָׁרוֹד: בְּעֵד הַחֲלוֹן נְשַׁקְפָּה
²⁸ וַיַּטְבֵּל אֶם סִיסְרָא בַּעַד הַאֲשָׁנָב מְרוּעָה
 בְּשֵׁשׁ רְכָבָו לְבוֹא מְרוּעָה אַחֲרוֹ פָּעָם
 מִרְכְּבָתוֹ: חִכְמָות שְׁרוֹתִיחָה תְּעִנְנָה אַף
²⁹ הִיא תְּשִׁיב אָמְרִיחָה לְהָ: הַלָּא יָמַצָּא יְחִילָק
 שָׁלֵל רְחָם רְחַמְתִּים לְרַאשׁ גָּבֵר שָׁלֵל
 צְבָעִים לְסִיסְרָא שָׁלֵל צְבָעִים
³¹ רַקְמָה צְבָע רַקְמָתִים לְצַוְאָרִי שָׁלֵל: כֵּן
 יַאֲכָרָוּ כָּל-אַוְיָבָק וַיְהִי וַאֲהָבָיו בְּצָאת הַשְּׁמֶשׁ
 בְּגִבְרָתוֹ] וַתִּשְׁקַט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

I. SAMUELIS.

CAP. II.

וַתִּתְהַפֵּל תְּפָה וַתֹּאמֶר עַלְּזָלֶא לְפִי בִּיהְוָה רַמָּה קָרְנוּ בִּיהְוָה
¹ רַחֲבָכִי כִּי עַל-אַוְיָבָק שְׁמַחְתִּי בְּיִשְׁוּעָתָךְ: אַיִן-קָרוֹשׁ
 בִּיהְוָה כִּי-אֵין בְּלִתָּה וְאֵין צָור בְּאֱלֹהִינוּ: אַל-תִּרְבֹּז תְּרִבּוֹז
² גְּבָחָה גְּבָחָה וַיָּאֵץ עַתָּק מְפִיקָם כִּי אֵל רְעוֹת וַיְהִי וְלֹא

Pars VII.
Fr. I.

- בָּאַרְבָּעִים אֶלָּפֶת אֲסִירָה וְרַמָּחָה
בְּיִשְׂרָאֵל:
- הַמְּתֻנְרָכִים בְּעַם בְּרַכִּי יְהוָה:
רַכְבֵּי אֲתָנוֹת
- וְהַלְכִי צָהָרוֹת
- מִקְוָל מְחַצִּים בֵּין עַל-דָּרְךָ שִׁיחָה:
- שֵׁם וְתַנוּ צָרָקוֹת יְהוָה מְשָׁאָבִים
- אוֹ יָרְדוּ לְשָׁעָרִים עַמָּה פְּרוֹזֹנוּ בְּיִשְׂרָאֵל
- עוֹרְיוֹ עֹורְיוֹ רַבָּרָה יְהוָה:
- קִוִּים בָּרָק וְשִׁבָּה שְׁבוּךְ עוֹרְיוֹ דָּבְרִי-שִׁיר
- אָז יָרַד שְׁרוֹד לְאָרוֹרִים עַמָּה אֲכִינָעָם:
- מִפְּנֵי אֲפָרִים שְׁרָשָׁם יָרַד-לוּ בְּגַפְוּרִים:
- בְּעַמְלָק אַחֲרִיךְ בְּנַמְיָן בְּעַמְמָוֶךְ מַטְ
- מִכְיָר יָרְדוּ מְחַקְקִים וּמוֹבֵילִין מְשָׁכִים בְּשִׁכְטָן בְּרַגְלֵיו
- סְפִּיר: וְשִׁרְיוֹ בְּיַשְׁכָר עַמְ-רַבָּרָה וְיַשְׁכָר חַקְקִי-לְבָבָךְ:
- בְּעַמְקָק שְׁלָה חַקְקִי-לְבָבָךְ:
- בְּפֶלְגָּות רַאֲבוֹן הַמְּשִׁפְתִּים
- גָּרְלִים רַאֲבוֹן גְּרוֹלִים חַקְרִי-לְבָבָךְ:
- לְמָה וְשִׁבְתָּה בֵּין לְפֶלְגָּות
- לְשָׁמָע שְׁרוֹקֹת עָרָרִים גָּלְעָר בְּעֵבֶר תִּירְחָן
- רַאֲבוֹן גְּרוֹלִים חַקְרִי-לְבָבָךְ: אָשָׁר
- וְרַן לְמָה יָגֹר אֲנָיוֹת יָשַׁב לְחוֹף וּפְוִים
- וְעַל-מְפְרִצּוֹ וְעַל-מְגַדֵּל
- יָשְׁפֹּזְנוּ: וּבְלִין עַם חַרְפָּה נְפַשּׁוֹ לְמִיתָּה וְעַל-מְרוֹמֵי שָׁרָה:
- עַל-מְרוֹמֵי שָׁרָה: אָז גָּלְחָמָיו מְלָכִי כְּגַעַן
- בְּתַעֲנָה גָּלְחָמָיו:
- בְּצַע כְּסָפֶל לְאָ עַל-מְגַדֵּל
- הַפּוֹכְבִים לְקָחוּ:
- נְחַל קִישׁוֹן מְפִסְלָותָם גָּלְחָמָיו עַם סִיסְרָא:
- גָּרְפִּים נְחַל קָרוּםִים נְחַל קִישׁוֹן
- נְפַשְׁי עָז: אוֹ הָלָמוּ עַקְבָּרִי
- סּוֹס מְוֹהָרוֹת וְהָרוֹת אֲבִירִוּ: אוֹרוֹ

מִפְנֵי יִשְׂרָאֵל הַם בְּמֹרֶר בֵּית-חֹזֶן וַיְהִי הַשְׁלִיק עַלְيָהֶם
אֲבָנִים גָּרְלוֹת מִן-הַשְׁמִים עַד-עֹזֶקה וַיָּמָתוּ רַבִּים אֲשֶׁר-
מִתּוֹ בְּאֲבָנִי הַכְּפָרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶרְבָּם:
אוֹ וַיַּדְרֵר וַיָּשַׁע לְיִהְוֹה פִּיוֹת תְּתִת יְהֹוָה אֶת-הַאֲמָרוֹ לִפְנֵי ¹²
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעַנְיוֹן יִשְׂרָאֵל שָׁמֵשׁ בְּגַבְעָן הַמִּזְבֵּחַ וַיָּרֶח
בַּעֲמֵק אַיִלּוֹן: וַיָּלֶם הַשְׁמֵשׁ וַיָּרֶח עַמְּרָד עַר-יִקְם גַּוְיִי אַיְכּוֹן ¹³
הַלְאָ-הִיא כְּתִיבָה עַל-סִפְרַת הַשְׁמֵשׁ וַיַּעֲמֹד הַשְׁמֵשׁ בְּחֶצֶץ
הַשְׁמִים וַיָּאָ-אָז לְבוֹא פִּיוֹת פְּמִים: וְלֹא הִיה פִּיוֹת הַחוֹא ¹⁴
לִפְנֵי וְאַחֲרֵיו לְשָׁמֵעַ וַיְהִי בְּקוֹל אֹישׁ צִי יְהֹוָה נְלָחֵם
לִיְשָׂרָאֵל:

JUDICES.

CAP. V.

וַיְשַׁר רְכֻבָּה וַיְבָרֵךְ בֶּן-אֲבָנִים פִּיוֹת הַחַיָּא ¹ Pars VI.
לְאָמֶר: [בְּפֶרַע פְּרֻעוֹת בִּיְשָׂרָאֵל] בְּחַתְנָרֶב ^{Fr. III.}
עַם בְּרָכָה יְהֹוָה: שְׁמֵעַי מֶלֶכִים הַאוֹנוֹ ²
רוֹנִים אָנְכִי לְיִהְוֹה אָנְכִי אֲשִׁירָה אָוָמֵר ³
לְיִהְוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יְהֹוָה בְּצַאתָה ⁴
מִשְׁעָר בְּצַעְקָה מִשְׁעָר אָרוֹם אָרֶץ ⁵
רְעֵשָׁה פָּם-שְׁמִים נְטָפִי גַּם-עֲכִים נְטָפִי ⁶
מִים: הַרְיִם נְזָלוּ מִפְנֵי יְהֹוָה זֹה ⁷
סְעִינִי מִפְנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: בְּפִוְיִ שְׁמָנָר בֶּן- ⁸
עַנְתָּה בְּפִוְיִ יַעַל חַרְלוֹ אֲרָחוֹת וְהַלְכִי ⁹
נִתְּבוֹת וְלַכְיִ אֲרָחוֹת עַקְלָקְלוֹת: חַרְלוֹ פְּרָזָן בִּיְשָׂרָאֵל ¹⁰
חַרְלוֹ עַד שְׁקָמָתִי רְכֻבָּה שְׁקָמָתִי ¹¹
אָס בִּיְשָׂרָאֵל: יַבְחַר אֱלֹהִים ¹²
חַרְשִׁים אֹו לְחֵם שְׁעָרִים מִגְּן ¹³

CAP. XXXIII.

Pars V.
Fr. III.
Epim.

וְזֹרֶחֶת מִשְׁעִיר לָמוּ
וְאַתָּה מִרְבְּבָתָ קָדֵשׁ
אֲפָחָתָב עַמּוּם
וְהֵם חָפֵץ לְרִגְלָךְ
טוֹרָה צְוָה-לְנוּ מֹשֶׁה
וַיְהִי בֵּישָׁרוֹן מֶלֶךְ
יִחְדָּר שָׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:
רַכְבָּם שָׁמְים בְּעֹזֶר
מַעֲנָה אֱלֹהִי קָרֵם
וּגְרַשׁ מִפְנֵיךְ אֹוֵב
וּשְׁבֵן יִשְׂרָאֵל בְּטֻיחָה
אָלָא-אָרֶץ בְּגַן וְתִרוֹשׁ
אַשְׁרוֹךְ יִשְׂרָאֵל מֵיכְמֹךְ
מִגְּנָן עֹזֶר
וַיַּחֲחַשְׁ אֹוֵב לְךָ

² יְהֹוָה מִסְׁנֵי בָּא
הַזְּבִיעָה מִהָּר פָּאָרֶן
³ מִימִינָה אַשְׁתָּה לָמוּ
כָּל-קָרְשֵׁיו בְּרִיךְ
⁴ יְשָׁא מִרְבְּרַתִּיךְ:
⁵ מִזְרָחָה קָהָלָת יַעֲקֹב:
בְּהַתְּאָסֵף רָאשֵׁי עַם
²⁶ אֵין כָּאֵל יִשְׂרָאֵל
²⁷ וּבְגָאוֹתָו שְׁחָקִים:
וּמִפְתָּחָת זְרֻעָת עַולָּם
²⁸ וַיֹּאמֶר הַשְּׁמָר:
בְּרִיךְ עַזְיָהוּ יַעֲקֹב
²⁹ אֲפָחָתָשְׁמִיו וַיַּרְפְּא-טַל:
עַם נֹשֵׁע בְּיְהֹוָה
וְאַשְׁר-חָרֵב גָּאוֹתָךְ
וְאַתָּה עַל-בְּמֹותָיו תַּרְדֵּךְ]

J O S U A.

CAP. X.

Pars VI.
Fr. II.

וַיַּעַל יְהוֹשָׁעַ מִן-הַגְּלֹגֶל הוּא וְכָל-עַם הַמְּלָחָמָה עָמוֹ וְכָל-
גָּבוֹרִי הַחַיל: וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל-יְהוֹשָׁעַ אֶל-תִּירְאָ
מִהָּם כִּי בְּיוֹם נִתְּפִים לְאַיִלָּמָר אִישׁ מִהָּם בְּפָנָיךְ: וַיַּבְאָ
אֲלֵיכֶם יְהוֹשָׁעַ פְּתָאָם כָּל-הַלִּילָה עַלְהָ מִן-הַגְּלֹגֶל: וַיַּהַפֵּס
יְהֹוָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּכְסֵם מִקְּה-גְּדוֹלָה בְּגַבְעָן וַיַּרְפֵּס גְּרָהָ
מַעַלה בֵּית-חוֹרֵן וַיַּכְסֵם עַד-עֲזֹקה וַיַּרְפֵּס מִקְרָה: וַיְהִי בְּנִוְסֵס

26 אָמְרָתִי אֲפֹאָהֶם
 27 לְלֹי פֵעַס אַיּוֹב אָנוֹר
 פָנִי-יָאָמָרְוּ וְרַנְעָ רְמָה
 28 כִי-גַוי אָבָד עַצְוֹת הַמָּה
 לו חִכְמָוִי יְשִׁכְלָוִי וְאֵת
 29 אַיְכָה יְרַלָּפָ אַחֲרָ אַלְפָ
 30 אַם-לֹא כִי-צָוָרָם מַקְרָם
 31 כִי לֹא כְצֹוָרָנוּ צָוָרָם
 32 כִי מַגְפָן סָרָם גַּפְנָם
 עַנְכָמָוּ עַנְבָיִ רֹשָׁ
 33 חִמָת תְּנִינָם יוֹנָם
 34 הַלָּא הוּא פְּמָס עַמְרוּ
 35 לְלִ נְקָם וְשִׁלְםָם
 כִי קָרוֹב יוֹם אִירָם
 36 כִי-יְרִין וְהָהָעָפָו
 כִי יְרָאָה כִי-אָוָלָת יָרָ
 37 וְאָמָר אֵא אַלְהָיוּ
 38 אֲשֶׁר חַלְבָ וּבְחִימָוּ יַאֲכָלוּ
 יְקוּמוּ וּבְעוּרָכָם
 39 רָאוּ עַתָה כִי אֲנִי אֲנִי הוּא
 אֲנִי אֲמִיתָה וְאֲחִיה
 וְאַזְןִי מִירִי מְשִׁילָה:
 40 וְאָמְרָתִי תֹו אֲנִי לְעָלָם:
 וְתַאֲחוּ בְמְשֻׁפֶט וְרִי
 וְלִמְשְׁנָאָי אֲשִׁילָס:
 41 וְחַרְבִי תַאֲכֵל בָשָׂר
 מְרָאָשָׁ פְּרֻעָות אַיּוֹב:
 42 כִי רַס-עֲבָרִיו יְקוּם
 וְכַפֵּר אַרְמָתוֹ עַפּוֹ:

וּנְקַעַם-אֹוְשָׁ שִׁיבָה:
 אַשְׁבִּיתָה מְאַנוֹשׁ זְכָרָם:
 פָנִי-יְנִכְרָבוּ צְרִימוּ
 וְלֹא יְהָה פָעַל כָּל-זָאת:
 וְאֵין בְּרָם תְּבִנָה:
 יְבִינָה לְאַחֲרִיתָם:
 וְשָׁנָים יְנוּסָה רְכָבָה
 וְיוֹזָה הַסְגִּירָם:
 וְאַיְכִינוּ פְלִילִים:
 וּמְשִׁרְמָת עַמְרָה
 אַשְׁכָלָת מְרָתָה לְמוֹ:
 וּרְאֵשׁ פְתָנִים אַכְזָרָה:
 חַתּוּם בְּאַזְרָה:
 לְעֵת תְּמוּטָ רְגָלָם
 וּחַשׁ עַתָּה לְמוֹ:
 וּעַל-עֲבָרִיו וְתִנְחָם
 וְאַפָּס עַצּוֹר וְעוֹבוֹ:
 צָוָר חָסִיו בָוּ:
 וְשַׁתָּוּ יְוַן נְסִיכָם
 יְהָיו עַלְיכָם סְתָרָה:
 וְאֵין אַלְהָים עַמְרוּ
 מְחַצְתִי וְאֲנִי אַרְפָא
 כִי-אָשָׁא אַל-שָׁמִים וְרוּ
 אַם-שְׁנוֹתִי בָרָק חַרְבִי
 אֲשִׁיבָ נְקָם לְצָרוּ
 אֲשִׁכּוּר חַשִּׁי מְרָם
 מְרָם חַלְל וְשִׁבְתָה
 הַרְגִּינוּ גּוֹיִם עַפּוֹ
 וְנְקָם וְשִׁיבָ לְצָרוּ

בְּהַפְּרִירֹו בְּנֵי אָרֶם
 לְמִסְפֵּר בְּנֵי וִשְׁرָאֵל:
 וְעַקְבָּ חֶכְלָ נְחַלְתּוֹ:
 וְבַתְּהוֹ וְלֶלֶל וְשִׁמְנָן
 וְצְרָנָהוּ כְּאִישָׁן עִינָּנוּ:
 עַל-גּוֹזְלוּ וְרִיחָף
 וְשַׂאֲהָה עַל-אַבְרָהָה:
 וְאַזְן עַפּוֹ אֶל נְכָרָה:
 וְיַאֲכֵל תְּנוּבָה שְׁרִי
 וְשִׁמְנָן מְחַלְמִישׁ צָרוֹה:
 עַם-חַלְבָּ בָּרוּם
 עַם-חַלְבָּ כְּלִיוֹת חַטָּה
 וְשִׁמְנָן יְשֻׁרָּוֹן וְיַבְעֵט
 וְיַטְשֵׁ אֱלֹהָה עֲשָׂהוֹ
 וְקַנְאָהָי בָּרוּם
 וְזַבְחֵי לְשִׁירָים לֹא אֱלֹהָה
 חַרְשִׁים מְקָרֵב בָּאֵי
 צָרוֹ וְלַרְךָ תְּשֵׁי
 וְיַרְאָ יְהֹוָה וְיַנְאָז
 וְיַאֲמֵר אַסְטִירָה בְּנֵי מֹרֶם
 כִּי דָוָר תְּהִפְלֵת הַמָּה
 הַם קַנְאָוָנִי בְּלָא-אַל
 וְאַנְיַ אַקְנִיאָם בְּלָא-עַם
 כִּי-אַשְׁ קָרְחָה בָּאָפִי
 וְתַאֲכֵל אָרֶץ וְיַבְלָה
 אַסְפָּה עַלְיָמוֹ רְעוֹת
 מְשִׁי רְעֵב וְלְחָמֵי רַשֵּׁף
 וְשַׁן-בְּהִמּוֹת אַשְׁלָח-בָּם
 מְחִיאָה תְּשִׁבְלָל-חַרְבָּ
 גַּם-בְּחוֹר גַּם-בְּתִוְילָה

8 בְּהַנְּחָלָל עַלְיוֹן גּוֹים
 9 יַצֵּב גְּבָלָת עַמִּים
 10 כִּי חָלָק יְהֹוָה עַמּוֹ
 יַמְצֵא הָאָהָרֶן בָּאָרֶץ מְרָפֵר
 יַסְכְּבָנָהוּ יַכְונְנָהוּ
 11 בְּגַנְשָׁר יַעֲיר קָנוֹ
 יַפְרֵשׁ כְּנָפְיוֹ וְקַחְחָה
 12 יְהֹוָה פָּרוֹד יַגְנְחָנָג
 13 יַרְכְּבָהוּ עַל-בְּמָוֹתִי אָרֶץ
 וַיַּגְנְחוּ רַבְשָׁ מְסֻלָּעָה
 14 חַמְאָת פָּקָר וְחַלְבָּ צָאן
 וְאַיְלִים בָּנָי-בָּשָׂן וְעַתְוּרִים
 15 וְרַסְמָעָנָב תְּשַׁתָּה-חַמְרָה:
 שְׁמַנְתָּה עֲבִיתָ בְּשִׁיתָ
 16 וְגַנְבֵּל צָור יְשַׁעְתָּה:
 17 בְּתוּבָת וְכַעַסְחוֹה:
 אֱלֹהִים לֹא יַרְעִים
 18 לֹא שְׁעָרוּם אַבְתִּיכָּם:
 וְתַשְּׁבָח אֶל מְחַלְלָה:
 19 מְפָעָס בָּנָיו וּבָנָתוֹ:
 אַרְאָה מָה אַחֲרִיתָם
 21 בָּנִים לֹא-אִמְמָן בָּם:
 כְּעַסְוִי בְּהַבְּלִיָּהָם
 22 בָּנָוי גַּבְּלָ אַכְעִיסָּם:
 וְתַקְרֵר עַד-שָׁאֹל תְּחִתָּה
 23 וְתַלְלֵת מַוְסְרִי דָּרִים:
 חַשִּׁי אַכְלָה-בָּם:
 וְקַטְבֵּ מַרְיָאִי
 25 עַם-חַמְתָּה זְחִילָי עַפְרָה:
 וּמְחַרְרִים אַיְמָה

CAP. XI.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְשָׁמְרֵת מִשְׁמְרֹתְךָ וְחַקְתָּיו
וּמִשְׁפְּטוּ וּמִצְוְתוֹ כָּל-חַיִם: וַיַּרְאֵם הַיּוֹם כִּי לֹא אִתְ-
בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע וְאֲשֶׁר לֹא-רָא אֶת-מֹסֶר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֶת-גָּדוֹלָה אֲת-יָדוֹ הַחֲקָקָה וּזְרוּעָה הַנְּטוּיה: וְאֶת-
אַתְּתָיו וְאֶת-מְעָשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפִרְעָה מֶלֶךְ-
מִצְרָיִם וְלִכְלָל-אֶרְצָו: וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחִילָה מִצְרָיִם לְסֻקוּיו
וּלְרַכְבָּתוֹ אֲשֶׁר הַצִּיף אֶת-מֵי יַם-סִינָה עַל-בְּנֵיכֶם בְּרַופָּם
אַחֲרֵיכֶם וּוְאַבְרָם יְהוָה עַר הַיּוֹם הַזֶּה: וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְכֶם
בְּפִרְכָּר עַר-בְּאַכְס עַר-חַמְקָוָם הַזֶּה: כִּי עַיְנֵיכֶם הַרְאָתָה
אֶת כָּל-מְעָשָׂה יְהוָה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה: וְשִׁמְרָתָם אֶת-כָּל-
הַמְּצֹואָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֵה הַיּוֹם לְמַעַן תְּחֻקָּוּ וּבְאַתֶּם
וּוּرְשָׁתָם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֲבָרִים שְׁמָה לְרַשְׁתָה:
וּלְמַעַן תָּאַרוּכוּ יָמִים עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאַבְתֵיכֶם לְתֵת לָהֶם וּלְזֹרֻעָם אָרֶץ זֹבֵת חֶלְבָן וּרְבָשָׁן:]

Pars IV.
Fr. II.

CAP. XXXII.

וְתַשְׁמַע הָאָרֶץ אָמְרוּ-פִי:
תַּول בְּטַל אָמְרָתִי
וּכְרַבְבוּם עַלְיָ-עַשְׁבָה:
הַכּו גָּדוֹל לְאֱלֹהִינוּ:
כִּי כָּל-דָּרְכֵיכֶם מִשְׁפְּט
צְרִיק וַיְשַׁר הוּא:
דוֹר עַקְשׁ וַיְתַלְתָּל:
עַם נִכְלָל וְלֹא חַכָּם
הַיָּא עַשְׁק וַיְלַנְנֵה:
בִּינֵו שְׁנוֹת הַר-וּדָר
זְקִנֵּיה וַיָּאִמְרוּ-לְהָ:

[הָאָזְנוּ הַשְׁמִים וְאֶרְבָּה
יַעֲרֵף בְּפֶטֶר לְקָחוּ
כְּשִׁיעָרָם עַלְיָ-רְשָׁא
כִּי שִׁם יְהוָה אָקְרָא
חַצּוֹר פְּמִים פְּעַלוּ
אֶל אַמְוֹנָה וְאַזְעָל
שְׁחַת לֹא לֹא בְּנֵיו מוֹקָם
הַלְּיָהָה תְּגִמְלָוִ-זָאת
הַלְּוֹא-חוּא אָבִיךָ קָנָה
וְלֹר יְמוֹת עַולָּם
שְׁאָל אָבִיךָ וַיַּגְרֵךְ]

Pars V.
Fr. III.

לֹנוּ פִי-נְשָׁמָר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-הַמֵּצָוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צָוָנוּ:

CAP. VIII.

Pars IV. Fr. III. 1. כָּל-הַמֵּצָוָה אֲשֶׁר אָنֹכִי מִצְוָה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לְמַעַן
תְּחִיּוֹן וּרְבִיתָם וּבְאַתֶּם וּרְשָׁתָם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נְשָׁבַע
יְהוָה לְאַבְתֵיכֶם: וְזַכַּרְתֶּת אֶת-כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר חִזְקִיךְ יְהוָה
אֱלֹהֵיךְ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִזְבֵּחַ לְמַעַן עֲמַתָּךְ לְגַטְתָּךְ
לְרָעָת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ רְתַשְּׁמָר מִצְוָתוֹ אָס-לָא: וַיַּעֲנֵךְ
וּרְעַבְתֶּה וַיַּאֲכַלְתֶּה אֶת-הַמָּן אֲשֶׁר לֹא-יָרַעַת וְלֹא יַדְעַן
אַבְתִּיךְ לְמַעַן הַזָּרָעָה פִי לֹא עַל-הַלְּחֵם לְבָבוֹ יְחִיָּה הָאָרֶם
פִי עַל-כָּל-מָוֹצָא פִי-יְהוָה יְחִיָּה הָאָרֶם:]

CAP. X.

Pars IV. Fr. II. 12. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה יְהוָה אֱלֹהֵיךְ שָׁאֵל מַעֲפָךְ פִי אָס-
לִירָא אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיךְ לְלַכְתָּ בְּכָל-דָּرְכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ
וּלְעַבֵּר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיךְ בְּכָל-לִבְכֶּךָ וּבְכָל-נְפָשָׁתךְ: לְשָׁמָר
אֶת-מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת-חֻקֹּתוֹ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוָה הַיּוֹם לְטוֹב
לְךָ: הַנְּזֵהֶר אֱלֹהֵיךְ הַשְׁמִינִים וְשְׁמֵי הַשְׁמִינִים הָאָרֶץ וְכָל-
אֲשֶׁר-בָּה: רַק בְּאַבְתִּיךְ חִשְׁקָה יְהוָה לְאַהֲבָה אֹתָם וַיַּכְחַר
בְּזֹרֶעֶם אַחֲרָיוּם בְּכָסֶם מִפְלָה הַעֲמִים פִיּוֹם הַזָּהָה: וּמְלֹאתָם אֶת
עַרְלָתָה לְכָבְכָם וּרְפָכָם לֹא תִּקְשׁוּ עֹור: פִי יְהוָה אֱלֹהִיכֶם
הַוָּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאָנֹכִי הָאֱלֹהִים הַאֵל הַגָּבֵר
וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לְאִישָׁא בְּנִים וְלֹא יַקְחַח שָׁחָר: עֲשֵה מִשְׁפָט
יְתּוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבָה גָּר לְתַתְתָּ לוֹ לִחְם וְשִׁמְלָה: וְאַהֲבָתָם
אֶת-הָגָר כִּי-גָרִים הָיִתְם בָּאָרֶץ מִצְרָיִם: אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיךְ
תִּירְאָ אֶתְךָ תַּעֲבֶר וּבָכוּ תַּרְבֶּק וּבְשָׁמוֹ תִּשְׁבַּע: הוּא תְּהִלְתָּךְ
וְהִיא אֱלֹהֵיךְ אֲשֶׁר-עָשָׂה אַפְקָה אֶת-הַגְּרָלָה וְאֶת-הַנּוֹרָאת
הָאֱלֹהָה אֲשֶׁר רָאוּ עַינֵיכֶם:

לעשות אשר ייטב לך ואשר תרפין מאר פאשר לרבר
 זהה אלהי אבתייך לך ארץ נבה חלב ורכש: שמע
 ישראל וזה אלהינו יהוה אחר: ואהבת את יהוה אלהיך
 בכל-לבך ובכל-נפשך ובכל-מוחך: [זהו הרכרים]
 האלה אשר אנכי מצוך היום על-לבך: ונשננתם לבנו⁷
 ורברת בם בשכחתך ביתך ובלבתך בראשך ובשכבר
 ובគומך: וקשותם לאות על-ירך והיו לטפתה בין עינך:⁸
 וכתבתם על-מזות ביתך ובשעריך: ותיה פ-⁹
 וביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר נשבע לאבתייך
 לאברהם ליצחק וליעקב تحت לך ערים גROLת וטבת אשר
 לא-בנית: ובתים מלאים כל-טוב אשר לא-מלאת וברת¹¹
 חזוקים אשר לא-חצתה כרמים וויתם אשר לא-נטעת
 ואכלת ושבעתה: השמר לך פון-תשכח את-יהוה אשר¹²
 הוציאך מארץ מצרים מבית עברים: את-יהוה אלהיך
 תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע: לא תלכון אחרי אלהים¹⁴
 אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם: כי אל קנא¹⁵
 יהוה אלהיך בקרבה פון-ויחרת אפ-יהוה אלהיך בך
 והשמירך מעל פני הארמה: לא תנטו את-יהוה¹⁶
 אלהיכם אשר נסיתם בפסחה: שמור תשמרין את-מצוות¹⁷
 יהוה אלהיכם ועדתו וחקיו אשר צויך: ועשית היישר
 והטוב בעיניו יהוה למען ייטב לך ובאת וירושך אה-¹⁸
 הארץ הטבה אשר-נשבע יהוה לאבתייך: פידישאלך²⁰
 בנק מחר לאמור מה הערת והחקים והמשפטים אשר
 שוה יהוה אלהינו אתכם: ואמרת לבנה עברים היינו²¹
 לפרעה במצרים ויציאנו יהוה ממצרים ביר חזקה: ויתן²²
 יהוה אותן ומפתחים גROLים ורעים במצרים בפרעה ובכל-
 ביתו לעינינו: ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו²³
 تحت לנו את-הארץ אשר נשבע לאבתיינו: ויצינו יהוה²⁴
 לעשות את-כל-התקים האלה ליראה אתי יהוה אלהינו
 ל טוב לנו כל-זמנים לחתינו בימים הוה: וצורה תהיר²⁵

ויהי לך אליהם אחרים על-פני: לא-תעשה לך פסל
 כל-המונה אשר בשמי מפעל ואשר הארץ מפחית ואשר
 במים מפחית לארץ: לא-תשתחוה להם ולא תעכבר כי
 אני יהוה אללהך אל קנא פקר עון אבוח עלי-בניים
 ועל-שלשים ועל-רבעים לשנאי: ועשה חסר לאלפים
 לאחבי ולשמרי מצותיו: לא תשא את-שם יהוה
 אללהך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את-שמו
 לשוא: שמור את-יום השבת לקדשו כאשר צוק
 יהוה אלהך: ששת ימים תעבד וعشית כל-מלאתך:
 יוֹם הַשְׁבֵיעָ שֶׁבֶת לְיהוָה אֱלֹהִיךְ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מֶלֶאכָה
 אתה ובנה-ובתך וערכך ואמתך ושורה וחמור וכל-
 בהמתך ונגרך אשר בשעריך למען ינות ערכך ואמתך
 כמוך: זכרת כי-עבר היהת בארץ מצרים ויצא יהוה
 אלהך משם ביר חקקה ובורע נטויה על-כן צוק יהוה
 אלהך לשנות את-יום השבת: בבר את-אביך
 ואת-אמך כאשר צוק יהוה אלהך למען ואריכו ימיך
 ולמען יוטב לך על הארמה אשר יהוה אלהך נתן
 לך: לא תרzech: ולא תנאך: ולא תגניב:
 ולא-תעננה ברעך עד שוא: ולא תחמור אישת
 רעך ולא תחאה בית רעך שראו וערכו ואמתו
 שרו וחרמו וכל אשר לרעך: את-הרברים האלה
 הרבר יהוה אל-כל-קהלכם בבר מהתה האש הענן והערפל
 קול גוזל ולא יסף ויקתכם על-שני לחות אבניים ויתנים
 אליו:]

CAP. VI.

Pars IV.
 Fr. II.

וזאת הפקודה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם
 לelper אתכם לשנות הארץ אשר אתם עברים שמה
 לרשותה: למען תירא את-יהוה אלהך לשמר את-כל-
 החקתו ומצוותו אשר אני מצוק אתה ובנה ובן-בנה כל
 ימי חייך ולמען ואריכו ימיך: ושםעת ישראל ושםרת

בנחלים נטוי בגדת עלי נهر כאהלים נטע יהוה בארץ ⁶
עליהם: يول-מים מפליו ורעו במים רפים ורומים מאג ⁷
מלך והנסא מלכתו: אל מוציאו מצרים כתועפת ⁸
ראם לו ואכל גוים צריו ועצמותיהם יגרס וחציו ימחץ:
ברע שכוב הארץ וכלביא מי יקימנו מברכיך ברוך וארכיך ⁹
ארור:] וישא משלו ויאמר [נאם בלעם בנו בער ¹⁵
ונאם הagger שהם העז: נאם שמע אמר-אל וירע רעה ¹⁶
עליזן מלחיה שדי יהוה נפל וגלו עינים: אראני ולא ¹⁷
עתה אשורי ולא קרוב דרכך יעקב וקס שבט ¹⁸
מישראל ומתח פאתיו מוֹאָב וקרקר כל-בני-שחת: ויהה
ארום ירשה ויהה ירשה שער אובי וישראל עשה חיל: ¹⁹
וירך יעקב והאבוד שירוד מער:] וירא את-עמלק וישא ²⁰
משלו ויאמר [ראשית גוים עמלק ואחריותו ערי אבר:]
וירא את-תקינו וישא משלו ויאמר [איתן מושבק ושים ²¹
בשלע קנה: כי אם-יהיה לבער קין ער-מה אשור תשכח:] ²²

DEUTERONOMIUM.

CAP. V.

ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל <sup>Pars IV.
Fr. I.</sup>
את-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי לבר באתוניכם היום ¹
ולמורתם אתם ושמרתם לעשות: יהוה אלהינו ברת עפנינו ²
בריות בחרב: לא את-אבתינו ברת יהוה את-חברותה זאת ³
כי אנתנו אנחנו אלה מה היום כלנו חיים: פנים בפנים ⁴
דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש: אנכי עמר בין-יהוה ⁵
וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם ⁶
מן ה' האש ולא-עליהם בהר לאמר: אנכי יהוה ⁷
אל-ה' אשר הוציאתך מארץ מצרים מבית עבדים: לא-

לשבתך פעלת ותזה
מקראש ארני כוננו
יריה: ויהוה יملך לעלם ועד:]¹⁸
בָּא סוס פְּרֻעה בְּרַכְבּו וּבְפִרְשֵׁיו בַּיּוֹם וַיָּשֶׁב וַיָּזַהַע עֲלֵיכֶם
את-מי הָם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלְכֵי בִּיבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיּוֹם:¹⁹

NUMERI.

CAP. XXIII.

Pars V. Fr. II. 7. וַיָּשָׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר [מִן-אֶרְם וַיָּחִנֵּן בָּלָק מֶלֶךְ-מוֹאָב
מְהֻרְרִי-קָרְסָם לְכָה אֶרְה-לֵי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעַמָּה יִשְׂרָאֵל:
8. מִתְּחִשְׁבָּנָה לְאֶל וּמִתְּחִשְׁבָּנָה אֶל וְמִתְּחִשְׁבָּנָה לְאֶל זַעַם וַיָּזַהַע: כִּי-
9. מִרְאָשׁ צָרִים אֶרְאָנוּ וּמִגְּבָעֹות אֲשֶׁר-עָרְנוּ הַזָּעַם לְבָרָר יִשְׁלֹן
10. וּבְגָנוֹם לְאֶל וַיְתַחַשֵּׁב: מַי מְנַחָּה עַפְרָה יַעֲקֹב וּמְסִבְרָה אֶת-דְּבָרָ
יִשְׂרָאֵל תְּמֹת נְפָשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵם וְתְּהִי אַחֲרִיתִי בְּמוֹתְךָ:]
18. וַיָּשָׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר [קוֹם בָּלָק וּשְׁמַע הַאוֹנֶה עָרֵי בְּנֵי
19. צָפֵר: לְאֶל אַוְשֵׁא וְיַכְבֵּד וּבְנֵי-אֶרְם וַיְתַנְחֵם הַהְוֵא אָמֶר
20. וְלֹא יַעֲשֵׁה וְרָבֵר וְלֹא יַקְרִמֵּה: הַנֵּה בָּרָךְ לְקַחְתִּי וּבָרָךְ
21. וְלֹא אַשְׁכֵנֵה: לְאֶל-הַכְּבִיט אָזְן בַּעֲקָב וְלֹא-רָאָה עַמְלָ
22. בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּזַהַע אֶל-הָיוּ עַמּוֹ וְתְּרוּעָת מֶלֶךְ בּוֹ: אֶל מַזְיאָם
23. מִמְצְרִים בְּתוּעָפָת רָאָם לוֹ: כִּי לְאֶנְחֵשׁ בַּעֲקָב וְלֹא-קָסֵס
24. בְּיִשְׂרָאֵל בְּעַת יֹאמֶר לַעֲקָב וּלְיִשְׂרָאֵל מְהֻפְעָל אֶל: הַזָּעַם
עַם כְּלַבְיאָ וְקָוִם וּכְאָרִי וַיְתַנְשֵׁא לְאֶל יַשְׁכֵב עַד-יַאֲכֵל טָרֵף
וְרָם-חַלְלִים יִשְׁתַּחַה:]

CAP. XXIV.

Pars V. Fr. II. 3. וַיָּשָׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר [נָאָם בְּלָעָם בְּנֵו בָּעָר וּנְאָם הַגְּבָר
4. שְׁתַּם הַעֲזָן: נָאָם שְׁמַע אַמְרִי-אָל אֲשֶׁר מְחוֹה שְׁרֵי יַחַזְקָה
5. נִפְלֵל וְגָלוּי עִינָמָם: מְה-טָבוֹ אֲהַלְיָה יַעֲקֹב מִשְׁבְּנָתָה יִשְׂרָאֵל:

EXODUS.

CAP. XV.

Pars VI.
Fr. I.

או יְשִׁיר-מֹשֶׁה וּבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשְׁׁוֹרֶה הַזֹּאת לִיהְוָה
וַיֹּאמֶר לְאָמֵר [אֲשֶׁר לִיהְוָה כִּי-גַּאֲהָה גַּאֲהָה סָוסִים
וּרְכֻבּוֹ רַמָּה בֵּין: עַזְוֹזָרָת יְהָה וּוְהַיְלָי²
לְוִשְׁוֹעָה זְהָה אֱלֹהִים וְאַנְחָה אֱלֹהִים
אֲבִי וְאַרְמְמָנָה: זְהָה אִישׁ מְלָחָמָה וְהָה
שְׁמוֹ: מְרִכְבָּת פְּרָעָה וְחִילָוֹ וְרָה בִּים וּמְבָחר
שְׁלַשְׁיו טְבַעַי בִּים-סְוִיףָה: תְּהִמָּת וְכִסְּימָיו וְרוֹדוֹ בְּמִצּוֹלָת
פְּמָנוֹ-אַבָּן: וְמִינָה וְהָה גְּאַרְרִי בְּפֶלֶח וְמִינָה
וְהָה תְּרֻעָץ אֹוִיב: וּבָרְבָ גְּאַנְקָה תְּהָרָס
קְמִיעָה תְּשִׁלְחָה חָרְנָקָה יַאֲכְלָמוֹ בְּקָשָׁה: וּבְרוֹחָה
גְּאַבָּוֹ כְּמוֹ-נֶר
גְּאַבָּוֹ נְעַרְמִי-מִים
נְגָלוּם אָרְדָף אֲשִׁיג אֲחִילָק שְׁלָל תְּמָלָאָמוֹ
אֹוִיב אָרְדָף אֲשִׁיג אֲחִילָק שְׁלָל תְּמָלָאָמוֹ
נְפָשָׁי אָרְיק חָרְבִי תְּוֹרִישָׁמוֹ וְרוֹי: נְשָׁפֶת
בְּרוֹחָה כְּסָמוֹ יִם צְלָלוֹ בְּעוֹפָרָת בְּמִים
אָבְרָוִים: מַי-כְּמָכָה בְּאָלָם וְהָה מַי
כְּמָכָה נְאָרָר בְּקָרְשׁ נְרוֹא תְּהִלָּת עִשָּׂה-
פְּלָא: נְטִיתָה וְמִינָה תְּכַלְעָמוֹ אָרָץ: נְחִיתָה
בְּחַסְרָה עַם-זֹו גְּאַלְתָּה נְחִילָת בָּעָזָה אָל-גַּ�ה
קְרָשָׁה: שְׁמַעְוּ עַמִּים יְרָצְוֹן חִיל
אָחוֹ וְשִׁבְיָוֹ פְּלָשָׁת: אוֹ נְבָהָלוֹ אַלְיָפִי
אָרוֹם אַיְלָוֹ מוֹאָב יְאַחְזָמוֹ רָעֵר נְמָנוֹ
כָּל וְשִׁבְיָוֹ כְּנָעָן: תְּפָל אַלְיָהָם אַיְמָתָה
וּפְחָר בְּגָרְל וְרוֹעָה וְרוֹמִי כְּאָבָן עַר-
יְעַבָּר עַמְקָה וְהָה קְנִיתָה: תְּבָאָמוֹ וְתְּפָעָמוֹ בְּהָר נְחִילָתָה מְכוֹן¹⁷

מִתְּרֵפֶת בְּנֵי עָלִית קַרְעַ רֶבֶץ כָּאֲרִיה וְכָלְבִּיא מֵי יְקִימָנוּ:
 לֹא-יִסּוּר שְׁכַט מִזְהֹרֶה וּמִחְזָקָק מִפְּנֵין רְגִילְיוּ עַד כִּי-יִבְאָ
 שִׁילָה וּלֹא וִקְהָתָ עַמִּים: אֲסְרִי לְגַפֵּן עִירָה וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי
 אַתָּנוּ כְּפָס בְּנֵין לְבָשָׂו וּכְרָס-עֲנָכִים סוֹתָה: חַכְלָלִי עַינִים
 מִיּוֹן וּלְבָנָן-שְׁנִים מְחַלְבָּ: זְבוּלָן לְחוֹף יְמִים וּשְׁבָן
 וּהְוָא לְחוֹף אֲגָנָה וּבְרָכָתוּ עַל-צִירָן: וַיְשַׁכַּר חַמְרָ
 גַּרְסָם רֶבֶץ בֵּין הַמְשִׁפְתִּים: וַיַּרְא מִנְחָה כִּי טֻוב וְאַת-הָאָרֶץ
 כִּי נָעָמָה וּוֹט שְׁכָמוֹ לְסִבְלָה וּוֹתִי לְמַס-עֲבָרָ: הַזְּנוּן
 עַפְמוֹ פָּאָחָר שְׁבָטִי יִשְׂרָאֵל: וְהַיְּדָן נָחַש עַלְיָרָךְ שְׁפִיפָּן
 עַלְיָ-אָרֶךְ חַנְשָׁק עַקְבִּ-סּוֹס וּוֹפֵל רַכְבָּו אָחָר: לְיוֹשִׁיעָתָךְ
 קִוִּיתִי וְהָהָה: גַּר גְּרוּר יְגַרְעֵנוּ וּהְוָא גְּגָר עַקְבָּ:
 מַאֲשָׁר שְׁמָנָה לְחַמּוֹ וּהְוָא יַתְּנֵן מְעַרְבִּי-מֶלֶךְ: נְפָתָלִי
 אַלְהָה שְׁלָחָה הַנְּפָתָן אַמְּרִי-שָׁפָרָ: בֵּן פָּרָת יוֹסֵף בֵּן
 פָּרָת עַלְיָ-עַזְן בְּנֹות צָעָה עַלְיָ-שָׁוָרָ: וּמְרָרָהוּ וּרְבָוּ
 וּנְשָׁטְמָהוּ בְּעַלְיָ חָשָׁם: וְתַשְּׁבָ אַתָּן קַשְׁתָוּ וּפְאוֹז וּרְעֵי
 יְדוּיָוְמִיָּו אֲבִיר וּעַקְבָ מִשְׁמָם רָעוֹה אַבְנָן יִשְׂרָאֵל: מַאל אֲבִיךָ
 וּמְעֹרֶךְ וְאַת שְׁרוּ וּבְרָכָה בְּרָלָת שְׁמִים מַעַל בְּרָלָת תְּהֽוּם
 רְבָצָת תְּחַת בְּרָלָת שְׁרוּם וּרְחָם: בְּרָלָת אֲבִיךָ גְּבָרוּ עַל-
 בְּרָלָת הַוְּרִי עַד פְּאֹות גְּבָעָת עַולְם תְּחִין לְרָאש יוֹסֵף
 וּלְקָרְקָר נְיוֹר אַחֲרָיו: בְּנַמְיָן זָאָב יְטָרָפָ בְּפָקָר יַאֲכָל
 עַד וּלְעַרְבָ וּחְלָק שְׁלָלָן: כָּל-אַלְהָה שְׁבָטִי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים עַשֶּׁר
 וְאַת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהם וּבְרָה אֹתָם אַיִש אֲשֶׁר
 בְּרָכָתוּ בָּרוּךְ אַתָּם:

CAP. XXXV.

[וַיָּרֶא אֱלֹהִים אֵל-יַעֲקֹב עֹז בְּלֹא כְּפֹן אֶרֶם וַיָּכֹרֶךְ אֹתוֹ:⁹
 וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא-יַקְרָא שְׁמֶךָ עֹז יַעֲקֹב
 כִּי אָס-יִשְׂרָאֵל וְהִיה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר
 לוֹ אֱלֹהִים אַנְּצִי אֶל שְׁבִי פְּרָה וְרַבָּה גּוֹי וְקָהֵל גּוֹיִם וְחוֹהָ
 מִפְּךָ וּמִלְכִים מִתְלַצֵּחַ וְצָאוֹ: וְאֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
 לְאָבָרֶהֶם וַיַּצְחַק לְהַאֲתַנְגֵּה וְלַזְרַעַה אֶחָרֶיךָ אַתָּן אָרֶץ-¹²
 הָאָרֶץ: וַיַּעַל מַעַלְיוֹ אֱלֹהִים בְּפֶקְדָּוֹ אֲשֶׁר-דָּבָר אֹתוֹ: וַיַּצְבַּ¹³
 יַעֲקֹב מִצְבָּה בְּפֶקְדָּוֹ אֲשֶׁר-דָּבָר אֹתוֹ מִצְבָּה אָבִן וַיִּסְפֶּ¹⁴
 עַלְיהָ נָסַךְ וַיַּצְקַע עַלְיהָ שְׁמַן: וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שְׁם הַמְּקוֹם
 אֲשֶׁר דָּבָר אֹתוֹ שְׁמָם אֱלֹהִים בֵּית-אֵל: [וַיַּעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל
 וְעַת אֲהָלָה מִהְלָאָה לְמִגְּלָע-עַרְרָה: וְיוֹחָי בְּשָׁמָן יִשְׂרָאֵל
 בְּאָרֶץ הַהּוּא וְלֹךְ רְאֵובִן וַיַּשְׁגַּב אֶת-בְּלָחָה פִּילְגַּשׁ אָבִיו
 וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְיוֹחָי בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר: בְּנֵי
 לְאָהָה בְּכָור יַעֲקֹב רְאֵובִן וְשָׁמְעוֹן וְלוֹי וְחוֹרָה וַיַּשְׁכַּר
 וּוּבְלֹון: בְּנֵי רְחֵל יוֹסֵף וּבְנֵימָן: וּבְנֵי בְּלָחָה שְׁבַחַת רְחֵל
 פַּן וּנְפַתְּלִי: וּבְנֵי זְלָפָה שְׁבַחַת לְאָהָה וְאֲשֶׁר אֱלֹהִים בְּנֵי
 יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלַד-לוֹ בְּפֶהָן אֶרֶם:]

CAP. XLIX.

[וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֵל-בְּנָיו וַיֹּאמֶר הַאֲסֵפִי וְאַגִּידָה לְכֶם אֶת-¹
 אֲשֶׁר-יַקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: הַקְבִּיצוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי
 יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: רְאֵובִן בְּלָרִי אֲתָה פְּחִי
 וְרַאשְׁוֹת אָוֹנוּ וְתַרְשֵׁת שְׁאתָ וְיוֹתֵר עַזָּה: פְּחוֹ כְּפָים אֱלֹהִים בְּנֵי
 עַלְיתָ מִשְׁבֵּבִי אֲבִיךָ אֶזְחָלָתָ יָצַוְעֵה עַלְהָה: שְׁמָעוֹן⁵
 וְלוֹי אֲחָם כְּלִי חַמֵּס מִכְרֹתָהָם: בְּסָרָם אֱלֹהִים נְפַשֵּׁי
 בְּקָהָלָם אֱלֹהִים הַתָּחָר בְּלָרִי כִּי בְּאֶפְסָם הַרְגֵּן אִישׁ וּבְרַצְנָם
 עֲקָרוֹ-שָׂוֹר: אֲרוֹר אֶפְסָם כִּי עַז וְעַבְרָתָם כִּי קַשְׁתָה אֲחַלְקָם⁷
 בְּיַעֲקֹב וְאֲפִיצָם בְּיִשְׂרָאֵל: וְחוֹרָה אֲתָה יוֹרָה אֲחִיךָ⁸
 וְרָה בְּעַרְפָּ אֲבִיךָ וְשִׁתְחוֹו לְהַבְנֵי אֲבִיךָ: גּוֹר אֲרִיה וְחוֹרָה⁹

Pars II.
Fr. IV.Pars V.
Fr. 1.

CAP. XXVIII.

וַיָּקֹרֶא וַיְצַחַק אֵל-יַעֲקֹב וַיִּבְרֹךְ אֹתוֹ וַיַּצְוֹהֵר וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-
 תִּקְחֶח אֲשֶׁר מִבְנֹותָנִי כְּנֻעַן: קוֹם לְךָ פְּרָנָה אֶרְם בִּתְהָה בְּתוּאָל
 אָבִי אַפְּךָ וְקַח-לְךָ מִשֵּׁם אֲשֶׁר מִבְנֹותָנִי לְבִנְךָ אַחֲרִי אַפְּךָ: וְאֶל
 שְׂעִיר יִבְרֹךְ אַתָּה וַיִּפְרֹה וַיִּרְבֹּה וַיְהִי לְקֹתֶל עִמּוֹם: וַיַּפְתַּח
 לְךָ אֶת-בְּרִכַּת אֶבְרָהָם לְךָ וְלַזְרָעָה אַתָּה לְרִשְׁתָךְ אֶת-אֶרְץ
 מִגְּרִיךְ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאֶבְרָהָם: וַיַּשְׁלַח יַצְחָק אֶת-
 יַעֲקֹב וַיַּלְךְ פְּרָנָה אֶרְם אֶל-לְקָנָן בְּנֵ-בְּתוּאָל הַאֲרֵמִי אֲחֵי
 רַבְּקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשֵׂי]: [וַיַּצֵּא יַעֲקֹב מִבְּאָר שְׁבָע
 וַיָּלֹךְ חֲרָנָה: וַיַּפְגַּע בַּפְּקוּדָם וַיָּלֹן שֵׁם כִּי-בָא הַשְּׁמֵשׁ וַיִּקְחֶ
 מַאֲכַנִּי הַפְּקוּדָם וַיִּשְׁמַע מִרְאַשְׁתָו וַיִּשְׁכַּב בַּפְּקוּדָם הַחוֹא:
 וַיַּחַלְמֵם וְהַנָּהָר סָלָם מִצְבֵּחַ אֶרְצָה וְרוֹאשׁוֹ מִגְעֵע הַשְׁמִימָה
 וְהַנָּהָר מַלְאָכִי אֱלֹהִים עָלָם וּוֹרְדִים בּוֹ: וַהֲפָה וְהָהָר נִצְבֵּ
 עַלְיוֹ וַיֹּאמֶר אָנָי וְהָזָה אֱלֹהִי אֶבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהִי יַצְחָק
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שָׁכַב עָלָיהָ לְךָ אַצְנָנָה וּלְזָרָעָה: וְהָזָה
 וּרְעָה כְּעָפָר הָאָרֶץ וְפִרְצָת יְסָה וְקַרְמָה וְצַפְנָה וְגַגְבָּה
 וְגַבְרָכוֹ כֵּה כָּל-מִשְׁפָחָת הַאֲרֵמָה וּבְזָרָעָה: וַהֲפָה אָנָכִי
 עַפְרָק יִשְׁמְרָתוֹ בְּכָל אֲשֶׁר-תָּלָךְ וְוַשְׁבַּתָּךְ אֶל-הַאֲרֵמָה
 הַזֹּאת כִּי לֹא אַעֲזֹב עַד אֲשֶׁר אִם-עָשָׂיתִי אֶת אֲשֶׁר-
 רַبְּרָטוּ לְךָ: וַיַּקְזֵץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יְשִׁיחָה
 בַּפְּקוּדָם הָזָה וְאָנָכִי לֹא יָדַעַתִּי: וַיַּוְרַא וַיֹּאמֶר מַה-פֹּרָא
 הַפְּקוּדָם הָזָה אֵין זֶה כִּי אִם-בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשְׁמִים:
 וַיִּשְׁבַּם יַעֲקֹב בַּפְּקָר וַיִּקְחֶח אֶת-הַאֲכָן אֲשֶׁר-שֵׁם מִרְאַשְׁתָו
 וַיִּשְׁמַע אֲתָה מִצְבָּה וַיַּצְקֵח שָׁמָן עַל-רֶאשָׁתָה: וַיַּקְרֵא אֶת-שְׁמָן-
 הַפְּקוּדָם הָזָה בֵּית-אֶלְעָזֶר וְאַוְלָם לוֹ שֵׁם-הַעוֹר לְרֶאשָׁתָה:
 וַיַּדַּר יַעֲקֹב נָרָר לְאָמֵר אִם-יְהִי אֱלֹהִים עַמְרִי וְשִׁמְרִנִי
 פְּרֹרֶךְ הוּא אֲשֶׁר אָנָכִי הַולֵּךְ וְנָתַן-לִי לְחַם לְאַכְלָל וּבְגַד
 לְלַבְשָׁן: וְשִׁבְטִי בְּשָׁלוֹם אֶל-בֵּית אָבִי וְהָזָה וְהָזָה לְ
 לְאֱלֹהִים: וְהַאֲכָן הַזֹּאת אֲשֶׁר-שְׁמַטֵּה מִצְבָּה וְהָזָה בֵּית
 אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּפְנַ-לִּי עַשְׁר אַעֲשֶׂרְנוּ לְךָ:

וישתחו לך לפני אפַךְ ארוך וימבריך ברוך:
 ויהי פָאֵשׁ כֹּלֶה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיֹּהֵי אֵךְ יָצָא
³⁰ יָצָא יַעֲקֹב מִאַת פְנֵי יִצְחָק אָבִיו וַיָּשַׁׁו אָחָיו בָא מִצְדָּרוֹ:
 וַיַּעֲשֵׂם גַם־הָוֹא מִטְעָמִים וַיַּכְאֵל אָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יְקֻם
³¹ אָבִי וַיַּאֲכַל מִצְרָא בֶןְךָ בַּעֲבָר תְּבִרְכֵנִי נְפִשְׁךָ: וַיֹּאמֶר לוֹ
³² יִצְחָק אָבִוּ מַי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אָנָי בְּנֵךְ בְּלָרֶךָ עָשָׂו: וַיַּחֲרֵךְ
³³ יִצְחָק חֲרֵךְ גָּוֹלָה עַד־מַאֲדָר וַיֹּאמֶר מַי־אַפּוֹא הוּא הַצָּרָ—
 צִדְרָ וַיַּכְאֵל לוֹ וַיַּאֲכַל מִלְלָא בְּטָרָם תְּבֹא וַאֲבְרָכָהוּ גַם־
 ברוך וַיֹּהֵי: כִּשְׁמַע עָשָׂו אֶת־פְּבָרֵי אָבִיו וַיַּצְעַק צַעַק
³⁴ גָּוֹלָה וַיָּמֶר עַד־מַאֲדָר וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרָכָנִי גַם־אָנָי אָבִי:
³⁵ וַיֹּאמֶר בָא אָחָה בְּמִרְמָה וַיַּקְחֵ בְּרָכָתְךָ: וַיֹּאמֶר הַכִּי קָרָא
³⁶ שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב וַיַּעֲקֹב נִזְהָר זֶה פָעָמִים אֶת־בְּלָרֶתִי לְקֹח וְתִנְהַעַתָּה
³⁷ לְקֹח בְּרָכָתִי וַיֹּאמֶר הַלָּא־אַצְלָתָ לֵי בְּרָכָה: וַיַּעֲנֵן יִצְחָק
 וַיֹּאמֶר לַעֲשׂוּ חַנּוּ גָבִיר שְׁמַתוֹ לְךָ וְאֶת־כָּל־אָחָיו נְתַתִּי לְךָ
 לְעָבָרִים וְרָגְן וְתִרְשֵׁה סְמִכָּיו וְלִכְחָה אַפּוֹא מָה אָעַשָּׂה בְנֵי:
³⁸ וַיֹּאמֶר עָשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְּרָכָה אֶחָת הַוְאַלְךָ אָבִי בְּרָכָנִי
³⁹ גַם־אָנָי אָבִי וַיָּשָׂא עָשָׂו קָלוֹ וַיְכַרֵּךְ: וַיַּעֲנֵן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר
 אֶלְיוֹ הַנְּהָה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְהִי מַוְשָׁבֶךָ וּמִלְלָה הַשְׁמִים מִעַל:
⁴⁰ וְעַל־חַרְבָּךְ תִּחְיֵה וְאֶת־אַחִיךְ פָּעֵל וְהִי פָאֵשׁ תְּרִיד
⁴¹ וְפָרַקְתָּ עַל־מַעַל צְוֹאָרֶךָ: וַיַּשְׁטַם עָשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה
 אֲשֶׁר בְּרָכוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עָשָׂו בְּלָבָו יִקְרָבוּ יְמִי אֲכָל אָבִי
 וְאַחֲרָגָה אֶת־יַעֲקֹב אָדוֹן: וַיַּגַּר לְרָבָכה אֶת־פְּבָרֵי עָשָׂו בְּנֵה
⁴² הַגָּרְלָ וְתִשְׁלַח וְתִקְרַא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקְּטָן וְתֹאמֶר אֶלְיוֹ רְנָה
 עָשָׂו אַחֲךְ מִתְנַחַם לְךָ לְהַרְגָּג: וַיַּתְהַעֲכֵד בְּנֵי שְׁמַע בְּקָלִי וְקָומ
⁴³ בְּרָח־לְךָ אֶל־לְבִנֵּן אֲדוֹן חֲרֵנָה: וַיַּשְׁבַּת עַמּוֹ וִימִם אַחֲרִים עַד
⁴⁴ אֲשֶׁר־תְּשֻׂבָּ חֲמַת אַחִיךְ: עַד־שָׁוב אַפְ-אַחִיךְ מִפְּהָ וְשַׁבָּח
⁴⁵ אֲתָא אֲשֶׁר־עָשָׂית לְךָ וְשַׁלְחָתִי וְלַקְחָתִיךְ מִשְׁם לִמְהָ אֲשָׁבֶל
⁴⁶ גַם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אַחֲרֵי: וַיֹּאמֶר רַבָּקָה אֶל־יִצְחָק קָצְתִי
 בְּחִי מִפְנֵי בְּנֹות חַת אֶם־לְקֹח וַיַּעֲקֵב אֲשָׁה מִבְּנֹות־חַת
 כְּאַלְהָ מִבְּנֹות הָאָרֶץ לִמְהָ לֵי חִים:]

יַעֲקֹב בְּנֵה לְאָמֵר הַנֶּה שְׁמֻעַתִּי אַתָּ-אָבִיךְ מִרְבֵּר אַל-עֲשֹׂו
 7 אָחָזֶךָ לְאָמֵר: הַבִּיאָה לֵי צִדְ וַעֲשָׂה-לֵי מִטְעָםִים וְאָכְלָה
 8 וְאָבְרָכָכָה לְפָנֵי וְרוֹהָה לְפָנֵי מוֹתִי: וְעַתָּה בְּנֵי שְׁמֹעַ בְּקָלִי
 9 לְאָשֶׁר אַנְיִ מְצֹוָה אַתָּה: לְךָ-נָא אַל-הַצֹּאָן וְקָח-לֵי מִשְׁמָן
 שְׁנִי גְּרִיו עָוִים מְכִים וְאָשַׂה אַתָּם מִטְעָמִים לְאָבִיךְ כַּאֲשֶׁר
 10 אָחָבָן: וְהַבָּאת לְאָבִיךְ וְאָכְלָ בְּעֵבֶר אָשְׁר יְבָרָכָה לְפָנֵי מוֹתָו:]
 11 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל-רְבָקָה אַמְוֹן הַנֶּן עָשָׂו אָחָזֶ שָׁעַר וְאָנָכִי
 12 אֲוֹשֵׁחַ לְרָלָקָן: אַיְלָי וְמִשְׁנִי אָבִיכְ וְתוֹתִי בְּעֵינֵינוּ כְּמַתְעַתָּע
 13 וְהַבָּאתִי עַלְיָ קָלָלָה וְלֹא בְּרָכָה: וַתֹּאמֶר לוֹ אַמְוֹן עַלְיָ קָלָלָה
 14 בְּנֵי אָךְ שְׁמֹעַ בְּקָלִי וְלֹא קָח-לִי: עַילָּה וַיָּקַח וַיָּבָא לְאַמְוֹן
 15 וְתַעֲשֶׂ אַמְוֹן מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָחָבָן: וְתַקְחֵ רְבָקָה אַתָּה
 בְּגָרִיו עָשָׂו בְּנֵה הַפְּרָל הַחֲמָרָת אֲשֶׁר אַתָּה בְּבֵית וְתַלְבֵשׁ
 16 אַתָּה-יַעֲקֹב בְּנֵה הַקְּטָן: וְאַתָּה עַרְתָּה גְּרִיו הַעֲוִיסָם הַלְּבִישָׁה
 17 עַל-זְרוּ וְעַל חַלְקַת צֹוָרָיו: וַתַּפְתַּן אַתָּה-הַמִּטְעָמִים וְאַתָּה
 הַלְּחָם אֲשֶׁר עַשְׂתָּה בְּרָר יַעֲקֹב בְּנֵה: וַיָּבָא אַל-אָבִיו וַיֹּאמֶר
 19 אָבִיו וַיֹּאמֶר חָנָנִי מֵאַתָּה בְּנֵי: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל-אָבִו
 אָנָכִי עָשָׂו בְּלָרָךְ עֲשִׂיתִי פְּאַשְׁר דִּבְרָת אֱלֹי קוֹס-נָא שְׁבָה
 20 וְאָכְלָה מְצִירִי בְּעֵבֶר תְּבָרָכָנִי נְפָשָׁךְ: וַיֹּאמֶר יְצָהָק אַל-
 בְּנֵו מָה-זֶה מִתְּרָת לְמִצְאָה בְּנֵי וַיֹּאמֶר בַּי הַקְרָה יְתֹהָ
 21 אַל-חוֹק לְפָנֵי: וַיֹּאמֶר יְצָהָק אַל-יַעֲקֹב גְּשָׁ-נָא וְאַמְשָׁךְ
 22 בְּנֵי הַאֲתָה זֶה בְּנֵי עָשָׂו אִם-לָא: וַיָּגַשׁ יַעֲקֹב אַל-יְצָהָק
 אָבִיו וְמִשְׁחוֹ וַיֹּאמֶר הַקְלָל קָול יַעֲקֹב וְרוּרִים וְרוּ עָשָׂו:
 23 וְלֹא חִכּוֹ כִּי-חוֹ וְרוּ כִּי-רוּ עָשָׂו אָחָזֶ שְׁעָרָת וְיְבָרָכוּ:
 24 וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנֵי עָשָׂו וַיֹּאמֶר אָנָי: וַיֹּאמֶר הַגְּשָׁה לֵי
 25 וְאָכְלָה מְצִידָה בְּנֵי לְמַעַן תְּבָרָכָנִי נְפָשָׁו וַיָּגַשׁ-לוֹ וְיָאָכַל
 26 וַיָּבָא לוֹ יְזִין וַיִּשְׁתַּחַת: וַיֹּאמֶר אַל-יוֹ יְצָהָק אָבִיו גְּשָׁ-נָא
 27 וְשָׁקָה-לֵי בְנֵי: וַיָּגַשׁ וַיִּשְׁקַל-לוֹ וַיָּרֶח אַתָּ-רֶיחָ בְּגָרִיו וְיְבָרָכוּ
 28 וַיֹּאמֶר רְאָה רִיחָ בְּנֵי כְּרִיחָ שְׁרָה אֲשֶׁר בְּרָכוּ יְתֹהָה: וַתַּפְתַּן
 לְךָ הָאֲלָהִים מַטֵּל הַשְׁמִים וּמִשְׁמֵנִי הָאָרֶץ וּרְבָ רְגֵן וְתִרְשָׁה:
 29 יַעֲבֹרוּ עַפְים וַיְשַׁפְּחוּ לְכָ לְאָפִים הוּה גָּבָר לְאָחִיךְ

CAP. XXV.

וְהוּ וַיַּצְחַק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחָתוֹ אֶת־רַבָּקָה בֶּת־בְּתוּאֵל²⁰ Pars II.
 הַאֲרָמִי מִפְרָן אֶרְם אֲחֹת לְבֵן הַאֲרָמִי לוֹ לְאָשָׁה: [וְעַתָּה²¹ Fr. IV.
 יַצְחַק לְיהֹזָה לְנַכָּח אֲשָׁתוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתַר לוֹ וְהַזָּה
 וַתִּהְרֹרֶת רַבָּקָה אֲשָׁתוֹ: וַיַּתְּרַצֵּצְוּ הַבְּנִים בְּקָרְבָּה וַיֹּאמֶר
 אָסְ-כִּן לְפָה זוֹה אָנֹכִי וַתַּלְךְ לְרֹרֶשׁ אֶת־יהֹזָה: וַיֹּאמֶר וְהַזָּה
 לְהַשְׁנִי גַּיְם בְּכֶטֶן וַיָּשַׂנֵּי לְאַמִּים מִפְּעוֹב וְפְרוֹרֶזֶת וְלְאַמִּים
 מִלְאָם וְאַמְּצָז וְרַב יַעֲלֵר צָעִיר: וַיִּמְלָאוּ יְמֵיהֶם לְלִרְתָּה וְהַגָּה
 הַזָּמָם בְּכֶטֶן: וַיַּצָּא הַרְאָשׁוֹן] אַרְמוֹנִי בְּלֹו כְּאֶרְרָת שָׁעָר
 [וַיִּקְרָא שְׁמוֹ עַשְׂוֹ: וְאַחֲרֵי־כֵן יַצָּא אֲחִיוֹ] וַיַּרְא אֲחֹת בַּעֲקָב
 עַשְׂוֹ [וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב] וַיַּצְחַק בֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה בְּלִרְתָּה אֶתְּמָם:
 [וְיִגְּרָלוּ הַנְּעָרִים וְיִהְיָו עַשְׂוֹ אִישׁ יוֹרֵד צִיר אִישׁ שְׂרָה וַיַּעֲקֹב
 אִישׁ תָּם יִשְׁבֵב אֲהָלִים: וַיַּאֲהַב וַיַּצְחַק אֶת־עַשְׂוֹ כִּי־צִיר בְּפִזּוֹ]
 וְרַבָּקָה אֲחָבָת אֶת־יַעֲקֹב: וַיַּזְרַע יַעֲקֹב נֹזֵר וַיַּבְאֵעַשׂ מִן־²⁷
 הַשְּׁרָה וְהַזָּה עֻפָּה: וַיֹּאמֶר עַשְׂוֹ אֶל־יַעֲקֹב הַלְּעִיטָנוּ בָּא
 מִן־הָאָלָם הַאֲרָם הַזָּה כִּי עַפְּנָה אָנֹכִי [עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֶרְוֹם]:
 וַיֹּאמֶר וַיַּעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּלִרְתָּה לִי: וַיֹּאמֶר עַשְׂוֹ³¹
 הַנָּה אָנֹכִי חֹלֵךְ לְמוֹת וְלִפְנֵהֶזֶה לִי בְּלִרְתָּה: וַיֹּאמֶר וַיַּעֲקֹב
 הַשְׁבָּעָה לִי פִּיּוֹם וַיַּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְפַר אֶת־בְּלִרְתָּה לַעֲקֹב:
 וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעַשְׂוֹ לְחַם וּנוֹזֵר עֲרָשִׁים וַיִּאֱכַל וַיִּשְׁתַּחַת וַיָּקַם³⁴
 וַיָּלַךְ וַיָּכֹן עַשְׂוֹ אֶת־הַבְּלִרְתָּה:]

CAP. XXVII.

וַיַּחַזֵּק כִּי־זָקֵן וַיַּצְחַק וְתַכְהִין עַינָיו מְרָאת וַיִּקְרָא אֶת־עַשְׂוֹ¹ Pars II.
 בֶּן הַגָּרֶל וַיֹּאמֶר אֶלְיוֹ בֶּן וַיֹּאמֶר אֶלְיוֹ הַגָּנוֹ: וַיֹּאמֶר הַגָּנוֹ² Fr. IV.
 נָא זָקֵנָתִי לֹא וַיַּעֲתִי יוֹם מוֹתִי: וַעֲתָה שֶׁאָנֹא כְּלִיָּה תְּלִיָּה³
 וַקְשָׁפָק וַצָּא הַשְּׁרָה וַצִּירָה לִי צִירָה: וַעֲשָׂה־לִי מַטְעָמִים⁴
 כַּאֲשֶׁר אֲהָבָתִי וְהַבְּיאָה לִי וַיַּאֲכַלְתָה בְּעֵבֶר תְּבִרְכָה נְפָשָׁה
 בְּטָרָם אֲמֹותָה: וְרַבָּקָה שְׁמַעַת בְּרַבְרַב יַצְחָק אֶל־עַשְׂוֹ בֶּן⁵
 וַיָּלַךְ עַשְׂוֹ הַשְּׁרָה לְצִור צִיר לְהַבְּיאָה: וְרַבָּקָה אָמְרָה אֶל־⁶

CAP. XXI.

וַיֹּאמֶר פָּקֵר אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה לְפָנֶיךָ
 כַּאֲשֶׁר דָּבַר: וַתֵּר וַתֵּלֶר שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזָקְנֵיו לְפָנֶיךָ
 אֲשֶׁר־דָּבַר אֶת־אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶת־שְׁם־בֶּן־הַגּוֹלֶד־
 לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדוּ לְזָקְנֵי שָׂרָה יִצְחָק: וַיַּמְלֵא אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בֶּן
 בֶּן־שְׁמְנָת וִימִם כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֱלֹהִים: וְאַבְרָהָם בֶּן־מֵאַת
 שָׁנָה בְּתוּלָה לוֹ אֶת יִצְחָק בֶּן־בָּנוֹ: וְתָאָמַר שָׂרָה צִחְק עָשָׂה
 לְיַד־אֱלֹהִים כָּל־הַשְׁמָע וַיַּצְחַק־לְיַד־יְהִיּוֹ: וַיַּגְּרַל הַיּוֹלֵד וַיַּגְּמַל
 וַיַּעֲשֶׂה אַבְרָהָם מִשְׁתָּחָת גְּרוּל בְּיָמָיו הַגָּמָל אֶת־יִצְחָק: וְפָרָא
 שָׂרָה אֶת־בֶּן־הַגּוֹלֶד הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדוּ לְזָקְנֵיו מִצְחָק:
 וְתָאָמַר לְאַבְרָהָם גַּרְשֵׁן הַאַمָּה הַזֹּאת וְאֶת־בָּנָה כִּי לֹא יַוְرַש
 בֶּן־הַאַמָּה הַזֹּאת עַמְּ-בָנֵי עַמְּ-יִצְחָק: וַיַּרְעַד הַגּוֹלֶד מִאָר בְּעִינֵי
 אַבְרָהָם עַל אֶזְרָח בֶּן־בָּנוֹ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יְרֻעָם
 בְּעִינֵיךְ עַל־הַגּוֹלֶד וְעַל־אֶתְמָתָךְ כִּי לֹא אָשֶׁר תֹּאמֶר אֲלֵיךְ שָׂרָה
 שָׁמַע בְּקָלָה כִּי בַּיִצְחָק וַיֹּאמֶר לְךָ זְרוּעָ: וְגַם אֶת־בֶּן־הַאַמָּה
 לְגַנְיוֹ אִשְׁמַנְיוֹ כִּי זָרָע הוּא: וַיַּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּפָקֵר וַיַּקְחַ
 לְחֵם וְחַמְתָּמָת מִים וַיַּפְנֵן אֶל־הַגּוֹלֶד שֵׁם עַל־שְׁכָמָה וְאֶת־הַיּוֹלֵד
 וַיַּשְׁלַח־חֵחָה וַיַּפְרַק וַתַּהַע בְּמִרְבֵּר בְּאָר שְׁבָע: וַיַּכְלוּ הַפִּים
 מִן־הַחַמְתָּמָת וַיַּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹלֵד פְּתַח אַחֲר הַשִּׁיחָם: וַיַּפְרַק
 וַיַּשְׁבַּל לְהַמְגַדֵּר הַרְחָק כִּמְטוּחוֹ קַשְׁת כִּי אָמְרָה אֶל־אֲרָא
 בְּמוֹת הַיּוֹלֵד וַיַּשְׁבַּל מְגַדֵּר וַתַּשְׁא אֶת־קָלָה וַתַּבְקַר: וַיַּשְׁמַע
 אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַגּוֹלֶד וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ אֱלֹהִים אֶל־הַגּוֹלֶד מִן־
 הַשִּׁיחָם וַיֹּאמֶר לְהַמְלָךְ הַגּוֹלֶד אֶל־תִּירְאֵי כִּי־שְׁמַע אֱלֹהִים
 אֶל־קוֹל הַגּוֹלֶד בְּאֶשְׁר הוּא־שֵׁם: קוֹמֵי שָׁא אֶת־הַגּוֹלֶד
 וְחַזְקֵי אֶת־יְהִי בָּוּ כִּי־גַנְיוֹ גְּרוּל אִשְׁמַנְיוֹ: וַיַּפְקַד אֱלֹהִים
 אֶת־עִינָה וַיָּרַא בְּאָר מִים וַיַּפְרַק וַיַּמְלֵא אֶת־הַחַמְתָּמָת מִים
 וַתַּשְׁק אֶת־הַגּוֹלֶד: [וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־הַגּוֹלֶד וַיַּגְּרַל וַיַּשְׁבַּ
 בְּמִרְבֵּר וַיַּדְרֹר רַבָּה קַשְׁת: וַיַּשְׁבַּל בְּמִרְבֵּר פָּאָרָן וַתַּקְחַ-לּוּ אַמְּוֹן]

אֲשֶׁר מֵאָרֶץ מִצְרָיִם:

פגען לאחותות עולם והייתי להם לאלהים: ויאמר אל-ה
 אל-אברהם ואתּה א-בריתִי תִשְׁמַר א-תֵה וּרְעָה א-תְרִיר
 לדרתם: ואת בריתִי אשר תשמרו פִנּו וּבִנְיכֶם וּבֵין זָרַע
 אחריך הפלול לכם כל-זיכר: וממלתם את בשר ערלהתכם
 והיה לאות ברית פִנּו וּבִנְיכֶם: וכן-שמנת ימים ומול
 לכם כל-זיכר לדרתיכם יליד בית ומקנת-כֹסֶף מכלל בן-גבר
 אשר לא מערעה הוא: המול ימול יליד ביתך ומקנת
 כֹסֶף והיתה בריתך בבריכתכם לברית עולם: וערל זכר
 אשר לא-ימול את-בשר ערלהתו ונכורתה הנפש ההוא
 מעפיה את-בריתו הפה: ויאמר אלהים אל-אברהם
 שרי אשתק לא-תקרא את-שם שרי כי שרה שם:
 וברכתי אתה וגַם נתני מפנה לך בן וברכתי והיתה
 לגויים מלכי עמים ממנה יהוו: ויפל אברהם על-פניו
 ויצחק ויאמר בלבו אכן מאה-שנה יולד ואם-שרה
 הבת-תשעים שנה תלדו: ויאמר אברהם אל-האללים לו
 ישמעאל וחיה לפניה: ויאמר אלהים אבל שרה אשתק
 יורת לך בן וקראת את-שם יצחק והקמתי את-ברית
 אותו לברית עולם לזרעו אחריו: ולישמעאל שמעתיך
 הנה ברכתי אותו והפרתי אותו והרבתי אותו במאור מאיר
 שנים-עשר נשאים يولיד ונתתיו לגוי גדור: ואת-ברית
 אקים את-יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה
 אחרת: וככל לרבר אותו ועל אלהים מעל אברהם:
 ויקח אברהם את-ישמעאל בנו ואת כל-יליוו ביתו ואת
 כל-מקנת כֹסֶף כל-זיכר באנשי בית אברהם ומיל את-
 בשר ערלהם בעצם היום הזה כאשר רבר אותו אלהים:
 ואברהם בן-תשעים ותשע שנה בהמלן בשר ערלהתו:
 וישמעאל בנו בן-שלש עשרה שנה שנה בהמלן את בשר
 ערלהתו: בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו:
 וכל-אנשי ביתו יליד בית ומקנת-כֹסֶף מאיות בן-גבר
 נמולו אותו:

הרתה] ותקל גברותה בעיניה: ותאמר שרי אל-אברים
 חפסי עלייך אני נטה שפחתי בחיקך ופרא כי הרתה
 ואקל בעיניה ישפט יהוה פני וביןך: ויאמר אברים אל-
 שרי הנה שפחתח בירך עשי-לה הטוב בעיניה והענה
 שרי ותברך מפניהם: וממצאה מלאה יהוה על-ען הרים
 במוקבר על-העון ברוך שור: ויאמר הגָר שפחית שרי אי-
 מעה באת ואני תלכי ותאמיר מפני שרי גברותי אני
 ברחתה: ויאמר לה מלאה יהוה שיבוי אל-גברותה והרעה
 תחת יריה: ויאמר לה מלאה יהוה הרפה ארבה את-זרעך
 ולא יספר מרבי: ויאמר לה מלאה יהוה הנה הרה يولדה
 בן זקראי שמו ישמיעאל כי-שםע יהוה אל-עניה:
 והוא יהוה פרא ארים ירו בכל ויר כל בו ועל-פני כל-
 אחיו ושפניהם: ותקרא שם-יהוה הלבר אליה אתה אל ראי
 כי אמרה הגם הלם ראייתך אחריו ראי: על-בן קרא לפאר
 Pars II. Fr. III. פאר לחי ראו הנה ביז-קריש ובין ברר: [ונתלה הגָר לאברים
 בן זקראי אברים שם-בנו אשר-ישראל הגָר ישמיעאל: ואברים
 בן-שְׁמַנִּים שנה ושש שנים בלורת-הגָר את-ישמעאל
 לאברים:]

CAP. XVII.

Pars II. Fr. III. זיהו אברים בן-תשעים שנה ותשע שנים וירא יהוה אל-
 אברים ויאמר אליו אני אל שני התחלה לפני יהוה תמים:
 ואתנה ברויתך בינו ובינך וארבה אותה במאדר מאר: ויפל
 אברים על-פניו וירפר אתו אליהם לאמר: אני הנה ברויתך
 אפרק ותהי לאב המון גוים: ולא-זקראי עוז את-שםך
 אברים ותהי שמה אברחים כי אב-המון גוים נתפיך:
 וIPHERTY אתה במאדר מאר וננתפיך לגויים ומלכים מפה
 יצאו: והקמתי את-ברויתך בינו ובינך ובין זרעך אחריך
 לזרחות לבירות עולם להוות לך לאלהים ולזרעך אחריך:
 וננתפיך לך ולזרעך אחריך את ארץ מגירך את כל-ארץ

וַיְהִי טָרֵף בְּפִיה וַיַּדַּע נֹחַ כִּי-קָלֶן הַמִּים מִאֵל הָאָרֶץ: וַיַּחֲלַל
 עֹזֶר שְׁבֻעָת יָמִים אֶחָרִים וַיַּשְׁלַח אֶת-הַיוֹנָה וְלֹא-יִסְפֶּה
 שׁוֹבֵ-אָלוֹיו עֹזֶר: וַיַּבְנֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לִיהְוֹה וַיַּקְרַב
 מִלְּלַ הַבְּהָמָה הַטְּהָרָה וּמִלְּלַ הַעֲזָבָה הַטְּהָרָה וַיַּעַל עָלָה
 בְּמִזְבֵּחַ: וַיַּרְחֵךְ וְהַזָּה אֶת-גְּרוּחַ הַגְּנוּחַ וַיֹּאמֶר וְהַזָּה אֶל-לְבָבוֹ
 לֹא אָסְף לְקָלָל עֹזֶר אֶת-הַאֲרָמָה בְּעַבְורַ הָאָרֶם [כִּי] וְצַר לְבָב
 הָאָרֶם רַע מִנְעָרוֹן] וְלֹא-אָסְף עֹזֶר לְהַפְּכוֹת אֶת-כְּלָחִי כַּאֲשֶׁר
 עֲשִׂיתִי: עֹזֶר כְּלִימִי הָאָרֶם זָרָע וְקָצֵיר וְקָרֶר וְחַם וְקִיא וְחַרְבָּה
 יוֹם וּלִילָה לֹא יִשְׁבְּתָה:

Pars I.
Fr. I.

CAP. IX.

[וַיַּהַי בְּנֵי-נֹחַ חִזְצָאוּמִים מִן-הַתְּבָה שֵׁם וְחַם וְיִפְתָּח וְחַם הוּא
 18 אָבִיו כְּנָעַן: שְׁלַשָּׁה אֶלְהָה בְּנֵי-נֹחַ וּמְאַלְהָה נִפְצָח כְּלַהָּאָרֶץ:
 19 וַיַּחֲלַל נֹחַ אֶישׁ הַאֲרָמָה וַיַּטְעַ כְּרָם: וַיַּשְׁתַּחַת מִן-הַיּוֹן וַיַּשְׁפַּר
 20 וַיַּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶחָדָה: וַיַּרְא חַם אָבִיו כְּנָעַן אֶת עֲרוֹת אָבִיו
 21 וַיַּגְּרַל לְשָׁנִי-אָחִיו בְּחוֹזֵץ: וַיַּקְרַב שֵׁם וְיִפְתָּח אֶת-הַשְּׁמָלָה
 22 וַיַּשְׁמִמוּ עַל-שְׁכָם שְׁנֵיהם וַיְלַכְּדוּ אֲחָרְנִית וַיְכַסְּפוּ אֶת עֲרוֹת
 23 אָבִיהם וַיְפִנְיֵם אֲחָרְנִית וְעֲרוֹת אָבִיהם לֹא רָאוּ: וַיַּקְרַב נֹחַ
 24 מִינָיו וַיַּרְעַת אֶשְׁר-עֲשָׂה לוֹ בֶּןְוָה הַקְּטָן: וַיֹּאמֶר אֶרְוֹר
 25 כְּנָעַן עַבְרִים וְהִיא לְאָחִיו: וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ וְהַזָּה אֱלֹהִי
 26 שֵׁם וְיִהְיֶה כְּנָעַן עַבְרָר לְמֹוֹ: יִפְתַּח אָלְהִים לִיפְתַּח וַיַּשְׁפַּן בְּאַחֲלִי
 27 שֵׁם וְיִהְיֶה כְּנָעַן עַבְרָר לְמֹוֹ:]

Pars II.
Fr. I.

CAP. XVI.

[וַיַּשְׁרֵי אִשָּׁת אַבְרָם לֹא וְלֹרֶה לוֹ וְלֹהֶה שְׁפָחָה מִצְרִית וְשַׁמָּה
 1 הַגָּר: וַיֹּאמֶר שְׁרֵי אֶל-אַבְרָם הַנָּא-נָא עַצְרָנִי וְהַזָּה מַלְרָה
 2 בְּאָ-נָא אֶל-שְׁפָחָתִי אָוְלִי אָבְנָה מִפְנָה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל
 3 שְׁרֵי: וַיִּתְקַח שְׁרֵי אִשָּׁת אַבְרָם אֶת-הַגָּר הַמִּצְרִית שְׁפָחָתִ
 4 מַקְזֵץ עָשָׂר שָׁנִים לְשַׁבֵּת אַבְרָם בָּאָרֶץ כְּנָעַן וַיַּפְּתַח אָתָה
 לְאַבְרָם אִישָּׁה לוֹ לְאָשָׁה: וַיַּבְאֵ אֶל-הַגָּר וַיְתַהַר וַיְרַא כִּי

Pars II.
Fr. III.

רוחו באָרֶם לְעָלָם בְּשַׁגֵּם הוּא בָּשָׂר וְהִוּ יָמֹן מֵאָה וְעֶשֶׂרִים
 4 שָׁנָה: הַגְּפֻלִים הָיוּ בָּאָרֶץ בְּיָמִים הָהִם וְגַם אֲחָרוּ-כֵן אֲשֶׁר
 יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל-בְּנוֹת הָאָרֶם וַיָּלֹדוּ לָהֶם הַמִּלְחָמָה
 5 אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: וַיַּרְא יְהוָה כִּי רְבָה רַעַת
 הָאָרֶם בָּאָרֶץ וּכְלִי-צָר מְחַשֵּׁבָת לְפָנָיו רַק רַע כָּל-הַיּוֹם:
 6 וַיַּנְחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָרֶם בָּאָרֶץ וַיַּעֲצַב אֶל-לְפָנָיו:

CAP. VII.

Pars III. [בָּשָׁנָה שְׁשִׁ-מֵאוֹת שָׁנָה לְחִיּוֹ-נָח בְּחִרְשׁ הַשְׁנִי בָּשְׁבָעָה-
 11 עַשֶּׂר יוֹם לְחִרְשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקָעוּ כָּל-מְעִינּוֹת תְּחוּם רַבָּה
 12 וְאַרְבָּת הַשָּׁמִים נִפְתָּחוּ: וַיַּחֲזַק הַגְּשָׁם עַל-הָאָרֶץ אֲרָבָּים
 13 יוֹם וְאֲרָבָּים לַיְלָה: וַיַּגְּבַּר הַפִּים עַל-הָאָרֶץ חֲמִשָּׁים
 14 וּמֵאת יוֹם:]

CAP. VIII.

Pars III. [וַיַּזְכֵּר אֱלֹהִים אֶת-נָח וְאֶת כָּל-הַבְּחִרְמָה
 1 אֲשֶׁר אָטוּ בְּתָכָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רֹוח עַל-הָאָרֶץ וַיַּשְׁכַּן
 2 הַפִּים: וַיַּסְכְּרוּ מִיעּוֹת תְּחוּם וְאַרְבָּת הַשָּׁמִים וַיַּפְלֵא הַגְּשָׁם
 3 מִזְ-הַשָּׁמִים: וַיַּשְׁכַּן הַפִּים מִעַל הָאָרֶץ הַלֹּא וְשׁוֹב וַיַּחֲסֹר
 4 הַפִּים מִקְצָה חֲמִשָּׁים וּמֵאת יוֹם: וַיַּגְּנַח הַתָּכָה בְּחִרְשׁ
 5 הַשְּׁבָעָה-עַשֶּׂר יוֹם לְחִרְשׁ עַל הַרְיֵי אַרְרָטָה: וְהַפִּים
 6 הַיּוֹתְלֹה וְחַסּוֹר עַד הַחִדּוּשׁ הַעֲשֵׂרִי בְּעֶשֶׂרִי בְּאַחֲרֵי לְחִרְשׁ
 7 נָרְאוּ רָאשֵ׀י הַהְרִים: וַיַּחֲזַק מִקְצָ אֲרָבָּים יוֹם וַיַּפְתַּח נָח
 8 אֶת-חַלּוֹן הַתָּכָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיַּשְׁלַח אֶת-הַעֲרָבָה וַיַּצָּא יְצָא
 9 וְשׁוֹב עַד-יְבִשָּׁת הַפִּים מִעַל הָאָרֶץ: וַיַּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה
 10 מֵאָתוֹ לְרָאֹת הַקְּלָוֹ הַפִּים מִעַל הָאָרֶץ: וְלֹא-מֵצָא
 11 הַיּוֹנָה מִנּוֹחָה לְקַפֵּר-גָּלָה וַיַּשְׁבַּט אֶל-הַתָּכָה כִּי מִם
 12 עַל-פָּנֵי כָּל-הָאָרֶץ וַיַּשְׁלַח יְרוֹן קָחָת וַיַּבְאֵת אֶל-יְהוָה
 13 אֶל-הַתָּכָה: וַיַּחֲלַל עֹז שְׁבָעָת יָמִים אֲחָרִים וַיַּסְפֵּר שְׁלַח אֶת-
 14 הַיּוֹנָה מִן-הַתָּכָה: וַיַּבְאֵת אֶל-יְהוֹנָה לְעַת עֲרָבָה וְהַנְּהָה עָלָה-

אל-הַבָּל אֶחָיו וְוִיהָגָהוּ: וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל-קְנֻן אֵי הַבָּל,
 אֶחָיךְ וַיֹּאמֶר לֹא יָרַעֲתָךְ הַשְׁמֵר אֶחָיו אֶנְכָּיו: וַיֹּאמֶר מָה עָשָׂית
¹⁰ קְולָךְ רַמֵּי אֶחָיךְ צָעְקִים אֶלְיָהָרָמָה: וְעַתָּה אָרוֹר אֶתְהָ
¹¹ מִן-הָרָמָה אֲשֶׁר פָּצַחְתָּ אֶת-פִּיהָ לְקַחְתָּ אֶת-רַמֵּי אֶחָיךְ
¹² מִירָה: כִּי תַּעֲבֶר אֶת-הָרָמָה לְאַתְּסָפָת-לְפָחָה לְךָ נָע
¹³ וְנָדָר תְּהִיחָה בָּאָרֶץ: וַיֹּאמֶר קְנֻן אֵלֵי יְהֹוָה גָּדוֹל עָנוֹן מִנְשָׂא:
¹⁴ הַחֲנָתָת אֲתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָרָמָה וּמִפְנֵי אָסָטָר וְהַיּוֹת
¹⁵ נָע וְנָדָר בָּאָרֶץ וְהִיה כָּל-מִצְאֵי וְתָרְגָּנֵי: וַיֹּאמֶר לוֹ יְהֹוָה לְכָנוּ
¹⁶ כָּל-הָרָג קְנֻן שְׁבָעָתִים יָקָם וַיִּשְׁם יְהֹוָה לְקַנְנָן אֹתָהּ לְבָלְתִּי
¹⁷ הַכּוֹת-אָתוֹ כָּל-מִצְאָו: וַיָּצֹא קְנֻן מִלְּפָנֵי יְהֹוָה וַיֵּשֶׁב בָּאָרֶץ
¹⁸ נָדָר קְרֵמָת-עָרָן: וַיָּרַע קְנֻן אֶת-אֲשֶׁתוֹ וַתִּהְרֹר וַתַּלְרֹד אֶת-חַנּוֹךְ
¹⁹ וְיָהִי בְּנָה עִיר וַיִּקְרָא שְׁם הַעִיר כִּשְׁם בְּנֵו חַנּוֹךְ: וַיַּוְלֵר
²⁰ לְחַנּוֹךְ אֶת-עִירָּר וַיַּרְדֵּר וַיַּלְדֵּד אֶת-מְחַיִּיאָל וְמְחַיִּיאָל וַיַּלְדֵּד אֶת-
²¹ מְתוּשָׁאָל וְמְתוּשָׁאָל וַיַּלְדֵּד אֶת-לְמָךְ: וַיִּקְחֵ-לוּ לְמָךְ שְׁתִּי
²² נְשִׁים שְׁמֵם הָאַחַת עָרָה וְשֵׁם הַשְׁנִית צָלָה: וַתַּלְרֹד עָרָה אֶת-
²³ יְבָל הוּא יְהֹוָה אָבִיו וַיֵּשֶׁב אֶחָל וּמְקָנָה: וְשֵׁם אֶחָיו יְוָבָל הוּא
²⁴ יְהֹוָה אָבִי כָּל-תְּפַשְּׁבָנָו וְעַגְבָּב: וְצָלָה גַּם-הָוָא יְלָרָה אֶת-
²⁵ תִּיבְלֵל קְנֻן לְטִישׁ כָּל-חַרְישׁ נְחַשָּׁת וּבְרֹאָל וְאַחֲתָה תּוּבָל-קְנֻן
²⁶ כְּעַמָּה: וַיֹּאמֶר לְמָךְ לְנַשְּׂיו [עָרָה וְצָלָה שְׁמֵעָן] קְוֹלִי נְשֵׁי לְמָךְ
²⁷ הָאוֹנָה אָמָרְתִּי כִּי אִישׁ הַרְגָּתִי לְפִצְעִי וַיַּלְדֵּד לְחַבְרָתִי:
²⁸ כִּי שְׁבָעָתִים יָקָם-קְנֻן וְלְמָךְ שְׁבָעִים וְשְׁבָעָה: וַיָּרַע אֶרְם
²⁹ עֹז אֶת-אֲשֶׁתוֹ וַתַּלְרֹד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שְׁתַּ-לִי
³⁰ אֱלֹהִים וְרֹעֵא אֶחָר תְּחִתְהָרָל כִּי הַרְגָּזָו קְנֻן: וַיָּלַשְׁתָּ גַּם-הָוָא
³¹ יְלָר-בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֶנוֹשׁ אוֹ הַחַל לִקְרָא בְּשָׁם
³² יְהֹוָה:

Pars II.
Fr. IV.

CAP. VI.

לְיִהּוּ כִּי-הַחַל הָאָרָם לְרֹב עַל-פְּנֵי הָרָמָה וּבְנֹתָה גַּלוּי
¹ לְהָם: וַיָּרַאוּ בְנֵי-הָאָלֹהִים אֶת-בְּנֹת הָאָרָם כִּי טְבַת הַנָּהָ
² וַיִּקְחַח לְהָם נְשִׁים מְלָל אֲשֶׁר בָּחוּ: וַיֹּאמֶר יְהֹוָה לְאִירָן
³

Pars I.
Fr. I.

תית השרה על-גחנה מלך ועפר האכל כל-ימי חייך:
 וアイבה אשית בינה ובין האשה ובין זרעך ובין ורעה הוא
 יושפה ראש ואותה תשופנו עקב: אל-האשה
 אמר הרבה ארבה עצבנה והרנה בעצב תלרי בניים ואל-
 איש תשיקתך והוא ימשל-בך: ילאם אמר
 כי שמעת לcold אשתקה והתאכל מז-הען אשר צויתך לאמר
 לא תאכל מפני ארוּהה הארמה בעבורך בעצבון תאכלנה
 כל ימי חייך: וקוץ ורדר תצמיח לך ואכלה את-עשב
 השרה: בזעת אפיק תאכל לחם עד שוקך אל-הארמה כי
 מפניו לכתת כי-עפר אתה ואל-עפר תשוכב: ויקרא הארץ
 שם אשתו חיה כי הוא היה אם כל-חי: [יעיש יהוה
 אלהים לארם ולאשתו כתנות עור וילבשים:] ויאמר
 יהוה אלהים הן הארץ היה כאחר מפניו לרעת טוב ורע
 ועתה פן-ישראל ידו ולקח גם מעץ חיים ואכל ומי
 לעלם: [וישלחו יהוה אלהים מגן-ערן לעבד את-הארמה
 אשר לקח מכם: ויגרש את-הארם ונשפן מקרים לגן-ערן
 את-הכרבים ואת לחת החרב הפתחה-פה לשמר את-דרך
 עץ החיים:]

CAP. IV.

והארם ורע את-חיה אשתו ותהר ותלך את-קון
 ותאמיר קניתי איש את-יהוה: ותספ ללהת [את-אחיו את-
 הכל ויהו-הכל רעה צאן וקון היה עבר ארמה: ויהו
 מקץ ימים וובא קון מפרי הארץ מנחה ליהוה: והכל
 הביא גם-הוא מבכורות צאננו ומחלבhn וישע יהוה אל-הכל
 ואל-מנחות: ואל-קון ואל-מנחות לא שעה יותר לكون
 מאור וויפלו פניו: ויאמר יהוה אל-קון למשה חורה לך
 ולמה נפלו פניו: הלו אס-תיטיב שתא ואם לא תיטיב
 לפתח חטאת רבך ואליך תשיקתו ואותה המשל-בו:
 ויאמר קון אל-הכל אחיו ויהו בהיותם בשורה נוקם קון

השרה וילא רם לא-מציא עזר כנגדו: ויבל יהוה אליהם ²¹
 תרורמה על-הארם ווישן ווקח אחת מצלעתו ונסגר בשר
 תחתנה: ויבן יהוה אליהם את-הצלע אשר-לקח מז- ²²
 האرم לאשה וויבאה אל-הארם: ויאמר האرم זאת הפעם ²³
 עצם מעצמי ובשר מפשריו לזאת וקרא אשה כי מאיש
 לקחה-זאת: על-כן ישב-איש את-אביו ואת-אמו ורבך ²⁴
 באשתו והיו לבשר אחר: [ויהיו שניהם ערופים האرم ²⁵
 ואשתו ולא יתפשו:]

Pars I.
Fr. II.

CAP. III.

[ויהנחש היה ערום מכל חית השרה אשר עשה יהוה ¹ Pars I.
 אליהם ויאמר אל-האשה אף כי אמר אליהם לא Fr. II.
 תאכלו מכל עץ הגן: ויאמר האשה אל-הנחש מפורי עץ-²
 הבן נאכל: ומפורי העץ אשר בתוך-הבן אמר אליהם לא ³
 תאכלו מפנוי ולא תגע בו פון-תמחון: ויאמר הנחש אל- ⁴
 האשה לא-מות תמחון: כי ירע אליהם כי ביום אכלכם ⁵
 מפנוי ונפקחו עיניכם והיותם כאלים ירע טוב ורע: ⁶
 ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאה-הוא לעינים ⁶
 ונחمر העץ להשכיל ותקח מפורי ותאכל ותתן גס-לאשה ⁷
 עפה ויאכל: ותקחנה עני שניות ויריע כי עירפים הם ⁷
 ויתפרו עליה תאננה ועשה להם חגורת: וישמעו את-קול ⁸
 יהוה אליהם מתחלה בגין לרוח היום ויתחבא האرم ואשתו ⁹
 מפני יהוה אליהם בתוך עץ הבן: ויקרא יהוה אליהם ⁹
 אל-הארם ויאמר לו איפה: ויאמר את-קלה שמעתי בגין ¹⁰
 ואירה כי-ערים אנכי ואחכاب: ויאמר מי הנגיד לך כי עירם ¹¹
 אתה הבן-העץ אשר צויתיך לבלוט אכל-מפנוי אכלת: ¹²
 ויאמר האرم האשה אשר נתחה עמרי הוא נתנה-לי מז- ¹²
 העץ ואכל: ויאמר יהוה אליהם לאשה מה-זאת עשית ¹³
 ואת אמר האשה הנחש השיאני ואכל: ויאמר יהוה אלהים ¹⁴
 אל-הנחש כי עשית זאת אrror אתה מכל-הברכה ומכל

CAP. II.

וַיָּכֹלוּ הַשְׁמִים וַהֲרֵץ וְכָל־צְבָאָם: וַיָּכֹל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
 הַשְׁבִיעִי מֶלֶאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיֵּשֶׁבּוּ בַיּוֹם הַשְׁבִיעִי מִפְלָ-
 מֶלֶאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיָּכֹרֶב אֱלֹהִים אֶת־יּוֹם הַשְׁבִיעִי
 וַיִּקְרַב אָתוֹ כִּי בַּיּוֹם שְׁבִתַּת מֶלֶאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים
 לְעֶשֶׂת: * אֱלֹהִים תֹּולְדוּת הַשְׁמִים וַהֲרֵץ בְּחֶבְרָאָם
 בַיּוֹם עֲשָׂתָו וְהָוָה אֱלֹהִים אֶרְז וְשְׁמִים: וְלֹל שִׁיחַ הַשְׁרָה
 טְרַם יְהִי בָּאָרֶץ וְכָל־עַשְׂבַּת הַשְׁרָה טְרַם יַצְמַח כִּי לֹא
 הַמְטִיר וְהָוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאַרְם אַזְנַן לַעֲבָר אֶת־
 הָאַרְמָה: וְאַרְם יַעֲלֵה מִן־הָאָרֶץ וְהַשְׁקָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאַרְמָה:
 וְנוֹיֵצֶר וְהָוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶם עַפְרָה מִן־הָאַרְמָה וְנוֹפֵח
 בְּאָפְיוֹ נְשִׁמַת חַיִם וְנוֹיֵה הָאָרֶם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וְוֹטֵעַ וְהָוָה
 אֱלֹהִים גַּן בְּעָרָן מִקְרָם וַיְשַׁם שֵׁם אֶת־הָאָרֶם אֲשֶׁר יַצֵּר:
 וְנַצְמַח וְהָוָה אֱלֹהִים מִן־הָאַרְמָה כָּל־עַז נַחַר לְמִרְאָה
 וְטוֹב לְמַאֲכֵל וְעַז הַחִים בְּתֻחוֹתָן וְעַז הַרְעָתָה טֻוב וְרַעַן:
 וְגַדְרָה יַצֵּא מַעַרְן לְהַשְׁקָות אֶת־הַגָּן וּמִשְׁמָן וּפְרָר וְחַיָּה
 לְאַרְבָּעָה רַאשָׁים: שֵׁם הַאַחֲרָה פִּישׁוֹן הוּא הַלְּבָכָב אֶת כָּל־
 אֶרְז הַחְוִילָה אֲשֶׁר־שֵׁם הַזָּהָב: וְוֹהֵב הָאָרֶץ הַהוּא טֻוב שֵׁם
 הַבְּרַלְחָה וְאַכְן הַשְׁהָם: וְשֵׁם־הַנֶּהָר הַשְׁנִי גִּיחֹן הוּא הַסּוּכָּב
 אֶת כָּל־אֶרְז כּוֹשֵׁךְ: וְשֵׁם־הַנֶּהָר הַשְׁלִישִׁי חַרְקָל הוּא הַתְּלִיךְ
 קְרַמְתָּ אֲשֶׁר וְהַנֶּהָר הַרְבִּיעִי הוּא בְּרַתָּה: וְיִקְחֶה וְהָוָה אֱלֹהִים
 אֶת־הָאָרֶם וַיַּנְחַחֵי בָּנָן־עָרָן לְעַבְרָה וְלְשָׁמְרָה: וַיַּצְוֵל וְהָוָה
 אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶם לְאֹמֶר מִכֶּל עַז־הַגָּן אַכְלָה: וּמְעַז
 הַרְעָתָה טֻוב וְרַע לֹא תַאֲכֵל מִפְנֵי כִּי בַיּוֹם אַכְלָה מִפְנֵי מוֹת
 תָּמוֹת: וַיֹּאמֶר וְהָוָה אֱלֹהִים לֹא־טֻוב הַזֹּאת הָאָרֶם לְבָהּ
 אֲשֶׁר־לֹא עָזָר בְּנֵגְבוֹן: וַיַּצְוֵל וְהָוָה אֱלֹהִים מִן־הָאַרְמָה כָּל־
 חַיַּת הַשְׁרָה וְאֶת כָּל־עַזְפָּה הַשְׁמִים וַיָּבֹא אֱלֹהִים לְרָאֹת
 מַה־יָּקְרָא־לֹו וְכָל אֲשֶׁר יָקְרָא־לֹו הָאָרֶם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
 וַיָּקְרָא הָאָרֶם שְׁמוֹ לְכָל־הַבָּהָמה וְלַעֲזָבָה הַשְׁמִים וְלְכָל חַיָּה

הַשְׁמִים לְהַכְרִיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלְילָה וְהִזְעִיר לְאֶתְתָּה
 וּלְמוֹעֲרִים וּלְימִים וּשְׁנִים: וְהִזְעִיר לְמַאוֹרָת בְּרִקְיעַ הַשְׁמִים
 לְהַאֲוֹר עַל-הָאָרֶץ וַיַּחֲיֵיכֶן: וַיַּעֲשֵׂה אֱלֹהִים אֶת-שְׁנִי הַמְּפֹרָה
 הַגְּדָלִים אֶת-הַמְּפֹרָה הַגָּדָל לְמִמְשָׁלָת הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹר
 הַקְּטָן לְמִמְשָׁלָת הַלְילָה וְאֶת הַפּוֹכְבִים: וַיַּפְתַּח אֱלֹהִים
 בְּרִקְיעַ הַשְׁמִים לְהַאֲוֹר עַל-הָאָרֶץ: וְלִמְשָׁל בְּזָם וּבַלְילָה
 וּלְהַכְרִיל בֵּין הַאֲוֹר וּבֵין הַחַשָּׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כַּי-טוֹב: וַיֹּהִי
 עָרֵב וַיַּחֲיֵי-בָּקָר יוֹם רַבִּיעַ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְשִׁרְצֵוּ
 הַפּוֹים שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיה וּעוֹף וַיַּעֲפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פָּנָיו רַקְיעַ
 הַשְׁמִים: וַיַּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתְּנוּינִים הַגְּדָלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ
 הַחַיה הַרְמִישָׁת אֲשֶׁר שְׁרִצֵּוּ הַפּוֹים לְמִינְהָם וְאֶת כָּל-עוֹפָ
 כָּנֶף לְמִינְהָוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כַּי-טוֹב: וַיַּבְרָךְ אֱלֹהִים אֱלֹהִים
 לְאָמֵר פָּרוּ וּרְבִי וּמְלָאו אֶת-הַפּוֹם בַּפְּנִים וְהַעֲוֹף יָרֵב
 בָּאָרֶץ: וַיֹּהִי-עָרֵב וַיַּחֲיֵי-בָּקָר יוֹם חֲמִישֵׁי:
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תֹּצִיא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיה לְמִינְהָה בְּהַמָּה וּרְמַשֵּׁ
 וְחַיתּוּ-אָרֶץ לְמִינְהָה וַיַּחֲיֵיכֶן: וַיַּעֲשֵׂה אֱלֹהִים אֶת-חַיָּת הָאָרֶץ
 לְמִינְהָה וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינְהָה וְאֶת כָּל-רַמֵּשׁ הַאֲרָמָה לְמִינְהָוּ
 וַיַּרְא אֱלֹהִים כַּי-טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נָعֵשָׂה אָרָם בָּצְלָמָנוּ
 בְּרִמּוֹתֵנוּ וַיַּרְא הוּא בָּרְגַת הַיּוֹם וּבַעֲוֹף הַשְׁמִים וּבְבְהֵמָה וּבְכָל-
 הָאָרֶץ וּבְכָל-חַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ: וַיַּבְרָא אֱלֹהִים
 אֶת-הָאָרָם בָּצְלָמוֹ בָּצְלָם אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ זֶכֶר וּנְקֻבָּה בְּרָא
 אָתָּם: וַיַּבְרָךְ אָתָּם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְהָם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבִי
 וּמְלָאו אֶת-הָאָרֶץ וְכִבְשֵׁה וְרֹדוּ בָּרְגַת הַיּוֹם וּבַעֲוֹף הַשְׁמִים
 וּבְכָל-חַיה הַרְמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הַנְּהָה נְתַתִּי
 לְכֶם אֶת-כָּל-עַשְׂבָּה זֶרַע וְרֹעֵב אֲשֶׁר עַל-פָּנָיו כָּל-הָאָרֶץ וְאֶת-
 כָּל-הָעֵץ אֲשֶׁר-בּוֹ פָרַי-עֵץ זֶרַע וְרֹעֵב לְכֶם וְהִיה לְאַכְלָה:
 וְלִכְלָ-חַיָּת הָאָרֶץ וְלִכְלָ-עַזְפָּה הַשְׁמִים וְלִכְלָ רַוְמֵשׁ עַל-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיה אֶת-כָּל-זְרַק עַשְׂבָּה לְאַכְלָה וַיֹּהִי
 כֵּן: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהַנְּהָה-טוֹב מְאֹר וַיֹּהִי
 עָרֵב וַיַּחֲיֵי-בָּקָר יוֹם הַשְׁבֵשִׁי:

Pars I.
Fr. I.

TEXTUS MASORETHICI

QUI JASHARANAM MATERIEM COMPLECTUNTUR.

GENESIS.

CAP. I.

1 * בְּרִאָשֵׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמִים וְאֶת הָאָרֶץ :
2 וְהָאָרֶץ חֲווֹתָה תֹּהֶה וּבָהּ וְחַשְׁבָּה עַל-פְּנֵי תְּהוֹם וְרוּחַ
3 אֱלֹהִים מְרֻחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַפִּים : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹור
4 וַיֹּהִי-אֹור : וַיֹּרֶא אֱלֹהִים אֲתָּה-הָאֹר כִּי-טוֹב וַיַּכְלֵל אֱלֹהִים
pp. 31, 166. 5 בֵּין הָאֹר וּבֵין מְחַשְּׁבָה : וַיֹּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וְלְמְחַשְּׁבָה
6 קָרָא לְלֹהֶה וַיֹּהִי-עָרֶב וַיֹּהִי-בָּקָר יוֹם אֶחָד : וַיֹּאמֶר
7 אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַפִּים וַיֹּהִי מְבָרֵיל בֵּין מֵים לְמֵים :
8 וַיַּעֲשֵׂה אֱלֹהִים אֶת-הַرְקִיעַ וַיַּכְלֵל בֵּין הַפִּים אֲשֶׁר מִתְחַת
9 לְרְקִיעַ וּבֵין הַפִּים אֲשֶׁר מִלְּלָא לְרְקִיעַ וַיֹּהִי-כָּן : וַיֹּקְרָא
p. 137. 10 אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמִים וַיֹּהִי-עָרֶב וַיֹּהִי-בָּקָר יוֹם שְׁנִי :
11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְקוּוּ הַפִּים מִתְחַת הַשָּׁמִים אֶל-מָקוֹם אֶחָד
12 וְתַרְאָה הַיּוֹבֶשָּׁה וַיֹּהִי-כָּן : וַיֹּקְרָא אֱלֹהִים לַיּוֹבֶשָּׁה אָרֶץ
13 וְלִמְקוֹמוֹ הַפִּים קָרָא נָמִים וַיֹּרֶא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב : וַיֹּאמֶר
14 אֱלֹהִים תְּرַשֵּׁא הָאָרֶץ רֶשֶׁא עַשֵּׁב מִזְרָעָה וְרֶعֶת עֵץ פָּרִי עַשְ׈ה
12 בְּרִי לְמִינּוֹ אֲשֶׁר זְרֻעָה עַל-הָאָרֶץ וַיֹּהִי-כָּן : וַתֹּוֹצֵא
הָאָרֶץ רֶשֶׁא עַשֵּׁב מִזְרָעָה וְרֶעֶת לְמִינְהָה וְעֵץ עַשְׁה-פָּרִי אֲשֶׁר
13 זְרֻעָה בָּוּ לְמִינְהָה וַיֹּרֶא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב : וַיֹּהִי-עָרֶב וַיֹּהִי-בָּקָר
14 יוֹם שְׁלִישִׁי : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֻרָה בְּרְקִיעַ

* Cosmologia Elohistica I, 1—31. II, 1—3. VI, 1 sqq. Ultramque cosmologiam exscripsi, ut rationem Masorethicam hoc exemplo manifestem facerem.

PROLEGOMENA.

CAPITULUM I.

Sacra Scriptura pro verbo Dei habenda est, non carnali aut meehaniea quadam ratione, sed quia concentu quodam suo divinae voluntatis significationem inclusam continet.

Sacros Judaeorum Christianorumque libros divino quodam afflatu animari nemo negaverit, qui vel aliquem habeat sincerae religionis sensum, vel in veritate investiganda candide atque aperte versetur. Quam equidem sententiam tametsi libentissime ac verissimo animi affectu profiteor, non tamen ideireo in eorum verba jurarem, qui de Sacra Scriptura ita loquuntur tanquam si omnes clausulae, omnia vocabula, omnes syllabae, quin etiam omnes apices et accentus ab ipso Dei Spiritu emanassent. Nam quod dixit Gustavus Adolphus Schumann (Genesis p. LXXI), »exspiravit inspirationis absurdæ doctrina, quæ sanae et legitimæ librorum divinorum interpretationi summum damnum intulit,« id utinam affirmare possem. Vivunt etiamdum vigentque, praesertim inter nostrates, relligiosi fortasse et pii¹⁾ homines, sed

¹⁾ Quantopere differant homines *relligiosi* et *pii* optime admonuit Godofredus Hermann (Opusc. V, p. 119).

non satis instructi bonis litteris, qui illa Osiandri aliorumque commenta caeca veneratione retinent, qui de Christianismo actum iri exclamant, si quis propter recentiorem scientiam Pentateuchi auctoritatem in rebus geologicis imminuerit, qui plane cerebrum sibi exenti putant, si quis nova interpretatione veterum commentatorum luminibus offecerit. Quod si hos homines praeterimus — neque enim seria argumentatione digni sunt, sed potius referendi ad puerilem illam disciplinam cui nimis mature se subduxerunt — si igitur hos omittimus, omnes religiosos et sanae mentis Christianos in eo consentientes reperiemus, quod Sacram Scripturam pro Dei verbo habendam autument, non carnali aut mechanica ratione, quasi voces aut litteras caelitus oriundas exhiberet, sed quia, respectu habito ad librorum argumentum, concentu quodam suo inclusam contineat divinae voluntatis significationem; quia revelationem, a Deo ipso consignatam, *potentialiter*, ut scholastici aiunt, implicit atque involvat. Ipsa illa locutio Θεόπνευστος γραφή nullum sensum habere potest, nisi ad argumentum scripturae potius quam ad modum scriptionis referatur. Lieeret utique de scriptoribus Θεοπνεύστοις dicere, sicut legimus (II Pet. II, 21), »spiritu sancto impulsos loqui sanatos Dei homines.« Scriptio autem quaepiam nullo pacto Θεόπνευστος appellari potest, nisi si respexerimus ad illud Dei effatum quod scriptio ista declarat et continet. Nihil aliud credendum censet Ecclesia nostra Anglicana, quae quum ne verbo quidem tenuis de inspiratione¹⁾ aliqua sententiam protulerit, praece

¹⁾ Ecclesia Anglicana non aliter adhibet vocabulum »inspirationem«, quam ad illam illuminationem significandam qua Sanctus Spiritus singulorum Christianorum mentes informat. Nec ista vox aliam significationem habet in Anglia versione Jobi XXXII, 8. Occurrit tamen eadem vox in versione 2 Tim. III, 16., ubi fallitur interpres noster. Nam Θεόπνευστος ibi est epitheton, ὡργέλιμος autem praedicatum sententiae. Neque enim γραφή per se *Sacram* Scripturam denotat, nec πᾶσα γραφὴ i. e. qualisunque scriptio, est Θεόπνευστος. Praeterea jam antea dixerat (v. 15) τὰ

tamen affirmavit »Sacram Scripturam omnia *continere* quae ad Salutem sint necessaria«; scilicet, non unumquodque Scripturae verbum et syllabam auctoritatem divinam sibi impressam habere, sed revelatam Dei voluntatem ita his libris *contineri*, »ut quid-
quid in ea nec legatur neque inde probari possit, non sit a quoquam exigendum, ut tanquam articulus fidei credatur aut ad salutis necessitatem requiri putetur.« In eandem sententiam concessit Joannes Augustus Ernesti, vir celeberrimus, qui ad theologiae laudem politioris humanitatis decus adjecit; ait enim: »testimonium autem illud Spiritus Sancti, non intelligimus quod sit in *verbis*, sed in *rebus*, non *dicentis* libros hos esse divinae originis et auctoritatis, sed *agentis* in hominum animis, per eos libros lectos vel auditos, et eos sensus motusque carentis, qui divinitatem eorum, quae legerint vel audierint, ita manifeste arguant, ut dubitationis nihil relinquatur, sitque manifestum eam vim esse humana majorem et Deo ipsi tribuendam« (Opusc. Theol. p. 610). Ipsum Sacrae Scripturae canonem in eo consistere quod relligiosum diversorum librorum argumentum unum sit et singulare, quod per totum Scripturae corpus concentus quidam et harmonia ubique appareat, id jampridem testatus est Patronum longe doctissimus, Clemens Alexandrinus. Nam postquam injecisset (Strom. VI, p. 803 Potter.) scripturarum stylum parabolicum esse, et divinam in his libris veritatem translationum quasi involucris tegi, addit ille: »sed *omnia*, inquit Scriptura, *recta sunt coram iis qui intelligunt* (Prov. VIII, 9), hoc est, omnibus qui ab ipso [Domino] declaratam Scripturarum expositionem ex *ecclesiastica regula* accipientes conservant. *Regula* autem *ecclesiastica* est concentus et consensio legisque et prophetarum cum testamento quod per Domini adventum traditur«

ἴερα γράμματα τὰ δυνάμενά σε σογίσαι, quod istam praedicationem ὡφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν praeoccupat.

(κανὼν δὲ ἐκκλησιαστικὸς ἡ συνῳδία καὶ ἡ συμφωνία νόμον τε καὶ προφητῶν τῇ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν παραδιδομένη διαθήκη).

Hanc sententiam, nempe, canonicam librorum divinorum auctoritatem ex eo praeceps pendere quod continuationem exhibent seriemque rerum, ut alia ex alia nexa et omnes inter se aptae colligataeque videantur, nuper instauravit Britannus quidam doctus ac disertus, cuius nomen nondum prodiit. Is enim sic fere rem exposuit¹⁾. Sacros istos libros ab hominibus quidem conscriptos esse: quum tamen inter tot tantasque saeculorum, scriptorum, et scriptionum varietates, una eademque vox conscientiae humanae usquequa resonet, una vel potius unica docendi ratio semper appareat; quum praeterea divinum aliquid pectori nostro insideat atque inhaereat; id, quod ita nobiscum in intimis sensibus confabuletur, Dei non hominum voce loqui putandum esse, id divinius quiddam atque excelsius sapere, quam ut a meris hominum ingenii profluxerit. Communem omnium opinionem, qui Sacra Scriptura familiariter usi sunt, appellare licet, annon iste liber singularem quandam vim ac potestatem exerceat. Et quum ibi in unaquaque pagina inveniamus quod dejectos erigat, quod nimis sibi placentes repercutiat, quod latentes virtutis igniculos suscitet, quod ad veram felicitatem quasi viam muniat, haec utique divina sunt, nec invenietur unquam, unde ad hominem venire possent, nisi a Deo. Uniuscujusque scriptionis ea profecto natura est, ut per se ipsum surda sit ac muta, et si quid rogaveris verecunde admodum sileat. Videlicet, ut cum Platone loquar (Phaedr. p. 275 ad

¹⁾ A Vindication of Protestant Principles by Phileleutherus Anglicanus. London 1847. pp. 48 sqq. Scio fuisse inter nostros qui me tanquam istius opusculi auctorem denunciaverint. Quod illi criminationis loco objiciunt, id ego summo esse honori deputo, utrum assentior an non omnibus quae in isto libro proferuntur.

fin.), »omnis sermo, quum semel scriptus est, volutatur ubique pariter inter intelligentes, atque eos ad quos non pertineat: nescitque dicere quibus oportet, et quibus non oportet tacere; injuria vero immerito contumeliaque affectus, patris i. e. auctoris ipsius, semper indiget praesidio; ipse enim neque adversario repugnare potest, neque sibi ipsi auxiliari.« Jam vero convenientia, quae intereedit inter verbum Dei, quod in Scriptura continetur, et spiritum humanum, qui immortalem et caelestem sibi prosapiam vindicat, liquido persuadet Sacram Scripturam a Deo esse inspiratam; ita enim auctor ipse legenti praesto adest, ita patrocinium verbi sui suscipit, ut quisque mente perculsus cum Patriarcha Bethelensi exclamat: »Profecto Jehova est hic, at ego nesciebam. Quam verendus est hic liber: haec est Dei habitatio, haec est porta coeli!« (Gen. XXVIII, 16, 17). Nam fidi homines, qui oculos divino spiritu purgatos atque illuminatos habent, ii sane in mundo visibili sacramentalem agnoscunt characterem, atque, ut Sospitator ipse promisit, »coelum apertum vident, et Deum per ministros suos ascendentem et descendenter in filium hominis« (Joann. I, 52). Relligiosissimos quosque et sanissimae mentis homines de Sacrae Scripturae theopneustia ita judicare, sciunt omnes qui rem interrogando exploraverunt. Ne Gauſſenius quidem, acerrimus idemque parum ingenuus mechanicae illius et carnalis doctrinae propugnator, quum ad suam sententiam defendendam descendisset, ullam aliam opinionem profiteri ausus est, nisi si forte quid reapse sentiret dissimulandum censuerit, et verborum nebulis obvolvendum. Namque ita scripsit in epistola ad ephemeridis Anglicae redemptorem data: »Mea methodus id singulare habet, quod nullam omnino methodum de modo inspirationis adsciscendam puto. Scripturam divino afflatu inspiratam esse, id tanquam verum affirmo; quemadmodum id factum sit nec scio nec scire cupio, quoniam a Deo non est revelatum. Nonne mihi satis esse debet,

ut in Jesu Christo semper filium Dei et filium hominis, ita in Sacra Scriptura ubique verbum Dei et verbum hominis agnoscere?«¹⁾

Ac ne quis vereatur ne nulla sit quasi obrussa qua discernamus inter divinum verbum, quod in Scriptura continetur, et humana ingenia, a quibus isti libri provenerint, is meminerit »testimonium Dei in se ipsis habere eos, qui in filium Dei credant« (I Joann. V, 10). Divinus ille doctrinae in Sacra Scriptura concentus non modo demonstrat coelestem revelationem in illis libris contineri, verum etiam ea est ipsius revelationis medulla. Jesus enim breviter declaravit, »duo tantum esse in lege Dei mandata, primum, ut Deum ex corde et penitus diligamus; alterum, ut diligamus ceteros homines eodem affectu quo nosmet ipsos diligimus; et universam legem et prophetas ex his duobus mandatis pendere« (Matth. XXII, 36—40). Quicquid ergo sive in Vetere sive in Novo Testamento cum his verbis quadrat, quocunque eorum significationem confirmat, explicat, illustrat, illud est Dei Verbum, illa est revelata Dei voluntas. Quocunque cum his verbis insociabile est, quicquid ab eorum sententia dissidet, perspicuum est id non Dei esse sed hominis, non corporis sed pallii, non leguminis sed siliquae, non coeli sed terrae, non sempiternae veritatis sed fluxi et caduei ingenii, non spiritus, qui vivificat, sed litterae, quae occidunt. Ita per amoenum hunc quasi Dei hortum vagantibus spiritalem licebit ex arbore vitae fructum desumere, neque a nobis quisquam exiget, ut corticem aut folia, ut crassius quoddam nutrimentum, perniciose comedamus.

¹⁾ Gaußenii verba sunt: »My distinctive theory on this subject is not to have a theory at all. It is the fact of the plenary inspiration of Scripture which I hold dear and sacred, while the mode is unknown and indifferent to me because it is not revealed. — Is it not enough for me always to see in Jesus Christ the Son of man and the Son of God, as it is for me always to see in the holy Scriptures the word of man and the word of God?«

CAPITULUM II.

Veritas divina in Saeris Litteris identidem sub pallio latet et detegenda est.

Quodsi verbum Dei ipsius — revelata divinae veritatis significatio, optatissimus ille coeli nuntius — non in littera quae occidit, sed in spiritu, qui vivificat (D. Paul. ad Cor. II, 3, 6), quaerendum est, non in singulis syllabis et locutionum clausulis, sed in universa sacrorum librorum compage, continuatione, et concentu; insipientis est sperare fore ut interiorem Sacrae Scripturae sensum ubique quasi primoribus labris gustare liceat, ut tanquam plumas in summa aqua colludentes, ita scriptum Spiritus Sancti testimonium colligere debeamus. Immo vero quo altius rimamur occulta illa mysteria, eo tutius ad corpus ipsum per velamenta ac vestes penetrabimus; quo magis expiscamur opera Dei mandata, eo constantius indipiscemur Creatoris nostri promissa. Quid enim dixit Servator ipse noster? »Scrutamini Scripturas« — ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς (Joann. V, 39). Non otiose atque aliud agentes, sed summo nisu et quasi armatis oculis in Scripturam introspicere debemus, si certum aliquem et maturum religionis fructum inde deportare volumus. Alioqui verbum istud absconditum manebit nobis, neque intelligemus ea quae scripta sunt (Luc. XVIII, 34). Sed contra diserte pronuntiavit Jesus: »nihil opertum est quod non revelabitur, et occultum quod non sciatur« (Matth. X, 26). Atque Idem nos admonuit: »petite et dabitur vobis: quaerite, et invenietis: pulsate, et aperietur vobis: omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur« (Matth. VII, 7. 8). Vel in Novi Testamenti libris multa etiamdum restant, atque ea non parvi momenti, quae commentatoribus fraudem fecerunt, propterea dumtaxat, quia in

his rebus elucidandis paullo negligentius versati erant. Ut uno exemplo defungar; quid ad christianismi veritatem comprobandum gravius exegitari potest, quam illorum testimonia qui de Jesu in vitam reditu fidem suam praestiterunt? Maximi sane nostra refert, ut haec testimonia inter se congruant, ut nulla ibi discrepantia compareat. Jam vero Paulus ad Corinthios scribens (I Cor. XV, 4—7) inter alias Christopanias, quas nulla opera cum Evangelistarum narrationibus conciliare licet, unam annumerat, de qua illi, ut videtur, prorsus tacent: ἐπειτα ὥφθη Ιάκωβῳ. Profecto nihil impedit quominus haec vera fuisse manifestatio, etiamsi Evangelistae eam vel consulto vel imprudentes omisissent. At enimvero longe majorem utrisque, tam Paulo quam historicis, fidem faciemus, si evincere possumus ne Evangelistas quidem ad unum omnes illam Jacobi αὐτοψίαν silentio praetermissee. Quod equidem certis quibusdam, etsi haud ita manifestis, vestigiis eruere conabor. Quod si assecutus fuero, non modo locupletissimo testi, Paulo, sua constabit auctoritas, verum etiam consutavero fictam illam ac futilem traditionem, quam ex Evangelio secundum Hebraeos citavit Hieronymus, alii autem hoc relatam voluerunt. Ac primum quidem opera danda est, ut intelligamus, quis fuerit ille Jacobus, quemnam inter Apostolos locum obtineret: neque enim cuiquam adhuc compertum est, quam inter sese cognationem haberent principes illi Servatoris asseciae et ministri. Habemus utique tres, eosque non ad amussim congruentes, duodecim Apostolorum indices:

Matth. X, 2—4.

Marc. III, 16—19.

Luc. VI, 14—16.

1. Σίμων Πέτρος	1. Σίμων Πέτρος	1. Σίμων Πέτρος
2. Ἀνδρέας	2. Ἰάκωβος ὁ Ζεβεδαῖον	2. Ἀνδρέας
3. Ἰάκωβος ὁ Ζεβεδαῖον	3. Ἰωάννης	3. Ἰάκωβος
4. Ἰωάννης	4. Ἀνδρέας	4. Ἰωάννης
5. Φίλιππος	5. Φίλιππος	5. Φίλιππος
6. Βαρθολομαῖος	6. Βαρθολομαῖος	6. Βαρθολομαῖος

7. Θωμᾶς	7. Ματθαῖος	7. Ματθαῖος
8. Ματθαῖος ὁ τελώνης	8. Θωμᾶς	8. Θωμᾶς
9. Ἰάκωβος ὁ Ἀλγαῖον	9. Ἰάκωβος ὁ Ἀλγαῖον	9. Ἰάκωβος Ἀλγαῖον
10. Αερβαῖος	10. Θαδδαῖος	10. Σίμων ζηλώτης
11. Σίμων ὁ Καναναῖος	11. Σίμων ὁ Καναναῖος	11. Ἰούδας Ἰακώβου
12. Ἰούδας Ἰσχαριώτης	12. Ἰούδας Ἰσχαριώθ	12. Ἰούδας Ἰσχαριώθ.

Ex Evangelio Joannis (I, 40 sqq.) perspiciamus licet, Dominum nostrum primos sibi comites e Baptistae discipulis adsevisse. Inter eos, qui principio Messiam agnoverunt, agmen ducunt Andreas, frater Simonis Petri, et alter quidam, cuius nomen siletur, scilicet, Joannes ipse Evangelii illius scriptor. Andreas autem fratrem suum adduxit, et proculdubio Joannes etiam Jacobum fratrem suum cooptandum curavit. Unde consequimur, ut primus in his indicibus quaternio, duo fratum paria continens, nempe filios Jonae, et filios Zebedaei, quattuor eos homines exhibeat qui primi Jesum comitabantur. Et profecto tres horum, Simon, Joannes, Jacobus, Mediatoris claudunt latus, ubique praecipuos et selectos sectatores aut testes sibi adjungendos putavit. Proxime accessit »Philippus ex Bethsaida civitate Andreae et Petri« (Jo. I, 44), isque Nathanaëlem ad Christum adduxit. Et quoniam *Bartholomaeus* i. e. בָּתְלָמֵץ »filius Thalmaei«, patronymicum est vocabulum, semper jure conclusum est Nathanaelem istum a Bartholomaeo non fuisse diversum. Et quum Philippus et Bartholomaeus in unoquoque apostolorum indice conjuncti appareant, haud absurdum foret si quis conjiceret, ut Andreas Simonem, ita Philippum fratrem suum, »verum illum Israelitam in quo dolus non erat«, Domino nostro commendavisse. Igitur Philippum et Nathanaelem fratres fuisse, filios Thalmaei. Inde fit, ut sex priores Apostoli in tria fratum paria dividantur, filios Jonae, filios Zebedaei, filios Thalmaei, omnes ex eadem regione oriundos, ut facile sit intellectu quamobrem eos Jesus binos (*δύο δύο* Marc. VI, 7)

emitteret. Jam vero cuncti indices Matthaeum et Thomam proximi loco conjunetus ponunt. Quod si comparamus Marc. II, 13 — 17. Lue. V, 27 — 32. cum Matth. IX, 9 — 13, videbimus Matthaeum non alium fuisse ac Levim, Alphaci filium. Atque haud scio an Αεββαῖος et Θαδδαῖος, qui in prioribus catalogis decimum locum obtinent, eundem hunc Alphaci filium significant, ut ille sit Λευὶς ὁ τοῦ Ἀλφαίου, hic antem confusionem quandam repreäsentet inter טְרִי et מַתִּי (Μάτι). Ut cunque ea se res habuit, mirari subit quod *Thomas Αὐτόν* i. e. δίδυμος i. e. »gemellus« (Jo. XI, 60, XX, 20), qui a Matthei latere divelli non potest, cum Thaddaeo illo et Juda ab ecclesiasticae historiae scriptoribus confunditur et permittatur. Eusebius enim ita scribit (H. E. I, 13. p. 79. Heinichen): Θωμᾶς, τῶν ἀποστόλων εἰς τῶν δυώδεκα, Θαδδαῖον τὸν ἀδελφὸν ἐν ἀριθμῷ καὶ αὐτὸν τῶν ἑβδομήκοντα τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν κατειλεγμένον ἐπὶ τὴν Ἐδεσσαν ἐκπέμπει, ubi non omnes codices agnoscunt τὸν ἀδελφὸν post Θαδδαῖον insertum; et rursus (p. 82): ἀπέστειλεν αὐτῷ (i. e. Ἀβγάρῳ) Ἰούδας, ὁ καὶ Θωμᾶς, Θαδδαῖον τὸν ἀπόστολον, ἐνα τῶν ἑβδομήκοντα. Unde Hieronymus (in e. X. Matthei): »Thaddaeum apostolum ecclesiastica tradit historia missum Edessam ad Abgarum regem Chosdroenae, qui ab evangelista Luca *Judas Jacobi*, et alibi appellatur *Lebbaeus*, quod interpretatur *Corculum*; credendumque est eum fuisse τριώνυμον.« Omnia haec non satis explicata habebimus, nisi his positis; (1) Matthaeum et Thomam fratres gemellos fuisse, filios Alphaci; (2) Thomam cognomen fuisse, verum viri nomen *Judam*; (3) alium fuisse *Judam* cuius cognomen fuerit *Lebbaeus*; (4) Thaddaeum fuisse aliam nominis *Judei* formam, nam Apostolum Syrorum tam τῷ quam τῷ appellatum fuisse constat; (5) Thomam propriam suam denominationem abjeisse ne cum Juda illo vel Thaddaeo confunderetur. At quis fuit ille Judas, qui Ἰάκωβον τὸν Ἀλφαίου comitatur? Si, id quod

plerique autumant, frater fuisse, non scriberetur *'Ιάκωβος Ἀλέξανδρος* et *'Ιούδας Ἰακώβον*, sed *'Ιάκωβος ὁ τοῦ Ἀλέξανδρου καὶ Ἰούδας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ*, sicut, in eodem indice, *'Ιάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ*. Quidni fuerit, ut plerumque indicat illa genitivi appositiō, filius Jacobi, nepos Alphaei? Qui contendunt fratrem quoque intelligi posse in hac genitivi appositione, id equidem non negaverim, si loci ipsius contextus rem ita esse significaret. Alioqui idiotismus linguae Graecae postulat, ut *πάτροθεν* appellari putemus eum, qui ita designatur. Neque quidquam interest, quod *'Ιούδας Ἰακώβον* non *ὁ τοῦ Ἰακώβον* appellatur. »Nihil enim«, ut verissime Hermannus pronuntiavit (de Ellipsi et Pleonasmō, Opusc. I, p. 163), »mutat articulus, qui cum initio his quoque in formulis pronomen esset, perinde erat, nomen ipsum, an pronomen poneatur. *Ἀλέξανδρος Φιλίππου* est *Alexander Philippi, non alias cuiuspiam.* *Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου*, quum dicitur, primo simpliciter nominatur *Alexander*, deinde, ut ab aliis distinguantur, adjicitur *ille Philippi*, quod num est aliud quam si repetito nomine diceretur, *Ἀλέξανδρος, Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου?*« Puntandum est igitur, tametsi priores octo Apostoli quasi bini fratres, septimus autem et octavus quasi gemelli prodeunt, tamen nihilominus in quinto bijugo patrem et filium conjungi; quod minus erit mirum, si animadvertisimus in ultimo loco eandem copulationem valere; nam Judas ille Iscariota Simonis filius fuit (Jo. VI, 71. XII, 4. XIII, 2, 26), et apud Matthaeum Mareumque cum patre suo componitur. Quod allegant, epistolam Judae in titulo suo habere: *'Ιούδας, Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβον*, ex argumento nostro satis patet auctorem istius epistolae, si Apostolus esset, non fuisse fratrem sed filium Jacobi; sed Judam istum non fuisse Apostolum intrinsecus demonstratur ipsis Epistolae verbis (v. 17): *ἴμετις δὲ, ἀγαπητοὶ, μνήσθητε τῶν δῆμάτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυρίου*

ἵμων Ἰησοῦ Χριστοῦ. Qui ita de apostolis loquebatur, qui lectores suos admonet ut eorum verba, tanquam praedicta vel antea dicta meminissent, is jam neque Apostolus erat neque Apostolorum aequalis. Utrum igitur verum est an non quod H. Grotius censebat, hanc epistolam non Judae apostolo, sed decimo quinto Hierosolymorum episcopo tribuendam esse, ἀδελφὸς Ἰακώβοv significare debet, non fraternal cognationem, sed ministerii sive Episcopatus communionem. Ad verum Thomae nomen quod attinet, quum satis aperte innuatur duos dumtaxat Apostolos fuisse, qui Judae nomen portarent (Jo. XIV, 22), concludamus licet patrum cognomine contentum fuisse, fratris filium nomen istud usurpasse, donec id propter Iscariotae facinus odiosum esset factum; deinde vero Thaddaeum se nuncupasse. Neque nimis urgendum est, quod Jacobi filius immaturior futurus esset, quam ut in duodecim discipulorum numerum adsisceretur. Quocunque enim de Jacobo justo traditum est, nos docet eum aliquanto provectiorem annis fuisse, quo tempore ad Episcopatum Hierosolymitanum accedebat; potuisse igitur maturae aetatis filium habere. Et quum Thomas Thaddaeum istum sive Judam ad Edessam mittendum curabat, quendam se ipso minorrem natu misisse putandus est. Sed dixerit fortasse quispiam, nonne Alphaeus ille, trium Apostolorum pater, Judae Thaddaei avus, idem fuit atque Clopas vel Cleopas ille, qui Mariam Servatoris nostri materteram uxorem duxit (Jo. XIX, 25)? Illud verum esse demonstrat, tam aperta declaratio hujus uxorem Jacobi nostri matrem fuisse (Marc. XV, 40), quam nominis ipsius ratio; nam prout omittimus vel conservamus initialem aspiracionem, nomen חַלְפִי sonat graece vel Κλωπᾶς vel Ἀλγαῖος; cf. חַנִּי, Ἀγγαῖος, et similia (vide Thorndike, *of the Government of Churches* p. 5. Lightfoot ad Act. I, 13). Mariam autem sorore provectiorem fuisse quid vetat? Quid vetat Cleopam jam vetulum fuisse? Quid? si Jacobus quinquagesimum complesset annum? Si Judas

Thaddaeus admodum adolescens in numerum duodecim apostolorum admissus esset? Sed his omissis ad summam quaestionis nostrae transeamus. Ex Lucae narratione (XXIV, 13 sqq.) constat hunc Cleopam sive Alphaeum, cum uno comite, qui intimis Domini discipulis adnumerandus est (*δύο ἐξ αὐτῶν sc. ἀποστόλων καὶ ἀδελφῶν*), eo ipso die, quo Jesus resurrexit, ad castellum nomine Emmaus, profectos esse atque in itinere sermones conseruisse cum redivivo Servatore. Quid verosimilius, quam Alphaeum nostrum a filio natu maximo deductum esse? Et si alter ille viatorum fuisset Jacobus Alphaei, nonne is Paulo rem narrare potuit, qui eo familiariter usus est (Act. XV, 13. Galat. II, 9)? Paulus utique nomen Cleopae silebat, ut qui non amplius in vivis esset; Jacobum commemorabat, quia principatum in nascente ecclesia obtinebat. Lucas, traditionem sequens, malebat patrem quam filium nominare. Evidem rem ita se habere contendō; aliter fieri potuisse vix crediderim. Si, quod Paulus injicit, *διπτασία* quaedam singularis Jacobo contigit, vix aliam ex cogitare valemus quam miram illam in via ad Emmaum, qua Jesus patri Jacobi atque innominato comiti se ostendit. Qui fratres habuit filiumque inter Apostolos, qui Jesum sanguinis vinculo attigit, qui postea summum sanctitatis nomen (Eusebius, II. E. II, 23), summum in ecclesia locum sibi vindicavit, is certe non indignus fuit, qui, una cum patre, redivivum Sospitatem conveniret et quasi gratularetur. Haec omnia, etsi verisimillima, non in aperto sunt, sed e rerum vestigiis, et quasi litterarum ductibus cruenta. Quodsi talis labor in singulis Evangelii narrationibus consecrandis non sine fructu ponetur, quid facies in easca vetustate Pentateuchi exploranda? Profecto, ut ait Cicero (de Finn. I, 3), »nec modus est ullus investigandi veri, nisi inveneris; et quaerendi defatigatio turpis est, quum id, quod quaeritur, sit pulcherrimum.« Ut in Californiae convallibus et saxosis Australasiae campis, ita in tota sacrorum librorum serie haud

ita penitus defossum delituit tamen aurum, quod indagatoribus immensas dvitias suppeditabit.

CAPITULUM III.

Sacra Biblia immutata quadamtenus forma ad nos descenderunt, quae tamen restitui possit.

Quum igitur in rebus maximi momenti, quae in aprico debabant esse, in Apostolorum, qui Episcopis auctoritatem praebuerunt, nominibus digerendis, in ἀναστάσεως testimoniis explorandis, a quibus fides nostra dependet, mera interpretis diligentia quiddam explorare queat, quod prioribus nondum suboluit, et largior explanationis seges ab antiquioribus libris sperari par sit, sequitur alia consideratio eaque gravissima. Ne in Novo quidem Testamento, nedum in vetustis Judaeorum libris, primitivam ubique possidemus et intemeratam scriptiorum formam ac materiem. In plerisque Pauli ceterorumque Apostolorum Epistolis non est cur suspicemur quidquam immutatum esse. Pauca in libro Actorum, paucissima in Evangelio Joannis recentiorem manum produnt. Sed inter omnes sanioris judicii criticos constat Marci historiam in fine mutilam esse, Lucae libellum farraginem esse quam a diversis testibus mutuatus sit; et si non satis appareat, utrum Marci synopsis quae in usum Romanensium concinnata sit, eorum lingua an Graeca primitus sit scripta, nemo dubitat quin Matthaei adumbratio, qualis ad nos pervenit, Aramaei sit libri vetusta in Graecum sermonem translatio. Id scilicet uno ore affirmant Papias (apud Euseb. H. E. III, 39), Irenaeus (contra Haeres. III, 1; pp. 173, 174), Origenes (apud Euseb. H. E. VI, 25), Eusebius (H. E. III, 24. Quaest. ad Marin. ap. Maii Script. vet. nov. collect. Tom. I, p. 64), et Hieronymus

(adv. Pelagianos III. Opp. Tom. IV, p. II. col. 533 et passim); neque quisquam veterum contradixit. Et ne in Novo Foedere diutius immoremur, hoc uno exemplo demonstremus quantopere conduceat ad communem Christianorum utilitatem, ut in hujusmodi quaestionibus aliquando paullulum subsistamus. Omnes scimus fuisse, qui Osiandream illam Evangeliorum harmoniam amplexi essent, quae deposit, ut »nullius verbum ullum sit omissum, nihil alienum immixtum, nullius ordo turbatus, nihil non suo loco positum.« Quae quidem ratio, ut Chemnitzius ostendit (Prooem. c. 2), »unum tantum incommodum habet, quod historias, quae consensu totius antiquitatis et circumstantiis hoc manifeste testantibus apud diversos Evangelistas *eaedem* sunt, ipse cogitur alias seu diversas facere.« Inter has discepantias, quae Osiandrum tantopere ludificabant, infidos autem homines spe certa triumphi lactaverunt, praeceps semper locum obtinuit, quod Matthaeus *duas* personas induxit, ubi ceteri Evangelistae, eandem rem narrantes, *unum* dumtaxat hominem in scenam protulerunt. Id si semel intercidisset, primum fuisset dicere Evangelistam memoria lapsum vel aliter erravisse; sed similis illa semper et constans variatio aliam explicandi rationem efflagitat. Nam non modo duo testes adversus unum eadem narrantem plus valent, sed ipse narrationum contextus evincit, singulis hominibus non binis eas res accidisse. Ut hoc utar, quis dubitaverit, quin Marco et Lucae assentiendum sit, qui unius tantum meminerunt, quam Matthaeo qui duos daemonia habentes e Gadarenis septuleris exeunte inducit? (Matth. VIII, 28 sqq. cf. Marc. V, 1 sqq. Luc. VIII, 26 sqq.). Incredibile enim foret, si quis duos daemoniacos posuisset eidem morbo obnoxios, eadem prorsus hallucinantes, easdem locutiones ejicientes. Similiter, quum Lucas *unum* tantum ad Hierichuntis portas caecum hominem collocat (XVIII, 35), Marcus autem nomen ejus *Bartimaeum* adjicit (X, 46), Matthaeus

duos caecos ad viam sedentes depingit (XX, 29), et *jam antea* (IX, 27), quasi eandem rem narrans, binos mirae illius sanationis participes fecerat. Quid quaeris? Consimiles litterarum ductus in Aramaico Matthaei textu vel caecutienti vel imperito interpreti hic et alibi fraudem fecerant: quum enim vel **חָרָב**, *unus, aliquis, quidam*, vel **חָרִין**, *iste, legisset*, id permisicuit cum **חָרִין** *duo, ac proinde totam narrationem vitiavit.* Talem errorem e characterum forma oriri potuisse demonstrat confusio nominum *Γαδαρηνῶν*, *Γερασηνῶν*, *Γεργεσηνῶν* in eodem loco notata. Hebraice scriptum nomen **גַּדְרָה**, *Gádráh*, quod celebrem quandam urbem designat, permutabatur cum **גַּרְסָה**, *Garssáh*, quod nullum in vicinio lacus Tiberiadis oppidum significat. Magis etiam mirus et incompertus est iste error nominis in Marc. VIII, 10, ubi legimus: **נַּחַתֵּן εἰς τὰ μέρη Ααλμανονθά**, pro eo quod reperimus in parallelo Matthaei loco XV, 39: **נַּחַתֵּן εἰς τὰ ὅρια Μαγδαλά**. Ibi enim urbs quaedam munita significatur cui nomen fuit **מִגְדָּל-אֱלֹהִים** *turris Dei*. Nullibi autem mentio fit de Dalmanutha illa. Quidni suspicemur *Ααλ-* istud residuum esse veri nominis *Μαγδαλά* seil. **מִגְדָּל-אֱלֹהִים**, *μανονθά* autem representare pluralem vocis **מִנְחָה** *pars, portio*, quam in Graeco *μέρη* conversam habemus? Ita textus ille vulgaris duplice exhibit lectionem, utramque mutilam — *τὰ μέρη Ααλ-μανονθά*, i. e. *τὰ μέρη Μαγδαλά = μανονθά μαγδαλά = ἡ μεγάλη-αλ-*^{מִנְחָה}*). Similiter in eodem Evangelio scribitur (X, 46) ὁ νιός Τιμαίον, Βαριτίασιος*, ubi Graeca interpretatio praecedit.

Sed Novi Foederis critice atque hermeneutice nihil ad nos, aut si ad nos, nihil ad hunc locum. Res postulat ut de vetustis Judaeorum libris dicam; et quae adhuc de nostro canone disserui eam vim habent ut quasi argumentum, quod aiunt, *a fortiori* effingant. Nam si in ipsis Evangelii quasi per transen-

¹⁾ Fieri potest ut *μανονθά* exprimat formam definitam **مَنْحَةً**.

nam in priorem scriptiorum formam aliquando intuemur, longe majoris operae erit et studii in immensa illa multorum saeculorum farragine quam vetus Testamentum complectitur nova a primaevis separare, et ad ipsa archetypa redire. Etenim nulla habemus autographa, nullas inscriptiones sive hieroglyphicas, sive litteris consignatas, nullam palaeographiae materiem, nihil omnino, quod fidem diplomaticam confirmet. Haec omnia aliunde petenda sunt, scilicet ab Aegyptiis vel a Ninevensibus. Hebrei ipsi nihil nobis reliquerunt, nisi illam scriptorum collectionem, quam vero, nec satis intellecto, nomine *Masoram*, i. e. meram traditionem appellant¹⁾). Quaenam haec fuerit satis dilucide explanavit Everardus Van der Hooght in praefatione ad accuratissimam illam Bibliorum editionem (§ 24): »Certum est viros synagogae magnae praeside Ezra sacerdote, juxta Parastatam Nehemiam et Primores Sapientes populi post LXX annorum exilium coronam legis in pristinum statum reduxisse, et Sacram Scripturam a Pseudoprophetarum, et aliorum corruptelis repurgasse; atque hinc Talmudicos jure merito scripsisse: *viri synagogae magnae restituerunt magnificentiam in pristinum statum.* Desiit hoc Synagogae magnae concilium in Simeone Justo, qui obviam prodiens Alexandro Magno, ejus clementiam impetravit, anno ab exstructo templo XLII. Permagna itaque apud Hebraeos fuit auctoritas hujus Concilii, cuius membra annos ultra XL supervixerunt. *Masora* haec ab Ezra sacerdote orta, per successores pluribus aetatibus studio plurimorum virorum haud vulgariter doctorum, continuata fuit usque ad horrendam Hierosolymae ruinam. Quin etiam, post istius per Titum Vespasianum excidium, in terra Israelis Scholae et Ecclesiae in quibusdam locis paulatim sunt restauratae. Inter eas recensentur ab

¹⁾ Quam plena sint vanitatis ea quae de divina Masorethicorum scribarum auctoritate traduntur videoas licet ex libro apoerypho 4 Esdr. XIV, 39 sqq.

Hebraeis *Jabneh*, *Tsiphoriah*, *Caesaria*, et *Tiberia*. In qua urbe, usque ad annum Christi 230, claruit Rabbi *Jehuda*. Post ejus fata praecipua litterarum studia migrarunt in Babyloniam. Ubi celeberrimae fuerunt Academiae continuatae usque ad annum Christi 1037. Atque ita ad idem tempus penes solos Babylonicos totius doctrinae Judaicae fuit culmen¹⁾). « Videntur igitur Masorethicum nostrum textum traditione sola niti; nam quod aiunt: »omne instrumentum Judaicae litteraturae per Esdram constat restauratum« (Tertull. de habitu mul. vol. III, c. 3); et »Esdras Dei sacerdos combustam a Chaldaeis in archivis templi restituit legem« (Augustin. vol. III. pars II. App.), unde ὁ τῶν Θεοπνεύστων ἀναγνωρισμὸς καὶ ἀνακαυσισμὸς λογίων (Clem. Alex. Strom. I. p. 392 Potter); id ipsum nonnisi tralaticia quedam fabula est, a majoribus tradita, accepta a posteris magis quam probata. Sacra autem Biblia promiscua esse collectanea diversis fontibus derivata testimonio sunt ipsi compilatores, qui non modo antiquiores libros subinde laudant, verum etiam locos eclogarios identidem intertexunt. Praeter librum Jasharanum, quem tractandum suscepi, alios quoque auctores in numerato habuerunt scribae illi et compilatores; non modo in iis scriptis, quae populi origines et initia describunt, ut quum in Num. XXI, 14 citatum invenimus *Librum bellorum Jehovahe* (ספר מלוחמות יהוה), et generaliter eos qui in carminibus loquuntur seil. *poetas* (המשירים), verum etiam in iis, qui regum seriorum res gestas continent, ut quum in libro I. Reg. XXII lau-

¹⁾ Quantum contulerit Babylon ad litteras Judaicas informandas discas licet a Julio Fürstio (Kultur u. Literaturgeschichte der Juden in Asien. Leipzig. 1849). Bene ille observat: »Babylonien war das Saatfeld für die meisten Gattungen der jüdischen Literatur« (p. 2). Septuagintaviralis interpretatio, quae sive tota sive potius ex parte paullo ante christiana ecclesiae primordia Alexandriae facta est, Masorethici textus vestigiis plus aut minus insistit.

dantur *annales* vel *ephemerides* (ספר הַבָּרִאֵי הַיְמִים) *regum Israeliticorum* (v. 39) vel *Judaeorum* (46). At vero isti libri, ceterique ejusdem generis, ad res gestas potius quam ad religiosos Hebraeorum sensus respexerunt. Qui sane si etiamdum superessent fusius nobis declararent, ubinam in deserto Arabiae subsisterent Israelitae, quot bella profligarent, quot gentes devicerent, urbes caperent, quali postea splendore reges ipsorum viverent, quibuscum populis commercia exerceerent. Quae res ut pretium summ habeant, neque fructu quodam vel ad religionem colendam careant, Christianorum tamen plus interest, ut ultima Hebraeae pietatis elementa expiscemur, quo reddi ac resoluta referri possint commixta illa traditae sapientiae effata. Quod quo cumulatius effecerimus, eo propius ad integros fontes accedere licebit atque haurire; eo sincerius depascemur aurea illa dicta

»Aurea perpetua semper dignissima vita«

eo certiorem veritatis divinae obruſsam nancissemur, eo clarius ac distinctius audiemus coelestem illam vocem, quae per totum Bibliorum concentum ubique resonat, et quasi pallium retegentes in ipsa oraculi penetralia viam nobis aperiemus.

Ac mihi quidem propositum est ut demonstrem religiosam Sacrae Scripturae medullam in libro Jasharano contineri, eamque criticae rationis ope enucleari posse atque in pristinam formam quadamtenus restitui ac redintegrari.

CAPITULUM IV.

Librum, qui *Jashar* nuncupatur, Veteris Testamenti, quoad pietatis normam, archetypum fuisse, vel ex ipsa nominis significatione statui potest.

E libro Jasharano duos solummodo locos in Sacro contextu electos nominatimque laudatos habemus. — Unum videlicet, atque illum brevi quattuor versiculorum pericopa comprehensum, in libro Josuae (X, 13), ubi victoria illa, quam Gibeone Israelitae reportabant, veteris cantici ope commemoratur; — alterum in secundo libro Samuelis (I, 18 sqq.), ubi pulcherrimam illam de Saulo et Jonathane naeniam excerptam habemus. Utrobique fere eandem legimus citationem: **הָלָא-הִיא כְּתוּבָה עַל-סִפְר רַיִשֶּׁר**, nonne *hoc scriptum est in libro Jashar?* vel "כֹּהֵן הִנֵּה כִּי scriptum est etc. Nam »**הָלָא** proprio nonne? facit ad attentionem excitandam, ut **הִנֵּה ecce!** pro quo **הָלָא** haud raro ponitur praesertim in Chronicorum libris« (Rosenmüller ad l. Jos. p. 173). Qui liber qualis fuerit, si quis quaeret, facile recensabit multa Judaeorum et Christianorum figmenta. Inter quae praecipue placuit Lowthii conjectura, qui opinabatur Librum *Jashar* fuisse »aliquam Syllogen Canticorum Sacrorum, variis de rebus et diversis temporibus conditorum, eumque habuisse Titulum ex eo quod et ipse liber et singula pleraque cantica cum voce **וַיִּשְׁרֵךְ** inciperent« (*de sacra poesi Hebraeorum* p. 229 not.). Quod addit, in eadem opinione fuisse veterem interpretem Syrum, id parum ponderis habere satis ostendit Ilgenius a Rosenmüller citatus (u. s. p. 174). Evidem omnia alia interpretationa confidenter abjicio, quippe qui unice veram existinem illam tituli explicationem quam in suo Thesauro protulit vir, dum vivus fuit, summa doctrinac atque ingenii laude florentissimus, quique in his litteris facile principatum optimuit, Gulielmus Gesenius: nam sic ait (p. 642): **סִפְר רַיִשֶּׁר**, *liber probi*

s. proborum (vulg. *liber justorum*), est anthologia veterum carminum Hebraeorum. « Sed ne is quidem satis liquido videbat, quam isti explicationi sententiam subjiceret. Addit enim: »a laudibus proborum hominum, vel quacunque alia de causa (solent enim Orientales librorum titulos saepe a rebus verbisve cum argumento minus connexis repeteret) ita dicta.« Et in *lexico manuali* ad Ilgenii opinionem inclinare videtur: »modo«, inquit, »probari possit יְשָׁר etiam de bellica virtute usurpatum esse, non male illius libri inscriptionem transtuleris: *liber virtutis*, coll. Arabum nobilissima Anthologia קָסֵלְכִּי dicta i. e. *virtus*.« Evidem miror Virum doctissimum, quum tam dilucide perspiceret vocis Hebraec etymon et significationem, in iisdem ad libri inscriptionem transferendis haesitare potuisse. Nullus enim sum dubius quin vocabulum יְשָׁר communiter designaret cunctos homines, qui moralem, quae vocatur, et religiosam rectitudinem ac pietatem colunt; proprie autem ad Israelitas relatum esse, qui hac appellatione ideo gaudebant, quia ad pietatis et virtutis opera facienda, quae vero atque unico Deo Jehovahe grata sunt et accepta, sese circumcisionis ritu devoverant. Voces צַדִּיק וַיְשָׁר fere semper ἐκ παραλλήλον usurpantur, ita tamen ut significatio hujus in illius aliquando transeat. Si ad insitas verborum notiones respiciamus, צַדִּיק ejusdem prosapiae est, atque Indo-Germanicum illud *sad-* vel *sed-*, denotatque fixam et ratam rei alicujus conditionem; unde ad certa juris fundamenta exprimenda accommodatum est, et apud LXX. fere semper δίκαιος stat pro Hebreo צַדִּיק, ut significemus aliquem qui officium suum praestet. Radix autem alterius vocabuli יְשָׁר est שָׁר, quam complectuntur etiam verba חֶשֶׁר, אֲשֶׁר, קֶשֶׁר, et fortasse שָׁוֹר, quae notionem firmiter insistendi continent. Quibuscum elementis Indo-Germanicis ea radix congruat, longum esset enumerare: Graeca quaedam videoas in Novo Cratylo § 216. Si igitur ad radicitus insitas notiones attendimus, צַדִּיק et יְשָׁר idem

fere significare debent, et quum LXX. suum εὐθύνεις vel ὁρθός pro יְשָׁרֵךְ reponant, sed pro synonymo צִדְקָה subjiciant, ambo quasi in unam significationem coalescunt, ideoque in eadem clausula collocantur, haud aliter quam quum Graeci δίκην εὐθύνειν dicunt, atque eos εὐθυδικαίονς vel ὁρθοδικαίονς appellant, quicunque εὐθεῖαν vel ὁρθὴν δίκην exercent (cf. Ps. XXXII, 11. XXXIII, 1. XCVII, 11).

Constat igitur יְשָׁרֵךְ fere idem valere atque צִדְקָה, eoque sensu de quibuslibet hominibus communiter praedicari posse, qui recta via procedunt, h. e. probitatem et justitiam colunt; nam »Deus«, ut confirmat Ecclesiasta (VII, 20), »fecit hominem יְשָׁרֵךְ.« Unde passim recurrat istud verbum ad probos homines designandos vel per se (ut Prov. XI, 3) vel adjecto דָּרְךָ (Prov. XXIX, 27) aut לְבָבֶךָ (Ps. VII, 11). Neutraliter autem יְשָׁרֵךְ ipsam probitatem denotat (Ps. XXXVII, 37).

At enim vero, quum Hebraei scriptores ad suam ipsorum gentem pleraque omnia referrent, hoc quasi proprio nomine יְשָׁרֵךְ bonos quosque Israelitas insigniendos putabant. Neque immerito. Nam quum Deus decrevisset hunc populum, ut sibi peculiarem, segregare, ii, qui divino numine afflati ideo scribebant, ut posteros ad veram religionem capessendam quasi manu ducerent, veros illos et sine suo ac fallacia Israelitas jure quodam suo יְשָׁרִים nuncupare potuerunt. Hinc promissa gentis felicitas ex eo pendet, ut faciant »id quod *rectum* (*הַיְשָׁרֵךְ*) est *bonumque* (*וְהַטּוֹב*) coram Deo« (Denteron. VI, 18). Hinc si quis Regum, sicut Asa, a nascente idolatria abhorrens, ad verum Dei cultum reversus est, is utique fecisse fertur »quod *rectum* est (*הַיְשָׁרֵךְ*) coram Jehova.« (I. Reg. XV, 11). Hinc rex ille justus, qui venturus erat, ita inducit: »judicabit in justitia tenues corrigetque in rectitudine (*בְּמִשְׁׁרָחָה*) mansuetos« (Jesaias XI, 4). Neque aliam significationem habet id, quod senior propheta praedixit »ingressurum regem illum in suam dominationem *probosque*

(**יוֹשְׁרִים**) cum eo « (Dan. XI, 17). Haec omnia ut vere dici queant de probis Israelitis, benigna quadam anticipatione transferuntur ad eos, quicunque visibili gentis electae coetui adscribabantur, eodem jure quo Ecclesia nostra omnes qui Christianismum profitentur τοὺς σωζομένους vocat (Act. II, 47). Si igitur conferamus Psalm. CXXV, 4, 5. Jes. XXVI, 7 cum Psalmo CXI, 1, utrumque autem cum Psalmo LXXXIII, 1, colligemus nomen *Israel* fere idem valere atque hanc *proborum* designationem. Et significationem ejusdem rei minime obscuram habemus in Vaticinio Bileami (Num. XXIII, 10), de quo fusius agam quam ad illud carmen accessero. Nec tamen titulum יִשְׂרָאֵל, textus unius atque item alterius collatione, Judaeis quasi precario vindicamus. Nam certissimum est nomen יִשְׂרָאֵל in Sacra Scriptura quater obvium (Deut. XXXII, 15. XXXIII, 5, 26. Jes. XLIV, 2) populi Israelitici appellationem esse eandemque ab hoc ipso יִשְׂרָאֵל leviter deflexam. Ut plerisque placet diminutiva est vel blanda designation, unde Gr. Ἰσραὴλισκός scribitur. Fürstius (in Concord. p. 534) ait: »fortasse vertendum gens a rectis (h. e. Abrahamo, Isaäco, Jacobo, a quibus etiam Genesis Βίβλος εὐθέων appellatur) oriunda.« Quod Gesenio (in Lex. Man.) placuit יִשְׂרָאֵל fuisse »diminutivum nominis יִשְׂרָאֵל vulgo et in vita communī frequentatum pro pleniore יִשְׂרָאֵלָן«, id sine exemplo esse ipse postea vidit (Thes. p. 642). Meam de nomine יִשְׂרָאֵל sententiam postea declarabo, scilicet in *Commentario ad Partem quintam*. Sed nihil impedit quominus nostrum יִשְׂרָאֵל in isto יִשְׂרָאֵל continetur, quamvis illa posterioris vocabuli analysis omnes adhuc interpres latuerit. Quorum ne unus quidem animadverit duas hujus nominis explanationes in Genesi prolatas esse, priorem, ut omnes sciunt (XXX, 29), ubi post miram illam cum Jehovah luctationem Jacobo declaratur »non Jacob dicitur nomen tuum, sed *Israel*, quia pugnatorem te gessisti (**שְׁרִיתָ**) cum Deo«, ita ut יִשְׂרָה sit pro **אֶל** יִשְׂרָאֵל a radice **שְׁרָה**. Postea tamen

legimus (XXXV, 9, 10) Deum Jacobo apparuisse, quum reverteretur e Mesopotamia, eique his verbis *benedixisse*: »nomen tuum non amplius vocabitur *Jacobus*, sed *Israel* erit nomen tuum« — quod cum benedictione aliter congruere nequit, quam si referamus priorem nominis partem ad verbum **אָשֶׁר**, *felicem praedicavit* (Gen. XXX, 13), unde unus e Jacobi filiis nomen suum deduxisse traditur. Hanc compilatoris conjecturam ad veritatem proxime accessisse demonstrat nomen **אִישָׁרְאָלָה** (I Paralip. XXV, 2) vel **יִשְׁרָאֵלָה** (v. 14), quod explicari potest *erectus ad Deum*. Nam **אִישָׁר** et **יִשְׁרָאֵל**, ut supra monui, eandem significationem, formas leviter immutatas habent. Omnes enim, qui Hebraeam grammaticam callent, satis noverunt litteram **שׁ** in **י** facile transire posse. Evidem nullus dubito priorem compilatoris etymologiam ex eo dumtaxat manasse, quod, respectu habitu ad luctationem, nomen *Israeles* pro arbitrio suo interpretari voluit. Quod ad discriben attinet, quod inter *sin* et *shin* intercedit, illud locum habere non potuit ante inventum illud signum diacriticum, idque recentioris industriae fuisse affatim constat. Et quum natio Israelitica nominibus **ישראל** et **ישראלִין** gauderet, rationi consentaneum est appellationem **ישראלִים** eodem pertinere. Fuit igitur relligiosum piae gentis cognomen, haud aliter quam quum *Sikhi*, qui Pentapotamiam Indicam possidebant, nomen sibi sanctitatis indiderunt.

Jam vero satis constare debet, qualis fuerit liber ille **יִשְׁרָאֵל**. Fuit proculdubio collectio veterum carminum aliorumque monumentorum ad pietatem ipsam atque ad populi *Jehovicolae* historiam pertinentium. Sive cum Graeco **סִפְרַת־יִשְׁרָאֵל** *reddas βιβλιον τον ενθον*, sive cum Chaldaeo **סִפְרַת־רוּחַ־יִשְׁרָאֵל** i. e. *librum legis*¹⁾, concludas necesse est, hunc librum syntagma fuisse aut

¹⁾ Josephus quadamtenus significat librum **יִשְׁרָאֵל** in templo asservatum fuisse (Antiq. V, 17 § 1), unde consequimur librum legis in illa collectione fuisse inclusum.

syllogen continentem omnia illa fragmenta, quae religionis normam, legis medullam tradebant, quae vel probitatis naturam exhibebant, vel verorum et sincerorum Israelitarum victorias celebrabant, felicitatem praedicabant, futuram beatitudinem polliciebantur. Quidquid hujus farinae, in sacris Judaeorum scriptis implicitum, pro vetere fragmendo haberi potest, id scilicet inter libri Jasharani reliquias locum sibi vindicabit et tanquam postliminii jure revertetur.

CAPITULUM V.

Quanam ratione eruenda sint et digerenda libri Jasharani fragmenta.

Ad libri Jasharani fragmenta recolligenda ut recta via progrediamur, in primis quaerendum est, quonam tempore ista poematum sylloge in unum corpus redacta sit. Et omnia confirmant, id quod primo obtutu verisimillimum est, Solomone regnante vetusta illa carmina, eascum illud Hebraeae pietatis monumentum, convasata esse, descripta, et inter pretiosissimam florentissimi imperii supellectilem reposita. Nam tunc temporis res Hebraicae ad summum felicitatis culmen pervenerant. Solomo Ben-David latiorem exercebat dominationem, quam ullus antea rex seu sues gentis Israelitiae. Regni sui fines ab Aegypto et Philistaeis usque ad Euphratēm propagavit. Naves ejus ex Ophirē aurum et pretiosa ligna, ex Tartessiis regionibus aurum et argentum, ebur, et rariora animalia afferebant. Cum potentissimo Aegypti rege affinitatem matrimonii contraxerat. Hiramo Tyrio familiariter utebatur. Unde istos rectores et socios habebat et amicos. Pax alma et commercium dona sua ubique largiebantur. Inter tot humanitatis et opulentiae emolumenta prouidubio litterae et poesis non sordebat, praesertim quum *hinc,*

amicissimum Solomonis et Hirami commercium Hebreos cum Tyriis illis conciliaverat, qui in totam Europam scribendi artem intulerunt, *illinc* Pharaonis affinitas multiplicem Aegypti scientiam in Palaestinam migrare patiebatur. Ut Augustus Caesar apud Romanos, et Vicramaditias apud Indos, ita Solomon Ben-David apud Israelitas omnigenae doctrinae et auctor erat et patronus. Rex ipse multa scribebat, et ab eo acceptas habemus complures reliquias ad philosophiam poesinque pertinentes. Fuerit ille tyrannus, at theocraticus, at religiosus, qui se divini numinis afflatum accepisse profiteretur. Et quum undique tanta bonarum rerum abundantia circumfluebat, quum unusquisque Israelitarum dicere potuisset pacem ipsam in sacra tellure sedem suam fixisse:

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
Pacatum volitant per mare navitae,
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas dicit ad arbores;
Hinc ad vina reddit laetus: —

quum omnes vicini felicia omnia ac magnifica de civitate Jehovahe praedicarent, quid accommodatius inveniri posset tempus, quo promissa et praecpta Dei recoligerentur, quo libri beatam illam proborum vel vere Jasharanorum sortem depingentes in unum corpus stiparentur, adjectis si quid apte declararet virtutem et pietatem Davidis, splendorem et felicitatem filii illius atque heredis?

Talia sunt in universum ea argumenta, quae me impellunt ut credam Jasharanum illud carminum syntagma regnante Solomone conditum esse atque conflatum. Jam sequamur singula.

(1) Quum certum sit, naeniam illam Davidis de Saulo et Jonathane partem fuisse istius libri, profecto ipsa collectio Davide posterior fuerit.

(2) Quum in Benedictione Jacobi (Gen. XLIX) et in Nun-

cupatione Mosis (Deuter. XXXII, XXXIII), quae certissime ad Jasharanam syllogen referendae sunt, omnes tribus, quasi adhuc conjunctae, inducantur, collecta fuerit Anthologia nostra ante defectum Jerobeami.

(3) Quum in Benedictione Jacobi (Gen. XLIX, 5) occurrat Graecum verbum **μέρα** i. e. **μάχαιρα**, neque id innotescere posset ante id tempus, quo Davides se Cretensibus stipulatoribus circumcinxit (2 Sam. XV, 18. XX, 7. 1 Reg. I, 38, 44), id quod ad posteriores regni Davidei annos spectare debet, collectio Jasharana ad idem illud tempus attribuamus licet.

(4) Quum verisimillima loci difficilis in eodem Cantico interpretatio (Gen. XLIX, 10) Solomonem, **שֶׁלְמֹה**, curtata forma **שִׁילָה**, tanquam **אִישׁ מַנְחָה** (1 Paralip. XXII, 9), nominatim agnoscat, hoc ipso regnante scripta fuerit ista cantilena.

(5) Quum liber ille *probitatis* ab eo pendere debeat quod Deus Adamum *probum* fecerit, atque haec sit ipsissima Solomonis sententia (Eccles. VII, 30), patet Solomonem aptissimum fore collectionis istius auctorem vel suasorem.

(6) Davides subegit Idumaeos (2 Sam. VIII, 14), sed Solomone regnante Idumaei suam *αὐτονομίαν* recuperabant (1 Reg. XI, 15—22), id quod in Jasharano Fragmento (Gen. XXVII, 40) diserte significatur. Ergo non ante Solomonem compactus erat iste liber.

Ilis ita constitutis haud difficile erit videre ubinam lateant disjecta Anthologiae Jasharanae membra, atque ea rursus in pristinum ordinem cogere. Nam multos habemus itineris indices, qui nos a via declinare non sinent. Primum se offerunt libri istius inscriptio, et Solomonis sententia Adamum probum fuisse factum. Hinc perspiciamus licet, unde Jasharana sylloge initium sibi sumeret, et quomodo singularem illam religiosi populi sortem exhibitura esset. Deinde, quum lex a Deo data per Mosem quasi fundamenta Israeliticae pietatis et officii com-

pleteceretur, Chaldaea illa nominis **ישָׁר** interpretatio nos admonet, ut quaedam fragmenta in *libro legis* quaerantur. Iluc accedent promissa felicitatis, et benedictiones quae obedientiam sequi debabant. Duarum libri nostri citationum prior docet nos syntagma illud epinicia quaedam comprehendisse, quae triumphos *proborum* commemorabant; altera innuit Davidis res gestas locum ibi invenisse; et si Solomone vigente ista carminum farrago subacta est, non par est credere talem tantumque regem suam felicitatem et splendorem silentio praeteriisse. Denique, ne planentes oberrare possemus, praesto nobis adest oculatus testis, qui veteres terminos bene noverat, quique nos inire viam docebit, Michas ille Morashaeus. Is utique, quum Jothamo, Ahaso, et Hiskia regnibus prophetae munere fungeretur, in manibus habere potuit absolutum illud Jasharanae poeseos corpus, nec plures alii libri, cuius verba in suos usus transferret, tunc temporis exstabant. Jam vero certissimum est Micham verbatim exscriptisse (I, 10) paronomasticam illam Jasharanae naeniae clausulam (2 Sam. I, 20): **בִּגְתַּעֲלֵה אֶל-***Gath ne nuncietis*. Praeterea alludit ad Bileami vaticinium (VI, 5), quod quisque huc rettulerit, et frequens est in citando Deuteronomio, quod, ut videbimus, locis e Jasharano libro exscriptis maximam partem confectum est. Et quod praecipue valet, ipso vocabulo **ישָׁר** ita utitur (VII, 2), ut qui ad principia nostri libri lectores suos amandatos velit.

Tali testium ac testimoniorum filo adductus *librum Probitatis* instaurandum suscepi. Quem, si verum video, in septem partes distribuere licebit, quarum *prima* notionem vocabuli **ישָׁר** explicat; *secunda* docet quapropter **וַיְשִׁרְאֵל** electus sit; *tertia* ostendit quemadmodum gens electa tranquillitatem promissam nacta sit; *quarta* continet praecepta probitatis; *quinta* benedictiones et *sexta* triumphos Israelis praedicat; *septima* denique Davidis et Solomonis fortunas quasi praesentes adumbrat.

PARS PRIMA.

Homo factus est probus (*רִשְׁרָא*), sed per carnalem sapientiam in peccatum delapsus est.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Brevius Elohistae carmen.

Gen. I, 27, 28, VI, 1, 2, 4, 5, VIII, 21, VI, 6, 3.

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Fusior eaque poetica Jehovistae descriptio.

Gen. II, 7—9, 15—25, III, 1—19, 21, 23, 24.

PARS SECUNDA.

Abramidae, tanquam *probi* (*רִשְׁרִים*), adoptantur in filios Dei; rejiciuntur vicinae gentes, Kinnaei, Ismaelitae, Canaanitae, et Edomitae.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Rejectio Hamitarum et Canaanitarum in genere.

Gen. IX, 18—27.

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Rejectio Kinnacorum.

Gen. IV, 2—8, 8—16.

FRAGMENTUM TERTIUM.

Rejectio Hagarenorum.

Gen. XVI, 1—4, 15, 16, XVII, 9—16, 18—26, XXI, 1—14, 20, 21.

FRAGMENTUM QUARTUM.

Rejectio Edomitarum.

Gen. XXIV, 32—34, XXVII.

PARS TERTIA.

Aegypto elapsi probi Israelitae post quadraginta annos in deserto absumptos multasque alias fluctuantis fortunae vicissi-

tudines in terram tranquillitatis sub pacifico rege Solomone
Jehovae aedem dedicant.

Gen. VIII, 6—12.

PARS QUARTA.

Leges divinae probo populo observandae.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Decem probitatis praecepta.

Deuteronom. V, 1—19.

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Medulla divinae legis.

Deuteronom. VI, 3—5, X, 12—22, XI, 1—9.

FRAGMENTUM TERTIUM.

Obedientiae inculcatio.

Deuteronom. VIII, 1—3, VI, 6—25.

PARS QUINTA.

Benedictiones proborum et monita.

(I) Jacobi canticum.

Gen. XLIX.

(II) Bileami canticum.

Num. XXIII, XXIV.

(III) Mosis canticum.

Deut. XXXII, XXXIII.

PARS SEXTA.

Mirae probi populi victoriae ac liberationes.

(I) Mosis ac Mariae ovatio.

Exodus. XV, 1—19.

(II) Josuac ovatio.

Jos. X, 12—13.

(III) Deborae ovatio.

Jud. V, 1—20.

PARS SEPTIMA.

Varia carmina de proborum imperio et felicitate regnantibus Davide et Solomone.

Ut Jasharanum syntagma in septem partes digestum exhiberem nihil me movit, nisi ipsa Fragmentorum ratio ac matres. Nec tamen oblitus sum, quanta veneratione veteres Hebrei multaeque aliae Semiticae stirpis nationes septenarium numerum suspicerent, quam libenter omnia sua instituta et ipsam loquendi rationem huic computationi accommodarent, quae *ἐπίτριτον πυθμένα* complectebatur (Plat. Respabl. p. 546), et summam duorum laterum γεμηλίον διαγράμματος, magna illius aestimatione inter Aegyptios (Plutarch. Is. et Osir. p. 373 E), conficiebat. Ita septem ovium sacrificio juramentum sancitur (Gen. XXI, 28. cf. Herod. III, 8) et radix ipsa שׁבּע ad jusjurandum significantum adhibetur. Ita septem dumtaxat planetas agnoseebant veteres, quibus dierum hebdomada consecrabant, diem autem septimum, tanquam Sanctissimum, septimo eidemque lucidissimo, ut ipsi putabant, planetarum Saturno dedicatum volebant, quem interpretes Chaldaeи שׁבּתִי appellabant (vide Creuzer Symbol. II, 186). Denique orbem terrarum et sidera coeli septem diebus creata esse praedicabant. Quum igitur argumentis intrinsecus petitis Jasharanam collectionem septemplicem fuisse ponimus, ex tralatitia hac numeri septenarii aestimatione argumentum, quod aiunt, a *priori* adjicere licebit, praesertim quoniam haec septenae partes in quaterna et tria membra sponte sua discedant. Talem enim partitionem diagramma illud efflagitat. At hic quoque prior quaternio Jasharanam doctrinam per se exhibet, alter autem tertio non nisi tres separatorum carminum classes complectitur.

CAPITULUM VI.

Ex his Fragmentis collectis, digestis, atque enucleatis optimi fructus sua sponte provenient.

Denique, ut jam conclusa mihi sit haec omnis ratio, quaerendum est quinam proventus ex hoc laboris dispendio redditurus videatur. Evidet, ut verum fatetur, nihil usquam excelsius inventum iri existimo, nihil majoris momenti, nihil dignius, quod omnes Christiani ac Theologi facultates exerceat, quam ita ad intimos Sacrae Scripturae recessus descendere conari. Neque enim aliter nobis vere revelata fiet quam vocamus revelatam Divini Verbi significationem. Nam quomodo is nudam veritatem sibi vindicare potest, qui pro solido corpore inanem vestitum amplectitur? quomodo is veram animo suo sustentationem atque alimentum arripiet, qui pro ipso legumine aridam et quassantem siliquam comedenter? Quietiam, quum confirmet Apostolus (Eph. VI, 17), verbum Dei esse quasi Spiritus Divini gladium, qui fieri potest, ut Christi miles ad incitas redigat ecclesiae et religionis suae hostes, si gladium illum semper quasi vagina inclusum gestet, si eum nolit destringere, et infesto muerone adversarios minus aggredi? Non abdito ense honoris et ornamenti causa cinctus, sed σχέδιον αὐτόκωπον νωμῶν βέλος fidus homo infidelium cavillationes dissipabit. Qui autem, vagina contentus, laminam intus conditam nunquam extraxit, is utique ignorat Spiritum, qui vivificat, Litteram autem, quae occidit, servili mente amplectitur. At enim vero duae potissimum factio-nes sunt eorum, qui destrieto Spiritus gladio uti nolunt — traditionum ecclesiasticarum fautores, qui doctores sibi nescio quos ex primitivis Christianismi temporibus eligunt, quibus aniles quilibet fabulas garrientibus solis esse obtemperandum clamant, qui

quam intemeratos divinae veritatis fontes haurire possent, malunt coenosos humanae inventionis rivulos combibere; et superstitionis syllabarum auncipes, qui suam quoque Vulgatam habent, suas quoque traditiones, non ecclesiasticas illas quidem, sed quae simili ratione corrumpunt veritatem et subvertunt fidem. Ut sibi videntur, toto coelo dissidentes, ambae tamen factiones in eo consentiunt quod interiorem illam cordis et conscientiae religionem, quae in piis omnibus dominatur, nisi cum suis opinionibus congruat, nihil existimant; quicunque in sua verba jurare nolunt, etiamsi in bonis operibus sancte ambulant, eos aversantur, oderunt, et infenso animo persequuntur; humanam rationem, divinae aureae particulam, quam Dei Spiritus illuminat, in religione versantem conviciis insectantur; denique, ut Sospitatoris praeceptum (Marc. IX, 38) utrinque labefactetur, neque sale se ipsos condunt, neque pacem inter se exerceant. Jam vero Christianismi interest ut utramque patagiorum familiam a praesepibus nostris arceamus, ne assuta illa vestium ornamenta nobis obtrudant pro candido et splendente byssino, quo propter justitiam sanctorum se cooperiet Ecclesia (Apoc. XIX, 8). Ilos religionis corruptores, qui Dei verbum cauponantur, haud aliter confutabimus, quam si ad interiorem Scripturae veritatem confgiemus. Ibi enim videbimus Vetus Testamentum Novo contrarium non esse: legem Mosaicam non in caeremoniis ac ritibus, antiquo populo observandis, constitisse, sed in eo amoris erga Deum et hominem praecepto, quod Christianos quoque obstrictos tenet. Haec, haec est illa coelitus demissa lex, a qua ne una quidem litterula aut apex praeteribit, donec transeat coelum et terra (Matth. V, 18). Hic audimus tenuem illam divinae vocis sonum (**1 Reg.** XIX, 12, 13), qui conscientiam et stimulat et consolatur (**1 Joann.** III, 19—21). Haec est digna theologo et philosopho materies, in qua eluebranda vel serenas noctes vigilare debeat. Nam ut Clemens Alexandrinus prae-

clare admonet: ἡ φιλοσοφία περιληπτικῶς θεολογεῖ (Strom. VI, p. 802, l. 8. Potter). Atque utinam omnes Theologi, nil sibi proponentes, nisi ut veritatem explorarent, tranquilla mente philosophari possent! Ita enim certius ad illam cognitionem perveniremus, quae veram Ecclesiam alit et sustinet, quae paganae ignorantiae facem accendit, quae haereticos errores confutat. Confirmat enim idem Clemens (Strom. VI, p. 894 l. 12 Potter): τριῶν οὐσῶν διαθεσέων τῆς ψυχῆς ἀγνοίας, οἱ ἄγνοιαι, ἐπιστήμης, οἱ μὲν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τὰ ἔθνη· οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ Ἐκκλησία ἡ ἀληθής· οἱ δὲ ἐν οἶήσει οἱ κατὰ τὰς αἰρέσεις. Jam vero Christianismi lumen illas infidelium tenebras serius ocyus dissipabit; dies delebit illa opinionum commenta; illa veritas magna est et praevalebit. Sed nihil ad hunc exitum maturandum plus conducet, quam Christianorum inter se fraternus amor atque unitas, vinculum illud religiosae perfectionis (Coloss. III, 14). Evidem quoties hodiernum Ecclesiae statum contemplor, ubi in seditione opinionum conflictatione alter alterum sub haeretici nomine compellat, atque omnes ἀγαπὴν illam exuentis, suos in Christo fratres infesto odio persequuntur, quia scilicet in quisquiliis nescio quibus dissentunt, non possum quin in memoriam revocem verba illa, quibus Dominus ipse noster in nimis anxiam Marthae sollicitudinem animadvertebat: »Martha, Martha! sollicita es et turbaris circa plurima. Sed uno opus est, et Maria bonam illam sibi partem elegit, quae ab ea non auferetur« (Luc. X, ad fin.). Iis profecto, qui ad theologiae docendae munus accedunt, non aliud propositum est officium, quam quod D. Paulus in nascente Ecclesia Timotheo suo praescripsit (2 Tim. II, 23—26) nempe »ut devitent insipientes atque indoctas quaestiones, quum bene noverint eas non nisi lites generare (hoc est, *polemicam* illam, quae vocatur, *theologiam*); nam servum ac ministrum Domini non oportet litigare (hoc est, *controversius studium impendere*),

sed humanum esse et mansuetum erga omnes, prolatandae cognitioni deditum, calumnias tolerantem, summa morum lenitate castigantem eos qui aliter sentiunt, si forte dat illis Deus poenitentiam ad veritatem cognoscendam, si forte laqueis se peccati expediant, quum praeeceptor eos tanquam hominum piscator a tumultuosis mundi fluctibus cripuerit, atque ad Dei voluntatem exsequendam adduxerit.«

Quod ad hunc laborem attinet, in fragmentis Hebraicis enucleandis positum, satis equidem scio rem non ita in liquido esse, ut omnia et singula pro certis habeantur. Quisquis enim caseam ac mutilam antiquitatem sibi tractandam sumit, *ἐξ ἀρχῆς τὸν μῦθον ἀνενείκας οὐκέτι εἰλεγχον* (Herod. II, 23). Erunt ergo complures, quibus meam rationem non sim persuasurus; alii concedent verisimillimum esse omnia, quae disposui fragmenta, ad Jasharanam illam anthologiam referenda esse; sed id non ita fixum certumque esse, ut demonstrari queat. Ut dixit olim vir quidam in his litteris princeps: »argumenta omnes difficultates removentia produxisse minime credo. Quodsi cui summa quaestione displicuerit, capiat inde cetera utilia, si qua obiter docuimus. Sed nihil prohibet, quominus nostra vera sint.« Nam nemo unquam argumentatione evineat, ut ullum in hoc libro fragmentum Jasharano syntagmati abjudicandum sit, et quum unusquisque prima concesserit, nemo consequentia reprehendet. Atque, ut ut censeant viri docti de criticis hujus operis rationibus, manebit tamen haud minima laus, quod primus docui dorsalem quandam spinam per totum Vetus Testamentum currere, disruptis quidem, sed inter se consentientibus, vertebris, quae ipsam divinae veritatis medullam contineat, quibus cuneta illa Biblia nervos suos ac vires acceptas referre. Verum enimvero, laudes hominum non auecupor. Judicia hominum non suspicio. »Domino meo aut stabo aut cadam« (Rom. XIV, 4). Et quum divina me providentia a juris studio

ad philologiam, deinceps ad theologiam avocaverit, talentum, unum illud quidem, accepi, unam ministrandi occasionem et adjumentum nactus sum; quod equidem religioni duxi ne in terra abscondere, ne candelam qualemeunque meam sub modii tenebras obscurarem; et unica mihi merces erit, si aliquando ista verba, dulcissimum illud alloquium, sum auditurus: »bene factum, bone et frugi serve, qui vel in pauculis et minutis quibusdam rebus te fidelem praestiteris!« (Matth. XXV, 23).

PARS PRIMA.

Homo factus est probus (נָשָׁר), sed per carnalem sapientiam
in peccatum delapsus est.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Brevius Elohistae carmen.

Gen. I, 27. 28. **D**eus creavit hominem ad imaginem suam;
[27] Ad imaginem Dei eum creavit;
Perforantem et perforatam creavit eos.
[28] Iisque bene precatus est Deus,
Et sic locutus est:
» Foetificate, multiplicaminor, et replete terram;
Et vindicate eam vobis,
Et domini estote piscium maris et avium coeli
Et omnium animalium, quae reptant super terram.«
Gen. VI, 1-5. **E**t factum est, quod coepit homo augescere super
[1] facie terrae.
Et filiae natae sunt iis.
[2] Et viderunt filii Dei filias hominum puleras esse;
Et ceperunt sibi mulieres ex omnibus, quas sibi de-
legerunt.

*Gen. VI. [4] Gigantes igitur erant super terram in diebus illis;
Nam postquam ingressi sunt filii hominum ad filias Dei,
atque hae pepererant illis,
Tum nati sunt potentes illi, qui a longo inde tempore
magno nomine fruebantur.*

*[5] Vedit autem [Deus] quod multiplicata est hominis ne-
quitia in terris,
Et quod omne figmentum cogitationis cordis ejus merum
malum erat omni tempore,*

*Gen.VIII, 21. Quia figmentum cordis ejus malum est inde a pueritia.
Gen. VI, 6. Tum poenituit [Deum], quod hominem fecisset in terra,
[3] Et doluit in corde suo; dixitque Deus:
»Non perpetuo regnabit in homine spiritus meus
Propter peccatum eorum, id est, carnem.
Sed constituo homini, tanquam vitae terminum, cen-
tum et viginti annos.«*

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Fusior eaque poetica Jehovistae descriptio.

Gen. II, 7 - 9.
[7] Finxit Jehova Deus limum de terra in hominem,
Et spiravit in faciem ejus spiritum vitae;
Et factus est homo in animam viventem.
[8] Ab initio autem Jehova Deus hortum deliciarum plan-
taverat,
Ibique constituit hominem, quem confinxerat.
[9] Progenuitque Jehova Deus de humo
Omne lignum visu pulcrum et ad vescendum suave,
Arborem etiam immortalitatis in medio horti,
Arboremque cognitionis bonorum ac malorum.

- Gen. II, 15-18.** Tulit ergo Jehova Deus hominem,
 [15] Et fecit eum requiescere in horto deliciarum,
 Ut laboraret et custodiret eum.
- [16] Praecepitque Jehova Deus homini dicens:
 »Ex omni arbore horti edens comedes,
- [17] Sed de arbore cognitionis bonorum ac malorum non edes.
 Nam simulatque ederis ex illa, moriens emorieris.«
- [18] Tum dixit Jehova Deus:
 »Non est commodum esse hominem solum;
 Adjutricem ipsi similem ei creabo.«
- [25] Erant autem ambo nudi, homo mulierque sua,
 At eos non pudebat.
- Gen. III, 1-19.** Sed serpens erat nudus
 [1] In omnibus animantibus terrae,
 Quot Jehova Deus fecerat.
 Itaque is dixit mulieri:
 »Itane vero dixerit Deus:
 Non edetis de omni arbore horti?«
- [2] Cui respondit mulier:
 »De fructu arborum, quot sunt in horto, vescimur;
- [3] De fructu vero arboris, quae est in medio horto,
 Praecepit nobis Deus, ne edamus neu tangamus illum,
 ut ne moriamur.«
- [4] Dixit autem serpens mulieri:
 »Haudquaquam morientes emoriemini.
- [5] Scit contra Deus, simulatque ederitis ex ea,
 Oculos vestros apertum iri,
 Vosque futuros, sicut Deum,
 Scientes bona ac mala.«
- [6] Vedit igitur mulier arborem esse bonam ad vescendam,
 Eamque esse oculis delectabilem,
 Et jucundam, ut quae cognitionem praestaret;

Ergo tulit de fructu ejus et comedit,
 Deditque viro quoque suo una cum ipsa, et is quoque
 comedit.

Gen. III. [7] Tum vero aperti sunt amborum oculi,
 Et animadvertebant se nudos esse.

Ibi consutis sicut foliis fecerunt sibi subligacula.

[8] Quum vero audiissent vocem Jehovae Dei
 Quae gradiebatur in horto sub auram vesperae,
 Tum abscondit se homo et uxor ejus
 A facie Jehovae Dei in mediis horti arboribus.

[9] Sed acclamavit Jehova Deus homini,
 Et dixit ei »Ubinam es?«

[10] Tum ille, »Postquam audivi«, inquit, »vocem tuam
 in horto,

Pertimui, utpote qui nudus sim, et abscondi me.«

[11] Ille autem, »Quis indicavit tibi te nudum esse?
 Num edisti de qua ne comederes tibi praeceperam?«

[12] Dixitque homo: »Mulier quam mihi associasti,
 Ea mihi dedit de fructu illius arboris et comedи.«

[13] Tum dixit Jehova Deus mulieri: »Quare hoc fecisti?«
 Illa autem respondit: »Serpens seduxit me, ut come-
 derem.«

[14] Ergo Jehova Deus serpenti dixit: »Quoniam fecisti istud,
 Sacer tu es in omni pecude et bestia agri.
 Super ventrem tuum incedes et pulverem comedes,
 quamdiu vives.

[15] Inimicitias autem ponam inter te et mulierem,
 Inter tuum semen et semen ejus;
 Hoc laedet te in capite, tu vero laedes illud in cavitate.«
[16] Mulieri vero dixit: »Augebo tibi quamplurimum gra-
 vitudinis molestias,
 Et cum dolore liberos paries.

Nihilominus mariti tui consuetudinem denuo appetes,
Isque in te dominabitur.«

[Gen. III. 17] Denique homini dixit: »Quoniam uxoris tuae dicto
obediens fueris,

Et de arbore comederis, cuius tibi usum atque esum
diserte interdixeram:

Infelix sit terra propter te!

Cum dolore comedes ex ea, quamdiu vives:

[18] Spinam et tribulum tibi proferet,

Atque ita (i. e. tali cum molestia) herbis agri vesceris.

[19] Cum vultus tui sudore victum tibi comparabis,

Donec in terram, ex qua sumptus es, revertaris,

Nam pulvis es, atque in pulverem redibis.«

[21] Tum fecit Jehova Deus homini atque uxori suae

Tunicas pelliceas, et vestivit eos.

[23] Dein Jehova Deus expulit hominem ex horto deliciarum
Ad colendam terram ex qua sumptus erat.

[24] Sed expulso homine collocavit ante hortum deliciarum

Rapidos ventos et flammarum versatilis gladii,

Ut custodirent viam, quae ad arborem immortalitatis
conducit.

COMMENTARIUS IN BINA FRAGMENTA.

Utrumque fragmentum fere eodem pertinet. Ambo enim significant, id quod Ecclesiasta declaravit (VII, fin.), hominem *probum* (נְשָׁמָה) esse factum, sed per concupiscentiam et impiam ambitionem multa ad suam perniciem inventa excogitasse. Nam initio duplii materia concretus est homo: *spiritum* habuit a Dei

ipsius spiritu manantem; *carnem* autem, terreno pulvere derivatam; et quum haec diversa appetant, debuit utique, Dei mandatis obediens, terrenam suam naturam caelesti subjungere. Verum enimvero, vana specie abductus in peccati laqueos declinavit; — εἰς ἀρχήστατα τόθεν οὐκ ἔστιν ὑπὲρ θνατὸν ἀλύξαντα φυγεῖν — carnalem concupiscentiam immortalitati praetulit; unde ad brevius vitae spatium redactus est; dein conatus deus fieri et scandere caelum, beatis sedibus exulavit, et sub iniquo laborum pondere, aetatem contrivit. Haec est universa utriusque fragmenti significatio. Jam persequamur singula.

Ac primum quidem exteriora duarum narrationum linea-
menta inter se conferantur. Utique prior illa in gentilitiam Israe-
litarum historiam illico delabitur. Nam Adamus, ut Evangelista
loquitur (Luc. III v. ult.), fuit filius Dei. Sethitae igitur et She-
mitae, a quo originem suam deducebant Israelitae, eandem sibi
appellationem vindicabant; et in secunda parte videbimus de-
signationem *Habeli*, qua gens electa a rejectis Kinnacis distin-
guitur, significasse eos, qui Deum diligebant atque ab eo dilecti
erant. Homines autem ii, qui procero corpore notati sunt, Ca-
naanitae sunt, qui Israelitas, tanquam pusillam imbellemque
pastorum nationem, despectui habebant. Quae quum ita sint,
quidquid in priore fragmento ab altero dissidet, illud ad secun-
dam partem referendum duco. Cohaerent tamen arctissime ambo
fragmenta in ea sententia quam Gen. VI, 3 declarat, nempe car-
nem nostram tam peccati quam mortis in se semina habere. In
hac re declaranda non modo communio quaedam inter duos locos
intercedit, ita ut ab altero ad alterum inde transire possimus,
sed ita in eo consentiunt, in quo cardo rei versatur, ut duo
haec fragmenta, tanquam binae valvae, ad unam ejusdem doctri-
nae significationem viam aperiant.

Verum sensum verborum בְּשָׁגַם הִיא בְּשָׁר, eum esse,
quem in versione Latina posui, confirmant cuncti sanioris judicij

interpretes. Brevisime rem exposuit Maurerus: »non *perpetuo regnabit* (*רוֹן הַיּוֹן* = *הָיָן judicavit*, hinc *regnavit*) *in homine*, in hominibus; i. e. non *perpetuo agitabit homines spiritus meus* i. e. *vitae principium et fons* (Ps. CIV, 29, 30), auferam *spiritum vitalem ab eis*, non diu, ut *majores*, *superstites erunt isti homines, quia delinquunt*, quippe *caro est iste homo* i. e. *quia carnis, qua constant, libidine in errores abduci se patiuntur.*« Quod veteres censuerunt vocabulum **בְּשֶׁגֶם** compositum esse ex **בָּ**, relativo **שֶׁ** et particula **גֶּם**, id jam olim antiquavit Berndius, quem Rosenmüllerus laudat in commentario ad h. l.¹⁾ Recentissimus quidem Pentateuchi interpres, Augustus Knobel (kurzgef. exeg. Handb. zum A. T. XI Lief. 1852), ad explosam illam sententiam se propensiorem exhibuit, propterea quod plurale suffixum in **בְּשֶׁגֶם** neque cum **אֲרָם** apte congruat. Quod ad **אֲרָם** attinet, satis erit provocare ad primum h. c. versum, ubi **לְהָמָרְתָּ** subsequitur **הָאֲרָם בְּשֶׁר**. In verbis **הָיָה**, perperam, ut mihi videtur, Maurerus aliique pronomen ad **אֲרָם** relatum voluerunt. Certissimum est hac quasi epexegesi verbum **בְּשֶׁגֶם** explanatum esse; »propter peccatum eorum, id est, carnem.« Hanc pronominis **הָיָה** significationem usitatissimam esse quivis novit; cf. Gen. XIV, 7. Non quia **הָיָה** verbi substantivi vices expleat, sed quia hoc pronomen, emphasi quadam sua, ad antecedentia respiciat, et novam

¹⁾ • Pluribus refutavit illam de voce **בְּשֶׁגֶם** sententiam J. F. Bernd in peculiari de hoc vocabulo ejusque significatu Exercitat. crit. philol. Hal. 1732. 4. docuitque referendum esse ad radicem **נִשְׁר erravit**, ita ut **הָיָה בְּשֶׁגֶם** sit Infin. Piel c. praefixo et affixo, et cum verbis vertendum *dum errare eos facit caro*, i. e. dum eos in varios libidinis errores abduxit corrupta eorum indoles; *quia carni laxarunt dominium*, et carnis voluptatibus adeo alte sunt immersi, ut emendationis opes plane nulla sit. Ita etiam σὰρξ, qua voce LXX. p. l. usi sunt, in N. T. de vitioso et corrupto homine usurpatur. « *De spiritu Dei, qui carnem nostram animat*, vide etiam Num. XVI, 22, XXVII, 16.

praedicationem inducat. Ilanc interpretationem confirmat auctor locupletissimus D. Jacobus, in loco vexatissimo, qui levi mutatione sic refingendus est (IV, 5): *πρὸς φθόνον ἐπὶ πόθῳ τὸ πνεῦμα οὐ κατόκησεν ἐν ἡμῖν.* Legitur ἐπιποθεῖ et δὲ κατόκησεν. Sed quum nemo adhuc invenerit S. Scripturae locum, quo haec sententia respexerit, et versus ita emendatus cum Gen. VI, 6, 3, ubi Deus dicitur *doluisse animo suo* (Μῆδι) propter impudicos hominum amores, et dixisse οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμα μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας (ita enim LXX.) aptissime congruat, et commodam significationem praebeat: »propter invidiam adversus libidinem spiritus non habitavit in nobis«, mihi certissimum est tali mutatione opus esse. Quam frusta doctissimi homines sudent in vulgato explicando discas ex commentatione Zyronis (Theolog. Stud. u. Krit. 1840. pp. 432 sqq.). Et quoniam Wetstenius demonstravit Jacobum non pauca transtulisse ex libro Sapientiae, ei non incognitum erat istud effatum (II, 23 — 25): *ὅτι δὲ θεὸς ἔκπισε τὸν ἀνθρωπὸν ἐπ’ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἴδιας ἴδιοτητος ἐποίησεν αὐτὸν φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσηλθεν εἰς τὸν κόσμον, πειράζοντι δὲ αὐτὸν οἱ τῆς ἐκείνου μερίδος ὄντες.* Jam vero ut ait D. Paulus (Gal. V, 17) *τὸ πνεῦμα ἐπιθυμεῖ καὶ τῆς σαρκός.* Ergo τὸ πνεῦμα καὶ ἡ σὰρξ ἐπιφθόνως διάκεινται. Et quum πόθος ea sit ἐπιθυμία σαρκὸς quae in sexuali amore versatur (cf. Eurip. Hipp. 536: *ἔρως δὲ καὶ ὅμιλῶν στάζεις πόθον.* Iph. A. 1303: *ἐπὶ πόθῳ τρυφῶσα Κύπρις*), Spiritus Dei recusabat hominem inhabitare πρὸς φθόνον ἐπὶ πόθῳ, »quia libidini invidebat vel infenso odio amorem sexualem prosequebatur.« Praepositio πρὸς valet ήγ; vide Matth. XXIX, 8. et cf. Fischer. ad Welleri Gr. III, 2. p. 260.

Videbat igitur prioris fragmenti auctor Dei spiritum idcirco in homine semper regnare non potuisse, quia caro contra spi-

ritum militaret, quia concupiscentia et mors in pejore compositi hominis natura semina sua jacerent. Eandem de peccato et morte ex inferiore appetitu oriundis sententiam, quam nimis confirmat experientia nostra, Jehovista symbolica quadam ac mystica narratione fusius exponit. Sic enim rem declarat.

Quum Deus hominem ex dupli, eaque inconcinna, materie conflasset, hinc e terreno pulvere, illinc e coelesti spiritu, eum utique in dupli quodam *deliciarum horto* (גַּן־עֲשָׂרֶת) collocavit¹⁾. Nam in medio horto, tanquam centro unde omnes istae deliciae emanarent, duas arbores, alteram prope alteram consitas (Gen. II, 9. III, 3), ita ordinavit, ut altera alteri perpetua quadam atque infesta oppositione repugnaret. Una harum arborum, quae arbor *vitaे*, sive *immortalitatis*, nuncupatur, inter fructus suos aurea illa gaudia proferebat, quae divinum hominis spiritum, opera ac labore suo rite defungentem, in vita et post mortem prosecutura sunt. Altera arbor, quae vocatur arbor *cognitionis bonarum malarumque rerum*, scilicet ejus cognitionis quae cum pubertate conjuncta est (cf. Ies. VII, 15, 16. Deut. I, 39. Ep. ad Hebr. V, 14), illa dumtaxat gaudia pro fructu suo ostentabat, quae carnem, vel animalem hominis naturam, oblectare debent; quae, quum primo obtutu bona appareant, experimento facto mala, vel saltim non ita bona, esse deprehenduntur. Et quum hortus ille omnia vitae ornamenta atque instrumenta contineret, omnia quae suavia, dulcia, amoena et jucunda essent vel visu vel gustatu (II, 9), quumque haec omnia homini liceret pro arbitrio suo usurpare (16), constat vetitum cognitionis fructum nihil aliud esse quam centralem quasi concupiscentiae vim, quae in abusu, vel nimio usu deliciarum sensus versatur, atque ob eam rem ab altero centro

¹⁾ Haud sine consilio scriptor Jasharanus verbum נִתְּנֵה a תְּפִלָּה (II, 15) adhibuit; nam sub Edene praesignificatur promissa populi probi *requies* (cf. Ps. XCV, 11).

quam longissime abhorret; adeo ut illa arbor ad vitam sempiternam, haec autem ad mortem conduceat. Jam vero centralis concupiscentiae vis, si ad moralem, quae perhibetur, virtutem spectamus, *fornicatio* est, i. e. stupri consuetudo vel illicita sexualis appetitus indulgentia. Si ad religionem respicimus, eadem peccati dominatio in idololatria, sive in sensuali Deorum cultu, cernitur. Quam arcte binae peccati phases inter se congruant, satis ostendunt veteres Hebreaci, qui imaginum venerationem pro scortatu quodam semper habendam confirmant. »Quacunam pax esse potest«, ait Jehu (2 Regg. IX, 22), »dum durant scortationes מִנְגָּדִים i. e. idololatria, Isabaelae matris tuae?« Similiter Jeremias, Ezekiel, Hosea aliique prophetae vocabulo מִנְגָּדִים vel מִנְגָּת q. d. *stuprum* vel *scortationem* utuntur ad idololatriam significandam (cf. Jer. III, 9. XIII, 27. Ez. XVI, 26, 29. XXIII, 8, 17, 27. XLIII, 7, 9. Ilos. IV, 11. VI, 10). Et Sirachides diserte affirmat (Sapient. XIV, 12, 27): ἀρχὴ γὰρ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων, εὑρεσίς δὲ αὐτῶν φθορὰ ζωῆς. — ἡ γὰρ τῶν ἀνωνύμων εἰδώλων θρησκεία παντὸς ἀρχῆς κακοῦ καὶ αἰτία καὶ πέρας ἔστιν. Hinc profluxerunt significaciones illae quae apud scriptores apostolicos ubique occurrunt. Ita enim veram ecclesiam alloquitur D. Paulus (2 ad Cor. XI, 2): ἡρμοσάμην ἴμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνῆν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. Contra autem superstitione Roma describitur (Apoc. XIX, 2) tanquam: ἡ πόρνη ἡ μεγάλη ἦτις ἔφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς.

Nec negandum est, quin polytheismus et polyandria inter veteres nationes miris modis concurrerent. Nam ne dicam de Veneris apud Corinthios, aliosque Graecos, impudica adoratione (vide ad Pind. Fragment. 87), constat numen illud Midianitarum et Moabitarum, *Baal-Peorem*, cuius cultum Israelitae praecipue vitare debebant, non alium fuisse ac *Priapum*, sive phallicum generationis deum, atque ad orgia ejus concelebranda publicam

stupri consuetudinem adhibitam esse (Num. XXV, 8). Nam auctor est Hieronymus (ad Hos. IV, 14), »coluisse maxime foeminas *Beelphegor* ob obscoeni magnitudinem, quem nos Priapum possumus appellare«: idemque in Jovin. 1, 12: »*Phegor* in lingua Hebraea *Priapus* appellatur.« Scriptores Talmudici rationem etymologicam excogitarunt, quare puellae in hoc numine colendo pudicitiam suam publici juris facerent; nam referebant nomen **פָּעֹר** ad ὑμένα puellarum aperiendum. Quam montis a Dei cultu explicationem rejicit Gesenius (ad v. Thes. p. 1119), cui potius *Baal*, alias generandi numen, a monte *Peor* apud Moabitas illud cognomen traxisse videtur. Novimus sane Graecos mystico hymenaeorum carmine ad vaginam novae nuptae aperiendam allusisse; clamitabant enim pronubae ad thalami fores: ἐκκόρει, κόρει κορώνη σὺν κόροις τε καὶ κόραις (vide Böckh. ad Pind. Pyth. III, pp. 257—9. ad schol. Pind. p. 330.). Quodsi daemon ille Moabiticus a monte *Peor* suum nomen derivavit, possumus eum cum *Belial* vel *Beliar* (2 Cor. VI, 15) comparare, ita ut haec ιοῦ πονηροῦ designatio non sit composita ex **בעל** non, et **יעל** utilitas, sed sit potius denominativum in statu constructo pro *Bel* (בֵּל) vel **בעל** qui supra est (הַ-בָּל); cf. pro **מלך** צִדְקָה (מלך הַצִּדְקָה), et similia. Certe Arabicum **عَلٌ** valet *nobilis*, *princeps*, et Syrorum lexicographi *Beliar* »aeris dominum« interpretantur. Utut haec se res habuerit, luce clarius est, veteres Hebraeos scortationem et idolatriam, tanquam consimiles res, sub eadem designatione complexos esse, et quasi summum peccatum illuc rettulisse. Non igitur mirum fuerit, si, in primaevi peccati delineatione, Jehovista noster similem cogitationum seriem conglutinaverit. Atque eum ita voluisse ex unaquaque narrationis particula satis patet. Ac primum quidem **נַחֲשׁ** ille sive serpens, qui incentivas struit *mulieri*, non *viro*, insidias, phallicum Baal-Peoris signum, i. e. membrum virile, denotat. Quanta intersit inter hoc signum et generationis organon similitudo, non

opus est ut fusius exponam. Quod ambo caput erigunt, quod venenum (*ἰόν*) emittunt, quod vertice impacto proterve arietant, et cetera, quae enumerari possent, rem ipsam satis apte demonstrant. Praeterea, apud veteres plerosque serpens est vitae symbolum, et in gemma insculpta apud Knightium (On the worship of Priapus p. 19. Pl. V) serpens erectus ithyphallieum signum depingit¹⁾. Et qui ad diabolicas nescio quas machinationes cuncta referenda censem, ii non debent oblivisci Priapum, quem *κόσμον* vocabant veteres, easdem partes sustinere atque *ἄρχων* iste *κοσμοκράτωρ*, quem peccati auctorem perhibent. Deinde, facillimum est intelligere, quemadmodum conspectus ipse phalliei serpentis, postquam caput erexit, in muliere peccati igniculos et ignota cognoscendi studium²⁾ suscitare posset, quae in vetitum appetitum inducta viro persuadet ut *una cum ipsa* (הַמְעָן) fructum a Deo denegatum comederet. Quum igitur *conjunctim*, non *seorsim*, esitarent, ad mutuam quandam operationem respicit poeta noster. Jam vero simplicem edendi actionem unusquisque prose absolvit; neque ulla alia mutua est appetitus fruitio, praeter eam, ad quam omnia hic pertinent, nempe, sexualem viri foeminaeque coitum, ἡ Θέμις ἀνθρώπων πέλει, ἀνθρώπων ἡδὲ γυναικῶν. Ne quid autem dubii relinquatur, addit auctor, *πρωτογόνον* nostros una edendo perspexisse se *nudos* (ערפחים) esse. Pudorem istum sexualem non ante pubertatem, vel maturitatem genitalium, oriri, certissimum est. Pueri puellaeque

¹⁾ Constat aeneum serpentem, quem Moses faciundum curavit, vitae et sanationis signum fuisse, eundemque ad *uraeum* Aegyptiorum spectasse, qui *Solem* denotat, vitae et generationis symbolum, et *Dionysum*, cuius in phallieis orgiis tanta erat auctoritas.

²⁾ Verti לְבִשֵּׁנָה (v. 6) • ut quae cognitionem praestaret. Bene enim Maurerus: • Rosenmüller., Gesen., Winer. alii maluerunt huic verbo *aspiciendi* significatum chaldaicum tribuere, necessitate nulla urgente, atque contextu contrarium suadente. •

infantes summa morum cogitationumque innocentia una degunt, tanquam si diversi sexus non essent; sed quum semel consciū fuerint facti potestatis et desiderii sexualis, illico pudorem concipiunt, ea quae sexum distinguunt retegenda existimant, et, quamvis sint rudes ac barbari, subligaculo qualicunque se recingunt. Quod praecipue valet de virili generationis organo, quod sub appetitus impulsu movetur, turget, erectius sit, eoque singularem quandam obscoeni inguinis horrorem incutit. Hoc illud est quod verissime observavit sanctus noster vates: »serpentem in omnibus animalibus eximia nuditate conspicuum fuisse« (Gen. III, 1). Scio equidem omnes ad hunc diem interpretes verbum עֲרֵוּם reddisse »callidus« vel »malignus«. Scio etiam veteres multa dixisse de maligna et callida serpentis indole (cf. Gen. XLIX, 17. Matth. X, 16. Aristot. H. A. I, 14. Aesop. fab. 70 caet.). Scio denique, quum ambae voces ad radicem עָרַם referantur, Lexicographos distinguere inter עֲרֵוּם, »callidus«; et עָרֹם vel עָרֶם, »nudus«. Quum tamen hoc vocabulum pro foeminino habeat עֲרִמָה, pro plurali עֲרֹמִים, equidem non dispicio cur punctatores nescio quos tam caeca veneratione prosequi debeam. Si igitur uno stemmate continentur notiones *calliditatis* et *nuditatis*, non duo erant adjectiva inde derivata, sed unum solummodo, quod propter foeminini et pluralis conformatioines per vocalem *shureq* exprimens עָרֹם pronuntio. Quod ad interpretationem hujus loci attinet, quis quaeso crediderit eundem scriptorem in duobus versiculis tam proxime connexis, idem, vel, si magis placet, tam fere idem vocabulum, quod in tota narratione tantum ponderis exerceat, diversa significatione usurpare potuisse? Vir et foemina *nudi* erant, sine pudore; serpens fuit *nudus* in omnibus animalibus; serpens iste in causa fuit, cur protoplasti se *nudos* esse reperirent. Haec omnia uno tenore currunt, quem interruptis, si per intercapitulum subjicias serpentem istum non *nudum*, sed *callidum*, fuisse.

At enimvero summa totius rei in triplici imprecatione rite interpretanda versatur. Nam tres personae, sive agentes, quibus drama hoc sustinendum traditur, tanquam rei et damnati singulari quisque ac proprio vexantur incommodo. Serpenti enim, qui mulieri persuaserat ut vetitum fructum viro suo comedendum daret, injungitur, ut deflexo capite sordidum pulvrem perpetuo devoret, ut mutuas cum muliere inimicitias et struat et subeat. Mulier autem ad longa gestationis taedia et parturitionis labores damnatur, quae tametsi praevidet mala, ad viri amplexum semper libens redditura sit, ejusque dominationem redintegratura. Denique vir ipse, ut qui tam cupide oblatae voluptati se dedit, ad molestiam et sudorem agri colendi devovetur, et quum divinum spiritum terreno appetitui posthabuisse, ad suum pulverem post brevius vitae spatium redire cogitur. Quod ad virum foeminamque attinet, satis patet hanc imprecationem praecipua utriusque sexus incommoda describere. Mulierem enim in pariendo, virum autem in sustentando liberos, maxima vitae taedia fatigant. Haec igitur narrationis filum egregie continuant. Nihil enim aptius excogitari posset ad poenam protoplastorum cum culpa, quam in se admiserant, quadroram. Qui gaudia praesentis horae tam cupide gustaverant, iidem, nec immerito, praesentis horae dolores ac labores sibi conciliaverunt. Sin ad serpentem transimus, et sub hoc nomine merum illud animal reptile intelligimus, longe petita explicatio non desideratur ad reptionis serpentinae originem et causam denotandam. Quod serpens prono ventre labitur, quod in terreno pulvere volutatur, id non magis mirum quam quod pisces in aqua natant, quod sine pernicie undas aperto ore excipiunt. Et si primitus serpens, tanquam plesiosaurus qualiscunque, erecto capite, et quattuor, vel, si mavis, centum pedibus perambulabat, non tamen idecirco ad mulierem contaminandam plus valuit. Ceteri enim quadrupedes idem facere potuissent. Si poena ad

eam facultatem referenda erat, qua abusus tanta mala in mundum induxit, exspectare oportet futurum fuisse, ut hac sententia conclusa esset: »tu, qui antea humano serinone loquebaris, qui humana calliditate pollebas, in posterum mutus fies, et bruto pecori adnumeraberis.« Ut omnia uno tenore currant, redeamus ad mysticam serpentis significationem. Si igitur sub serpentis imagine phallicum signum intelligimus, quam plana sunt et concinna cuneta picturae lineamenta! Nam apud omnes populos orientales, qui ritum circumcisionis frequentant, phallus virilis collecto pulveri et lutulentis inde sordibus obnoxius acres dolores, ne dicam morbos, concipit, qui amoto praeputio non ita infensi grassantur. Itaque ut instrumentum lapsi hominis poena quadam sua multaretur, et ignominia rei apta afficeretur, sententia serpentis tali modo promitur: »inter omnes pecudes et animalia illud generationis signum dedecori erit et opprobrio; ventri suo illigatum, et devexo capite, inter pedes progredientium perpetua pulveris nube circumfundetur, et terrenis sordibus tanquam alimento vescetur.« Nam locutionem **מִפְלָה** partitive usurpari posse, ut respondeat Latino *inter omnia* vel *omnium*, probatur loco Jer. XVII, 9, ubi legimus **לְבַבِ מִפְלָה** *cor omnium*; cf. etiam Gen. VII, 15, 16, 22. Similiter 1 Sam. XV, 33: **מִנְשִׁים**, *inter mulieres*. Quod de naturali serpente fere idem dici potest (Jes. LXV, 25. Mic. VII, 17), id dumtaxat valet ad figurae veritatem declarandam. Neque enim pro phallo poneretur serpens, nisi res significata cum typo accurate congrueret. Sed nondum animum advertimus ad alterum imprecationis membrum (Gen. III, 15). Plerisque theologis perplacuit haec verba ita interpretari ut significant infestum odium, quo Satanas, veteris serpentis proles, promissum Messiam, mulieris semen, prosecuturus erat. Qui tamen, ut opinioni alienae antiquissimum fundamentum jaciant, apertam hujus loci sententiam perniciose subvertunt. Agitur enim hic de poena serpentis et mulieris. Semen vel

proles utriusque simili damnatione implicatur. Et Messias, qui oblatione sua semel facta omnes homines a reatu et morbo originis redempturus erat, in ea sententia obvolvi non potuit, quae de perpetuis inimiciis, et de perpetua capitum calcisque contritione loquitur. Dixerit fortasse quispiam Sospitatem nostrum non nisi per vulnera sua victoriam adeptum esse, et laudabit fortasse D. Paul. Ep. ad Rom. XVI, 20. Apoc. XII, 17. Sed haec, ut mihi quidem videtur, aliorum spectant. In vivida orientalium rhetorica, quicunque triumphat, is inimicos sibi ponit tanquam scabellum pedum suorum (Ps. CX, 1). Atque, ut mox constabit, longe alia erat illa Christi Victoria, quam ut cum perpetua calcis suae laesione compararetur. Intimum hujus versiculi sensum nemo assequetur, nisi qui in ipsis verborum vestigiis institerit. Omnia enim pendent ex vera definitione vocum שׁוֹפֵת et עֲקַבָּע. De priore verbo duae sunt opinionum familiac. Alii enim שׁוֹפֵת interpretantur »insidiari«, »petere«, »invadere«, tanquam si idem esset ac פְּאַשֵּׁשׁ, »spirare«, »inhiare«, inde »hiante ore captare aliquem«; atque eandem verbi notionem deducunt, ex arab. »odoratu rem aliquam investigare, venari«, sive شاف »prolato capite spectare, ex alto in aliquem prospicere.« Alii autem ad Chaldaicam verbi significationem confugint »terere, conterere, contundere«, quam plurimae versiones exhibent. Dubium est, utri harum interpretationum LXX. faveant; nam verbum τηρήσει, quod ad priorem spectare potest, vel ad יִשְׁוֹרֶן, quae est Hottingeri conjectura, in Complut. scribitur τειρήσει, pro τερήσει vel τρήσει; et Gr. Venet. posuit: ἐκεῖνο πλήξει σὸν κεφαλὴν, σὺ δὲ πλήξεις αὐτοῦ πτέρων. Utut hoc verbum interpreteris, necesse est eandem in utraque clausula significationem exhibeat. Nam sermo est de mutua quadam sive reciproca laesione. Mulier et serpens in perpetuum »vulnera alterna dantque feruntque manu«. Sed quum serpentis caput humano pede conterere non idem est

vulnerationis genus, ac serpentis morsus, quaerendum est, num alia interpretatio excogitari queat, num nomen illud עַקְבָּה nihil aliud denotare possit, atque ipsam mulieris *calcem*. Ac primum quidem certissimum est vocem עַקְבָּה calcaneum sive *extremam pedis partem*, tam in homine quam in ceteris animalibus, designare; deinde vero *vestigia* significare, i. e. *signa et impressiones, quae a pedibus relinquuntur*. Sed quaenam fuit insita radicis vis? Fuerstius quidem (Concord. p. 857) pro radicis diversitate triplicem significatum ponit (1) *nere, texere*, ut in בְּעַקְבָּה, עַקְבָּה, (2) *altum, elatum esse*, »qua significatione a rad. עַקְבָּה exit, quae radicatur etiam in vv. גַּבְעָה, גַּבְעָה, (3) »*Pi. עַקְבָּה cunctari, morari, retardare, quanquam alii vi insequendi vestigia, s. investigandi vertunt.*« Ut mihi autem videtur verbum עַקְבָּה unice dependet ex radice בָּה, quae in קַבְבֵּחַ producitur, et significat *fornicatum, concameratum esse*. Sed in unaquaque *fornice* sive *camera* tam *concavi* quam *gibbi* vel *convexi* notio implicatur. Itaque dum עַקְבָּה est *locus acclivis, clivus, jugum montis*, et בָּה est pars pedis extrema, »elata illa prominens ac rotundosa« (Fuerst.), נַקְבָּה est *perforare, efforare, fodere*, unde נַקְבָּה est »foemina«, a cava s. perforata genitalium figura, opp. זְכָר, »masculus«, a penetrando sic dictus. נַקְבָּה est *foramen*, מַקְבָּה est *terebra*, et מִקְבָּת est *caverna*. Notio insidias struendi, quam verbo עַקְבָּה tanquam primitivam injungunt, derivata est et secundi ordinis; manat enim a significatione calcis et »calce ferire in luctando« denotat i. e. *supplantare*. Quid igitur sibi vult illud בָּה mulieris, quod serpentis caput non sine sui vulneratione laesurum erat? Primum, animum advertere oportet ad locum observatu dignissimum, in quo bis occurrit radix בָּה, in quo etiam obsecoenus Baal-Peoris cultus diserte declaratur. Nam postquam Zimri Ben-Saluh ad apertam cum Cozbi Bath-Tsur fornicationem in thalamum ingressus esset, Phineas eos secutus esse dicitur

(Num. XXV, 8) **אַל־תִּקְבֹּה**, quod vertunt *in cameram*, ibique framea confudit ambos, mulierem autem **קָכְתָה**, quod vertunt *in vulvam ejus*. Intime igitur conjuncta erant **קָבָה** *fornix*, et **קָבָה**, *caritas vaginae*, chald. **נְקִיבָה**, quae ambae ad Belphegoream illam scortationem vel fornicationem valebant. At enim vero, non tantum **קָבָה** sive **נְקִיבָה**, sed etiam **עֲקָבָה** quasi peculiariter de foeminis praedicari potest. Legimus enim apud Jeremiam (XIII, 22): »ob magnitudinem criminis tui reteguntur lacinia tuae, violenter tractantur i. e. nudantur ignominiose **עֲקָבָה** calcanei tui.« Ubi Rosenmüllerus calcium violationem intelligit injectis compedibus, captiva abducenda. Sed, ut Mauererus recte observavit, utriusque membra idem debet esse sensus. Quod Gesenius existimat meram calcium nudationem intelligendam esse, quia calces honestae mulieris syrmate teguntur, id parum ignominiae declaraturum esse satis demonstrat v. 26, ubi legimus: »atque ego detego syrmata tua super faciem tuam, et cernentur pudenda tua« (**קָלוֹנֶה**): cf. Nahum III, 5: »retego syrmata tua super faciem tuam, et videre facio gentes nuditatem tuam (**מְעֻרָה**) et regna pudenda tua« (**קָלוֹנֶה**). Similiter Ies. III, 17. XLVII, 3. Quibus locis inter se collatis efficitur vocem **עֲקָבָה** ex mente Jeremiae eam mulieris partem significare posse, quae maxime obtegi atque celari debeat. Quid vero? si denique **עֲקָבָה** et **נְקִיבָה**, initio vocis, quod Teutones *Anlaut* vocant, quam minime immutato, unam eandemque formulam exhibent, ita ut utraque *antrum mulieris* denotare queat? Si verum admittimus, haud ita multum interest inter articulationes **ע** et **ב**, quarum utraque per nasum effertur, utraque pro re nata elidi sive omitti potest. Ut uno exemplo, eoque sua ipsius caussa gravi ac luculento, defungar, sciunt omnes, qui Ninevensibus Layardi monumentis operam dederunt, statuisse Rawlinsonum, v. cel., (Journal of Roy. As. Soc. vol. XII, p. 426) *Assaracum*, summum Assyriorum Deum, non aliud esse atque

Biblicum *Nisroch*, נִסְרָךְ, cuius in templo occisus est Sanche-ribus (2 Reg. XIX, 37. Jes. XXXVII, 38). Nam litteram na-salem, qua incipit illa vox, mobilem esse ostendunt variae scribendi rationes in LXX. obvia: Νασαράχ, Μεσεράχ, Ἐσθράχ, Ἀσαράχ. Falsa igitur est eorum opinio, qui de figura sacer-dotis, ut videtur, capite aquilino ornata cogitantes, nomen נִסְרָךְ ad Hebraicum נֶשֶׁר, »quila« rettulerunt. Neque enim ulla est caussa cur aquilinum illud caput Assaraci humeris injungamus, et diversitas litterarum שׁ et ס haud ita negligenda est. Si rem ad philologicam scientiam perpendamus, constabit radicem esse עֲסָר, nam mobilitas nasalis cum aspirata וּ praecipue congruit. In nominibus regum Assyriorum saepissime occurrit elementum illud נַאֲסָר vel אַסְרָה (vel Sar-dana-palum), Ita habemus notissimum שְׁלֹמְנוֹאֲסָר, quique inter hunc et *Phulem* regnavit הַתְּגִלָּת פְּלַאֲסָר (2 Reg. XV, 29. XVI, 16), cuius agno-men scribitur etiam נַאֲסָר (1 Par. V, 6. 2 Par. XXVIII, 20) vel נִסְרָה (1 Par. V, 26). Ut mihi videtur haec vox significare debet aliquod praesentis Dei attributum, quale est »auxilium quod cultoribus suis praestat«, nec dubito quin idem sit atque He-braicum עֹזֵר, auxilium, ita ut פְּלַאֲסָר congruat cum Damasceno nomine אַלְיֻזֵּר. Fluxam illam et evanidam nasalem optime exprimit aspirata וּ; et quum LXX. reddant עֹזֵר per Ἐσθράχ, נִסְרָךְ autem per Ἀσαράχ, nemo negaverit quin et in eadem articulatione concurrere possent. Quod ad affixam רָה in nomine Dei attinet, talis syllaba saepius adjicitur Assyriis et Babyloniiis nominibus, ut in אַרְיוֹן (Grotfend Anlage und Zer-störung der Gebäude zu Nimrud p. 40). Ex hoc exemplo satis patet initiale בּ cum initiali וּ commutabilem esse, utramque autem elidi posse. Non igitur mirum foret si נִקְבָּה, עִקְבָּה, et קִבָּה, quae significationes praebent tam consimiles, ad eundem originem redirent. Utut haec se res habuerit, locus Jeremiac supra laudatus demonstrat vocem עִקְבָּה de mulieris verendis

praedicari posse. Si igitur ad serpentem phallicum revertemur, planissimum erit quid de reciproca illa laesione intelligere debeamus. Vidimus enim hunc locum ad varia coitionis incommoda et dolores spectare. Jam vero unaquaeque mulier, quum in primo coitu claustrum virginitatis perrumpitur, cruentam vulnerationem et acrem dolorem concipit. Apud orientales autem et maxime Arabes simile quid viro quoque accideret, nisi circumcisionis ritu praecaveretur. Nam inter has gentes longiusculum est praeputium, ita ut variis sordibus et morbis obnoxia sit glans virilis membra, quam nisi cultro detegas, phimosis quaedam foecunditatem prohibet et in primo conursu varias laesiones inducit: (vide Hofmann de causa foecunditatis gentis circumcisae in circumcisione quaerenda, Philonem, de circumcisione, Niebuhrri et Thevenotii Itineraria, aliasque libros quos citat Winerus, Bibl. Realw. s. v. Beschniedung). Itaque relligiosa illa circumcisione, qua utebantur Israelitae, non modo munditiam et carnis mortificationem significabat, verum etiam naturali orientalis populi inconmodo medebatur. En nobis inimicitias serpentis et mulieris, en mutuam et reciprocam laesionem partium illarum, quae sexuali voluptati ministrant! Sed haec hactenus. Piget enim pudetque anatomicam hanc rationem amplius persequi. Haud equidem libenter in has cascae vetustatis spurcitas descendit. Sed opus erat. Nam mihi persuasi hanc unicam patere viam ad intimum verumque Fragmenti nostri sensum declarandum, et spero candidos quosque et doctos lectores in eandem mecum sententiam concessuros.

Quod si sana et certa est haec enarratio atque exegesis, ecquod luculentius Jasharani libri prooemium excogitari potuisse, sive ad communem omnium hominum culpam, sive ad propria Israelitarum delicta spectamus? Nam quod ad peccatum originis attinet, confirmat Solomo hominem in genere factum esse *probum*, sed suo ipsius appetitu lapsum esse; quocum

congruit tum brevior illa declaratio peccatum et mortem e carnis concupiscentia profluxisse, tum tota haec narratio de vetito arboris fructu comedendo. Neque alia erat Israelitarum, *probæ illius nationis*, culpa, quoties a vero Deo desceiverunt migraruntque legem divinam. Nam quid ait sacer ille Psalmorum scriptor? (Ps. CVI, 28 — 39)

Addixernnt se cultui Baal-Peoris,
Et comedenterunt sacrificia mortuis oblata;
Polluebant sese factis suis,
Scortantes cum idolis ab ipsis factis.

Sed etsi facile quispiam concederit phallicam Baal-Peoris venerationem cum fornicatione conjunctam summum fuisse nefas atque inexpiable, invenientur qui censeant peccatum originis non posse constare in sexuali appetitu, quippe qui homini eo consilio insitus esset, ut genus ipse suum multiplicaret. Dixit enim Deus (Gen. I, 28): »foetificate, multiplicamini, replete terram, eamque vobis vindicate.« Vetus igitur arboris fructus vix potuit in ea gustatione contineri, quam non modo non veterat, sed etiam praecise imperaverat Deus. Obliviscuntur ii, qui hoc modo argumentantur, veram religionem cum monogamia semper esse comparatam, idolatriam cum scortatione. Non in sexuali appetitu, quatenus ad domesticam caritatem et liberorum procreationem pertineat, sed in polygamia, eaque foeminae fruitione, quae ad voluptatem tendit et procreationem pessumdat, latent illa peccati semina. Rem acu tetigit, etsi aliud agens, impudica illa mulier Popilia Marci filia »quae miranti cuidam, quid esset quapropter aliae bestiae nunquam marem desiderarent nisi quum prægnantes vellent fieri, respondit: *Bestiae enim sunt*« (Macrob. Saturn. II, 5 § 10). Haec illa, utpote meretrix, contemptim ausa est effutire; sed homines plus etiam quam bestias decet Venere moderata uti οὐκ ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας ἔνεκα, ἀλλὰ τὸ πλεῖον τῆς παιδοποιίας χάριν (Diod. Sic. IV, 9); et nullus

equidem dubito, quin effusa sexualis appetitus indulgentia sumum sit illorum peccatorum, quae ex concupiscentia profluunt; perniciosius gula, perniciosius etiam temulentia, ut quod plures morbos et miseras mundo induxit¹⁾), plures animas immortales pessum dederit.

Jam vero quaeramus, quemadmodum haec enarratio concinat cum reliquis Scripturarum locis, qui de lapsu hominis tractant, de origine mali ac peccati, et de temptationis natura. In primis examinandus est versus ille jam saepe laudatus, quo Solomo declarat: »dumtaxat hoc, vide, inveni; Deum hominem fecisse *rectum*; illi vero quae siverunt multas machinationes.« Nomen plurale **חַבְנֹת**, quod praeter hunc locum occurrit tantum in 2 Par. XXVI, 15, bellicas machinas designat; hinc malas artes quascunque, *πανονογίας*, *σκολίας ἀπατάς*, quae notioni nominis **רִשֵּׁת** repugnant. Eadem radix implicatur vocabulo **מְחַשְׁבָּה**, quod in priore Fragmento (Gen. VI, 5) pravas humani cordis cogitationes describit. Homo igitur factus est rectus, sed lapsus est in peccatum propter suam pravitatem. Non aliunde ergo, sed intrinsecus orta est hominis perversitas et pernicies. Quod idem affirmavit D. Paulus (ad Rom. V, 12): δι’ ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ Θάρατος. Atque hanc perniciosa culpam intrinsecus oriundam ex carne humana pendere, quae divino spiritui repugnet, testantur plures in Novo Testamenti enunciations. Ita D. Paulus (ad Gal. VI, 8): ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ ἐξ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐξ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον. Auctor 2 Pet. Ep. I, 4: ἵνα διὰ τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφνγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐπιθυμίας

¹⁾ Confirmant medici morbum regium seu serofulam, cui magna nostri generis pars obnoxia est, ex abusu sexuali originem suam duxisse.

φθορᾶς. cf. Tit. II, 11: *ιαὶς κοσμικὰς ἐπιθυμίας.* Quam arte haec cum nostri Fragmenti doctrina cohaereant non opus est ut fusiū demonstrēm.

Sed duae sunt longiores in Paulinis Epistolis pericopae quae ad primigenium hominis peccatum explicandum referri possunt.

(a) In priore (ad Roman. VII, 7 sqq.) peccati natura describitur, et demonstratur quemadmodum concupiscentia insinuat se in vacillantem hominis animum.

(b) In altera (ad Phil. II, 5 sqq.) sublimis divini Sospatoris humilitas opponitur insanæ illi arrogantiae, quae πρόταραζον ἀτην comitabatur.

Utrumque locum paullo attentius contemplari operae pretium erit.

(a) Interdictum divinum, ne comederet homo de fructu arboris, quae inter malum et bonum discerneret, ita intelligit Apostolus (ad Rom. VII, 7), ut pro mandato ponat: »Non concupisces« (*οὐκ ἐπιθυμήσεις*). Itaque, vetitus ille fructus fuit carnalis *ἐπιθυμία*. Et quum mulier se excusans dixisset (Gen. III, 13): »serpens me *decepit* ut comederem«, Apostolus sic rem interpretatur (n. s. v. 11): »peccatum (*ἀμαρτία*) occasione arrepta per mandatum *decepit* me (*εξηπάτησέν με*) et per illud me occidit.« Pergit Apostolus affirmare (v. 14) »legem divinam *spiritalem* esse, hominem autem *carnalem*, peccati mancipium«; et quum duplici constemus natura, superiore illa quidem, quam Dei *spiritus* informet, inferiore autem, quae pravis terrenae *carnis* cupiditatibus sit obnoxia, (v. 22, 23) »condelectamur legi divinae secundum interiorem hominem, videmus autem aliam legem in membris nostris, i. e. in *carne*, repugnantem legi mentis nostrae, i. e. *spiritus*, et subigentem nos legi peccati, quae regnat in nostro corpore.« Respiciens ergo ad illam orationis Dominicæ clausulam, qua precamur »ut Deus nos a malo *liberet*«

(ὅνσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ), exclamat Paulus (v. 24): »infelix ego homo, quis me liberabit a morte, miseriis, et delictis, quibus hoc meum corpus obnoxium est (*τίς με ὁύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου?*)?« Respondit idem gratias Deo habendas esse, qui per Christum efficerit, ut verior et praestantior hominis pars, qua ratio et conscientia contineantur, suam dominationem exercere possit. Summa igitur disputationis eredit, ut peccati fons et operatio in carne ponatur, i. e. in concupiscentia vel ἐπιθυμίᾳ, quae mentem atque animum degenerat, et perniciem inducit, et quae omnimodis divino spiritui perniciose contradicit. Neque alia est Fragmenti nostri doctrina.

(b) Ad Philippenses scribens idem Paulus exemplo Iesu Christi relligiosam humilitatem commendat, non sine respectu ad primarium hominis peccatum (II, 5 sqq.). Qui hujus loci sensum parum sunt assecuti, sicut versionis Anglicanae auctores, iis fraudem fecit vox ἀρπαγμὸς minus intellecta, quam tamen recte exponunt Theodoretus: *οὐ μέγα τοῦτο ὑπέλαβε* — et Rufinus: *non sibi magni deputat*. Nam ἀρπαγμὸν, vel rectius ἀρπαγμα, sive ἐρμαῖον, ἡγεῖσθαι τι (cf. Heliod. Aeth. VII, 20), est *praedam ducere v. in lucro ponere negotium aliquod*. In verbo ἀρπάζειν continetur notio *cupide sibi arripiendi id quod sui juris non est*, vel saltim *cupiditatis et nimii ardoris et studii significatio innuitur*. Hinc habemus κέρδεα ἀρπαλέα (Hom. Od. VIII, 164), ἀρπαλέως ἐσθίειν (Id. ib. VI, 250), ἀρπαλέος ἔρως (Theogn. 1353), ἀνθεα ἥβης ἀρπαλέα (Mimnermus I, 4), δέξεται ἀρπαλέως (Theogn. 1046), ἀρπαλέα δόσις (Pind. Pyth. VIII, 65), ἀρπαλέαν σχέθοι φροντίδα τὰν πὰρ ποδός = »magni faciat praesentes delicias«, (Pind. Pyth. X, 62), χρήματα δ' οὐχ ἀρπακτά· Θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω (Hes. ε. z. ἡ. 320). His ita constitutis, facillimum est declarare Apostoli sententiam. Nam Philippenses sic hortatur: »Jesu Christi humilitatem imitaminor: qui quum in forma Dei ab initio esset,

non tamen ideireo in lucro posuit Deum aequiparare, sed exuit dignitatem suam, et factus est non modo homo, verum etiam servus, et servilem mortem occubuit. Inde ad summos coeli honores humanitatem suam evexit.« Hie, ut alibi, D. Paulus Adamum et Christum comparat et contendit. Quum enim Adamus creatus esset ad imaginem Dei (Gen. I, 27), quum vetitum fructum, tanquam ἄνθρος ἀρπαλέον, cupide arripuissest, persuasus oculos suos apertum iri, Deoque similem se futurum, boni et mali intelligentem (Gen. III, 5), quam denique, hoc facto, ex Edenis pomario summa ignominia expulsus esset (Gen. III, 25), meritas insanae arrogantiae poenas sibi conciliavit. Contra autem Christus, non ille quidem *creatus* ad imaginem Dei, sed in ea imagine ab initio *existens* (*Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων*), ultro se exinanivit atque abdicavit divina sua majestate, et hac demissione majorem sibi, qui non modo Deus, sed etiam homo esset, gloriam ac triumphum acquisivit. Quod primitus *tam* diversa essent conditione prior ille et alter Adamus, id, ut probe perspexit Apostolus, discepantiam, quae in hac comparatione versatur, augeat necesse est. Prior Adamus, ut animal ratione praeditum, Deum creatorem specie quadam et similitudine adumbravit; Jesus autem fuit ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ (ad Hebr. I, 3): prior Adamus creatus est; Jesus autem »Deus de Deo genitus est, non factus«: prior Adamus ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν; Jesus antem εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν (1 Cor. XV, 45); denique prior ille, ut Deus fieret, arrogantia sua omnia perdidit; Jesus, qui Deus erat, humilitate sua factus homo amissam hominis felicitatem recuperavit. Itaque secundum Apostoli mentem primus ille humani peccati auctor fuerit quasi Titan, qui coeli muros scanderet, et Dei αὐτονομίαν sibi vindicandam putaret. At enim, ut recte observavit J. P. F. Richter, vir celeberrimus, qui de hoc arguemento notam illam fabulam contexuit, quicunque coelum vi et

armis scandere imbiberit, is utique serius ocius in Tartarum qualemque summ casurus est. Simile quid voluerunt veteres Graecorum mythographi, quum de Gigantomachia et de montium coacervatione scripserunt; atque haud scio an ejusdem arrogantiae poena describatur in alia sacri codieis pericope (Gen. XI, 4 sqq. cf. New Cratylus §§ 45, 46).

Fuerunt etiam qui Prometheus, »qui fraude mala gentibus intulerit ignem aetheria domo subductum«, cum Adamo compararent. Joannes Diaconus (in Alleg. Hesiod. p. 477 Gaisford.) rem ita tentavit: οὐκ ἄτοπον δὲ, εἴ τις ὁρθῶς θέλει τοῖν τὰ λεγόμενα, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν αἰώνην τὴν εὐσεβῆ παρεισάξαι τὸν μῆθον, καὶ ἐπὶ τοῦ προπάτορος ἐκλαβέσθαι τὸ νόμα την εὐσεβῶς, ὃς ἡπάτησε μὲν τὸν δημιοῦρον ὁ πρωτόπλαστος, τὴν ἐντολὴν παραβὰς, ἐξόριστος δὲ γέγονεν ἐκ τότε τῆς Ἐδέμ, καὶ τὴν ἐπίπονον διαγωγὴν υληροῦται καὶ τὴν εἰς τὸ υλανθυῖνος πέδιον κατέκρισιν, — ἥως οὖ 'Ηρακλῆς ἐλθὼν, ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς, τῶν δεσμῶν ἥλενθέρωσεν¹⁾). Herculem vero, mythicuni illud verae virtutis exemplar, multimodis ad sospitatoris et redemptoris notionem accedere, excogitarunt etiam hodierni inter nostrates theologi (vide R. C. Trench, Hulsean Lectures 1846 p. 40 et, quem citat, Buttmann. Mythologus I, p. 252 sqq.). In eo tamen Adamo dissimillimus, Christi autem simillimus reperitur Aleides, quod voluptatem aspernatur et generosis se laboribus et morti humani generis ergo addicit. Unde Σωτῆρ appellatur (Spanhem. de usu et pr. num. p. 418), et Pindarus eum ita alloquitur (Nem. VII, 9): δύνασαι βροτοῖσιν ἀλκὰν ἀμεχανᾶν δυσβάτων θαμὰ διδόμεν.

Quae quum ita sint, dubium non est quid de intima nostri Fragmenti significatione censuerit Apostolus longe omnium doctis-

¹⁾ De hoc argumento vide Edgarum Quinet de la Fable de Prométhée considérée dans ses rapports avec le Christianisme (Revue des deux mondes tom. XIII, p. 337 sqq.).

simus. Nimirum reatus illius primitivi duplièem posuit materiem. Oritur enim tam e carnis concupiscentia, quae praesertim in sexuali appetitu versatur, quam e carnali arrogantia, quae Dei mandatis prorsus spretis et abjectis coelum oppugnare agreditur et Deum aequiparare audet. Hie propria verbi significatio de machinis illis sive חַשְׁבָנֹת loqui possumus, quibus, ut supra vidimus, homo nativam probitatem derelinquens viam sibi corrupit. Sed de peccato universo in carne depravata quaerendo fusius loquitur Apostolus in Epistola ad Romanenses c. VIII, ubi generalis sententia versiculo sexto continetur: τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη, »studium carnis mors est, sed studium spiritus vita est et tranquillitas.« Atque idem Apostolus idem argumentum jam antea in Epistola ad Galatas (c. V) tractaverat, ostenderatque quam penitus inter se militent depravata illa σάρξ, et divinum homini a Deo inspiratum πνεῦμα. »Monleo autem», inquit (v. 16), »ut spiritu (πνεύματι) ambuletis, et concupiscentiam carnis (ἐπιθυμίαν σαρκὸς) nullo modo amplius perficietis. Caro enim concupiscit (ἡ σάρξ ἐπιθυμεῖ) adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. Haec utique invicem opponuntur, atque haec lucta vos impedit, quominus liberae voluntati obsequium praestetis.« Addit autem (v. 24): »qui Christi sunt carnem cum passione ejus et concupiscentia (τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις) crucei fixerunt« — i. e. eandem quam Christus ipse ovationem celebrarunt. Quum ibidem fructus utriusque, tam carnis quam spiritus, dinumerat (vv. 19 — 23), proprius etiam alludit ad arbores illas *discriminis et vitae* in deliciarum horto consitas, et quasi significat redditum ad amissam felicitatem, ad clausum illum Edenem, iis patere, qui per Christum ad spiritalem vitae fontem accessuri erant. Talibus enim, ut Psalmi XXXVI. auctor declaravit, potum praebebit Deus e flumine *deliciarum Suarum* (עֲרָבָן), quia

apud eum est fons *vitae* (חַיִם), et in lumine ejus sempiternam lucem intuebimur (v. 9, 10).

Illud quoque observatu dignum est, quod prioris Fragmenti auctor pro carne, cui peccatum attribuit, cor humanum tanquam aliam rei ejusdem significationem posuit. Ait enim non modo *carnem* esse peccati materiem (Gen. VI, 3), verum etiam omne segmentum sive consilium, quod *cor* hominis meditatur, pravum esse (VI, 5), et omnem cogitationem *cordis* humani pravam esse inde a pueritia (VIII, 21). Atque Hebraeis quidem defuerunt voces, quibus humanae naturae trichotomiam accurate distinguerent. Itaque uno vocabulo לְבָב, *cor*, non modo ἐπιθυμίαν vel *concupiscentiam* significabant, verum etiam λόγον vel *rationem*, haud aliter quam Romani (Cic. Tusc. Disp. I, 9), cordi tribuebant (1 Reg. X, 2), et eidem loco assignabant θυμὸν i. e. fortitudinem, voluntatem, et consilium agendi (1 Sam. XIV, 7. 2 Sam. VII, 27¹⁾). Sed longe frequentior est vocis לְבָב usus ad denotandum affectus, appetitus, variasque τῆς ἐπιθυμίας commotiones, quod cuivis innotescet, qui Lexicon Hebraicum vel Concordantiam inspexerit. Et vocabulum מְחַשֵּׁבָה, quod radicem חַשֵּׁב continet et ejusdem prosapia est ac חַשְׁבֹּן, de quo supra egimus, innuit potius turbidas illas, inquietas, et cupiditas inferioris naturae machinationes et conatus, quam sedatam et solidam rationis deliberationem. Hoc est profecto *cor* illud, quod »pessimas cogitationes machinatur« (לְבָב חַרְשֶׁ מְחַשְׁבּוֹת אֲזַנְּ) (Prov. VI, 18), hoc est *cor* illud quod »in unoquoque homine tortuosum est et insanabile« (עַקְבָּב הַלְּבָב מְכֻל וְאַגְּשֵׁחַ חַוְאָ) (Jer. XVII, 9). Denique hoc est illud *cor*, de quo Dominus noster Jesus Christus solemnri voce pronuntiavit: »ab intus de corde hominum malae cogitationes procedunt — adulteria, forni-

¹⁾ Apud Joannem Epist. I, 3, 20, 21 ψαρδία idem valet atque συνειδήσις ea, quae accusat et defendit (Paul. Rom. II, 15) secundum τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς ψαρδίαις.

cationes, homicidia (et similia, quae enumerat); omnia haec prava ($\pi\alpha\nu\tau\alpha\ \tau\alpha\nu\tau\alpha\ \tau\alpha\ \pi\sigma\nu\eta\varrho\alpha$) ab intus procedunt, et totum hominem coinquiant« (Marc. VII, 21—23).

Tali auctoritate freti confidenter asseveremus licet, omnem peccati et perniciei fontem et materiam in depravata carne vel corde hominis unice versari, i. e. in concupiscentia inferioris naturae, cui divinus animi nostri spiritus illigatur, quae cum ratione militat, et sponte sua propensior est ad peccatum. Hanc doctrinam e vetustissimis Pentateuchi fragmentis eruimus. Hanc proclaimant Apostoli. Hanc Jesus ipse non obscuro oraculo, sed candide atque aperte, ut solitus est, pronuntiavit. Sed tamen inhaesit complurium theologorum animis, corum praesertim qui doctrina ac judicio minus pollut, opinio quaedam, vel potius hallucinatio, peccatum ipsum et sollicitationes ad culpam non ex intimo homine profluere, sed aliunde et extrinsecus derivatas esse. Nam ponunt, fuisse, antequam factus esset homo, sublimorem quandam animalium ratione praeditorum gentem, quos *angelos* vocant; hos utique *creatos* esse, sed tamen *immortales*; incorporeos, sed concupiscentiae nescias quomodo obnoxios. Peccasse horum quosdam antequam homo peccaverit, et agmine facto a Deo descivisse. Dein perpetuo eos bello fatigare Deum ipsum, et quos fecerit homines. Horum principem Beelzebub, assumpto serpentis corpore, Evaee persuasisse ut vetitum fructum comederet. Eundem ad hunc usque diem uniuicue homini subjicere quodcunque malae cogitationis in mentes nostras se insinuet. Immo etiam Jesum Christum sollicitasse, ut officium suum exueret, et apostatae ac rebelli obedientiam voveret. Haec est illa doctrina, quam Joannes noster Miltonus ingenio suo commendavit, ne dicam consecravit; cui si infitias iveris sunt etiamnunc inter doctores nostros qui cerebrum sibi excuti putent. At enim vero, etsi concesseris reperiri posse nonnullos dubiae auctoritatis locos, translationes quasdam vel accommodationes

verborum, et parabolicas rerum enarrationes, quae huic sententiae quadamtenus favere videantur, contendas tamen necesse est eandem universo Scripturarum consilio, et apertissimis Christi Apostolorumque verbis perniciose repugnare. In tam perversi erroris originem et causas fusiū inquirere, et monstrare ubi et quomodo auctores istius opinionis Sacrae Scripturae sensum male sint interpretati, non esset hujus loci et temporis. Satis erit, si rei totius summam brevissime profligavero. (1) In primis igitur ostendam, si natura hominis talis est, qualem describit Sacra Scriptura, et confirmat philosophia, quae vocatur, metaphysica, nullo pacto fieri posse, ut auctor atque agens, ratione praeditus, hominem ad scelus sollicitet aliter quam per sensus corporeos, quibus omnia percipimus. Jam vero, secundum Sacras litteras, homo est duplici natura concretus; constat enim terreno corpore i. e. *carne*, et divino *spiritu*. Utique, ut Thomas Browne, vir singulari ingenio, praedicabat (*Religio Medici XXXIV*), homo est solum atque unicum in hac terra *ἀμφίβιον*. Nihil igitur, nisi Deus ipse, se in divinum hominis spiritum immiscere et insinuare valet, ut vel cogitationes humanas intelligat vel novae quid cogitationis subjiciat. Id est Spiritus Sancti officium, nec cum alio, eoque maligno, Spiritu, si maligni Spiritus essent, communicari posset. Ergo Diabolus ille, quem perhibent, non agit statim atque immaterialiter in animam peccantis. Si autem affirmas eum membra et carnem hominis occupare, atque inde per appetitus in superiorem mentis sedem ascendere, illud est omnem personalem et rationalem naturam Diabolo abjudicare, et negare quidquam interesse inter ipsum et carnem humanam. Veluti quum D. Paulus, de infirmitate quadam sua scribens, *ἐδόθη μοι*, inquit, *σκόλοψ ἡγ σαρκί, ἄγγελος σατανᾶς, ἵνα με κολαφίζῃ* (2 Cor. XII, 7), patet eum, cum reliquis Judaeis, etiam morbos corporeos, quorum origo nondum innotuerat, ad spiritalem qualemcumque ma-

ligitatem rettulisse. Sed nihilosecius scimus nos omnia haec dumtaxat in nervis corporeis sedem suam obtinere. Si igitur hand quidquam interest inter Diabolum istum et carnem, persona sive essentia rationalis nulla est, quae nos vel per carnem vel per mentem vexat et sollicitat. Atque hac conclusione nulla apud Euclidem demonstratio certior est. (2) Deinceps probabo Sacram Scripturam disertis verbis docere, nullam aliam esse ad peccatum sollicitationem, praeter eam, quae vel in carne unius-ejusque hominis sita est, vel in mundo, qui carnalium constat hominum coetu, versatur. In oratione Dominica, auctore Jesu Christo, Deum precamur: »ne inducas nos in peccatum, sed libera nos a pravo illo« (*μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ὅνσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*). His verbis unam *ἐκ παραλλήλου* petitionem contineri docet oppositio per particulas *μή — ἀλλά;* nec temere omissa est altera clausula in quibusdam Lucae (XI, 4) Codicibus. Malim tamen staret, ut quae plenioram explicationem inducat. Genitivos *τοῦ πονηροῦ* masculini generis esse testantur loci sequentes: Matth. XIII, 19, 38. Ephes. VI, 16; praesertim 2 Thess. III, 2, 3: *ἴνα ὁ νοσθῶμεν ἀπὸ τῶν αἰτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων Κύριος ὃς φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.* Quidquid autem *ὁ πονηρὸς* designat, ex loco ipso appareat in eo contineri fontem sollicitationis; ut auctor 2 Petr. II, 9 non immerito *ἐκ πειρασμοῦ* *ὅνεσθαι* posuerit pro *ὅνεσθαι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.* Ille autem sollicitationis fons quis fuerit, certatim docent Sancti apostoli. Inter quos D. Paulus, ad Corinthios scribens, talem consolationem affert (1 Cor. X, 13, 14): »sollicitatio vos non aggressa est, nisi quae humana (*ἀνθρώπινος*) sit; fidelis autem Deus est, qui non patietur vos sollicitari super id quod valetis, sed faciet cum sollicitatione etiam effugium, ut possitis eam sustinere.« Hinc concludamus necesse est, illecebras peccati ab ipso homine oriri; Deum autem subventurum, divini spiritus auxilium ministrantem.

Quum igitur Deum in oratione dominica precamur, ne nos in sollicitationem inducat, sed, quod contra est, nos a pravo illo liberet, desideramus sanctum illud auxilium quo adjuti inferioris naturae illecebras debellare queamus. Aoristi εἰσενέγκης et δῆσαι hic ut alibi rei cito transeuntis significationem continent. Non perpetuam igitur sollicitationem innuunt, sed quae de tempore in tempus oriatur. Precamur ergo ut, quotiescumque illae peccandi insidiae nobis struuntur, vi Divinae gratiae evadere atque exire possimus. Vix quisquam est, opinor, qui existimet verba μὴ εἰσενέγκης denotare actionem quandam Divinae potentiae. Valent potius »ne sine nos inferri« quam »ne inferas nos«, quod satis docuit Dominus ipse noster quum dormitantes discipulos monuit: »vigilate et precamini ne intretis in temptationem (γεργυρεῖτε, καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν, Matth. XXVI, 41). Deus quum in homine creando terrenum pulverem cum suo spiritu conjunxit, effecit ut spiritus ille carnali concupiscentiae esset obnoxius. Inde, ut cum scholasticis loquar, temptationem *potentialiter* in mundum induxit. Verum, ut dixit Origenes (ad Ps. XVII, 19): εἰς πειρασμὸν οὐκ εἰσέρχεται οὐ τῷ μὴ πειρασθῆναι, ἀλλὰ τῷ μὴ ἀλῶναι ταῖς παγίσι τοῦ πειρασμοῦ (cf. 2 Tim. II, 26). Quod ad futuram nostram felicitatem attinet, tentatio non est per se deprecanda; confirmat enim Jacobus in lucro deputandum esse si quis christianus in varias incidat temptationes (Jac. I, 1—4). Et Jesus ipse patrem suum pro discipulis precatus est: »non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a *pravo* illo« (οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἀργῆς αὐτοὺς ἐπι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐπι τοῦ πονηροῦ, Joann. XVII, 15). Hie locus, per se maximi momenti, satis nos docet, quis sit ille ὁ πονηρός, vel ut alibi vocatur ὁ πειράζων (1 Thess. III, 5), vel ὁ διάβολος (Math. IV, 1). Nam ipsa clausularum contentio ostendit *pravum* illum vel cum *mundo* aequiparari vel in *mundo* saltim conti-

neri¹). Nempe is est ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων (Joann. XIV, 30 et al.), notio quaedam mundanae nequitiae, a materie sejuncta, sed persona donata; exemplar, species, et cogitatio rei, quae in omnibus versatur, sed sejuncta existere nequit. Nam quum mundus constet hominibus, qui concupiscentia reguntur, rex hujus mundi est ista concupiscentia. Hinc auctor 2 Petr. I, 5 lectores suos admonet ut vitent τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθοράν. Sed haec τοῦ κόσμου ἐπιθυμία est etiam ἐπιθυμία σαρκός (Gal. V, 16). Christianis igitur cum tricipite peccati cerbero dimicandum est *carne*, *mundo*, et *diabolo*. Quatenus haec nomina diversas peccati rationes ac modos designant, infra docebimus, quum ad decalogum explicandum accedimus. Hic satis est indicare quemadmodum tamquam tria capita uni culpae corpori injungantur. Haec vero *carnalis*, *mundani*, et *diabolici* peccati illecebras in uniuscujusque hominis corde nasci testatus est Jesus ipse, in loco supra laudato (Marc. VII, 21—23) ubi τὰ πονηρὰ πάντα ex corde humano provenire docet; eandemque doctrinam exponit auctor locupletissimus, Jacobus ille Justus, qui Servatori nostro tam sanguine quam religione maxime fuit cognatus²). Ait ille (I, 13): μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ θεοῦ πειράζομαι. ὁ γὰρ θεὸς ἀπειραστός ἐστι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. ἔκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἀμαρτίαν, ἡ δὲ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον. En! omnes circumstantias, quae lapsum Adami comitabantur. (3) Sed pergo evincere So-

¹) Cf. etiam 1 Joann. II, 13: νενικήσατε τὸν πονηρόν cum 1 Joann. V, 4: πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον.

²) Jacobum, quum vocabula *δαιμόνια* (II, 19) et *διάβολος* (IV, 7) adbibet, carnalem tamen peccati originem intelligere constat ex III, 15, ubi conjunguntur tanquam praedicata idem significantia *ἐπίγειος*, *ψυχική*, *δαιμονιώδης*, atque ex IV, 7 cum Ephes. IV, 27. Rom. XII, 19 comparato.

spitatorem ipsum non aliis peccandi sollicitationibus obnoxium fuisse, quam quae e carne humana sponte sua profluunt. Illam in deserto temptationem nihil moror. Jesum enim hac narratione depinxisse, quam periculosis cum cogitationibus luctaretur, antequam ad docendi munus cum coelesti potentia conjunctum accessisset, quivis viderit¹⁾). Auctor autem Epistolae ad Hebraeos (IV, 15) diserte affirmat: οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὅμοιόντα χωρὶς ἀμαρτίας. Et si quis roget, quaenam sint istae *infirmitates* sive *ἀσθενεῖαι*, praesto adest Christi ipsius effatum (Matth. XXVI, 41): τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής, »spiritus quidem promptus est, caro autem *infirma*.« Ita enim locutus est Jesus in acerbissima temptationis hora, quum coepit contristari et maestus esse, et Patrem precabatur, si fieri posset, ut calix ille mortis a se transiret. Bene igitur D. Paulus (Rom. VIII, 3): τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἡ σθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεός τὸν ἔσωτον νιὸν πέμψας ἐν ὅμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας, καὶ περὶ ἀμαρτίας κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ. Atque hanc cum peccato luctationem intra Christi animam gestam esse ostendit idem Apostolus sententia satis luculenta, quam omnes adhuc interpretes, quantum scio, male intellexerunt. Namque ita scripsit (Coloss. II, 15): ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξονσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ (vel ἐν ἑαυτῷ). Si comparamus proximum ejusdem epistolae capitulum (III, 9, 10): ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νεόν, consiteamur necesse est vim *verbo vocis mediae propriam*

¹⁾ Hanc rei interpretationem amplexi sunt acerrimi Straussianae mythologiae oppugnatores Phileletherus Anglicanus (*Vindication of Protestant Principles* p. 168—170) et Edgarus Quinet (*Revue des deux Mondes* vol. XVI. p. 613 sqq.).

ab Apostolo nec neglectam fuisse nec ignoratam; in nostro loco igitur ἀπεκδυσάμενος valet *exuens* vel *de se tanquam vestem deponens*. Άρχαι igitur et ἔσωσίαι, principes illi mundanae nequitiae et tenebrarum (Eph. VI, 12), duces libidinum illarum quae in nostris membris militant (Jac. IV, 1), Christo quoque tanquam venenata Nessi vestis adhaeserunt. Sed cuncta impedimenta exuit sublimis ille incontinentiae humanae cruce sua victor; appetitus inferioris naturae debellavit, subegit, triumpho duxit; et carnem illam mortiferam et mortalem rogo funereo ad cineres usque comburens, inde purus iterum ac perfectus homo ad coelestem et sempiternam gloriam evectus est. Sed dixerit fortasse quispiam, »Qui fieri potuit, ut Jesus peccabilem carnem exueret? Nonne χωρὶς ἀμαρτίας erat? Num falsus est iste Anglicanae tuae Ecclesiae articulus, qui declarat (Art. XV) ‘Christus in nostrae naturae veritate per omnia similis factus est nobis, excepto peccato, a quo prorsus erat immunis, tum in carne tum in spiritu.’«? Tali interpellationi quid respondeam non alte petendum est. Nisi negamus, quod haereticorum esset, Jesum Christum ita naturam humanam assumpsisse »ut duas naturae, divina et humana, integre ac perfecte in unitate personae fuerint inseparabiliter conjunctae, ex quibus sit unus Christus, verus Deus et verus homo« (Artic. Engl. II.), concedamus necesse est eundem Jesum, quo hominem, molestis illis cogitationibus obnoxium fuisse, quae peccandi illecebras ministrant. Id quod declarant tentationes quas subiit. Quum tamen perfectus esset Deus, fieri non potuit quin omnem peccandi materiam sibi subjiceret. Ergo, ut loquuntur scholastici, *potentia-liter peccabilis, actualiter impeccabilis* erat. »Verbum (λόγος)«, ut ait Joannes (1, 14), »caro factum est, et tabernaculum suum inter homines tetendit« (cf. 1 Tim. III, 16: δες ἐφανερώθη ἐν σαρκί), sed semper ea utebatur abstinentia, ut *carnem spiritui* subjiceret (Collect. Domin. I. quadrages.). In eo, ut in ceteris

hominibus, luctabantur *caro et spiritus* (1 Petr. III, 18), sed quum Θεάνθρωπος esset, et »apparuit ut peccata tolleret«, victoriam facile reportavit, et »peccatum in eo non erat« (1 Joann. III, 5). (4) Denique superstitionis haec opinio de externa peccati origine quam refutavimus non modo revelatae repugnat religioni, verum etiam contra bonos in republica mores vim quandam exercet. In puerili disciplina liberos nostros commonemus, ut suos ipsorum appetitus gubernent, ut irae, gulac, libidinis dominationem recusent. Omnis puerorum disciplina sumit unumquemque snae virtutis tutandae reum esse, et debere damnum qualemque praestare. Ubi autem esset illud officium, si concederemus non sua ipsius culpa peccare puerum, sed quia malitiosus daemon imbecillum atque immaturum animum ad suam perniciem seduxerit! Et quotiescumque hortamur puerum ut caueat ne a condiscipulis suis corrumpatur, meminerimus oportet quid Petro dixerit Jesus (Matth. XVI, 23): »Apoge Satanas (i. e. tentator); scandalum mihi es, quia non sapis ea quae *Dei* sunt, sed ea quae sunt *hominum*.« Quinetiam in publica juris administratione nulla facinoris excusatio deterioris exempli est, quam si quis monomaniam quandam pretendens se non animi compotem fuisse simulaverit, sed malo spiritu animatum ideo dumtaxat peccasse. Bene observavit Wetstenius (ad Matth. IV, 24. p. 281), de daemonicaca quae vocatur possessione disputans, »qui haec temere et sine probatione credit, quo jure condemnabit furem aut latronem habentem excusationem se neque sciente nec volente factum esse quicquam, sed diabolum callidis artibus corpus suum invasisse atque membrorum ministerio abusum fuisse? quod summam confusionem pareret, omnemque testimoniorum certitudinem ipsamque sensuum evidentiam eluderet.«

Valeat igitur, in perpetuum valeat, portentosa haec atque haeretica superstitionis, hodierni Manichaeismi larva et terriculamentum, peccati sollicitationes non *ab intus* sed *ab extra* ho-

minem vexare — nos vero constanter retineamus sanam illam et salutarem doctrinam, quam in vetustissimis Jasharani libelli fragmentis invenimus, quam Jesus Christus verbis declaravit et exemplo vitae suae ac mortis perspicuam reddidit, quam primi Apostoli confirmaverunt, quam denique Ecclesia nostra Anglicana in nono articulo presse ac praecise exposuit — peccatum originis esse vitium et depravationem naturae cuiuslibet hominis ex Adamo naturaliter propagati, qua fiat ut *caro* semper adversus *spiritum* concupiscat, atque ut affectus *carnis* (*φρόνημα σαρκός*) legi Dei non subjiciatur; quae quidem *concupiscentia*, etiam in Christiano homine, peccati in sese rationem semper sit habitura.

Ceterum, ut conclusa sit alterius Fragmenti enarratio, consideremus ea, quae de exsilio protoplastorum commemorantur. Omnes homines ejusdem prosapiae esse, atque ad unam domum et patriam referendos, quinetiam Armeniam fuisse primam nostri generis sedem ac domicilium, equidem et ante mihi videor satis demonstrasse (New Cratylus § 64). Quattuor illa Edenis flumina, quae in Gen. II, 10 sqq. enumerantur, quaeque ex una aquarum colluvie (hoc est, e mari Caspio), manantia vel in eam exeuntia in quattuor capita findebantur, sine dubio spectant ad fluvios *Volgam* (Վալյան) et *Oxum* (Ջոշուա), qui decurrentes, ille ab auriferis Chavilae vel Arimasporum regionibus, hie ab septentrionalibus Indiae partibus, in Caspium influunt, et ad fluvios *Tigridem* (Տիգրիս) et *Euphratem* (Եփրատ), qui in montibus Armeniae oriuntur et quos vetus ille geographus cum Araxe et Amardo in idem Caspium exeuntes facile potuit confundere (vide Varronian. pp. 56, 7. ed. alt.). At enim vero scriba ille Masorethicus, quum de humani generis origine loquendum esset, non modo antiquissimas easdemque verissimas historiae traditiones colligit, sed eas pro more suo cum religiosa Jasharani libri poesi commisicuit. Ita mysticum illum Edenem vel deliciarum

hortum, qui nonnisi sanae ac piae mentis fruitionem denotat, in geographica illa Armenia collocavit, nec lapsi hominis ab arbore immortalitatis exsilium potuit a necessaria celebrioris jam et frequentioris populi migratione discernere. Verum enim vero ethnica illa primaevae sedis et cunabulorum derelictio nullam culpae significationem prae se ferebat, sed potius antiquissimum Dei consilium ad effectum conduxit. Id enim principio voluit, ut homines terram implerent (Gen. 1, 28). Nec Judaeis ceterisque mundi incolis unquam vetitum est, ne in Armeniam redirent. Contra autem satis ostendit hieroglyphicae illae Cheruborum vigiliae, quibus omnis ad immortalitatis arborem aditus intercludebatur, hanc protoplastorum ex Edene expulsionem religiosam saltim significationem in se admittere — nempe, parentes humani generis, propter contumaciam suam, spem illam, qua se laetaverant, immortalitatis et similitudinis cum Deo consequendae miseros misere amisisse, neque eam recuperaturos esse, nisi si quis novum ad arborem vitae aditum aperiret. Operae pretium erit nonnulla de hieroglyphico vetiti horti praesidio discutere.

Constat antiquas orientis nationes, qua erant purae ac putae cogitationis impatientia, vel majora coeli lumina Deorum loco coluisse, vel saltim minora astra ceteraque, quae sub aspectum aliosque sensus cadunt, naturae potestates et phaenomena summo numini tanquam satellites ac ministros adjunxisse. Israelitae, qui a polytheismo et idolatria, quantum fieri poterat, abhorreabant, hunc tamen vel cultum vel symbolicam materiem semper in vicinia sua et quasi ob oculos habebant. Aegyptios viderant, qui Solem vel *Ra* summo Deorum ordini adscribebant, et eandem adorationem in Palaestina quoque valuisse ostendunt plura oppida, quibus nomen *Beth-Shemesh* i. e. »domicilium solis« vel *Ir-Shemesh* i. e. »urbs solis« (*Ηλιόπολις*) inditum est (1 Sam. VI, 15. Jos. XIX, 22, 38, 41). Quamquam Israelitae, non universi saltim, in hunc cultum declinabant, tamen ut plu-

rimum coelestia lumina non absimili designatione compellabant.
Quum enim stellas in polo micantes intuebantur tanquam

λαμπροὺς δυνάστας ἐμπρέποντας αἰθέρι,

illico cogitatione sibi imaginem consingebant exercitus sive chori, qui Jehovahe mandata exsequeretur vel ejus laudes caneret. Hinc in ipsa creationis historia legimus Deum confecisse coelum et terram et totum *exercitum* eorum (וְכָל־צָבָא מַחֲנִים, Gen. II, 1). Jacobus mane surgens, ut susceptum iter perageret, in stellatum coelum suspiciens, »haec sunt castra Dei«, inquit, »locumque *duo castra* (מַחֲנִים) vocavit (Gen. XXXII, 3). Hinc propheta singit se videre Jehovahem in solio sedentem, et *totum coeli exercitum* (וְכָל־צָבָא הַשָּׁמִים) stantem a dextra et sinistra (1 Reg. XXII, 19). Hinc Deus in libro Jobi (XXXVIII, 7) de sua mundi creatione loquens ait: »quum me laudabant simul astra matutina, et jubilabant omnes filii Dei¹⁾.« Quocum conferas visionem Jesaiae (VI, 1 sqq.), qui triplicem divini numinis salutationem apparitoribus illis, qui vel ferebant vel stipabant Jehovahe thronum, committendam censem. Pertinent haec omnia ad invisibilem Dei majestatem symbolis, quae cerni possint, significandam. Quum autem potestatem illam, quam Deus in mundum exercet, declarare vellent, ad ea superna phaenomena confugiebant, quae terrani proprius attingunt. Ita nubes, vento agitatae, quasi curru

¹⁾ Nihil aliud significare hymnum ecclesiae *Te Deum* et *Trisagium Eucharistiae*, quam omnes coeli potestates Deo jubilantes acclamare, salis docet initium Psalmi XIX:

Coelum enarrat gloriam Dei,
Annunciat aether opus ejus.
Id quaelibet dies commemorat,
Id quaelibet nox loquitur.
Nulla est lingua, nulla dialectus
In qua non audiuntur illa elogia.
Per totum terrarum orbem diffundit eorum sonus,
Ad extremos universi fines pervadit eorum sermo.

quodam ab alatis ministris sustentato, sublimem Coeli Regem portare videbantur. Psaltes itaque (CIV, 3) ait Jehovam »*nubibus pro curru uti et ventorum alis incedere.*« Nubes enim, quae qualemcumque animalis formam induunt (*γίγνονται πάντας ὅτι βούλονται* Aristoph. Nub. 348. cf. Shaksper. Hamlet Act III. sc. 2), optime accommodatae sunt ad vivos Dei ministros representandos; quin etiamdum exstat poema Sanscritum, cui titulus inscribitur *Megha-dāta* i. e. *nubes nuntia*, cui exsul quidam spiritus, tanquam multiformi Indrae amico, mandata ad uxorem suam deferenda committit. Hebraeis autem nubes potius currum Dei, et divinae majestatis tabernaculum indicabant, quam ministros illos vel apparitores, qui jussa ejus exsequebantur, quos ipsi מַלְאָכִים, nos autem nomine a Persis per Graecos derivato (vide doctam M. H. Leducquii dissertationem in the transactions of the Philological society of London vol. VI. no. 132), *angelos* appellamus. Hosce *angelos* nihil esse nisi *ventos atque ignem fulmineum*, qui cum nubibus tam intimam societatem habent, qui autem tantas in terram vires exercent, demonstrat locus classicus Psalmi CIV, 4. ubi legimus: »Deum sibi constituere *ventus* tanquam *angelos* suos, et *flammas igneas* tanquam ministros suos.« Et quum *arcus pluvius* sive *Iris* sit quasi pons inter coelum et terram, quem Deus secundum Hebraeos *in nube* posuit (Gen. IX, 13), quem Graeci quoque tanquam coeli et terrae internuncium fingebat, mirum non est quod hoc arcu quasi ad coelestem Dei aulam (i. e. *Bethel*) aditum patere existimabant Israelitae, quo, tanquam scala terrae innixa sed quae ad coelum usque pertingeret, Dei ministros perpetuo ascendentes et descendentes cogitabant (Gen. XXVIII, 12). Quum igitur primitus Judaci pro angelis illis et ministris Dei, non personas quasdam vita ac ratione praeditas, — cui opinioni repugnat etiam ipsa vocabuli מַלְאָךְ forma; »neque enim ullum nomen, cui *Mem* praefixum est, vim personae innatam habet, sed per translationem abstracti in concre-

tum mutatur« (Fuerst, Concord. p. 581); — sed *ventos* et *fulmina* ponerent, hanc duorum elementorum Deo inservientem violentiam atqne impetum propriis nominibus distinguebant. *Ventos* utique *Cherubos* (כְּרוּבִים) appellabant, *fulmina* autem *Seraphos* (שָׁרֶפִים). Utraque designatio ad rem ipsam significandam accommodatissima est. Ac nomen כְּרוּב ventum designare demonstrat partim locus ille Psalmi (CIV, 3) quae significatur »Deum *nubibus* pro *currū* uti, et *ventorum* alis incedere«; nam ubique Cherubi Dei currum et solium sustentant (cf. e. g. Ps. XCIX, 1); partim alias loci epexegesis, ubi legimus (Ps. XVIII, 11. 2 Sam. XXII, 11):

Vectus est *Cherubo* et volabat,
Volabat scilicet super alis *venti*.

Ipsa vocis כְּרוּב etymologia cum hac significatione mirum in modum congruit. Nam radix Sanscrita *grabh*, Gr. ἄρπα-άγω, Lat. *rapio*, Goth. *greip-an*, quae non modo in hoc vocabulo, sed etiam in synonymis γρύπ-ς, οὐρανός, ἄρπα-νία occurrit, optime describit vim venti *rapidam* atque omnia secum *rapiensem*¹⁾. Deinde omnes Hebraistae sciunt, vocem שָׁרֶפִים radicem שָׁרֵף continere, quae nihil aliud designat nisi *urere* vel *comburere* vel *veneno interimere*. Quinetiam שָׁרֵף est *serpens venenosus*, quem Graeci πρηστῆρα vocant (ut in versione LXX. Veneta Num. XXI, 6). Sed eadem Graeca vox denotat etiam *fulmineum turbinem* vel *crassiorem fulminis ictum*; ut Aristoteles nobis auctor est (de mundo, c. 4): τὸ ἀστραψαν, ἀναπνοθὲν βιαίως, ἄχρι τῆς γῆς διεκθέου, κεραυνοῦς καλεῖται. ἐὰν δὲ ἡμιπύρωτον ἦ, σφοδρὸν δὲ ἄλλως καὶ ἀθρόον, πρηστήρ. Hinc strages a fulmine patrata πρηστῆρι attribuitur; Xen. Hell. I, 3 § 1: ὁ ναὸς ἐνεποήσθη πρηστῆρος ἐμπε-

¹⁾ Cf. Plaut. Menaechm. prol. 64.

Ingressus fluvium *rapidum* ab urbe haud longule;
Rapidus raptori pueri is subduxit pedes.

σόντος. Talem fulminis impetum sub alati serpentis imagine depingi posse, neverunt ii, qui Graecos poetas lectitant, apud quos fulmen est *βέλος κεραυνοῦ*, aliquando ab aquila portatum, aliquando suis ipsius alis volans, serpens autem alatus vivida imagine tale *βέλος* repraesentat, ut apud Aeschylum in Eumen. 181: *πτηνὸν ἀργησιὴν ὄφιν, χρυσηλατοῦ θάμιγγος ἐξօρμώμενον.* At vero ventus ille et ignis, qui divinam majestatem stipant ac mandata ejus exsequuntur, idem omnem mortalibus aditum ad augustam ipsius praesentiam intercludunt. Hinc apud gentes orientales haec symbola, quae variis, idem significantibus, si non ejusdem prosapiae vocabulis, כְּרֹבִים, αέρβ-ερος, γρῦπες, σφίγγες, fortasse apud Aegyptios *kerabu* (Quarterly Review no. 155. p. 166), designantur, opera, mystica, arcana omnia custodiunt, thesauros, templa, sepultra, regias, domos inferorum, palatia coeli (vide Rosenmueller. ad Exod. XXV, 18). Et quum sacerdotes, jure quodam suo, ad sanctissimum templi recessum penetrare audeant, facile intelligimus cur in Assyriis Layardi monumentis homines sacerdotum habitu, est ubi aquilino capite, ad sublimes animi nitus significandos, vi et armis per obstantes Cherubos viam sibi aperiant, et nonnunquam custodes devictos ac triumphatos ostentent.

Quae quum ita sint, nullus dubitationi relinquitur locus, quum ad ultimum fragmenti nostri comma accedimus. Ne protoplasti ad deliciarum hortum, unde expulsi atque exturbati erant, in posterum redirent, Deus collocavit in ipso aditu: **תְּהַרְתָּ הַכְּרָבִים וְאֵת לְרַת הַמְּרַחְפָּכָת**, *Cherubos et flam-mam ensis continuo micantis et se usquequa vertentis*, quod significat aut Cherubos illos γρῦπας πνωπνέοντας fuisse, quod Graecam potius quam Semiticam phantasiam saperet, aut *Che-rubis* illis *Seraphos* etiam junctos esse, quod propterea magis placet, quia epitheton **תְּמַתְּחַחְפָּכָת** tam apte describit versatilem Seraphici serpentis, turbinis, et fulminis motionem, et quia radix

לְהַט ad ministrum Dei significandum usurpatum (Ps. CIV, 4). Quales quum essent Paradisi amissi custodes, nemo putaverit eos protoplastis hominibus in Armeniam vel aliam qualemque Tessaropotamiam redditum interdicere, sed potius omnes mortales prohibere, quominus aureis sempiternae vitae pomis potirentur, donec divinus ille Redemptor atque Sospitator veniret, qui ad Inferos descendit ut morti stimulum suum detraheret (1 Cor. XV, 56), qui in coelum aseendit, ut immortalitatis dona reportaret (Eph. IV, 8) fratribus suis, scilicet omnibus ubique hominibus, qui *vigilantes*, ne incuria concupiscentiae suaे cedant, et *precantes* ut coelesti Paracleti gratia fruantur (Eph. VI, 18. coll. Matth. XXVI, 41), *carnem spiritui* subjecerunt, et veterem Adamum cum facinoribus ausi sunt exuere (Col. III, 9).

PARS SECUNDA.

Abramidae, tanquam *probi* (יִשְׂרָאֵל), adoptantur in filios Dei; rejiciuntur vicinae gentes; atque ita Ecclesia Jasharana novis usque limitationibus definitur.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Rejiciuntur Hamitae et Canaanite; et prima limitatione ecclesia Jasharana in stirpe Semitica constituitur.

Gen. IX, 18-27.
[18] [Adamus (i. e. homo) postquam ex Edene] egressus est,
tres habuit filios, Shenum,
Chamum et Japetum,

Chamus autem Canaani pater fuit.

[19] Horum progenies per totum orbem diffusa est.

[20] Et agriculturam auspicabatur [Adamus i. e. homo], et
plantavit vitem.

[21] Bibensque vinum inebriatus est,

Et nudatus jacuit in tabernaculo.

[22] Quum igitur Chamus vidisset patris sui pudenda [is
arcessivit Canaanum],

[Canaanus autem] fratribus duobus [patris sui] foras id
renunciavit:

Gen. IX. [23] At vero Shemus et Japetus pallium suis humeris imposuerunt;

Quo retro cedentes texerunt patris sui verenda.

Et quoniam aversi erant eorum vultus,

Patris sui verenda non viderunt.

[24] Ergo, quum [Adamus i. e. homo] vinum edormiisset
Et certior factus esset, quid in ipsum commisisset
nepos suus,

[25] Sic effatus est: »Sacer sit Canaanus,
Servus servorum sit fratribus suis.

[26] Laudetur Jehova Deus Shemi;

[27] Deus fortunet Japetum,
Et habitet in tabernaculis Shemi;
Canaanus vero sit eorum servus.«

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Rejiciuntur Kinnaei aliaeque gentes Semiticae stirpis, et secunda limitatione ecclesia Jasharana in gente Abrahamidarum constituitur.

[Et Shemus genuit duos filios,

Gen. IV, 2-8. [2] Qainum natu majorem] et Habelum fratrem ejus.

Et fuit Habelus quidem opilio,

Qainus autem agricola.

[3] Itaque sub finem anni

Obtulit Qainus de frugibus terrae oblationem Jehovae;

[4] Habelus quoque obtulit de primogenitis pecudum sua-
rum et de earum adipe.

Et respexit Deus ad Habelum et oblationem ejus;

[5] Ad Qainum autem ejusque oblationem non respexit.

Quare Qaino vehemens ira incanduit et vultus ejus
concidit.

Gen. IV. [6] Ibi tum Jehova ita Qainum allocutus est:

»Quamobrem ira tibi incanduit conciditque vultus tuus?

[7] Nonne si recte feceris, illa est exaltatio?

Sin minus, ad peccati fores recumbis.«

[Habelo autem dixit Jehova:

[Gen. XXII, 15] »Quoniam fecisti hanc rem, et in me credidisti,

[Gen. XV, 7] Ecce reputavi id tibi ad justitiam.

[Gen. XXVII, 29] Inde magister eris fratri tui]

[7] Et sub te erit appetitus ejus

Tuque in eum dominaberis.«

Gen. IV, 8 - 16. [8] Dixitque Qainus Habelo fratri suo: »Eamus in agrum.«

Qnum igitur rure essent,

Qainus Habelum fratrem suum aggressus est atque
interfecit.

[9] Tum Jehova Qaino inclamavit:

»Ubi est Habelus frater tuus?«

Ille vero, »Nescio,« inquit; »num custos fratribus
ego sum?«

[10] Jehova autem dixit: »Quid patrasti?

Vox fraterni sanguinis ad me de terra queritur!

[11] Jam vero ipsi terrae detestabilis eris

Quae ad recipiendum fratribus tuis sanguinem a tuis mani-
bus os suum aperuit.

[12] Quando terram coles non ut ante virtutem suam im-
periet.

Quinetiam extorris eris et vagabundus in hoc orbe.«

[13] Respondit Qainus Jehovahe: »Majus est scelus meum,
quam quod condonari possit!

[14] En! expellis me hodie ex hac regione!

A tua quoque praesentia exturbatus sum!

Et extorris vagabundusque per terras errabo!

Unde futurum est, ut quicunque in me incidat, interficiat.«

Gen. IV. [15] **Jehova autem »Haud ita!« inquit.**

»Quicunque Qainum interficerit septupli poenam subibit.«

Tum imposuit Jehova Qaino notam,

Ne eum interficeret, quicunque in eum incidisset.

[16] Et expulsus est Qainus e praesentia Jehovahe.

FRAGMENTUM TERTIUM.

Rejiciuntur Hagareni ceterique Arabes, et tertia limitatione ecclesia Jasharana in familia Isaacidarum constituitur.

[Et Abrahamus, filius Habeli, cognatam sibi mulierem,
Saram, matrimonio duxit.]

- Gen. XVI, 1-4.
 [1] Sed Sara, uxor Abrahami ei non peperit;
 Habebat autem ancillam Aegyptiam, Hagaram nomine;
 [2] Dixitque marito suo: »Eece! occlusit me Jehovah ne
 pariam;
 Ingredere, quaeso, ad ancillam meam,
 Si forte per eam possim liberos suscipere.«
 Tum Sarae dicto obsecutus est Abrahamus.
 [3] Ergo sumsit Sara, Abrahami uxor, Hagaram, ancillam
 suam Aegyptiam,
 Deditque eam viro suo, ut esset ei in uxorem.
 [4] Is vero ingressus est ad eam, quae gravida facta est.
 Peperitque Hagara Abrahamo filium,
 Gen. XVI, 15, 16.
 [15] Et vocavit Abrahamus filium, quem pepererat Hagara,
Ishmaelum.
 [16] Sextum vero et octogesimum annum agebat Abrahamus,
 quum ei Ishmaelus naseeretur.

Gen. XVII, 1-8.
 [1] Quum vero Abrahamus annum agebat undecentesimum
 Apparuit ei Jehova, dixitque: »Ego sum Deus Omni-
 potens!

Si me colis et bonos mores sequeris,
 [2] Foedus tecum paciscar, teque mirum in modum multi-
 plicabo.«

[3] Ibi tum Abrahamus pronus in faciem cecidit.

Deus vero sic dicere pergebat:
 [4] »Eece equidem foedus tecum faciam!

Pater eris multarum gentium.
 [5] Non amplius *Abramus* sed *Abrahamus* vocaberis,
 Quoniam patrem te complurium gentium constitui.
 [6] Valde autem te angebo, faciam te populorum parentem,
 Regesque ex te egredientur.

[7] Foedus autem tecum inibo et cum posteris tuis in
 perpetuum;

Ut sim Deus tuus et seminis post te tui.
 [8] Et dabo tibi et posteris tuis terram, in qua jam pe-
 regrinaris —

Scilicet, totam terram Canaanaeam, in perpetuum pos-
 sidendam,

Dummodo me ut Deum suum venerentur.«

Gen. XV, 6. Tum credidit Deo Abrahamus, et reputatum est illi
 ad justitiam.

Gen. XVII, 9-16.
 [9] Porro dixit Deus Abrahamo:
 »Servatote semper tu et posteri tui foedus meum.
 [10] Hoc est pactum meum, inter me et vos observandum.
 Omnes inter vos mares circumcidentur.
 [11] Circumcidetis autem praeputia vestra.
 Id erit signum foederis inter me et vos.
 [12] Circumcidentur in perpetuum octavo die mares liberi;
 Circumcidetur etiam is, qui non est vestrae stirpis,

Qui vel domi tuae natus fuerit, vel emptius.

Gen. XVII. [13] Ita signum foederis mei in carne vestra semper manebit.

[14] Praeputiatus vero mas, cuius caro praeputii circumcisa non fuerit,

Is utique excommunicabitur, ut qui foedus meum violaverit.«

[15] Dixit quoque Deus Abrahamo:

»*Sarai* uxorem tuam non amplius *Sarai* sed *Saram* vocabis,

[16] Et benedicam ei, daboque tibi ex illa filium;

Mater erit ea nationum,

Ex ea reges populorum orientur.«

Gen. XVII, 18-26.

[18] Tum Deo dixit Abrahamus:

»Utinam Ishmaelus vivat coram te!«

Deus autem respondit:

[19] »Sara profecto uxor tua pariet tibi filium,

Vocabisque nomen ejus *Isaac*,

Et constituam pactum meum cum eo in aeternum

Et cum iis qui ex eo nascentur.

[20] Quod ad Ishmaelum attinet, exaudivi te.

Ecce benedicam ei, et augebo, multiplicaboque eum
quam plurimum.

Duodecim principes generabit,

Et magna natio ex eo fiet.

[21] Foedus vero meum cum Isaaco erit,

Quem tibi Sara ad hoc tempus in anno proximo pariet.«

[22] Quum haec ad finem dixisset Deus, ab Abrahamo
ascendit.

[23] Abrahamus autem cepit Ishmaelum filium suum,

Omnesque domi suae natos et pretio emptos,

Cunetos mares domus suae,

Et circuneidit praeputia ipsorum

Eo ipso die, quo id Deus preeceperat.

Gen. XVII. [24] Abrahamus vero annum agebat undecentesimum, quin
se circumcidit,

[25] Ishmaelus autem annum tertium decimum.

[26] Eodem die circumcisi sunt Abrahamus et Ishmaelus,
Omnes servi ejus sive vernaculi sive empti a peregrinis.

Gen. XXI, 1-14. [1] Visitavit autem Jehova Saram sicut promiserat,

Et implevit, quae locutus erat.

[2] Concepitque ac peperit filium Abrahamo in senectute
ejus

Eo tempore quo Deus praedixerat.

[3] Vocavitque Abrahamus nomen filii, quem ei pepererat
Sara, *Isaac*.

[4] Atque eum octavo die, quemadmodum Deus preecepe-
rat, circumcidit.

[5] Compleverat vero Abrahamus annum centesimum aeta-
tis suae,

Quum ei nasceretur Isaacus filius.

[6] Tum dixit Sara: »Laetitiam mihi praebuit Deus.
Quicunque enim audierit, mecum laetabitur.«

[7] Rursumque ait: »Quis unquam Abrahamo dixisset,
Saram filios lactaturam esse?

Attamen ei seni filium peperi.«

[8] Deinde quum crevit puer et ablactatus est,
Abrahamus eo die quo ablactatus est, magnum con-
vivium paravit.

[9] Ibi tum Sara Aegyptiacae Hagarae filium ludificantem
vidit,

[10] Dixitque Abrahamo: »Ejice ancillam hanc et filium ejus.
Neque enim haeres erit cum Isaaco filio meo istius an-
cillae filius.«

[11] Illud vero Abrahamo valde displicuit propter filium suum.

Gen. XXI. [12] Deus autem Abrahamo dixit:

»Ne tibi displiceat propter puerum et ancillam.
In omnibus, quae dixit tibi Sara, audi vocem ejus;
Nam in Isaaco tibi vocabitur progenies.

[13] Sed filium quoque ancillae, quoniam tua est proles,
gentis auctorem efficiam.«

[14] Itaque surrexit Abrahamus postridie mane,
Et panem utremque aquae Hagarae humeris imposuit;
Tum tradito pueru dimisit eam.

Gen. XXI, 20, 21.
[20] At Deus favit Ishmaelo, isque adolevit.
Et habitabat in solitudine factusque est juvenis sagit-
tarius.

[21] Vixit vero in deserto Pharanis,
Et mater ei uxorem duxit Aegyptiam.

FRAGMENTUM QUARTUM.

Rejiciuntur Edomitae, et postrema limitatione Ecclesia Jasharana in
domo Jacobi sive Israelis constituitur, cujus tamen inter filios quartus
principio honore evehitur.

[Isaacus autem Rebeccam, patris matrisque affinem,
matrimonio duxit.]

Gen. XXV, 21-25.
[21] Et Isaacus Jehovah obnixe precatus est pro uxore sua,
quia sterilis esset.

Jehova autem precibus ejus flectebatur et conceptum
Rebecca dedit.

[22] Sed collidebant se filii in utero ejus.

Quae ait: »Si tale quid accidit, curnam ego grava-
sum?«

Itaque ibat ad consultandum Jehovah;

Gen. XXV. [23]. Jehova autem sic illi respondit:

»Duae gentes sunt in utero tuo;

Et duae nationes ex visceribus tuis dividentur;

Quarum natione natio valentior erit,

Et major serviet minori.«

[24] Quum impleti essent dies ejus pariendi

Ecce! gemini in utero ejus reperti sunt.

[25] Qui prior egressus est *Esavus* vocabatur;

Qui autem sequebatur, *Jacobus*.

Gen. XXV, 27-30. [27] Quibus adultis, factus est Esavus vir venandi peritus;

Jacobus vero vir fuit placidis moribus, et vivebat in
tabernaculis.

[28] Et Isaacus quidem Esavum, cuius venationibus vesce-
retrur, diligebat;

Rebecca autem amabat Jacobum.

[29] Ceterum coxerat Jacobus aliquando pulmentum,
Quum Esavus venando lassus adveniret,

[30] Tum hic »Praebe mihi«, inquit »de rufo hoc pulmento,
Nam lassitudine confectus sum.«

[31] Jacobus autem ingerit: »Vende mihi statim jus tui
primogeniti.«

[32] Cui Esavus respondit: »En! ego mortis periculo im-
plicor.

Quid mihi prosunt praerogativaes istae?«

[33] Tum Jacobus: »Jura mihi hodie«; et ille juravit.

[34] Quod quum fecisset, dedit ei Jacobus panem et pul-
tem rufam;

Ille vero quum edisset ac bibisset, surgens abiit,
Et sprevit Esavus primogenituram suam.

Gen. XXVII,
1-10. [1] Verum enimvero quum Isaacus senesceret oculique ejus
caligarent,

Vocavit filium suum natu majorem Esavum, et dixit:

Gen. XXVII. [2] »Vides, mi fili, me senem esse, et ad incognitum vitae
diem properare.

[3] Sume igitur arma tua, pharetram et arcum,

Et venare mihi carnem ferinam,

[4] E qua quum ferculum illud, quo delector, paraveris,
Appone mihi ut edam, tibique, antequam moriar,
benedicam.«

[5] Rebecca vero audivit ea, quae maritus suus Esavo
praeceperat;

Quum igitur is ad venandum exiisset,

[6] Jacobum de ea re certiore fecit.

[8] »Tu vero, mi fili,«, inquit, »audi atque obedi:

[9] Ad gregem abiens arcesse mihi inde duos eosque pin-
gues haedos.

Ex his autem patri tuo ferculum istud, quo delecta-
tur, parabo.

[10] Hoc ei appones, ut tibi antequam moriatur bene dicat.«

Jacobus igitur matri attulit, quae jusserrat;

Gen. XXVII, 14. [14] Illa vero ferculum paravit, quo Isaacus delectabatur.

18-20. [18] Quum autem ad patrem accessisset Jacobus, eumque
paterno nomine compellasset,

Ille quidem interrogavit: »Quis tu es, mi fili!«

[19] Respondet Jacobus: »Ego sum primogenitus tuus;
Feci autem sicut mihi preecepisti.

Agedum, sede, et comedere de ferina mea,

Ut ex corde mihi benedicas.«

[20] Porro Isaacus rogavit: »Quomodo tam cito nactus es
praedam, mi fili?«

Cui ille: »Quia mihi in manum adduceret Jehova Deus
tuus.«

[25] Tum pater: »Affer mihi,«, inquit, »ut comedam feri-
nam tuam,

Atque ut benedicam tibi ex corde meo.«

[26] Gen. XXVII. Obtulit ergo ferinam, et comedit pater;

Obtulit quoque vinum, et pater bibit.

Quibus sumptis, Isaacus jussit Jacobum accedere et
se osculari.

[27] Dein Isaacus, simulac sensit odorem vestium, Jacobo
benedixit his verbis:

»Ecce! odor filii mei est sicut odor agri felicis, cui
benedixit Jehova.

[28] Det tibi Deus e rore coeli et terrae pinguedine,
Et frumenti et vini copiam ingentem.

[29] Serviant tibi gentes, adorent te populi;
Dominus sis fratrum tuorum, filii matris tuae inflexo
te corpore venerentur.

Qui te maledixerit, is sit maledictus:

Qui tibi bene precatur, is fausta omnia ac felicia habeat.«

[30] Vix finem fecerat Isaacus, Jacobus autem egressus est
fores,

[31] Quum Esavus venit a venatione, et parat ipse quo-
que cibos,

Quos patri obtulit dicens: »Agedum, comedē de ve-
natione filii tui,

Ut ex corde mihi benedicas.«

[32] Isaacus autem: »Quis enim tu es?« inquit.

Ille vero: »Evidem filius sum tuus primogenitus.«

[33] Tum Isaacus perterritus ultra quam credi potest,

»Quis igitur fuit venator ille«, exclamat, »qui mihi
ferinam obtulit,

Quam quum edissem antequam tu venires,

Benedixi illi, et procul dubio is beatus erit.«

[34] His auditis Esavus ingentem ejulatum sustulit

Et lacrymans fatur: »Mihi quoque benedic, mi pater.«

Gen. XXVII. [35] Ille autem: »Astute frater tuus benedictionem tibi destinatam praeripuit.«

[36] Ibi exclamat Esavus: »Recte igitur iste vocatur Jacobus i. e. *supplantator*,

Qui me jam bis supplantaverit.

Primum mihi aetatis praerogativas eripuit:

Jam vero secundo benedictionem meam intercepit.«

Tum ad patrem conversus: »Nullamne«, inquit, »mihi quoque benedictionem reservasti?«

[37] Respondit Isaacus: »Dominationem ei in te dedi,
Omnesque fratres ejus ei subjeci.

Triticò et mulso eum suffulsi.

Tibi ergo quid jam facere possum, mi fili?«

[38] Cui Esavus: »Num dumtaxat unam«, inquit, »benedictionem habes, mi pater?

Mihi quoque bene precare.« Simul denuo lacrymatur.

[39] His motus sic infit Isaacus:

»Ecce! pinguedo terrae, e coelo largiter rorata, erit
habitatio tua.

[40] Gladio tuo vives, attamen fratri tuo servies.

Sed tempus veniet, quum reluctatus jugum ejus e collo
tuo excutias.«

[Tum Esavus factus est Kinnaeus i. e. קִנָּאֵס = vir
hastae,

Et vocatus est, non, ut ante, »Esavus filius Isaaci«,

Gen. IV, 18. Sed »Lamechus Methushelachi filius«, vocatus est.

Ille igitur, quum patris consuetudine descivisset,
Gen. IV, 19;
XXVI, 34; Duxit uxores Adam, filiam Elonis Chittaei, quac et
XXXVI, 2.
Juditha nuncupabatur,

Et *Tsillam*, filiam Anae Chivvaei, quam etiam *Oholibamam* appellabant.

Quum igitur gladium atque hastam nactus esset,

Sic jactabundus uxoribus suis cecinit]:

Gen. IV, 23, 24.
[23] »Ada et Tsilla, audite vocem meam,

Uxores Lamechi, attendite meo sermoni.

[24] Virum quidem propter vulnus, puerum autem propter vibicem statim occidam.

Nam si Kinnaeus septies est ulciscendus,

In Lamecho id fiet septuagies septies.«

Gen. XXXVI, 8. [Ergo Lamechus, qui Esavus est, in monte Seir habi-
tabat inter Kinnaeos et Hagarenos,
Vi et armis et praeda victum quaeritans;]

Gen. XXVIII, 9. Ibi praeter uxores, quas jam habebat, etiam Macha-
latham in matrimonium duxit,
Quae filia fuit Ishmaeli, filii Abrahami, sororque
Nebaiothi.

Gen. XXVI, 35. Hae autem nuptiae Isaaco ac Rebeccae dolori acerbo
fuerunt.

Gen. XXVII, 46. Rebeccae vero Isaaco dixit: »Taedet me vitae meae pro-
pter istas Chittaeorum filias.

Si Jacobus quoque uxorem his similem ex illa regione
duxerit, nolo vivere.«

Gen. XXVIII, 1 - 4. [1] Arcessivit igitur Isaacus Jacobum, eique benedixit;
Praecepitque his verbis: »Ne accipias conditionem e
terra Canaanaea,

[2] Sed in Mesopotamiam proficiscere ad Bethuelis avi
tui domum,

Ibique de filiabus Labani, avunculi tui, sume tibi
uxorem.

[3] Et te Deus omnipotens fortunet, augeat, multiplicet,
Ut complures ex te gentes oriuntur,

[4] Et praestet tibi posterisque tuis benedictionem Abrahami,
Ut possideas terram peregrinationis tuae, quam Deus
Abrahamo promisit.«

Gen. XXVIII,
11-19. [11] Jacobus igitur egressus ad locum quendam pervenit,
In quo, quum sol jam occidisset, pernoctandum pu-
tavit.

Adhibito igitur pro cervicali uno e lapidibus, qui ibi
erant, dormivit.

[12] In somnio autem vidit scalam, terrae innixam, sed coe-
lum summis gradibus attingentem,

Per quam ministri Dei ascendebant et descendebant:

[13] In summa vero scala Jehova stetit, eumque sic allo-
cutus est:

»Ego sum Jehova Deus Abrahami avi tui et Deus
Isaaci,

Terram in qua dormis dabo tibi posterisque tuis;

[14] Eruntque tot posteri tui, quantus est terrae pulvis;
Per occidentem et orientem, per septentrionem et me-
ridiem diffundentur,

Et in te et progenie tua omnes terrarum nationes
felices erunt.

[15] Ego vero tibi praesens adero, quocunque viam feceris,
Et te in hanc tellurem reducam.

Neque unquam te deseram, quin, quae tibi promitto,
cuncta praestitero.«

[16] Tum Jacobus exasperatus ait: »Profecto Jehova est
in hoc loco, at ego nesciebam!«

[17] Pavensque: »Quam verendum!, inquit, »est hic locus!
Haec est non nisi aedes Dei, haec est porta coeli!«

[18] Quum deinde surrexisset Jacobus, lapidem, quo tanquam
cervicali usus erat, in cippum erexit,

Et fudit oleum super ejus verticem,

[19] Et locum illum *Beth-el* nominavit.

Gen. XXIX,
1 sqq. Quo facto iter suum in regionem orientalem perse-
quebatur.

Et quum in Mesopotamiam ad Bethuelis domum advenisset,

Ibi in matrimonium duxit duas filias Labani avunculi sui,

Gen. XXIX, 24. Leam majorem natu, cui pater Zilpam ancillam attribuit,

Gen. XXIX, 29. Et Rachelam minorem natu, cui Bilham assignavit.

Gen. XXXV,
22-26. [22] Erant autem filii Jacobi duodecim:

[23] Filii Leae, primogenitus Jacobi Ruben,

Simeon, Levi, Juda, Issacar, et Zebulon;

[24] Filii Rachelae, Josephus et Benjamin;

[25] Filii Billiae ancillae Rachelae, Dan et Naphthali;

[26] Filii Zilpae ancillae Leae, Gad et Asher.

Hi sunt filii Jacobi, qui nati sunt ei in Mesopotamia.

Gen. XXXV, 22. [Quum tamen Ruben se incesto stupro inquinasset,

Gen. XXXIV,
25-29. Simeon vero et Levi caedem et praedationem amarent,

Aetatis prerogativae ad Judam translatae sunt.]

Gen. XXXV,
9-14. [9] Apparuit autem Deus Jacobo iterum, postquam reversus
est e Mesopotamia, benedixitque ei,

[10] Et sic locutus est: »Non amplius vocaberis Jacobus,
sed *Israel* erit nomen tuum.«

Et nuncupavit eum *Israel*!

[11] Tum dixit: »Ego sum Deus Omnipotens;

Crēsce et multiplicare! gens et congregatio gentium
nasceretur ex te,

Et reges e lumbis tuis prodibunt.

[12] Terramque quam dedi Abrahamo atque Isaaco, tibi dabo,
Seilicet posteris tuis, qui post te nascentur, dabo terram istam.«

[13] Et ascendit Deus ab eo.

Jacobus vero in illo loco quo cum ipso locutus erat
Deus statuam lapideam erexit,

Et profudit super eam libamina, oleumque adspersit.

Gen. XXXV. [15] Vocavitque nomen loci illius *Péniel*, dicens:

»Vidi Deum facie ad faciem, et tamen vivus evasi.«

COMMENTARIUS IN QUATERNA FRAGMENTA.

Has reliquias nolui eodem ordine exhibere, quo eas scriba Masoraens textui suo inseruit. Accurior enim rerum ipsarum consideratio nos edocebit, opinor, legitimum ordinem nonnihil immutatum esse, et Fragmentum, quod in textu Masorethico secundum est, debuisse agmen ducere. Universum autem argumentum hoc est. Usque a primordiis mundi in eo se laborantem exhibuit Pater noster Coelestis, ut divinam illam in nobis redintegraret imaginem in qua protoplastos creaverat, ut omnes homines iterum postliminii jure ad hortum deliciarum (**עַד**) et ad conspectum Dei (**פָנֵי אֱלֹהִים**) redirent, scilicet ut *probi* (**יְשַׁרְּךָ**) denuo fieremus. Id ut humanae naturae convenientius efficeret, visum est institutionem ac disciplinam generis nostri condere, in qua filii hominum a filiis Dei (Gen. VI, 2) erudirentur. Prima haec nascientis ecclesiae rudimenta, principia nationalis cuiusdam electionis, adumbrata invenimus in gentis Semiticae ab Japetidis et Chamidis separatione; deinde inter Semitas Abrahamidae elinguntur, qui posterorum aetati veram religionem transmitterent; neque enim id voluit Creator optimus maximus, ut ceteris salutem denegaret, sed ut promissa Mediatoris revelatio per electos innotesceret, atque ita universi homines conditionem sibi ultro oblatam acciperent. Sed ne Abrahamidis quidem omnibus mansit praedestinatio illa in filios Dei, sed exturbata Hagarae prole, et neglectis Keturae filiis, Isaacum solum elegit Deus, et ecclesiam suam unius familiae terminis circumscripsit. Denique eam ipsam familiam bipartito distribuit, et nonnisi Jacobi progeniem sibi

tanquam propriam mancipio ac nexu vindicavit. Ita in arctiore
 rem campum usque decurrimus. A gente Semitarum ad stirpem
 Abrahamidarum descendimus, deinde ad familiam Isaaci, denique
 ad unam Jacobi domum. Ac perpetua haec ecclesiae limitatio con-
 stituitur, ut videbimus, per legitimum quattuor horum Fragmento-
 rum ordinem, quem ideo turbavit compilator Masorethicus,
 quia omnes gentes a tribus Noachidis derivavit, Noachum autem
 post Adamum posuit. Et populorum quidem rejectorum nomina
 nemo est, qui in his Fragmentis dubitet agnoscere. Nam Ca-
 naan, qui pro patre suo diris devovetur (Gen. IX, 25), gentile
 illud nomen כָּנָעַן sine ulla mutatione exhibit. Nomen autem
 Qain קִין non modo hic (Gen. IV, 1) verum etiam in Num.
 XXIV, 22 gentem קִינָאֹרֻם designat. Deinde Ismael,
Hagarae filius, *Hagaraeam* gentem (Ps. LXXXIII, 7) indicat,
 idemque Nabathaeos, Kedarenos, aliasque Arabum nationes a se ipso
 oriundas complectitur. Denique Esau עֵשָׂע, i. e. *hirsuta pelle ob-
 tectus*, qui practerea Edom אֶדְם, i. e. *rufus* appellatur (Gen.
 XXV, 25), quique Seir שֵׂעִיר, i. e. *hirsutus fuisse* perhibetur (Gen.
 XXVII, 11, 23) et in monte Seir i. e. in pilosa et sylvestri regione
 habitabat (Gen. XXXII, 4), certissime *Idumaeae* incolas designat.
 In populi electi, qui his gentibus quater opponitur, appellatione
 explicanda, nonnisi nomen Habel (הַבָּל) difficultatem aliquam parit.
 Nam Shem est totius gentis προπάτωρ, Isaacus autem et Jacobus
 per se satis distinguunt duas Abrahamidarum generationes alteram
 post alteram succedentes. Sed ipsum Abrahām vel potius ejus
 familiam in vocabulo Habel usque adhuc latuisse, spero me tandem
 demonstraturum. Qui caecos istos punetatores caeciore obedientia
 prosequuntur, non dubitatūt iterare vocem הַבָּל, quae brevi-
 tatem vitae denotet, formam segolatam esse ad radicem הַבָּל
 referendam. Quuni vero ista radix frequentissime usurpetur ad
 designandam vanam idolorum adorationem, mirum foret si eadem
 describeret primum hominem, qui vero Deo acceptam oblationem

praestabat! Longe aliam, ut mihi quidem videtur, inire oportet viam. Nempe, quum nulla, ne falsa quidem, interpretatio nomini **הַבָּל** subjecta sit, haud absurde reputaveris scribam Maseheticum non intellexisse quid illud sibi vellet vocabulum; punctatorem autem, ut ignotam vocem nusquam non occurrenti **הַבָּל** accommodaret, priores ambas consonantes temere *segolavisse*. Quodsi quis ad loci significationem respexerit, vix dubitabit mecum extritam נ reponere, atque ita genuinam formam **הַבָּאֵל** restituere, quam nullo negotio interpretari possum. Nam radix ב in duobus cognatae notionis verbis invenitur — **אֶחָב** et **יְחַב** — atque eadem in numerosa gente Indogermanica progeniem suam agnoscit, nempe in *hab-eo*, *av-eo*; *χέφω*; *gib-an*, *gef-an* etc. (vide New Cratylus § 53, Grimm Abhandl. Akad. Berlin 1848, Varronian. pp. 374, 379). Litterae נ et ו tam fluxae sunt et evanidae, ut haec ex illa facile fiat; quoad formam igitur non differunt verba **אֶחָב** et **יְחַב**. Et tametsi hoc potius *ten-dendi* vel *offerendi* significationem praebet, illud vero *amare* i. e. *avere* vel *gestire* denotat, tamen, ut alio loco demonstravi, eadem vocum familia non modo eas notiones, quae similitudinis societate junguntur, verum eas etiam comprehendere potest, quae ex altera parte respondent, et quas Graece ἀντιστρόφοντι vocares (vide Interpretes ad Aristot. Rhet. init.). Hinc in hac ipsa familia verborum έχω, *habeo* valent *possideo*, sed παρέχω, *prae-habeo* i. e. *prae-habeo* valent *dare in possessionem*; τανύω, cum imperativo τῆ, et *tendo* valent *dare* vel *porrigere*, *teneo* autem est *habeo* vel *possideo* (Varron. p. 380); similiter *sünde* i. e. *peccatum* affinis est *sühnen* i. e. *reconciliare* (Grimm, Theol. Stud. u. Kritiken 1839 p. 747). Jure igitur addubites, utrum illud ἄπαξ λεγόμενον **הַבְּחִבִּים** (Hos. VIII, 13) aptius, cum recentioribus, *dona* interpreteris, a verbo **יְחַב**, an cum LXX. reddas: Θυσιαστήρια τὰ γενητημένα. Utut feceris, interpretationem syllabae ב conficias necesse est, quae ad nomen **הַבָּאֵל**

explicandum sit accommodatissima. Si enim **הָבָב** ad sacrificium tanquam Deo datum et acceptum respicit, **הַבְּאֵל** erit *is, qui gratam Deo oblationem praestabat*, id quod ex hac narratione eluet. Si autem **הָבָב** ab **אֲחָבָב** procedit, **הַבְּאֵל** denotabit *Deo amatus et amicus*, quod de grati sacrificii auctore praedicari potest. Ad Abrahamum vero utraque interpretatio ex aequo accommodata est. Is utique p[ro]ae omnibus hominibus *sacrificium Deo gratum atque acceptum* praestitit (Gen. XXII); is etiam peculiari sensu *Dei amicus* appellatur, quippe qui gentis electae *Israel*, eorum qui **יִשְׂרָאֵל** perhibentur, pater esset; ait enim Jesaias (XLI, 8): »Et tu *Israel*, serve mi, *Jacob*, quem *elegi*, semen Abrahami *amicu[m] mei*« (**אֲחָבָבִי**). Alia, quae ad hanc rationem tuendam valent, proponemus, quum ad hoc fragmentum in singulis partibus enodandum descendimus. Interea; sumamus *Habel* ad Abrahamum, i. e. initia gentis Jasharanae, spectare. Jam vero quattuor has narratiunculas singillatim persequamur, quaeramusque in unaquaque, quaenam causa ad ecclesiae fines coarctandos, atque ad ceterorum hominum improbationem conferret.

IN FRAGMENTUM PRIMUM.

Scriba Masorethicus nomen Noachi dumtaxat propterea huic loco intulit, quod secundum genealogiam, quam secutus est, is fuit quasi alter humani generis auctor. Sed nullum hic Noacho domicilium esse, satis, uti spero, intelliget lector, quum de vera hujus nominis significatione in tertia parte disputavero. Nec tamen in tanta rerum obscuritate satis liquet, quod nomen trium familiarium genitori indere debeamus. Narratio ipsa nos docet genitorem illum fuisse vitis et vini inventorem, qui, aliquando inebriatus, undus in tabernaculo jacebat. Ex *Dionysio* itaque factus est *Priapus*; et narrant mythographi Graeci *φαλλοφόρον* hunc Deum ex dupli Veneris cum Dionysio et Adonide connubio

natum esse (schol. Apoll. Rhod. I, 932). Quinetiam fuerunt, qui Noachum tam cum Dionyso, quam cum Osiride comparaverint; ita Tzetzes (chil. VIII. hist. 211):

Ἐγγὺς ὁρῶν τῶν Ἡμοδῶν, Ἰνδίας δὲ τὰ ὄρη
στηλαὶ τινες ἔστηκασι, στηλαὶ τοῦ Αἰονίσου·
οὐ τοῦ Θηβαιοῦ λέγω δὲ καὶ τοῦ Ζεφόσκου τέλη,
τοῦ οἰνονοργίας δ' εὑρετοῦ, φημί, τοῦ Αἴγυπτίου,
τοῦ Νᾶς καὶ Ὀσίριδος.

Nihil equidem statuo, num hic vini inventor, quem cum Noacho commutavit scriba noster, nomen suum ab Aegyptio *No* (נחש) derivare potuerit. Neque enim constat, quid sibi velit illud *נחש נא*, antiqua Thebarum sive *Αἰός πόλεως* designatio (Ez. XXX, 14, 15, 16. Jes. XLVI, 25. Neh. III, 8). Nam utrum praepositio sit *נחש* an nomen, et, si nomen, utrum proprium an appellativum, ne inter Aegyptologos quidem constat. Sed non opus est ad peregrinam vocem, vel ad gentilem mythologiam, confugere. Evidem, ut in ipso Fragmento vides, longe simpliciorem eamque plane homoeopathicam conquisivi nostro loco medelam. Peritiores harum rerum judices jam pridem statuerunt intervallum illud inter primum et secundum hominum genitorem nullis historiae fundamentis nisi. Ostendit enim inter alios Henricus Ewald (Geschichte des Volkes Israel vol. I. pp. 308—327) *decem* illas vel *septem* Patriarcharum appellationes, quae Adamum Noacho quasi catena annexunt, non veras personas significare, sed symbolicas proprietatum designationes. Comprobavit autem Ernestus Bertheau (Jahresbericht der Deutsch. morgenl. Gesellsch. 1845—46. pp. 40 sqq.) chronologiam illam qualemcumque, quae haec nomina comitatur, non e vera ac vetusta traditione erutam esse, sed exactum $1600 = 40 \times 40$ annorum solarium numerum configere, qualis non casum temporis, sed industriam compilatoris redoleat. Eximamus igitur Noachi nomen, quod scriba ideo huic narrationi infersit, quia

Noachi genealogiae fidem habuit, et duos fuisse generis nostri genitores putavit, quorum a secundo tres illi Eponymi originem suam traxerunt. Sufficiamus autem, vel si mavis reducamus, nomen Adami, et ponamus hoc Fragmentum cum altero Partis primae arte cohaerere. Illico omnia quasi in sedes suas redibunt, omnia concinent, et modulate una harmonia decurrent. Nam hoc quoque Fragmentum Jehovistae opus esse declarat formula benedictionis (Gen. IX, 26). Et fere ultima prioris Fragmenti verba significaverant Adamum ex Edene exturbatum fuisse »ut terram coleret« (Gen. III, 23). Quam apte igitur sequeretur: »Et Adamus coepit esse agricola, et vitem consevit« (Gen. IX, 20). Deinde Adamus, qui jam ante carnali concupiscentiae manus dederat, in temulentiam quoque cadere potuisset, quod vitium vix fieri potest ut Noachus »vir deo acceptus, probus, omnium illius aetatis maxime pius, et Deum sincere colens« (Gen. VI, 8, 9) in se admiserit. Postremo, Deus Adamo praeceperat, ut nuditatem suam velaret (Gen. III, 21); quum igitur filius ejus non modo pietatem verum etiam Dei mandatum violasset, inexpibili se relligione oneravit. Sed ut arctam duorum Fragmentorum necessitudinem penitus perspectam habeamus, non quasi per transennam praetereuntes strictim, sed in aprica luce et attentis oculis contemplemur sonicum illum Chami Canaanique morbum. Quid igitur patraverunt isti, quod tertiam gentis humanae partem perpetuo piaculo contaminaret?

Adami ipsius lapsus, ut supra vidimus, non obscure respicit ad obsecram Baal-Peoris vel Priapi idolatriam cum fornicatione conjunctam. Constat autem Phallicos ritus cum Dionysi cultu conjunctos ab Aegypto originem suam traxisse (Herod. II, 49), deinde in Palaestinam et Phoeniciam migravisse, denique per minorem Asiam grassatos, ubi peculiarem quasi sedem in Mysia, praesertim Lampsaci, nacti sunt, per Thraciam in meridionales Graeciae regiones irrupisse. Sed tametsi haec Asia-

tiae prosapiae orgia postea in dramatica Graecorum poësi haud exiguum vim proferebant, apparet tamen ex mythologicis de Orpheo, Lycurgo et Pentheo traditionibus, quam inviti sobrii atque elegantes Graeci turbulentam hanc religionem acciperent; idemque rei peregrinae odium declarant temporibus posterioribus severa Romanorum de Bacchanalibus decreta. Haec autem ad aetatem longe post insequentem spectant. Quum hoc Fragmentum primo conflatum est, Bacchicus ille enthusiasmus et tumultuosae phallophoriae cultus sedes Japeticas nondum invaserant. Certissimum est foedam hanc superstitionis formam, quae genitoris genitalia nudanda et publica ovatione deducenda existimavit, quaeque libidinis incitamenta jactans ad stupra aperta et promiscuam scortationis consuetudinem munivit viam, in Aegypto, *Chami* terra, oriundam, metropolim, unde colonias duderet, in Palaestina, *Canaani* terra, constituisse.

Hoc fonte derivata clades in alios populos defluxit, invitatis et diu renitentibus Graecis aliisque *Japeti* prognatis, ab Israelitis autem, qui veram *Shemi* religionem tuebantur, constanter repudiata, nec accepta a ceteris ejusdem prosapiae gentibus, qui a patro cultu proxime aberant.

Haec interpretatio, ni fallor, omnem huic loco obscuritatem ademit, et quasi vetus obvolucrum Sacrae Scripturae verbis detraxit. Quinetiam tum hoc tum proxime antecedens Fragmentum dant invicem accipiuntque lucem. Nec dubito quin cuncti peritiores concessuri sint, *Chami*, Canaanique culpam in eo constitisse, quod ethnica haec familia abominationes Priapeas religiosis ritibus commendaverat, et cognatas *Japeti* *Shemique* stirpes in idem vitium tentaverat seducere. Quum tamen illam maledicti imprecationem non in *Chami* sed *Canaani* caput detestetur trium fratum genitor, mihi persuasi Canaanum πρωταγωνίστην fuisse in hoc drame, ideoque כְּהַבְּיָא כְּ אֲבִי כְּ, ponendum esse post אֲבִי כְּ, Canaani nomen repetendum

esse inter verbum יָגֵד et dativum qui sequitur, denique nomen
post אֶחָיו (v. 22) inserendum esse. Ductibus enim litterarum

mirum in modum congrunt וְהַבִּיא { אֶחָיו } { כְּנֻעַן } אֲבִי { אֶחָיו } { לְשֹׁן }

Itaque narratio decurret irrupto filo: »Et vidit Chamus pudenda patris sui, [et arcessivit Canaanum,] et [Canaanus] nuntium de haec re attulit duobus fratribus [patris sui] qui foris erant.« Praeterea, quum Chamus non esset filius minimus natu, interpretor בֶּןּוֹ הַקְטָן, nepos, potius quam filius. Non modo loci ipsius contextus, verum etiam rei indicatae ratio postulat, ut locum tali modo resingamus. Nam etsi Aegyptii, Chami progenies, phallicum signum primi excogitaverunt, generationis tamen symbolo mystica potius quam obscoena significatione utebantur. Canaanitae autem, quum haec ab Aegyptiis didicissent, omnia in pejus vertebant, et libidinosam Baal-Peoris superstitionem aliis gentibus renuntiabant. Merito igitur Canaanus nepos potius quam Chamus filius diris paternis devovetur. Merito Canaanitae potius quam Aegyptii ab Israelitis debellati servilia iis ministeria praestabant.

Restat ut meam sententiam proponam de nobili illa vaticinatione, quae Fragmento huic finem facit (Gen. IX, 26, 27):

ברוך יהוה אלְהִי שֵׁם
וַיַּהַי כְּנֻעַן עַבְרֵל לְמֹוּ:
וְפָתַח אֱלֹהִים לְוִיפָת
וַיִּשְׁכַּן בְּאֶחָלִי־שֵׁם
וַיַּהַי כְּנֻעַן עַבְרֵל לְמֹוּ:

Interpretibus fraudem fecit repetitio lineolae secundae, quae, ut mihi quidem videtur, nullum locum habet, nisi in fine precationis. Dathius, qui arbitratur לְמֹוּ hoc loco et in singulari et in plurali verti posse, acquiescit in ambiguitate vocabuli. Est autem לְמֹוּ proprie et vi termini poetica pluralis forma pro לְהָם,

et quanquam est ubi pro sing. **לוֹ** usurpatur (Ewald § 247 d), tamen hoc loco ad Shemum solum referri nequit si eodem loco ambos fratres designat. Extruso igitur, vel potius ad finem relegato, hoc versiculo, tristichum habemus benedictionis, quae ad imprecationem Chami denique revertitur. Et quoniam omnia ad Shemum extollendum tendant, is utique in primo et tertio versu sententiam concludit, dum secundus tantummodo versus Japeto consecratur. Nam nullus sum dubius quin **אֲלֹהִים** sit utriusque verbi tam **וַיְפָתֵחַ** quam **וַיְשִׁבַּן** subjectum. Quod ad prius illud verbum attinet, interpres plerique omnes radicem **פָּתַח** allegant, ut sit **וַיְפָתֵחַ** apoc. 2 temp. Hiph. hoc sensu: *dilatabit, ampla spatia concedet, amplissimam regionem incolendam dabit*, ut in Gen. XXVI, 22: **הַרְחִיב וְהַזֶּה לְנֵגֶב**, *dilatavit Jehova nobis*. Et alludi putant ad late patentes Japetidarum migraciones. Sed ipsa hujus loci paronomasia indicat verbum **וַיְפָתֵחַ** ad etymologiam nominis **וַיְפָתֵחַ** spectare, quod ad **וַיְפָתֵחַ** referri debet, ut **וַיְפָתֵחַ** sit *pulcritudo*. Et Jonathan verbum **וַיְפָתֵחַ** eodem referens hanc interpretationem proponit: *condecoret* (**וַיְשִׁבַּר**) *Jehova terminos Japeti*. Repugnat autem grammatica, quae inter radieis **וַיְפָתֵחַ** inflexiones nullum formae **וַיְפָתֵחַ** concedit locum. Nihil impedit autem, quominus cum Dathio ad Arabicam versionem confugiamus; et quamvis non necesse sit, ut ad Arabicum **فَتَّ** *liberalem esse* provocemus, similem tamen significationem ex Hebraea radice **פָּתַח** erui posse existimo, ut sensus loci sit: *pulcram fortunam Deus pulcro Japeto impertiet*. Quae quidem vaticinatio tam immensam stirpis Indo-Germanicae ditionem, quam splendidam fortunam Persarum, Graecorum, Romanorum, hodieque gentis Anglo-Saxonicae complectitur. Sequitur, eodem subjecto: *et habitabit* (sc. Deus) *in tabernaculis Shemi*. Quid perspicacius vel cogitatione effungi posset, ad veram duarum stirpium, quae orbem terrarum omni vita atque cultu expoliaverunt, scilicet Indo-Germanicae et Semiticæ, sortem significan-

dam¹⁾? Japetidae gentes devicerunt, et varias artes ad humanitatem et commodiorem vitae usum invenerunt; Semitae autem, tanquam populus electus, balbutientem relligiosorum hominum mentein quasi manuduceentes ad Christum paullatim adduxerunt. Quinetiam, quum magni imperatores apud illos eminuerunt, inter Semitas Deus suum tabernaculum posuit. Primum inter Israëlitas in visibili templo habitavit ejus *Shekinah*. Postea vero ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (Joann. I, 14. cf. Apocal. XXI, 3: ἵδον ἡ σωηὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ σωηνώσει μετ' αὐτῶν).

Num magis manifesto significare potuit vates noster beatam utriusque fratris sortem — temporalem Japeti felicitatem, spiritalem Shemi gloriam? Num apertius declarare divinam Illius epiphaniam, qui *Immanu-el* i. e. »nobiscum Deus« vero nomine nuncupatus est? At enim vero vetus admodum et constans erat traditio Shemum eundem fuisse ac Melchitsedequum, Salemae regem, qui ab Abrahamo victore decimas accepit. Hieronymus enim, »Hebraei« inquit (Quaest. ad Gen. XIV) »aiunt Melchisedech esse Sem filium Noe.« Et utraque paraphrasis Chaldaica nomini Melchitsedequi apponunt: **הִיא שֵׁם בֶּן נֹחַ**, »hic est Shemus, filius Noachi.« Evidem non negaverim Genes. cap. XIV historicam traditionem sapere, et fieri potest, ut aliquis fuerit Jebusaeorum regulus, qui Melchitsedequus vel *Αἰναιαρχος* appellatus est; fortasse illud nomen vel synonymum *Adonitsedequus* peculiare fuit istorum regum epitheton. Sed confirmat Apostolicus Epistolae ad Hebraeos auctor (VII, 1 sqq.), quod antea edixerat divinus ille Psaltes (CX, 4), Melchitsedequum, qui rex

¹⁾ Bunsen Aegypten, Vorrede p. XI: »Was wir Weltgeschichte nennen, mußte mir als die Geschichte zweier Geschlechter erscheinen, und zwar erschien mir das Indogermanische als das den großen Strom der Weltgeschichte fortleitende Element, das Aramäische, als das denselben durchkreuzende und die Episoden jenes göttlichen Dramas bildende.«

Justitiae (צִדְקָה) idemque rex *Pacis* (שְׁלֹמֶךְ) esset, fuisse Christi ipsius mystico quodam sensu antecessorem, et spectasse ad ea tempora, quibus *Justitia* et *Pax* se invicem amplexurae erant (Ps. LXXXV, 11). Hoc sensu Shemus, ut cui tam excellens benedictio obtigisset, non longe ab eodem symbolo abhorrebat, et sua persona complectebatur venturum illum *Justitiae Pacis*-que conciliatorem et sequestrum.

IN FRAGMENTUM SECUNDUM.

Venerandum Shemi nomen a primo ad secundum Fragmentum transitum praebebit. Nam si ex etymologia vocis appetet nomen *Habel* ad primam nascentis Semitismi Ecclesiam spectare, ad fidelem illum Abrahami coetum, qui primus sacrificia Jehovae grata et accepta obtulit, ad initia illius gentis, quam Deus sibi tanquam propriam vindicavit, constat non Adamum, a quo omnes nationes originem suam traxerunt, sed Shenum, qui vocatur »genitor omnium filiorum Heber« (Gen. X, 21), patrem fuisse Habeli. Nec difficile est explicare, cur hoc nomen inter filios Adami intercalatum sit. Plenior πρωτοπάτος genealogia in capite V. describitur, ubi Lamechus per Sethum ab Adamo derivatur. In priore autem capite idem Lamechus inter Qaini posteros recensetur, quia, ut videtur, verba cantilenae illius, insolentiae et ultionis plenissima, cum Qaini facinore cognationem aliquam habebant. Utut haec se res habuerit, certum est aut priorem aut alteram genealogiam falsam esse et supposititiam. Et quum decem nomina in posteriore catalogo, numeris annorum appositis, systema quoddam configant, prior autem septem nominum variis orthographiae maculis inquinetur, vix dubitare possumus quin haec series serius conficta sit, propter necessitatem aliquam Lamechi cum Qaino conjungendi. Satis jam demonstravit Henricus Ewald (Gesch. d. Volkes Israel I. p. 308 sqq.)

tam duas ante diluvium Noachanum genealogias quam tertiam, quae diluvio succedit, ad arbitrium scriptorum conflatas esse, qui etymologica ratione exprimere vellent ethnicas quasdam traditiones vel opiniones suas de primitiva hominum conditione. Sed in primo novem nominum stemmate quaedam sunt quae cum diluvio cunctos homines obruente minime convenientiunt, et qui Lamechum isti farragini immiscerunt miram is confusionem intulit. Nam terra נָוֶר, in quam confugit Qainus (Gen. IV, 16) proculdubio spectat at לִוְיָד (Gen. X, 22) vel *Lydiam*, quae Croesi tempore maximam minoris Asiae partem complectebatur. Et nomen Chanoki, quod Qainus urbi a se extuctae imposuit (Gen. IV, 17), plane prodit Annacum, qui plus quam trecentos annos vixerit, et Iconium, Lycaoniae urbem, considerit (Steph. Byz. s. v. Ἰζόνιον). Praeterea Lamecho tribuuntur duae uxores, quarum Ada Jabalem peperit, qui *pater* fuit pastorum sub tentoriis habitantium, et Jubalem, qui *pater* fuit citharizantium omnium et tibicinum; Zilla autem peperit Tubalem, fabrorum ferrariorum principem (Gen. IV, 19 sqq.). Sed haec artificum et pastorum series universo illo diluvio abrepta fuisset, si Lamechus ante Noachum vixisset. Ac Lamechum quidem aliam fuisse πολυωνύμου illius Esavi designationem, perspicue, ni fallor, demonstrabo quum ad quartum hujus Partis Fragmentum tractandum accessero. Interea autem quaeramus quo jure Kinnaei vel Qain inter Shemi filios numerentur. In Gen. XV, 19, 20 *Kinnaei* (קִנְנֵי) agmen ducunt populorum, quos Jehova pollicetur se Abrahamo in ditionem daturum, et proxime sequuntur, nomine inde derivato, *Kinnizzaei* (קִנְנִיזֵי). Jam vero constat Kinnaeos exiguam esse Amalequitarum stirpem (1 Sam. XV, 16. cf. Num. XXIV, 20, 21). Amalequitae autem, qui perpetuas cum Israelitis inimicitias exercebant, una cum Kinnizzaeis, inter Esavi filios numerantur (Gen. XXXVI, 11, 12). Patet igitur Kinnaeos, una cum Amalequis et Kinnizzaeis, qui in

meridionali Palaestinae partibus (Josh. XIV, 6 al.) et in confiniis Idumaeae degebant, Semiticæ familie adnumerandos esse.

Jam vero verba ipsa inspiciamus, quae Habeli sacrificium describunt (Gen. IV, 3 sqq.), nempe locum illum vexatissimum, »quem«, ut jure pronuntiat Schumannus, »crucem interpretum, antiquitus et conservatam et propagatam, haud inepte dicas«; in quo tamen interpretando satis habebo summam dissertationis ejus recitare, quam abhinc quadriennium in Sacrarum Litterarum Repertorio publici juris feci¹⁾.

Praecipua hujus loci difficultas in versu 7. reperitur, qui sic legitur in textu Masorethico:

הַלֹּא אָמַתִּיטֵב שָׁאת
וְאָמַרְאָתִי טִיטֵב לְפִתְחָת חֶטְאָת רַבָּץ
וְאַלְיָךְ תְּשׁוּקָתָו וְאַתָּה פְּמַשְׁלָבָךְ

Hanc lectionem vel antiquis temporibus non valde certam fuisse et lectu facilem, ostendunt LXX interpretes, qui versionem a Masorethico textu valde discrepantem protulerunt: οὐκ ἔαν ὁρθῶς προσενέγγυες, ὁρθῶς δὲ μὴ διέληξε, ἥμαρτες; ἡσύχασσον· πρὸς σὲ οὐκ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἀρξεις αὐτοῦ. Unde manifestum est eos legisse לְשָׁאת pro לְשָׁתָה, שָׁאת pro לְשָׁתָה, לְפִתְחָת pro לְנִתְחָת, imperativum רַבָּץ pro participio רַבָּץ, et fortasse confusisse תְּשׁוּקָתָו cum תְּסֻגָּתָו. Ita quod in hoc

¹⁾ Journal of Sacred Literature 1849. no. VII. pp. 124 sqq. Hanc dissertationem non dignatus est sub examen vocare doctissimus ille idemque parum sibi diffidens Hebraicarum litterarum expositor, Henricus Ewald (Jahrbücher d. Bibl. wissenschaft 1850—51. p. 205), qui quum meam commentationem satis superbe commendasset tanquam »einen Aufsatz, welcher für den Zustand der Wissenschaft im jetzigen England wirklich ein kühner Versuch zu nennen ist, in grosser Dunkelheit sich Licht zu machen«, eam interpretationem, quam proposui, idecirco, ut videtur, repudiat, quia ipse aliquando aliam qualemcunque editurus est. Evidem meam sententiam verissimam judicabo, donec Henricus Ewald veriorem excogitaverit. Sed ille, ut opinor, frustra sudabit.

loco lucis reliquum erat, novis ii tenebris obfuscarunt. Sed quidquid de duarum priorum clausularum interpretatione statueris, neminem oportuit latere ultimam lineolam, quae summum honorem et dominationem pollicetur, non posse ad Qainum spectare. Nam gemina conditione proposita haec verba ad alteram propositionem respicere debent, ubi sumitur Qainum non *bene* sed *male* facturum. Eadem verba, mutatis mutandis, in capite statim antecedente occurrunt (Gen. III, 16), ubi significatur mulierem viro suo subjectum iri. Ergo oportet hunc versiculum declarare, aliquem ei, qui ita compellatur, in ditionem cessurum. Praeterea, si tertia clausula secundam statim sequeretur, nihil esset, quo masculina illa pronominum additamenta referri possent. Nam חַטָּאת foeminini generis est. Quidni putemus notam, quam nonnulli Masoretharum ad v. 8 appingunt, nempe פְּסָקָא בְּאַמְצָע פְּסִיק, »lacuna in medio versus«, de hoc quoque commate valere? Et quum in c. III. Jehova tam mulierem quam virum alloquatur, quidni ponamus, id quod per se verisimillimum est, Deum ambos fratres compellavisse, ita ut ultima haec clausula pars sit eorum verborum quibus Habelum comprobavit?

Ex ipso loci contextu apparet Qainum fratrem suum propterea vi et armis aggressum esse, quia hoc Dei effatum audierat. Quid quaeris? istud effatum aliquid Habelo promittebat, quod Qaino ademptum erat. Illud ad praerogativa primogeniturae vel privilegia aetatis spectasse, significant duo loci, ubi fratres natu majores iram concipiunt et mortem minitantur (Gen. XXVII, 41. XXXVII, 18 sqq.). Atque illud est observatu dignum, verbum מִשְׁלֵך, quod hujus loci emphasis sustinet, summa vi usurpatum esse a Josephi fratribus, quum minoris natu promissam dominationem indignabundi rejiciunt (Gen. XXXVII, 8): אֶם - מִשְׁוֹל תִּמְשֵׁל בָּנָנו, »itane vero imperans nobis imperabis?«

Deinde notandum est vocabulum **שָׁאַת**, quod per se quamlibet *excellentiam*, sive *eminentiam* significat, quater esse adhibitum ad dignitatem vel majestatem regis exprimendam (Ps. LXII, 5. Job. XIII, 11. XXXI, 23. Hab. I, 7) et uno loco privilegia aetatis aperte designare. Jacobus enim Rubenum, filium suum natu maximum, ita alloquitur (Gen. XLIX, 3):

**וְתַּר שָׁאַת וְתַּר עַז
פְּחוֹת כְּפִים אֶל-תַּחֲרֵר**

»Principium eras dignitatis et principium honoris, sed ebullisti tanquam scatebrae servidae. Itaque ne sis princeps«, i. e. primogenitus eras, sed propter incestam tuam libidinem, te dignitate tua depono. Ut vides, Dathium aliosque secutus sum legentes **פְּחוֹת** pro **פְּחוֹתָה**. Haec vox protervam lasciviam significat, eadem translatione, qua Graeci *χλιδή*, *ὑβρίς*, *κόρος* etc. usurpabant (New Cratylus § 336), et conversam habes metaphoram in Latino *confuto*, quod proprie est aquam ebullientem reprimere ne exundet. Vocabulum autem **שָׁאַת** utroque Genesis loco ad aetatis privilegia vel dignitatem spectare, jampridem vidit Jacobus Robertson (Clavis Pentateuchi p. 252), qui hanc glossam adscribit: »**שָׁאַת** et contracte **שָׁאַת** pro **נְשָׁאַת** *efferre, tollere*; item *eminentia, dignitas magna*, nempe *principatus* primogeniturae proprius. Sic reddenda est haec vox **שָׁאַת** Gen. IV, 7. Ubi cum *honorem* tum potestatem superiorem exprimit, qualis antiquissimis temporibus fuit *primogeniturae* *praerogativa*.« Rubenum autem propter peccatum suum dignitatem illam amisisse, satis notum est: »primogenitus enim fuit, sed quod cubile patris sui contaminaverat, translatum est jus primogeniturae in posteros Josephi, neque ille (Ruben) ex hac primogeniturae praerogativa recensetur« (1 Chron. V, 1). Quidni igitur Jehova Qaino quoque dixerit: »nonne si bene feceris, restat tibi *dignitas* s. *primogenitura* tua?« Et cum hac sententia optime congruit, ut debet, altera sive negativa propositio —

dummodo verbum **רְבָץ** de Qaino praedieaveris, id quod fiet, si statues litteram **ת**, quae vocem **חַטָּאת** claudit, in prima sequentis vocabuli syllaba iterandam esse, ita ut scribas: **חַטָּאַת רְבָץ**. Hanc vel aliam qualemunque medelam rationes grammaticae efflagitant; nullo enim modo fieri potest, ut masculinum participium **רְבָץ** cum foeminino subjecto **הַטָּאת** construatur. Nam quod aiunt culpam, quae leonis instar procumbat, ad Satanam respicere qui ὡς λέων ὡρνόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ (1 Petr. V, 8), leonem autem masculinum esse, ergo culpam genus suum foemininum amisisse, illud sane esset omnem grammaticam funditus evertere, et pro syntaxi anarchiam quandam vocabulorum inducere. Paene ridiculum est observare, quo loco **רְבָץ** de leone praedicatur, in eo ipso tam *leaenam* quam *leonenem* apparere, ut nihil inde de masculino leonis genere concludas (Gen. XLIX, 9). Verum enimvero ille locus verbum **רְבָץ**, *procubuit*, antithetico **מִי יָקֹמֶנָּה**, *quis eum surgere faciet*, haud aliter opposuit, quam hic opponuntur **רְבָץ**, quod *procumbere* i. e. *tanquam pecus prono capite jacere* significat, et **תְּאֵשׁ**, quod *capitis elevationem*, i. e. *erecto capite incedere* denotat. Praeterea, quum **תְּאֵשׁ** dignitatem et majestatem regiam vel *judicialem* aperte declarat, **רְבָץ לְפִתְחָה** conditionem, ut quae maxime, servilem depingit. Ita Psaltes profitetur »se eligere potius *ad limen aedis Dei sedere* (**הַסְתֹּוֹפֶחֶת**), quam intra tentoria improborum habitare« (Ps. LXXIV, 11). Hanc rationem securi, duas conditions Qaino diserte propositas habemus: »si bene facis, illa est *exaltatio*; sin minus, ad peccati fore servili more *procumbis*.« Utrum horum mavis, accipe — nam religio suam secum dignitatem reportat, propria primogeniturae privilegia sibi vindicat; pietatem colito, et haec omnia tibi adjungentur. Sin minus, frustra erexitum patrimonium quereris; abjecta enim religione, cetera sponte sua abeunt; et culpae dominatio nexos atque addictos homines in servitutem abducit.

Itaque in duabus prioribus clausulis absolutam habemus allocutionem illam, quam Jehova Qaino adhibendam censuit. Sed quaerendum est unde supplere queamus benedictionem illam Habeli, quae hanc admonitionem sequi debebat, cuius tamen non nisi ultima verba in textu Masorethico retinentur. Atque hic, quasi legitima quaedam optio, Novum Testamentum Veteri auxiliatur. Tres enim loci sunt in canoniceis Novi Instrumenti libris, quae Habeli mentionem faciunt: (a) Matth. XXIII, 35: πάν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δίκαιον. (b) Epist. ad Hebr. XI, 4: πίστει πλείονα θνοίαν Ἀβελ παρὰ Καίν προσήνεγκε τῷ θεῷ, διὸ ἡς ἔμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ διὸ αὐτῆς ἀποθανὼν λαλεῖ. (c) Ibid. XII, 24: αἷματι θαντισμοῦ προεττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἀβελ. His locis plane appareret textum nostrum primo post Christum saeculo pleniorum fuisse, et declarasse Habelum sacrificium illud suum vera fide obtulisse, et propterea Deum testatum esse se Habelum *pro justo* habiturum. Praeterea sacrificium illud *ad Christi sacrificium spectasse*, quod quasi typo praesignificabat. Habeli igitur sacrificium cum Abrahami mactatione ad amissim congruit; et si nihil aliud pro argumento haberemus, vel hinc concluderemus Habelum et Abrahamum ad eandem in religiosa Judaeorum historia categoriam referendos esse. Quae quum ita sint, quid impedit quominus ab Abrahami historia verba ea excerpamus, quae ad hunc locum restituendum sufficient? Evidem mihi persuasi primitivam hujus pericopes formam tales voces praebuisse:

אָמַר כָּל הַכְּלִיל

בַּיְתֵה עֲשֵׂית אֶת-חַדְבָּר הָאָה וְהַאֲמֵנָה בַּיְתֵה

תְּנַהָּ אֲחַשְׁבָּה לֹךְ צְרוּךְ וְפָתַחְ גָּבָיר לְאַחֲרָךְ

Cui nostra clausula statim subjungatur, hoc sensu:

»Et Habelo dixit:

Quia fecisti hanc rem (Gen. XXII, 16) et *in me credidisti*,
 Ecce reputavi id tibi ad *justitiam* (Gen. XV, 7);
 Et magister eris fratris tui (Gen. XXVII, 29);
 Et sub te erit appetitus ejus et tu in eum dominaberis.«

Textu ita constituto, omnia uno tenore et harmonia concinunt; soloecismi evanescunt; cognatio Habeli et Abrahami confirmatur; novi Testamenti significaciones de justitia ac fide Habeli suam auctoritatem recuperant; et universa nostra sententia de libri Jasharani ratione clariorem lucem mutuatur.

Redeo autem ad nationalem hujus narrationis expositionem, qua refertur ad atrocitatem Kinnaeorum et cruentam priorum Abrahamidarum vexationem. Ac primum dixerit aliquis, Quid? nullasne in historia partes sustinuerit vir quidam cui nomen *Habel* fuerit? Nonne Jesus ipse ita locutus est, ut Habelum tanquam hominem quondam vivum designaret? — »ut veniat super vos«, inquit (Matth. XXIII, 35), »omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Habeli justi usque ad sanguinem Zachariae, filii Barachiae, quem occidistis inter templum et altare.« Difficultatem, quae ex mentione Zachariae oritur, non urgeo. Scilicet non fuit Jesu Christi officium, ut omnes Judaeorum traditiones ad normam critices examinaret. Primum atque ultimum commemorando omnia exempla priorum hominum ab impiis occisorum comprehendere voluit. Et non dubito multos fuisse in familia Abrahami, atque in ipsis electae gentis cunabulis pios et justos Habelos, quos feroes isti Amalequiae vel inter sacrificandum trucidaverunt.

At hic fortasse nonnulli objicent — Quid? confundisne Kinnaeos cum Amalequitis? Esto, ut vaga illa ac ferox Arabum familia cum Israelitis perpetuas inimicitias exerceerent; at in hoc odio excipiuntur nominatim Kinnaei, »quoniam se benignos praebuissent Israelitis, quum ex Aegypto essent egressi« (1 Sam. XV, 6). Si verum admittimus, sparsae illae de Kinnaeis notitiae

nonnihil obscuritatis pariunt. Quum tamen Kinnaei recenseantur in fronte omnium meridionalis Palaestinae populorum (Gen. XV, 19), Amalequitae autem (quorum terra per anticipationem geographicam nominatur Gen. XIV, 7) inter spurios Esavi nepotes ponuntur (Gen. XXXVI, 12), facile credas Kinnaeos constituisse principem pagum vel gentem inter nomades Arabiae Petraeae. Ex nostro Fragmento (IV, 12) concludamus licet Kinnaeos, sicut reliquias montanae et desertae regionis tribus, initio saltim errabundam vitam incertis sedibus egisse, latrocinio et caedi deditam. Postea vero, ut discimus ex Num. XXIV, 21, habitationem ipsorum quasi in nido ponebant. Quo factum est, ut principalis haec tribus se a ceteris Amalequitarum familiis segregaret. Ii errabant et latrocinabantur. Kinnaei vero in sede sua restabant. Et quum Israelitae ab Aegypto profugi per desertum Arabiae peragabant, Kinnaei quidem nullam contra eos movebant aciem, Amalequitae autem electum populum, ut qui suas sedes invaderet, semper et ubique infensis animis et infestis armis oppugnabant. Amalequitas victis et imbellibus nullam misericordiam praestitisse colligimus ex Agagi saevitie, quam eam describit Samuel (1 Sam. XV, 33). Neque enim rationi consenteaneum est credere antiquorum Amalequitarum mores recentiorum moribus fuisse mitiores. Ergo Israelitas in eo intervallo, quod inter Exodum et promissae telluris debellationem intercessit, perpetuis aggressionibus lacescebant. Hinc illae lacrymae! Hinc populare illud odium, quod, Hannibal's ritu, vetus cantilena quasi jure jurando sanciverat (Exod. XVII, 16):

»Manum ad Jehovahae thronum!

Bellum erit inter Jehovaham et Amalequitas

A generatione in generationem!«

i. e. unusquisque Israelitarum hoc jurejurando obstringitur (cf. Ewald, Gesch. des Volkes Israel I, p. 297). Montem Amalequi (Jud. V, 14) et Kinnaeos (ibid. 24) fuisse in septentrionali

Palaestina tempore Debora, ostendit quam late patarent istius gentis errationes, quae sparsa membra ibi reliquissent. Constat autem, etiamsi in transitu per desertum Amalequitae sine ullo Kinnaeorum auxilio Israelitis obstiterunt, nihilominus tamen ambas gentes in vaticinio Bileami venienti ruinae devotas esse, et nascentem Abrahamidarum gentem ab utraque injurias non obli-
viscendas accepisse.

Restat gravior difficultas, quae tamen ad vivum resecta historicam hujus Fragmenti interpretationem mirum in modum illustrat atque confirmat. Offensio autem, quae cunctos lectores primo obtutu in stuporem dat, haec est. Quum Deus edixerit »quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius« (Gen. IX, 6), qui fit, ut ab hac poena non modo exceperit primum homicidam, qui, sicut Ixion ille Graecorum (Pind. Pyth. II, 32):

εμφύλιον αἷμα πρωτιστος οὐκ ἄτερ τέχνας ἐπέμιξε Θνατοῖς (nam Habelum inter confabulandum occidit Gen. IV, 8), verum etiam capitis reum septupli poena contra violentam ab aliis illatam necem praemuniverit (Gen. IV, 15)? Imprimis moneo poenam perpetui exsilia et errationis in desertis regionibus (nam id significatur versu 12) satis acerbam esse, neque aliam excoxitaverunt Gracei, qui homicidas, donec purgati essent, errare et exsulare jubebant (vide C. O. Mueller ad Aesch. Eumen. p. 136 sqq.). Sed vera rei explicatio pendet e versu 13: »majus est scelus meum, quam quod condonari possit.« En! summam in noxae reo poenitentiam! en confessionem peccati, quae Davidi homicidae et adultero remissionem peccati procuravit (2 Sam. XII, 13)! Nam Davides »peccavi«, inquit, »in Jehovah«, tum Nathan: »remittit ergo«, inquit, »tibi Jehova peccatum tuum: non morieris.« Eodem modo Deus supplicium, quo in Qainum usurus erat, illi remittit et condonat. Quum enim Qainus declarasset se vereri, ne, quicunque in se incideret, interficeret,

Jehova »haudquaquam« inquit (nam cum LXX. aliisque, quos citat Dathius, legendum בְּנֵי אֶלְף); »quicunque te interficerit septupli poenam subibit.« Et si quaeramus, quali signo Jehova Qainum tutaverit, summa obscuritate impeditis suppetias adveniet Kinnaeorum historia. Nam quocunque antea patraverant Kinnaei, tamen, quum Israelitae ad promissam terram transibant, cavebant, ne quam iis vim inferrent. Itaque curavit Jehova, ut seorsim et discreti a ceteris Amalequitis, vel in Petraea Arabia vel in Palaestina, habitarent; et quum Saulus, jussu Jehovahe, omnes Amalequitas concidit, Kinnaei agniti sunt, et exempti. Quin etiam divina providentia accidit, ut mulier Kinnaca inter Israelitas habitans, perfidiosa illa quidem caede et quae Qaini spiritum saperet, communi Israelitarum commodo operam nava- verit. Vide igitur, obsecro, admirabilem loci nondum intellecti congruentiam. Poenitebat Kinnaeos se Israelitis cruentam vim intulisse. Ergo, etsi semper vagabantur, et denique in captivitatem abducti sunt, tamen nihilominus ab Israelis vindicta et ultione tuti erant, et divinitus immissum Amalequitarum excidium effugerunt. Ita omnia cohaerent, tenebrae omnes dissipantur; et haec quoque Jasharani libri particula suum honorem obtinet.

IN FRAGMENTUM TERTIUM.

Vidimus Habeli nomen non tam Abrahamum ipsum, quam piam Abrahami familiam designare. Ceterum, quum Abrahamus duplici nomine insigniatur, is quoque duplici munere fungebatur. Fuit enim non modo religiosus ille parvulae sed fortissimae societatis signifer, qui a latrocinantibus regulis praedam eripuit (Gen. XIV, 15, 16), et qui cum aliis Canaanitarum principibus paciscebatur (Gen. XIX, XXIII), verum etiam significat tribum stirpis Semitiae praerogativam, a qua tot gentes in Arabia, Idumaea, et Palaestina originem suam traxerunt. Atque Abra-

hamum, in nostro Fragmento, historico vel ethnographico sensu accipendum esse demonstrat tam rerum ipsarum, quae describuntur, ratio, quam nominum significaciones, quae D. Paulum eo adduxerunt, ut allegoricam hujus loci interpretationem tentaret. Ac primum de nominibus.

Historicus ille Nomadum dux, qui tanquam transenphratis advena **הָעֵבֶרִי** i. e. ὁ περάτης perhibetur (Gen. XIV, 13), breviore nomine **אַבְרָם** i. e. *pater* (**בָּבָ**) *altus* vel *excelsus* (**רָם**) appellatur, et uxorem habet, quae **שְׁרֵי** i. e. *mulier nobilis et generosa* q. v. *foemina princeps* ex Arabicō **سَرِي** nuncupatur. Quum tamen in ethnographicam transit personam, illius quidem nomen producitur in **אַבְרָהָם**, quod sacri textus interpretatione adjutus referas ad Arabicum **خَمْ** *numerosa multitudo*, ut nomen significet *magnae multitudinis pater*. Haec autem simili commutatione vocatur **שְׁרָה**, quod ad Arabicum **شَّسَ** *numerous prolem habuit* reducunt, et *mulierem foecundam et proliferam* interpretantur, unde fit ut *Sarah* cum Anglo-Saxonico nomine *Eleanor* congruat.

Jam vero hic Abrahamus, qui non rarum habuit cum Aegyptiis commercium, ab uxore legitima i. e. principe illa suae stirpis (Gen. XX, 12) foemina *Sarah*, ancillam Aegyptiam, tanquam uxorem usurariam, accipit. Haec autem nuncupatur **הָגָר**, quae vox si recentiores Hebraistas audimus, ad Arabicum **خَجَّر** (*fugit, discessit a suis, de regione in regionem migravit*) spectat, ut significet Hagarae a domo sua discessum et crebras Ismaëlitiae gentis migrationes. Si autem D. Paulum sequimur (Gal. IV, 25) hoc nomen potius ad Arabicum **حَجَر** *rupes, lapis*, referendum est, ut significet desertum illud Arabiae Petraeae, ubi prima fuit Hagarenorum sedes, ubique cum Idumaeis jure connubii cognati erant (Gen. XXVIII, 9). Nam quod Paulus ait: **ἥτις ἐστὶν Ἡγαρ — οὐ γὰρ Σινᾶ ὅρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἡγαρίᾳ**, id non ad aliquem in Arabia montem spectare debet, sed

ad vocis **רַגְלָה** significationem. Ut ut haec se res habeat, nomen ancillae, ut cum Apostolo loquar, ἐστὶν ἀλληγορούμενον, et spectat ad ethnographicam narrationis materiem.

Nomen filii, quem Hagar peperisse dicitur, simplicem habet in lingua Hebraica interpretationem. Nam **וִשְׁמַעְאֵל** significat quem *Deus exaudit*, scilicet, si Masorethicam narrationem sequimur (Gen. XVI, 11), Deus audivit querelas et preces quas pellex Aegyptia in summo dolore effudit. Quod si concedis, id quod supra ostendi, arctiorem Jehovicolarum familiarium appellatam fuisse *Hab-el* i. e. *quos Deus diligit*, qui *Deo gratas et acceptas oblationes praestant*, credes opinor alterum istius familiae ramum, qui circumcisionis ritu obstrictus est, atque haud ita longe a vero Dei cultu, praesertim in cunabulis gentis, discesserat, habere potuisse cognatam appellationem *Ishma-el*, i. e. *quos Deus audit*, cognata significatione traditam.

Quid autem valet nomen filii *τηλυγέτον*, qui ex principe ac legitima uxore *Sarah* natus est? Nomen **צָחָק** a verbo **צָחַק** derivatum esse, nulla est dubitandi causa. Quum tamen hoc verbum diversas significationes prae se ferat, uti mox videbimus, quadamtenus incertum videri potest, quanam ratione Isaacus hoc nomine donatus sit. Falsam interpretationem compilatori Gen. XVIII, 11 sqq. occurrisse, quivis viderit. Verissima eademque antiquissima rei explicatio continetur cantilena illa, quam nostrum Fragmentum exhibet (Gen. XXI, 6, 7). Scilicet, **צָחָק** non modo risum, sed etiam *laetitiam vel laetandi causam* significat, ut in Psalmo CXXVI, 2: **אָז וּמְלָא צָחָק פָנֶיךָ**, *tum implebitur laetitia os nostrum*. Similiter Homerus (Il. XXI, 389): *ἐγέλασσε δέ οἱ γίλον ἡτος γηθοσύνῃ*. Nihil enim majorem lactitiam parit et gratulationem, quam legitimi filii post longam exspectationem partus. Quod Homerus saepissime testatur (cf. Il. IX, 143. 481 alibi). Et sunt qui vocabulum *τηλυγειός* ad laetitiam illam et convivia (*θαλίαι*), quibus talis filii natalitia celebrantur, referendum cen-

seant (Döderlein Comment. de vocab. *τηλίγειος*. Erlang. 1825). His perpensis verisimillimum est Isaaci nomen respexisse ad effusam illam laetitiam, qua parentes filium in senecta genitum excipiunt
 $\muονον τηλιγετον πολλοσιν επι κτεατεσον$,
 quam autem Abrahamus splendido epularum apparatu (מִשְׁתָּחַת Gen. XXI, 8) celebrandam censuit.

Quum vero Abrahamus et Sarah illius צָחֹק omnes suos participes fieri vellent, mirari subest, Ismaelum ex patria domo expulsum esse, dumtaxat propterea quod Sarah eum מִצְחָק conspexisset (Gen. XXI, 9). Praecipuas de hac voce sententias summatim enumeravit G. A. Schumannus (ad l. Gen.): »Quia non additum est, quem Ismael ludibrio habuerit, varia subaudiuerunt interpretes. Alii conjiciebant Ismaelum jus primogeniti jactantem irrisisse Isaacum; alii, Ismaelum omnis generis injuriis affecisse Isaacum« (id ex Paulino ἐδίωκε Gal. IV, 29 deducit Rosenmüller); »alii Ismaelum vel Saram vel in convivio ablactationis parentes et convivas gratulantes cavillatum esse; alii, Ismaelum idolatriae studiosum fuisse et hereditatis causa Isaacum occidendum curasse.« Huc accedit plane singularis Gesenii opinio (Thesaur. s. v. צָחַק), qui מִצְחָק exultantem, saltantem reddit, et adjicit: »convivium enim pater instituerat, in quo filiolus saltando novam gratiam inibat a patre. Qua re novercae invidia et zelotypia ita resuscitata est, ut pueri matrisque expulsionem a marito flagitaret«, et rei illustrationem petit a Matth. XIV, 6. Hanc sententiam adscivit nuperimus Geneseos interpres Augustus Knobel, qui provocat ad Ex. XXXII, 6. Jud. XVI, 25. 2 Sam. VI, 5, et negat ullam irrisione significationem radici צָחַק subesse. At vero in forma Pihelica ista radix qualeunque ludendi abusum et excessum significat, ut lusuni amatorium (Gen. XXVI, 8. XXXIX, 14, 17) et vanitatem illius, qui per jocationem mendacia profert (Gen. XIX, 14). Quidni igitur hoc loco ejusdem formae participium denotet Ismaelum

solemnem illam coenam, et, quae cum illa conjuncta erant, spei et laetitiam patris sui ludibrio habuisse, et contemptum suum verbis et gestibus declarasse? Errant profecto qui sensum participii קָרְבָּן in Paulino verbo διώκω quaerendum arbitrantur. Nam in Novo Testamento διώκω est *vexo, laccesso, injuriam infero* (Gal. V, 11. 2 Cor. IV, 9 alibi). Et quum nulla hic vexatio innuatur, putandum est Paulum ad traditiones Judaicas respexisse, quas haud scio an in celeberrima illa Gamalieli schola didicerit; nam in Breshith Rabb. 53, 15 legimus: »R. Asaria dixit: dixit Ismael Isaaco: eamus et videamus portionem nostram in agro; et tulit Ismael arcum et sagittas, et jaculatus est Isaacum, et prae se tulit, ac si luderet.« Patet hos Judaeos confusisse Ismaeli historiam quadamtenus cum Qaini facinore (cf. Gen. IV, 8 secundum vers. Samar. et LXX). Utrum ad hanc traditionem Paulus respexerit annon, haud equidem dijudico. Video autem Apostolum in hoc loco tractando liberius ingenio suo indulsisse, et amplam quidlibet audendi licentiam allegoricis, qui postea florebant, Sacrae Scripturae interpretibus concessisse. Neque enim quidquam de monte Sinai aut de Mosaica administratione in Ismaeli historia reperias, si veteris scriptoris mentem et consilium scruteris: nec inde concludi potest Ismaelum fratri suo vim adhibuisse. Nullam a patre maledictionem accepit Ismaelus, nullam a Deo condemnationem. Immo potius Abrahamo displicet, quod filius ille ex Aegyptia natus in exsiliu relegatur; et Deus patriarcham solatur promittendo Ismaelum quoque maxima gentis auctorem fore. Ad universam loci explanationem satis erit, si ponemus Ismaelum sprevisse altiorem Isaaci spem, noluisse etiam a primogeniturae privilegiis se abdicare. Atque ita, invito Abrahamo, sed efflagitante Isaaci matre, duas familiae partes separatas fuisse; spuriam et semi-Aegyptiam stirpem in desertam et montanam Arabiae regionem abiisse, Isaacum autem in confiniis Palaestinae illius remansisse,

quam aliquando posteri ejus debellatur erant. Sed constituit majori natu suus honos. Et multis post saeculis Mahumeda, Ismaeliticus pseudopropheta, veterem Abramidarum religionem mirum in modum ludibrio vertit. Periit Qaini progenies. Ne Herodes quidem Idumaeorum tyrannidem conservare potuit. Sed Islamismi dominatio, ab Hagarenis profecta, per multos annos vel Europae Christianismo minitabatur, nec dum penitus abolevit. Quae quum fuerit Dei providentia, libentius ab hoc loco colligas, Ismaelum nec initio tanto odio in fratrem suum saevisse, nec postea in tantas superstitionis abominationes lapsum esse. Sed ut Shebae regina ad Solomonem conveniendum in Palæstinam iter fecit, eodem fere tempore quo haec Jasharani libri Fragmenta in unum corpus redigebantur, crediderim aliquod religiosae cognitionis et ceterarum bonarum artium commercium inter cognatas nationes diu viguisse.

IN FRAGMENTUM QUARTUM.

Isaaci et Abrahami historiam quadamtenus commixtam esse neverunt omnes qui Genesin paullo attentius lectitant (cf. Gen. XX c. Gen. XXVI); ut jure addubites, num duorum hominum res gestas, an potius tribus illius, cui praecerant Abrahamus filiusque suus, traditiones ante oculos habeas. Ac profecto nihil refert, quo nomine Jehovicolarum Patriarcha cum Philistaeorum rege pacisceretur. Sed in describendo quicmadmodum pia tribus infidos fratres de tempore in tempus abjiceret, et nascentem ecclesiani arctioribus usque limitibus compesceret, vividam quandam et dramaticam exspectamus personarum delineationem, quam in hoc Fragmento libenter agnoscimus.

Imprimis operae pretium est animadvertere, quantae sint mulierum in hac prosopopoeia partes, quantopere valeant ad patriarcharum fidem fovendam uxorum semitica cognatio, et rel-

ligiosa inde derivata pietas. Nam Ismael quidem, ex Aegyptia pellice prognatus, Aegyptiam, matris consilio, conditionem sibi conciliat. Et Esavus, qui ducendo in matrimonium Chittaeas mulieres magna parentes suos aegritudine affeccerat (Gen. XXVI, 35. XXVII, 46), easdem, ut videbimus, aptas existimat, quibus sanguinolentas vindictae meditationes impertiat. At Isaacus, Terachiae Sarae natus, ejusdem prosapiae uxorem, Rebeccam, petit. Et eadem Rebecca in causa est, cur Jacobus, quem, divino oraculo obediens, principati relligioso destinaverat, e filiabus Labani avunculi sui duas uxores sumeret.

Qui ethicos hujus dramaturgiae mores insectantur, et Rebeccae Jacobique vafram astutiam ad Christianae honestatis trutinam castigare volunt, ii profecto non satis intelligunt relligiosam ac nationalem totius loci sententiam. Omnia pendent ex oraculo, quo Jehova Rebeccae pronuntiaverat se non tantum geminos pueros, sed duas gentes in utero gestare, quorum minorem Deus praedestinasset, cui ecclesiam suam promovendam committeret, scilicet, cui Shemi benedictionem ratam faceret (Gen. XXV, 23). Ex quattuor personis, quarum partes sunt in hoc drame, neminem oportuit ignorare quid id sibi vellet oraculum. Sed quum Esavus contemptui duceret et vilipenderet praerogativa aetatis, Isaacus autem ad irritum redigere conaretur disertum illud supremi Numinis propositum, quia carne ferina Esavi delectabatur; Rebecca quidem, sicut Beata Maria, conservabat omnia verba haec in corde suo (Luc. II, 51), et Jacobus primum, occasionem nactus, Esavi praerogativas a Deo sibi destinatas mancipio accipit, deinde, matris astu adjutus, benedictionem patris, quae jura primogeniturae sequi debebat, Esavo praeripit. Constat igitur Rebeccam et Jacobum in supplantando Esavo nihil egisse nisi πίστει καὶ περὶ μελλόντων (Ep. ad Hebr. XI, 20), Isaacum autem, propter carnalem appetitus indulgentiam, ferocem venatorem miti pastori praetulisse,

et Dei decreta antiquanda censuisse; Esavum vero, propter defectum eibi illius ferimi, quo patrem sibi devinxerat, jura et honores posterorum suorum temere abjecisse, atque, ut dona praesentis horae carperet, fidem illam, quae est rerum sperandarum substantia, rerum nondum apparentium comprobatio (Ep. ad Hebr. XI, 1), prorsus sprevisse et contempsisse: fuit enim πόρνος καὶ βέβηλος i. e. idololatriae scortationi deditus et verae religionis impatiens, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς, i. e. ut haec vita frueretur, ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια ἔαντον, i. e. conditionem probitatis restituendae abjecit (Ep. ad Hebr. XII, 16).

Diversa vitae ratio, quam gemellorum fratrum uterque amplectitur, non sine momento est in religiosa hujus Fragmenti enarratione. Voluit proculdubio significare is, qui Jasharanam anthologiam compilavit, neque agricolas, ut Qainum, neque errabundos et venaticos homines, ut Ismaelum et Esavum, tantopere accommodatos esse atque idoneos, ad pietatem et probitatem (**רַשִׁים**) tutandam, quam mites illos et pastoritos nomades, qui, sicut Habelus et Jacobus, inter greges suos revelatam Dei voluntatem meditabantur. Rem ita se habuisse certissimum est. Neque enim inter exultam Aegypti magnificentiam et doctrinam, ubi omnes incolae a pastoribus abhorrebat (Gen. XLVI, fin.), neque postquam opulentas Palaestinae civitates vi et armis occupaverant, sed in deserto Arabiae cum armentis suis palantes Hebraeos Moses illas divinitus latas leges edocendos curavit. Pastores igitur simplici victu utentes rudimenta vitae atque alimenta animae famelicis totius orbis gentibus suppeditabant, et, in religiosa illa haereditate cernenda, doctissimos quosque et potentissimos et hujus vitae oblectamentis refertissimos populos supplantarunt.

At enim vero, ne quis illud divinae προσωποληψία ducat, quod Deus optimus maximus dicens inducitur: »Jacobum dilexi, Esavum autem odio habui« (Malach. I, 3. ad Rom. IX, 13),

meminerit is, velim, nullam esse apud Deum προσωποληψίαν (Rom. II, 11), et oraculum Rebeccae datum, id quod verba ipsa declarant, non ad personam Jacobi pertinere, sed ad nascentem illam ecclesiam, quae veram religionem tueretur et promulgaret, cuius autem descriptio in nomine *Isra-el*, postea Jacobo indito, videatur latere. In Jacobo enim Deus elegerat et praedestinaverat omnes eos, quibus ratio ac via consequendae probitatis innotesceret, ita ut per eorum ministerium porta aperiretur ad oclusum Edenis hortum, ut homo iterum fieret, quod initio factus erat, *probus* (נָטָף), et ad divinam imaginem conformis in bonis operibus sancte ambularet. Similiter Apostolus proclamat (Eph. I, 4 sqq.) Deum elegisse nos omnes Christianos in Christo ante jacta mundi fundamenta, quia vellet omnia in filio suo instaurare; nos autem vocatos esse et praedestinatos secundum ejus propositum, qui omnia operetur pro sua voluntatis consilio (ἔξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, — κατὰ εὐδοκίαν ἣν προέθετο ἀνανεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν Χριστῷ — ἐν φῷ ἐκλήθηεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεγοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θελήματος αὐτοῦ). Quum igitur alio loco affirmet idem Apostolus (Rom. VIII, 30) Deum vocasse eos, quos praedestinasset (*οὓς δὲ προώρισεν τούτους καὶ ἐκάλεσεν*), illud Philippus Melanchthon optime refert ad praedestinatam Christi Ecclesiam (Op. vol. IV, p. 154); ait enim: »attexit splendidissimam amplificationem de conservatione Ecclesiae in hac tanta deformitate, et in his confusionibus et ruinis regnum; quasi dicat, quanquam omnia minantur interitum, tamen scitote Ecclesiam curae esse Deo, et non interitum esse; orditur igitur ab electione, ut nos commonefaciat de perpetuo consilio Dei et de conservatione ecclesiae, quasi dicat, scitote esse Ecclesiam electam propter Filium. Semper aliqua haereditas erit Filii Dei in genere humano. Et haec electa Ecclesia praedicatione colligitur, et fit justa et ornabitur aeterna gloria.

Mox igitur monet, ubi electi quaerendi sint, scilicet in coetu vocatorum. Ideo, inquit, *quos elegit, hos et vocavit.* « Electio igitur et praedestinatio Dei non ad singulos homines pertinent, sed ad perpetuam illam Ecclesiam, quae viam salutis monstrat atque aperit. Nam ut Gulielmus Occam docet: »quicunque est praedestinatus est contingenter praedestinatus, et per consequens potest damnari» (Lib. I. dist. 40. quaest. 1). Quod si universam Ecclesiam spectamus, hanc, Melanchthonem sequentes, de effectu electionis teneamus consolationem — »Deum volentem non perire totum genus humanum, semper propter Filium per misericordiam vocare, trahere, et colligere Ecclesiam, et recipere assentientes, atque ita velle semper aliquam esse Ecclesiam quam adjuvat et salvat» (Loci Theolog. de Praedestinatione). Articuli illi XXXIX, qui fidem Anglicanam exhibent, aperte docent tam in veteri quam in novo Testamento, per Christum, qui unicus est Mediator Dei et hominum, »aeternam vitam *humano generi* esse propositam» (Art. VII); et, Melanchthonem paene ad verbum sequentes, voluntatem Dei proclamant, quam in verbo Dei habemus diserte revelatam, scilicet, Deum velle omnes homines salvos fieri. Quum igitur promissionem sempiternae vitae tanquam generaliter propositam amplectamur, haud immerito concludebat venerabilis ille Ecclesiae Hibernicae antistes, Ricardus Laurence, doctores nostros toto corde repudiasse exsecrandum illum Joannis Calvini Stoicismum, quem alii quidam nobis injungendum censem (Bampton Lectures for 1804).

Gemelli fratres, quorum historia et fortuna in hoc Fragmento describuntur, non modo duas nationes denotant, verum etiam, ut vidimus, duas easque inter se contrarias credendi et agendi rationes. Licet igitur exspectare, ut nomina ipsorum non modo ethnographicam utriusque ἐπωνυμίαν, sed mores, quos prae se ferunt, quadamtenus saltim exprimant. At in textu, quem habemus, Masorethico, nonnisi gentiles habemus majoris fratribus

designationes. Vocatur enim *Esavus* (עֵשָׂו) i. e. *pilosus, hirsutus*, nomine ipso, ut videtur, denotante montanum illum tractum *Seir* (שֵׁעִיר) i. e. *pilosum* in confiniis Idumaeae, qui nomen suum a *sylvestri, horrida, et arboribus obsita* regione, a mari mortuo ad sinum Aelaniticum porreeta, derivavit. Vocatur etiam *Edomus* (אֶדוֹם), i. e. *rufus*, a colore istius terrae *rubro, fusco, et subnigro*, quo a flaventibus conterminae Arabiae arenis distinguuntur. Has appellationes seriba Masorethicus vel ad corporis indolem refert vel aliam interpretationem injicit. Ita אַרְם et עֵשָׂו et אֶדוֹם primum eo referuntur, quod filius natu major *rufus* erat totusque uti pallium *hirsutus* (Gen. XXV, 25). Deinde vero alia alterius cognominis significatio excogitatur, et אֶדוֹם deducitur a *rubedine* lenti, quarum cortices sunt rubri, quia pro tali cibo Esavus aetatis praerogativas vendidisset (Gen. XXV, 30). Has explicationes, seriores illas quidem nec satis inter se consentes, nullius pretii esse, quivis viderit. Contra certissimum est עֵשָׂו et שֵׁעִיר synonymous esse sylvestris Idumaeae descriptio-nes, אֶדוֹם autem ad solum ipsum referendum. Sed, ni fallor, demonstrari potest πολνώνυμον illum Idumaeorum patriarcham aliam quoque appellationem habuisse, quae ad mores ipsius et vitae rationem spectaret. Esavo enim declarat Isaacus עַל-חֲרֵבְךָ תְּחִיה, super gladium tuum vives, ubi ad praepositionem עַל conferunt Deuter. VIII, 3: »non super panem (אֶת-הַלְּחֵם) tan-tum vivet homo.« Ad rem quod attinet, bene observat Rosenmüllerus: »non hoc tantum indicari videtur cum sibi victum paraturum gladio, armis, bello, aut vexatione, aut praeda ab hostibus parta, sed quum ei assidua bella sint cum aliis populis futura, ipsum suam vitam ab illis gladio suo asserturum. Sic etiam Josephus (B. J. IV, c. 15) Idumaeae gentis indolem describit: Θορυβῶδες καὶ ἄτακτον ἔθνος, ἀει τε μετέωρον πρός τὰ κινήματα καὶ μεταβολαῖς χαιρον, πρός δὲ διάγην δὲ κολάκειαν τῶν δεσμένων τὰ ὅπλα κίνονν, καὶ καθάπερ εἰς ἑορτὴν εἰς

τὰς παρατάξεις ἐπαγόμενον.« Quae quum ita sint, per mihi mirum videretur, si conditor gentis Idumaeae nullam appellationem haberet, quae nationem praedae et militiae deditam exprimeret, nullam praeter designationes illas sylvestris et rubrae regionis. Fieri potest ut sanguinis quandam significationem ex Edomi nomine expisceris, veluti quum Jesaias hoc nomen ad effusum cruorem refert (LXIII, 1—3), aut quum Hieronymus (*de nominibus et locis sanctis*) loquitur de *Adommim*, quondam villula in sorte tribus Iudee: »qui locus«, inquit, »usque hodie vocatur *Maledommim*: et Graece dicitur ἀράβασις πνεοῶν: Latinè autem appellari potest *ascensus rufforum* sive *rubentium*, propter sanguinem qui illic crebro a latronibus funditur. Hujus cruenti et sanguinarii loci Dominus quoque in Parabola descendens Jerichum de Hierosolyma recordatur.« Quod si tota illa Idumaeae regio tam atrocem designationem propter crebra homicidia portaret, vix credibile est illam per se satis simplicem etymologiam omnes scriptores sacros latuisse. Jam vero breviter exponam, quae me argumenta impulerint, ut credam *Lamechi* nomen, quod utramque Patriarcharum antediluvianorum genealogiam invasit, ibique alienum fundum usucapione obtinuit, Idumaeorum proavo restituendum esse, atque optime congruere cantilenam illam, quam de feroi parvarum injuriarum ultione, cum universa Esavi Idumaeorumque historia.

De Lamecho illo haec dumtaxat prodita sunt. Filius fuit *Methushelachi*, et duas duxit uxores *Adam* et *Tsillam*. De tertia *Esavi* uxore, Ismaeli filia, non constat utrum ea *Machalatha*, (Gen. XXVIII, 9) an *Basmatha* (Gen. XXXVI, 3) appellaretur. Sed Elonis filia, quam primam duxit, *Ada* (עֲדָה) vocabatur (Gen. XXXVI, 2), et occupabat etiam secundam illam Ismaelitidis designationem בְּשִׁמְתָּה, quae aromatum odorem refert. Quum nulla sit *Judithae* (יְהוּדִיתָה) nec patris istius Beeri Chittaei (Gen. XXVI, 34) mentio in altera uxorum enumeratione,

ubi secunda uxor inducitur *Oholibama* (אֹהֶל־בִּמָּה), filia Anae Chivvaei (Gen. XXXVI, 2), crediderim unum dumtaxat ex Esavi saceris Chittaeum fuisse, illiusque filiam, utrum is *Elon* an *Beer* nuncupabatur, nomen nobilitatis עֲרָה *superba*, vel יְהוּרִית *laudabilis* gessisse; בְּשֵׁמֶת autem Ismaelitidem fuisse; et Chivvaeam *Oholibamam* i. e. *tentorium excelsi*, si aliud cognomen habuit, appellata fuisse *Tsillam* i. e. *umbram*. Nam ex mente gentium orientalium in unam notionem confluunt *umbra* et *tentorium* sive *domus*, quae tutelam ab aestu ministrat. Ita מַצְלָה est *locus umbrosus* sicut *tabernaculum ex frondibus factum*; et hospites, qui praesidio domus alienae utuntur, dicuntur esse *sub umbra* (בְּצֶל) tecti (Gen. XIX, 8). Si igitur duae priores Esavi sponsae *Ada* sive *Jehudith*, et *Tsilla* sive *Oholibama* appellatae sunt, Lamechus ille, qui in duabus genealogiis nullam sedem habere potest, fit saltim Esavo ὄμοσπόρος, vel earundem uxorum maritus. Sed Esavus gladio suo vivebat, et Lamechus fuit Methuselachi filius, vel patrem habuit מַתּוֹשֵׁלָח i. e. *virum hastae* i. q. *Martem Quirinum*. Scilicet, illud erat, secundum Hebraeorum dictionem, satis aptum cognomen viri militiae dediti et hasta sua victum quaeritantis; nam בָּנָי saepe nihil aliud est, quam vocabulum notans alumnun et professorem alicujus virtutis, vitii, artis, et quae sunt similia. Ita בָּנִי i. e. *filius roboris* est *bellator*. Et *filius viri-hastati* denotare potest Esavum semper bellantem ac praedantem. Praeterea, quoniam קָנִי hastam denotat, Lamechus non modo filius hastati appellari potuit, sed etiam קָנִי אִיש homo hastae vel בָּנָי קָנִי *filius hastae*, unde ille locus inter posteros *Qaini*. Nomen לְמַקֵּד ex Hebreo sermone explicari non potest. Ewaldus ait (Gesch. des Volkes Israel I, 315): »die Wurzel לְמַקֵּד, in den gewöhnlichen Sprachen ungebräuchlich, muss mit לְמַד, לְמַדֵּה, תְּמַד zusammenhangen, welche alle ein Ergreifen und Rauben ausdrücken.« Haec etymologia cum Esavo optime congrueret, et satisfaceret plerisque

rei ipsius conditionibus. Sed tota causa perspeeta, aliam viam, difficiliorem illam quidem ac longiorem, inire decrevi. Nam si collectio haec Jasharana Solomone regnante conflata est, opus est quaerere, qui homines tunc temporis **עֲלֵי-חֶרְבָּם** *super gladium ipsorum* viverent? quinam *viri-hastati* progenies appellari possent? Et ad armaturaे genus quod attinget, Israelitarum reges et bellatores non gladio aut hasta, sed curribus vecti et sagittis armati bellum profligabant. Si quosdam exceperis, ut Saulum, illi profecto graviorem armaturam a Philistaeis mutuabantur, qui, ut satis constat, propter crebras Cretensium et Cypriorum immigrations Graecam πανοπλίαν gestare didicerant. Ita Goliathus et Saulus elypeum habent et armigerum; ita aliis procerae staturaе Philistinus, cum ingenti hasta et novo gladio cinctus in proelio Nobensi inducitur (2 Sam. XXI, 16). Ceteroqui Israelitae adversus Philistaeos pugnantes ἐπάγονται δονρικλύτοις ἄνδραις τοξόδαινον "Ἄρην (Aesch. Pers. 85). Quum autem gravis armaturaе milites conspicuam praestantiam sibi vindicarent, Davides, qui ipse super gladium suum, eumque Philistaeum Goliathi gladium (1 Sam. XXI, 9), vixerat, qui autem plurimum habuerat cum Philistaeis commercium, posteaquam rex factus est, peregrinos quosdam satellites mercede conduxit, qui quum ḥכְרַתִי וְחַפְלַתִי i. e. *Cretenses et Philistaei* appellantur (Ewald Gesch. des Volkes Israel I, p. 292), constat Davidem mercede conciliasse fortes illos et bellieosos maris mediterranei incolas, qui similia stipendia apud Psammitichum in Aegypto merebant (Herod. II, 152). Hos autem δορυφόρους gladio quoque cinctos fuisse, quem Graeco nomine μαχαίρα designabant, vel ex eo deducimus, quod unus inter fortissimos Davidis milites appellatur: חֶפֶר הַמְכֻרָתִי i. e. *Kaerēos ὁ μαχαιροφόρος*, *Cepherus gladiator* (1 Paralip. XI, 36). Nam מְכֻרָתִה idem esse ac μάχαιρας satis ostendit Gen. XLIX, 5: בְּלִי חֶמֶס מְכֻרָתִים, *gladii* i. e. μαχαίραι eorum sunt arma (cf. Gen. XXVII, 3. Deut. I, 41.

Jud. XVIII, 11. Ps. VII, 14) *violentiae*, ubi R. Elieser in Pirke Aboth c. 38: **יעקב קל את חרבם כלשון יוונית**: »Jacobus gladio eorum lingua Ionum imprecatur«. Si igitur Graecum gladium Graeco vocabulo designatum eo tempore gerebant mercenarii Davidis milites, Graeca virorum nomina penitus ignota non erant. Sed inter bellatoris epitheta nihil magis conveniret viro super gladium viventi quam antiquum illud et paene obsoletum vocabulum *λάμαχος*, quod Hesychius reddit *ἄμαχος*, *ἀναταγώνιστος*, quo utrum cognomine an a parentibus dato uteretur veteranus ille Atheniensium dux, ambigi potest. Ipsa vocabuli forma, cum praefixo *λα*, ostendit hanc vocem ad Pelasgicas linguae Graecae reliquias referendam esse, et in ore Carunn, Cretensium, aliorumque insulanorum usque ab antiquissimis temporibus volitare potuisse. Lamecho autem aliquam saltem cum Cretensibus affinitatem tribuendam esse patet ex eo, quod pater fabri ferrarii **תִּיבְלָן קִין** appellatur (Gen. IV, 22). Demonstravit enim Eduardus Röth (Gesch. unserer abendländischen Philosophie. Mannheim 1846 not. 28), fabros istos *Telchines* et *Dactylos*, quorum tantae sunt partes in Creta, Rhodo, aliisque maris mediterranei insulis, ad nomen **תִּיבְלָן קִין** non obscure significare. Nam *Tel-chin* compositum est ex **תִּול**, *mons*, vel **תִּיבְלָן**, *terra*, et **קִין** = Arab. *cudere ferum*; et *Dac-tylus* est Graece conversa forma semitici compositi ex eodem **תִּול** et verbo **דַּכָּא**, Piel *confringere*. Ex hac inductione verisimillimum est, ut mihi quidem videtur, Lamechi nomen Pelasgiae prosapiae esse, et spectasse ad bellicosam illam violentiam, quam Cantilena sua profitetur, quae optime conveniret cum Esavo, ut qui victum gladio peteret et fratri suo mortem minitaretur, quam tamen Jacobus, qui **יִשְׁרָאֵל** fuit, et mitiorum, ut par erat, indolem prae se tulit, fere Graeco sermone utens, gravissima maledictione condemnat (Gen. XLIX, 5). Illud autem maximi momenti est, ut in hac narratione summa dis-

crepantia inter Esavum et Jacobum emineat. Quam quo tandem paeto melius efficies, quam si hanc ultionis et vindictae professionem verorum Israelitarum relligioni oppones, quae aperte vexit ne quis vicinum suum odio haberet? Quid de hac re senserit Dominus noster aperte declaratum est eo loco, qui ad Lamechi cantilenam haud obscure respicit (Matth. XVIII, 22)¹⁾.

Ceterum ad reliqua transeo. Tria sunt nomina quae cum Jacobi historia arte conjuncta sunt, *Beth-el*, *Isra-el*, *Penu-el* vel *Peni-el*, quorum priora duo non semel explanantur. Quum tamen in simplici poematum ratione, qualis fuit Jasharana collectio, vix fieri possit, ut plures incurvant ejusdem nominis significaciones, quaerendum est, utra sit antiquior atque idecirco verior utriusque vocabuli relatio. Jam vero designationem *Beth-el*, i. e. »Domus Dei« optime quadrare in somnium illud Jacobi, ubi vedit »scalam terrae innixam, et coelum pertingentem, per quam Dei ministri ascendentes et descendentes conspiciebantur, ex summa autem scala Jehova ipse dormientem Patriarcham allaquebatur« (Gen. XXVIII, 12, 13), omnes concedant necesse est. Nam ut taceam de vere relligiosa et fere sublimi illa Jacobi exclamatione: »quam terribilis est hic locus! haec est aedes Dei, haec est porta coeli« (ibid. 17), meminisse oportet tabernaculum foederis in urbe *Bethel* sedem habuisse (Jnd. XX, 18. XXI, 2. 1 Sam. X, 3); scilicet, hoc loco, ex mente priorum Israelitarum, benedictio illa Shemi ad finem evecta est; ibi enim *Deus in tabernaculis Shemi habitabat*. Atque hanc visionem ad venturum illud tempus prospexit, ubi altiore sensu Deus inter Israelitas ἐσκήνωσεν, auctor est Jesus ipse, qui de Christianismo inter homines ope Divini Spiritus constituto loquens sic fatus est: ἀμὴν, ἀμὴν, λέγω ἵματιν ὅψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα

¹⁾ Neminem latebit geminas illas cantiunculas, quas quarto huic Fragmento inserui (Gen. IV, 23, 24. XXV, 23), proprio quodam artificio eundem auctorem prodere.

καὶ τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ ἀραβαῖνοντας καὶ καταραῖνοντας ἐπὶ τὸν νιὸν τοῦ ἀνθρώπου (Joann. I, 52)¹⁾). Itaque diversae illae ac discrepantes traditiones de impositione nominis *Bethel*, quae bis in eodem capite (Gen. XXXV, 7, 15) inveniuntur, se-riorem nec satis doctum interpretem sapiunt. Immo vero, ut in ipsa Fragmenti hujus constitutione vides, posteriorem illam clausulam ad impositionem nominis *Peniel* confidenter trahen-dam censeo, et ejecto versiculo 15 capituli XXXV, illuc transfero vers. 30 cap. XXXII. Atque hanc loci redintegrationem veri-simillimam esse, cuivis facile patebit. Nam ex Palaestina *discedens* Deum in somnio tantum atque in summa scala i. e. in coelo viderat Jacobus; ex Mesopotamia autem *reverso* (XXXV, 9) Deus Jacobo *apparuit* (ירא) et postea *ascendit* (יעל) ab eo, ita ut symbolum vel angelus divinae praesentiae in terra esset (v. 13). Prioris igitur Θεογανίας locum »Dei aedem« appella-bat; alterum hunc debebat »Dei conspectum« nuncupare, nam פָנִי est *persona* vel *praesentia* alicujus (2 Sam. XVII, 11). Et ne obliviscaris locutionem illam לְפָנֵי יְהוָה, quae non modo praesentiam Jehovahe (ut ante tabernaculum Exod. XXXIV, 34. Levit. IX, 5. XXIII, 40. Jud. XXI, 2), sed favorem ejus et appro- bationem denotat; inde legimus רְצׁוֹן לְפָנֵי favor coram Jehovah (Exod. XXVIII, 38), חַתְּמָלֶךְ לְפָנֵי, vitam gerere Deo gra-tam et acceptam (Gen. XVII, 1), haud aliter quam quum veri Israelitae jubentur facere id quod probum (חַיִשָּׁר) et bonum est ante oculos Jehovah (בְּעֵינֵי Deut. VI, 18). Ita nomen *Penu-el* vel *Peni-el* denotat illum *propitiū* ac *praesentis* Dei favorem, quem haec ipsa benedictio ei promittit, qui nomine *Isra-el* de-signatur. Supra demonstravimus hanc Jacobi appellationem ad utramvis cognatarum radicum יִשְׂרָאֵל et אַשְׁר reduci posse. Ex mente scriptoris nostri ad benedictionem spectat, et posteriorem

¹⁾ Quum Jacobus ad *Beth-u-el* iter faceret, tunc temporis quum ad *Bethel* perveniret, ibi quoque eandem notionem latitare credideris.

radicem proxime respicit. Forma autem vocabuli proprius accedit ad יִשְׁרָאֵל, et fieri potest ut ambae notiones in composito *Isra-el* contineantur; nam qui *probitatem* colit coram Deo, is certe a Deo *favorum* et *benedictionem* accipit. Haud absimili cogitationum societate vocabulum אַמְתָּה, ut satis notum est, non modo *fidam* Dei benevolentiam, verum etiam piam hominis *fidem* complectitur.

Et sic fauste ac feliciter explicit secunda Jasharani libri pars. Prima nobis exhibuerat hominem, qui *probus* (יִשְׁרָאֵל) factus esset, a Deo descendentem, propter carnis concupiscentiam. Hic via aperitur, per quam homo iterum *probus* fiet. Ibi in imagine Dei creatus ad inferiorem conditionem labitur homo. Hie Deus pollicetur se inter homines tabernaculum suum positurum. Ibi e conspectu Jehovahe (יְמִפְנֵי, Gen. IV, 14) exulat Adamus, et portae Edenis ocluduntur. Hic *Peniel* i. e. *facies, praesentia,* et *favor* Jehovahe iterum inter homines constituitur, et scala a coelo descendit per quam *pii* ac *probi* homines ad veram *Bethel*, i. e. Dei aedem, sint ascensuri.

PARS TERTIA.

Aegypto elapsi probi Israelitae post quadraginta annos in deserto
absumptos multasque alias fluctuantis fortunae vicissitudines
in terra tranquillitatis sub pacifico rege Solomone Jehovahe
aedem consecrant.

Gen. VI.
[5-14] Quum tota terra nequitiae diluvio obruta jaceret,
Israel autem probe ac religiose ambularet,
Decrevit Jehovah ut e tumultuantis Rahabae fluctibus
eruptus

In terram tranquillitatis demum perveniret.

Area igitur Jehovahe jussu constructa est, qua super
fluctus terrenae nequitiae navigaret.

Gen. VII.
[6, 11] Israel autem annum agebat sexcentesimum ¹⁾, quum in
arcam ingressus est.

[12] Per desertum, tanquam per maris aequora, quadra-
ginta annos vagabatur.

Gen. VIII.
[6] Quum autem transiissent illi quadraginta anni,
[7] Israel dimisit corvum ²⁾, [ut sedem tranquillam explo-
raret];

¹⁾ Exactis numeris 215 anni computantur a patriarchis ad Josephum,
430 autem a Josepho ad Exodum, quod vago numero 600 annos complet
(vide Bunsen Aegypten I, p. 214, 5).

²⁾ Corvus (**בָּעֵד**) sive *ater* nuntius denotat ignavos illos exploratores,
qui deterrebant Israelitas quominus promissam terram primo impetu inva-
derent (Num. XIII, XIV).

Qui avolabat quidem et rediit, sed nullum nuntium reportabat.

- Gen. VIII.
 [8] Ergo post intervallum temporis emisit columbam ¹⁾ ,
 [9] Quae quum tranquillam sedem invenire non posset,
 Rediit ad arcam, atque ibi iterum recepta est.
 [10] Quum tamen aliud intervallum ²⁾ praeteriisset,
 Israel iterum columbam illam emisit,
 [11] Quae vespertino tempore ad eum rediit,
 Oleae folium viride, quod decerpserat, in rostro te-
 nens.
 [12] Sed alio intervallo praeterlapso tertio eam emisit,
 Quae non amplius ad arcam illam rediit.
 [11] Intellexit igitur Israel inquietos illos fluctus tandem
 resedisse,

¹⁾ Columba (יונת) sive *albus* nuntius denotat veros quoescunque Israe-
 litas, qui in terram tranquillitatis ingredi summo studio nitebantur. Ita in
 titulo Ps. LVI, populus Israelitarum exul vocatur יונת אלם רהkim «muta
 columba remotorum»; cf. Psalm LXXIV, 19. Et Davides ipse tranquillam
 sedem desiderans se tanquam columbam ad remotas regiones avolantem
 describit; Ps. LV, 7, 8, ubi legimus קרא.

²⁾ Textus habet *septem dies* (שבעת ימים), sed hoc significat potius
 intervallum inter duo sabbata, i. e. duas tranquillitatis epochas, quam septem
 dies noctesque. Has periodos variae diuturnitatis fuisse palet, si ad Judaeo-
 rum historiam rem referas. Nam intervallum inter primam et secundam
 columbae avolationem spectat ad tempus quod elapsum est inter Joshuam
 et Samuelem; secundum intervallum complectitur periodum inter Samuelem
 et Davidem, qui primus cogitavit de templo Jehovah exstruendo, et ad
 quem olea, venientis pacis nuntia (Virg. Aen. VIII, 116. Soph. Oed. Col.
 699. Liv. XXIV, 30. 2 Maccab. XIV, 4), tam sero i. e. *ad vesperum* re-
 portata est; tertium intervallum descendit ad Solomonem, verum illum
Noachum sive virum requietis, quo demum regnante Davidis consilium ad
 eventum suum perlatum est. Hoc Fragmentum adeo lacunosum erat et cor-
 ruptum, ut conjectura in unoquoque versiculo adhibenda esset. At sen-
 sum saltim, si non verba, mihi restituisse videor.

Gen. V, 29. Se autem virum requietis (*Noachum*) factum esse;
 Gen. VIII, 4. Et tranquillam sedem in monte sanctitatis nactus
 Ibi requievit mense septimo, decimo septimo die mensis;
 1 Reg. VI. Ibi **domum Dei** (*Bethel*) magnificam aedificavit;
 1 Reg. VIII, 43. Ibi **coram Deo** (i. e. in *Peniel*) perpetuo versans,
 Deut. VI, 18. Et id quod **probum** est et **bonum** faciens,
 Ps. V, 8.
 cf. Ps. XLVIII, 9. Jehovam in sancto suo templo religiose venerabatur.

COMMENTARIUS.

Rem ipsam undique contemplantes constituamus necesse est diluvii Noachani historiam ex triplici materie conflatam esse. Primum enim spectat ad veram aliquam aquarum inundationem, quae, quum homines adhuc recentes ex Armeniae montibus ad palustres Mesopotamiae regiones descendissent, complures, si non plerosque, submersit et suffocavit, paucos autem, quibus illud suffugium pateret, ad altiorem regionem redire coegit. Secundo, denotat non modo Israelitarum per mare et deserta in terram tranquillitatis adventum, verum etiam securam illam Jasharanae religionis constitutionem, quum regnante Solomone arca foederis in splendida aede collocata est. Tertio, auctore Apostolo Petro, quasi figura describit illam Baptismi regenerationem qua omnes Christiani a terrenae nequitiae fluctibus servantur et ad sempiternam tranquillitatem pertingunt. Ex tribus his diluvii significationibus scriptor Jasharanus nonnisi secundam, primo saltim oculorum obtutu, contemplatus est. Historica illa inundatione tanquam subtractione utebatur, et Christianorum initiationem coelesti quodam mentis instinctu prolatus augurari potuit. Sed ut Noachi nomen et res quae describuntur indicant, ad Israelitarum arcaeque sacrosanctae in promissa tellure securam

tranquillitatem lectorum considerationem dirigere voluit. Ceterum singula persequamur.

I. Si gens humana in Armenia orta est, verisimillimum est prima migrationis flumina in Asiam minorem derivata esse. Postea vero credibile est homines in campos Mesopotamiae paulatim descendisse, qui, si geologos audimus, lutulenta et coenosa alluvie colliti erant, per quam segniter decurrentib[us] amnes variis lacertorum generibus scatentes, dum *deinotheria* quae vocantur passim se ad ripas immensis dentium ancoris religabant. In tali telluris ingenio assidui imbræ sub finem auctumni paludosum solum in ponti aequora convertere poterant, ut, ubi sparsi homines suas pecudes agebant, mare proruptum cum vasto murmure surgeret et pelago sonanti arva oppimeret. Quodsi in tanta strage plerique omnes incolae funditus periissent, pauci autem cum suis familiis et armentis vel in cymba qualicunque vel per inferiora montium juga in Armeniam elapsi essent, quid naturae magis consentaneum quam hos ubique narrasse et memoriae prodidisse se suosque divina providentia adjutos ab instanti pernicie salvos esse, ceteros vero homines propter impietatem sub fluctibus illis demersos? Quum nulla in textu Masorethico miraculi significatio sit, plane atque aperte dicimus fieri non posse ut diluvium Noachanum ad totum orbis terrarum pertineret. Nam ut tradit scriba noster, singula paria de singulis animalium generibus, cum necessariis alimentis, in area, cuius longitudo CCC., latitudo L. et altitudo XXX. cubitorum definitur, per dies ad minimum CX. continebantur. Jam vero, ut physicus quidam nobis auctor est, si pisces et infusoria omittimus, CCCICCCCCC.CCCICCCCCI.CCCCII.CCCCIII.DCCCC.XLIV. species animalium ad hunc diem innotuerunt. Itaque scriba ille aut ignorabat, quot genera animalium exsisterent, aut aliud agebat, quum tantam multitudinem tantillo spatio inclusam fingeret. Sed profecto vel nimio otio abutetur is, qui veteres Hebraeos in scholis ho-

diernae philosophiae examini subjiciendos judicat. Qui enim pro coelo cogitabant רְקִיעַ quoddam sive firmamentum, »quod firmi hemisphaerii instar« (Gesenii verba sunt) »super terrarum orbe expansum, sapphiri instar splendens et pellucidum describunt Hebraeorum poetae, cui sidera affixa sunt, et super quo oceanus coelestis exsistat apertis firmamenti cancellis pluviam demittens in terram«, ii sane non ulterius progressi sunt in physicis disciplinis, quam veteres illi Graeci qui similiter ὡντανόν i. e. *expansum*, et ὠκεανόν i. e. *rapide circumcurrentem fluvium* finiebant (New Cratylus § 259). In historia igitur et philosophia naturali nullus est generali diluvio locus, neque illud quidquam ad religiosam hominum cognitionem promovendam contulerit.

II. Quemnam huic narratiunculae sensum subjecerit vates ille Jasharanus certissime apparebit, si Noachi nomen etymologica ratione scrutabimur. Is utique, qui Genesin exhibuit, qualis ad nostram diem pervenit, hanc praebuit Noachani nominis explicationem: וַיֹּקֶרֶא אֶת־שְׁמָו נֵחַ לִאמֶר זֶה יְנַחֲמָנוּ מִפְעָשֵׂנִי, »et vocavit nomen ejus *Noach*, dicendo, hic consolabitur nos ex opere nostro etc.« (Gen. V, 29). Is igitur, quem ad verbum נֵחַ respxerit, pro נֵחַ i. e. *quies* debuit נִיחָם i. e. *consolatio* sufficere; alioqui pro נֵחַ reponendum est i. e. *nobis quietem parabit*. Atque hanc lectionem, quam secuti sunt LXX., qui οὐτος διαγεπάνσει ἤμας vertendo reddunt, verissimam esse existimabit, quicunque in Hebraismo non plane hospes versatur. Nam certissimum est vocem נֵחַ a radice נִיחָה, *requiescere, considerare, demittere se* derivatam esse. Atque ad hujus verbi mentionem illico convertimur ad varios locos ubi hac radice exprimitur quies post errationes et labores. Ita Noachi arca, undis per tot dies jactata, tandem *requievit* (תִּנְחַ) super montes (Gen. VIII, 4), sed columba, ex arca emissa, non potuit invenire quietem (מִנְחַ) pedi suo (Gen. VIII, 9). Terra sancta, in qua populus Dei tandem requievit, vocatur passim מִנְחַ vel

habitatio tranquilla, et Deus Adamum *requiescere fecit* (הַבִּרְכָּה) in Edene, qui hortus similem tranquillitatis sedem significat (Gen. II, 15). Eodem nomine designatur templum Dei, in quo Jehova *tranquillam* sedem sibi delegit (Ps. CXXXII, 8, 14. Jes. LXVI, 1). Denique Solomo ipse, qui summa pace fruens, tranquillitati Israelitarum quasi fundamentum supposuit, et arcam Dei in templo destinato collocavit, vocatur, ut supra vidimus, **אִישׁ מִנּוֹחָה** i. e. *vir tranquillitatem amans et paci deditus* (1 Paral. XXII, 9¹). Si igitur eas cogitationes repraesentare volamus, quae piis Israelitis ultiro obversabantur, quoties Noachanum nomen considerabant, dubium non est quo animos mentesque nostras intendere debeamus. In primis spectabant ad terram promissae tranquillitatis, in quam, post quadraginta annos in deserto absumptos et saecula aliquot in Aegyptiaca servitute emensa, demum pervenerunt. Sed ibi perpetuis tempestatibus jactatum a Midianitis, Philistaeis, ceterisque hostibus, requiem minime absolutam consecutum est divini foederis vehiculum, donec, regnante Solomone, principe illo pacis, arca divinis praeceptis referta in templo magnifico super Tsione, sacro Dei monte, sedem certam et tranquillam nacta est. Hanc sententiam piis Israelitis familiarem fuisse ostendunt testimonia quaedam, quae neminem adhuc interpretum adverterunt. Primum, illud ad hanc opinionem respicit, quod annualium scriptor (1 Reg. VI, 1) data opera enumerat quot anni elapsi essent post exitum Israelitarum ex Aegypto quum aedes Jehovahae aedicari coepta sit. Nam totum illud tempus ad errationem vel nondum absolutam requiem referre voluit. Deinde vero, quum jam perfectum esset regium illud ac religiosum opus, Solomo convocavit omnes Israelitarum proceres Hierosolymam ad transferendam arcam legis in templum Jehovahae, »quod factum est in festo mensis pluviorum cadentium vel Etha-

¹) Qui hunc versum cum Gen. V, 29 comparaverit, eundem utrobique stylum deprehendet.

*nim, qui est septimus» (1 Reg. VIII, 2). At quidnam fuerit illud septimi mensis festum? Duae erant in hoc mense feriae — nempe, dies expiationis (יֹם הַכְפָרִים), quae decimo die mensis celebrabatur (Levit. XXIII, 27), et festum tabernaculorum (הַתְּמִימָה), quod a quinto decimo die incipiens per septem dies durabat (Levit. XXIII, 33 sqq.). Illud igitur *zat' ἔξοχὴν* erat septimi mensis festum, quia plenam istius mensis hebdomada obtinebat. Nec dubium est quid festo tabernaculorum commoraretur. Nam in libro Levitico sic scribitur (XXIII, 41 sqq.): »mense septimo festa celebrabitis et habitabitis in umbraculis septem diebus, omnis qui de genere est Israel manebit in tabernaculis, ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, quum educerem eos de terra Aegypti.« Scilicet, prima statio longae istius peregrinationis, quae in terra Goshenis incipiens non cessavit donec in terram tranquillitatis per mare et arenas vagantes pervenirent Israelitae, nuncupabatur סְכֻת i. e. *casae* vel *tabernacula* (Exod. XII, 37), quia ibi coeperunt, nomadum instar, tentoriis habitare, quasi in terra dominibus negata. Nullam igitur commemorationem itineris sui meliorrem habere potuerunt, quam istud festum, quo per septem dies errabundae vitae memoriam redintegrabant. Nec vero arca foederis certa sede requievit, donec Solomo eam ex arce Davidis in templum transferebat. Nam tabernaculum illud sacrum vel משכן ita compactum est, ut circumferri posset, et imaginem indesinenter peregrinationis praestaret. Optime igitur rem suam ordinavit Solomo, qui in festo tabernaculorum aedem Jehovahe inaugurandam censuerit. Quum autem festum dedicationis templi »per bis septem, hoc est, quattuordecim dies« celebratum esset (1 Reg. VIII, 65), et »tandem die tertio et vicesimo mensis septimi Solomo populum lactum atque hilarem dimiserit« (2 Paral. VII, 10), festum illud dedicationis coepit nono die mensis septimi, i. e. pridie festo expiationis. »Diem octavum tunc ut diem festum*

peregerunt, nam dedicationem aerae per septem dies celebrabant, deinde totidem dies festum tabernaculorum« (2 Paral. VII, 9). Ergo, si quaeris quonam die Solomo arcam foederis in tranquilla sede demum collocaverit, patet ex hac narratione diem illum octavum fuisse diem *decimum septimum mensis septimi*. Sed quid ait scriptor Jasharanus de Noachi nayigio? »*Requievit arca mense septimo, decimo septimo die super montes Ararat*« (Gen. VIII, 4). Num putas hanc quietis in summo monte significacionem, quae *decimo septimo die septimi mensis eveniret*, casu, an potius industria confictam esse? Si verum est, ut credo, Jasharanum librum sub Solomone publici juris factum esse, non verisimile sed certum est virum מִנְחָה non potuisse de נַחַת, cuius arca נַחַת super monte die eodem ejusdem mensis mentionem facere sine ulla cogitatione de se suaque dedicatione eodem die eadem significatione celebrata inter montes Tsionis. Si igitur nulla alia similitudo intercederet, haec ipsa consensio satis esset ad veram Noachani nominis et facti interpretationem enucleandam.

Sed restant quamplurima ejusdem rei testimonia. Primum nomen illud, נַחַת, quo Noachi navigium designatur, ad tutani Israelitarum ex Aegypto fugam spectat. Nam certum est hanc vocem, quae bis tantum usurpatur, de arca Noachi (Gen. VI, 14) et de arcu in qua Moses puer expositus est (Ex. II, 3, 5), ad linguam Aegyptiam referendam esse. In veteri enim Aegyptorum sermone, ut in recentiore Coptica dialecto, *teba* est *arca*, *cista*, vel *sarcophagus* (vide Bunsen, Egypt. I. pag. 482. no. 517 ed. Angl.). Jam vero, qui Aegyptia cymba elapsi sunt, ii ex Aegypto fugam capessunt; quinetiam נַחַת, mysticum illud Aegypti cognomen, ab antiquis interpretibus Jobi (XXVI, 12) ad tumultuantem maris impetum refertur, et in loco classico quem infra explicabo (Ps. LXVIII, 23), illud ipsum carmen, quod in Solomonei templi dedicationem scriptum est, sic loquitur de promissa, Israelitis tranquillitate:

Dixit Dominus ex Basanitide reducam eos,
Reducam eos ex profundo maris.

Quod ad Mosis *tebam* attinet, satis erit Julii Caesaris verbis dixisse, illam, non modo infantem Mosem, sed etiam in eo totam Israelitarum gentem ipsiusque fortunas vehere.

Deinde Israelitae, sicut Noachus, per maris fluctus, qui impios omnes refluo aestu absorpsent, tutum iter invenerunt. Atque ut Noachus, cum familia sua, omnia animalia reportabat, ita Israelitae quoque ex Aegypto fugientes greges suos secum agebant ne ungula quidem relieta (Exod. X, 26).

Denique, ut comparatio haec ad examussim concludatur, ne numeri quidem, qui in hanc narrationem inferciuntur, a templi conditi chronologia ceteraque Israelitarum historia prorsus dissident. Qualis mihi computandi ratio satisficerit in Fragmento ipso constituendo exhibere conatus sum. Nec aliae rationes desunt; nam numerus sexcentorum annorum, qui Noachi vitae tribuitur (Gen. VII, 6. VIII, 13), spectare potest, ex Josephi sententia (*contra Apionem* II, 2), ad numerum annorum, qui inter Exodus et templi aedificationem intercedebant. Ait enim: ὁ Σολομῶν ὡροδόμησε τὸν ναὸν μετὰ τὸ ἔξελθεῖν ἐξ Αἴγυπτου τοὺς Ἰουδαίους δώδεκα καὶ ἕξακοσίους ἔτεσιν ὅστερον. Idem in *Antiquit. VIII*, 3 annos DXCII computat. Ita ut numero exacto DC scriba noster intellexerit hanc quorundam Judaeorum computationem, quae medium tenet inter duos a Josepho prolatos annorum numeros. Alia computatio, quam textus masorethicus *1 Reg. VI*, 1 securus est, nempe, annos CCCC.LXXX elapsos esse post Exodus, quum aedes Jehovahae coepta est, ex summa ad arbitrium conficta pendet. Nam CCCC.LXXX adaequat numerum quadragenarium duodecies iteratum; numerus autem quadragenarius, ut omnibus Hebraistis notum est, vagus est immensus magnam aliquam pluralitatem denotans; et variis argumentis demonstravit Lepsius (*Chronologie der Aegypter* pag. 336 sqq.)

Israelitas Aegypto egressos esse regnante Menephtha, scilicet, circiter MCCC annos ante natum Christum, vel circiter CCC annos ante templum conditum. Utrum quadraginta dies, per quos imbres eccliderunt (Gen. VII, 12), ad quadraginta annos in deserto absumptos spectent, an ad alium quemvis annorum ordinem ante templum conditum, non dijudico. Sed illud est probabilius. Ceteri antem CX dies, qui ex CL deductis quadraginta illis supersunt (Gen. VII, 24), pertinere possunt ad annorum intervallum inter arcam a Philistaeis recuperatam et ejusdem in templo translationem. Tribuunt enim Samueli XX annos, Saulo XL, Davidi totidem; quibus si adjicias VII annos Solomonis, conficitur summa annorum CVII. Sed omnis haec numerorum aestimatio seio equidem quam incerta sit, et dubitationi obnoxia. Sint isti numeri, ut sunt. Satis tamen superque constat Noachi nomen et diluvium repraesentasse fugam probi populi ex Aegypto et fluctuantem Israelitarum fortunam, donec promissam sibi suaeque religioni tranquillitatem sub pacifice ac potenti Solomone assequerentur. Quod Noachus principio corvum, deinde vero columbam emiserit; quod ille quidem incassum avolabat et revolabat¹⁾, donec aquae exsiccarentur, haec autem, secundo reditu, oleae folium circa vesperam reportaverit, illud respicit, ut in ipso Fragmento significavi, ad inquietam prioris temporis historiam, quam Davidis filius, secundo regno post Saulum, tandem faustis omnibus terminavit.

III. Ad tertiam diluvii Noachani explanationem transiens illico secundae ampliorem confirmationem nanciscor. Nam pra-

¹⁾ Verba כָּנַעֲנֵנִי שׁוֹבֵת (Gen. VIII, 7) multis interpretibus negotium facessiverunt. Ut mihi quidem videtur, secundaria illa praedicata (Comparative Hebrew Grammar art. 68. pag. 65) irritam illam corvi emissionem significant. Corvus ille ultro citroque volabat circa aream, nolnit autem mandatum Noachi perficere. Cf. Virgil. Georg. I, 387: « studio incassum gestire lavandi.»

stantissimi duumviri, Paulus et Petrus, hic diluvium Noachi, ille Exodum Israelitarum, typum fuisse testantur, qui sacramentalē Christianorum initiationem praesignificaret. Quae autem eum tertio quovis consentiunt, ea inter se consentiant necesse est. Ergo, si nihil aliud, at necessitudo quaedam, his auctoribus, inter Diluvium et Exodum intercessit. Quae qualis fuerit, ut perspiciamus, sacramentalē Diluvii significationem paullo altius rimemur. Ac Petrus quidem (1 Ep. III, 20, 21) sic loquitur de arca Noachi: εἰς ἣν δὲ λίγαι (τούτεστιν δικτῷ) ψυχαὶ διεσώθησαν δι’ ὑδατος, ὡς καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ὁύπον, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα¹⁾ εἰς θεὸν δι’ ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Paulus autem (1 Cor. X, 1) Sacramentalē Exodi significationem ita comprobat: οὐ θέλω δὲ ἡμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἤσαν· καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον· καὶ πάντες εἰς τὸν Μωσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πάντες τὸ αὐτὸν βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸν πόμα πνευματικὸν ἔπιον, ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ex utroque loco patet, aquam Diluvii et Maris Rubri fuisse medium atque instrumentum baptismi salutaris; Deus enim (Tit. III, 5) ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λοντροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἀγίου. Fallitur autem Wetstenius (p. 692) qui potestatem praepositionis διὰ ambiguam esse affirmat, quia »in diluvio servati sunt ex aquis, in baptismo per aquam, quae salutis signum est.« Nam aqua baptismi peccati sordes abluit; aqua diluvii peccantis mundi sordes, i. e. homines nequam et

¹⁾ Hoc ἐπερώτημα ad baptizandorum abrenuntiationem perlinere postea videbimus (Part. IV, comment. ad Fr. I.). Hanc abrenuntiationem ex consilio primitivae ecclesiae ad Aegyptiacam captitatem referre, palet ex Ambros. Hexam. I, c. 4. »Derelinquit enim et deserit qui abluit intelligibilem illum Pharao, principem istius mundi.«

flagitosos, absorpsit. Per baptismum homo ablutus, per diluvium mundus dilutus; per utrumque homines regenerati sunt, vel in pristinam puritatem restituti. Similiter Israelitae, quum tui per fluctus maris rubri, qui improbos Aegyptios devoravit, ad montem Sinai pervenerunt, baptismo quodam abluti sunt. Utrobique igitur aqua fuit instrumentum baptismi vel purificationis, per quod ad novam vitam, intaminati malorum hominum consortio, pervenerunt. Utrobique Ecclesia Dei, quae tam per aream diluvii, quam per exodus Israelitarum significatur, a reliquo mundo separata est et segregata. Nec tamen oblivisci oportet, salutem illam, quam Ecclesia praestat, non modo *per aquam* sed etiam *ex aqua* esse consummatam. Apud Graecos praesertim intima σωτηρίας notio cum maritimorum periculorum effugio conjuncta erat. Constat enim Deos, quos si non solos, at certe prae aliis, σωτῆρες appellabant, eos esse, quibus in summis tempestatum periculis vota pro salute faciebant (videas mean annotationem ad Pind. Ol. VIII, 21). Immo vero nulla est tutelae praesentis et effugii efficacior imago, quam si quis in mare tumultuosum et naufragiis scatens e littore respiciat. Unde optime poeta (Lucret. II, 1):

Suave, mari magno turbantibus aquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem.

Quod autem ad nostram rem attinet, illud observatione dignissimum est, quod hac ipsa imagine utuntur Graeci, quum de mysteriis illis sanctissimis agitur, quae ad baptismum Christianorum tam symbolis quam sensu proxime accedebant. Multa erant profecto in illis mysteriis quae semper operta atque arcana manebunt. Sed satis notum est, hierophantas illos mystis suis multa tradidisse de immortalitate animae, et de malis tam in vita quam post mortem vitandis; neminem autem initiatum fuisse, nisi post προκάθαρσιν quamdam vel προάγνενσιν. Atque huic baptismo quaterna illa clementa adhibebant; non modo *aquam*,

quae sordes corporeas abluit, verum etiam reliqua tria, — *terram*, quae fullonibus tanto usui est ad detergendum, *ventum*, qui inutiles paleas a frumento separat ac discutit, *ignem*, qui in metallis purgandis scoriam excoquit. Christum quoque ad quadruplicem hunc baptismum spectasse satis certum est. Nam agmen dicit baptismus *aquaæ*, qui rite suscipientes per sepulcrum resipiscentiae ad novam vitam evehit (Rom. VI, 3, 4). Haec est *regeneratio*. Deinde, baptismum *ignis* aggredimur, in quo Spiritus Sanctus scoriam nostram excoquit et colat animum nostrum, sicut aurum aut argentum (Matth. III, 11. Malach. III, 3). Haec est *sanctificatio*. Tertio, baptismo *terrae* purgamus, quum quasi semine jacto terrae committimus, ut inde resurgamus spirituali corpore induiti (Matth. XIII, 39. 1 Cor. XV, 35 sqq.). Haec est *mors*. Denique, ad baptismum *venti* accedimus, in quo judex noster quasi ventilabro suo aream perpurgabit, et, quum paleas dissipaverit, bonum frumentum in granarium suum seponet (Matth. III, 12). Hoc est *summum judicium*, quod zizania a bono semine separabit, quod bonos agnos a protervis hoedis dispescet, ad quod prospiciens unumquemque nostrum sibi ipsi insusurrare oportet:

Ergo si scis qualitatem
Tuae sortis, voluptatem
Carnis quare sequeris?
Memento te moriturum,
Et post mortem id messurum,
Quod hic seminaveris.

Sed ut redeamus ad mysticas Graecorum traditiones, non modo aqua lustrabantur (Hesych. v. ὑδρανός· ὁ ἄγνωστης τῶν Ἐλευθερίων), idque salsis fluctibus, ubi mare praesto erat (Hesych. ἀλαδε μύσται, Polyaen. III, 11), sed post initiationem sibi invicem acclamabant, »sese e mari in terram salvos pervenisse, et sub tecto tuti tempestatem vitae foris debacchanted audire.«

Talia enim jussi aut sponte proferebant: ἔγνυον κακόν, εὔρον
ἄμεινον! (Dem. Cor. p. 313);

εὐδαιμων μὲν ὅς ἐκ θαλάσσης
ἔφυγε κῦμα, λιμένα δ' ἐπιχειν·
εὐδαιμων δ' ὅς ὑπερθε μόχθων
ἐγένετο (Eurip. Bacch. 900 sqq.).

Et, quod eodem pertinet (Soph. Tympanist. fr. 563):

φεῦ, φεῦ, τί τούτου χάρμα μεῖζον ἀν λάβοις,
τοῦ γῆς ἐπιψαύσαντα καζθ' ὑπὸ στέγη
πυκνῆς ἀκοῖσαι ψεκάδος εἰδούσῃ φρενί,

quem locum citans Cicero (ad Att. II, 7) ad Lucretianum illud
diserte spectat: »cupio,« inquit, »istorum naufragia ex terra in-
tueri.«

Ita videmus Graecos quoque salutem *per aquam* cum sa-
lute *ex aqua* conjunxisse, eosdemque exodus e regione nequitiae
misericordiarumque et adventum in terram tranquillitatis ad purifica-
tionem illam et initiationem religiosam rettulisse. Haud immerito
igitur Paulus Israelitarum ab Aegypto fugam, Petrus autem
Noachi a diluvio conservationem, cum christiani baptismi rege-
neratione comparabant. At enimvero caverat Petrus, ne nostram
salutem et aeternae vitae reservationem quasi opere operato ex
baptismo profluere existimaremus. Nam quum salutem baptismo
attribuisset, addit tamen οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις δύπον, ἀλλὰ
συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν. Aliusque auctor apo-
stolicus conscientiam illam cum aqua baptismi copulandam censem
(Hebr. X, 22): προσερχόμεθα, inquit, μετὰ ἀληθινῆς καρδίας
ἐν πληροφορίᾳ πίστεως δέραντι σμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ^τ
συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ λελογμένοι τὸ σῶμα ὕδατι κα-
θαρῷ. Israelitas quoque eandem cautionem adhibere oportebat.
Neque enim propter sua ipsorum merita electi sunt Israelitae,
et ab Aegyptiaca servitute liberati: sed ut *probitatem* (רִאשִׁים)
praestarent, idololatriae contaminationem vitarent, et veram reli-

gionem conservantes rudimenta divinae illius institutionis balbuenti et infanti mundo traderent.

Sed objecerit fortasse nostratum aliquis, quid? nonne area Noachi typus est illius Ecclesiae, quam Christus condidit, in qua certa salus est, extra quam nulla salus reperitur? Nonne omnes, qui baptismo huic ecclesiae inseruntur illico regenerati sunt; qui autem regenerati, iidem salvi? Cui respondeam: vera sunt ista, ut dicis: sed non isto, quo tu rere modo. Nam haud scio an neque *Ecclesia* neque *regeneratio* neque *salus* id ipsum significet, quod tu intelligis. *Ecclesia* Christi visibilis est coetus fidelium, i. e. eorum qui putantur fideles esse. Sed erraverunt totae Ecclesiae, et quilibet homo Ecclesiae adscriptus a veritate fidei desciscere potest, vel fidem, quam profitetur, impura vita inquinare. Ergo Ecclesia est quasi rete quoddam quod tam malos quam bonos pisces e fluctibus ad terram importet. Deinde, etsi is qui per baptismum Ecclesiae inscribitur *regeneratus* ipso facto et *renatus* est, non tamen idecirco vitalis est. Nam vita haec nostra naturalis ad spiritalem illam in quadam se analogia seu proportione exhibet. Ambae nascendo oriuntur. Natalis hora vitae illius, quae in Christo incipit, est ipsum illud momentum, quo quis per baptismum in societatem Domini nostri Jesu Christi cooptatur. Nec nova prorsus illa, atque inusitata ratio est hujuscem notionis exprimendae; nam apud Brachmanas quoque is qui cuiusvis trium priorum classium adseribitur, quique pubertatem nactus sacrificiali resticula circumcingitur, ob eam causam *dvi-jd* i. e. bis genitus appellatur, quoniam novam quasi vitam induit. Sed sanctificatio nostra, quae est quasi instauratio divinae imaginis, non necessario sequitur baptismi regenerationem; neque enim continuatio vitae naturalis omnibus, qui nati sunt, necessario confirmatur. Quoties in ipso ortu moriuntur infantes? Si sanctificatio baptismum antegredetur, quid esset illa regeneratio? Si jam vivendum esset, ut nasceremur, si praepostera ratione τῷ

γίγνεσθαι anteponeremus τὸ εἶναι, quantas turbas cierent Dialectici? Eos qui fidem Christi profitentur bonis operibus incumbere et oportet et opus est. Itaque tametsi, ut Catechismus Anglicanus docet, nihil ab iis qui baptizantur requirimus praeter resipiscentiam et fidem, tamen susceptores baptizati infantis pollicentur, non solum resipiscentiam ejus et fidem, verum etiam cum « sanctam Dei voluntatem et illius mandata servaturum esse, et in iis perpetuo ambulaturum.» Nam ita demum a primo illo aquae baptismo ad secundum Spiritus baptismum, quae est sanctificatio nostra, accedimus. Denique, vocabulum *salus* vel *salvatio* duplicum, i. e. tam priorem quam ulteriorem significationem praestat. Baptizatos omnes *salvos* esse (i. e. σωζομένονς vel. qui ad salutem consequendam iter incipiunt), satis testatur locus ille notissimus, Act. Apost. II. vv. 40 — 47. Et symbolum nostrum Athanasianum rite declarat: »quicunque vult *salvus* esse, ante omnia opus est ut teneat fidem catholicam,« h. e. fidem de Sacrosancta Trinitate; nemo enim in Ecclesiam cooptatur nisi qui baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti (Matth. XXVIII, 19). Sed idem symbolum pronuntiat: »omnes homines rationem reddituros esse de factis propriis, et qui bona egerint, ituros in vitam aeternam, qui vero mala, in ignem aeternum.« Est igitur ulterior vocabuli *σωτηρίας* significatio. Denotat non modo ingressiōnem in Ecclesiam visibilem, sed etiam conciliationē vitae aeternae. Haec autem ex introitu vel initiatione cuiuslibet hominis profluere non potest; nam quod de circumcisione Paulus, idem nos de baptismo dicere debemus (Gal. VI, 15): *Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐτε περιτομή τι λογέει οὐτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις*, et quid sit illa καινὴ κτίσις sive nova vita jam ante docuerat (V, 6); est enim *πίστις δι’ ἀγαπῆς ἐνεργονμένη*, nam viva illa *fides* quae per *caritatem* operatur continet in se perfectionem vitae Christianae, ad quam etiam *probitas* Israelitarum pertinebat, quoniam *πλήρωμα νόμου*

$\eta \alpha\gamma\alpha\pi\eta$ (Rom. XIII, 10). Satis appareat igitur ex mente Apostoli vitam spiritalem, quae aeternam salutem conciliat, non commiscendam esse cum meritis ejusdem vitae primordiis.

Atque ita transitum nobis munivimus a tertia Jasharani libri parte, quae initia salutis Israeliticae continet, ad quartam partem, quae leges divinas, quarum obedientia homines *probi* fierent, observandas proponit.

PARS QUARTA.

Leges divinae probo populo observandae.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Decem Probitatis Praecepta.

Deut. V,
1-19. [1] Moses convocavit omnem Israelem, et sic dixit:

Audi, Israel, statuta ac jura quae vobis hodie promulgo.

Haec discite, haec ut observetis recordaminor.

[2] Jehova Deus noster foedus nobiscum in Horebo pепigit;

[3] Non cum patribus nostris pactum init, sed nobiscum omnibus,

Qui praesentes hodie et viventes adsumus.

[4] Coram Ille vobiscum locutus est in monte et in medio igne.

[5] Ego vero ¹⁾ tunc inter Jehovahm et inter vos stabam,
Ut Jehovahae verba vobis renunciarem.

¹⁾ Haec verba Dathius (cujus notam Rosenmüllerus sine ulla auctoris mentione ut suam protulit) parenthesi includenda monet. Sed etsi Jehovah decalogum coram populo pronuntiavit, Israelitae prae timore tremendam illam tonitru commistam vocem non intellexissent, nisi Moses praesto adfuisset, qui Dei verba exciperet et interpretaretur.

Ignem enim timuistis neque ipsi monte in descendere
ausi estis.

Sic igitur dixit Jehova:

I.

Deut. v. [6] »Ego sum Jehova Deus tuus,

Qui eduxi te ex Aegypto, domo servitutis tuae:

[7] Itaque, ne colas alios deos in conspectu meo.

II.

[8] Ne facias tibi sculptile ullius figurae,

Quae in coelo sit desuper vel in terra deorsum,

Vel in aquis, quae sub terra sunt,

[9] Eo consilio ut vel adoretis ea vel veneremini.

Ego enim sum Jehova Deus tuus, Dens aemulus,

Qui quum parentium culpam super liberos reperdam

Ad tertiam quartamque generationem eorum qui me
oderunt,

[10] Beneficia tamen cumulem in millia generationum,

Iis qui me diligunt et praecepta mea observant.

III.

[11] Ne enuncies nomen Jehovahe Dei tui in mendacii asse-
verationem;

Nam minime eum, qui hoc fecerit, impunitum dimittet
Jehova.

IV.

[12] Observa diem requietis, ut sanctifices eum prout tibi
praecepit Jehovah Deus tuus.

[13] Sex diebus labora, et omnia negotia tua facesse;

[14] Sed septimus dies est requies Jehovahe Dei tui,
Quo abstinebis ab omni opere, tuque et filii filiae-
que tui,

Servus et ancilla et bos et asinus, et omne jumen-
tum tuum,

Nec non peregrinus tuae domi degens,

Ut servus tuus et ancilla, aequa ac tu ipse, requiescant,

Deut.V. [15] Atque ut memineris te quoque servum fuisse in Aegypto,

Sed te inde eduxisse Jehovam Deum tuum manu valida

et exerto brachio,

Et propterea voluisse ut diem requietis observares.

V.

[16] Honora patrem tuum ac matrem, sicut praecepit tibi.

Jehova Deus tuus,

Ut diu vivas et bene tibi sit in terra quam tibi Ille
daturus est.

VI.

[17] Ne caedem committas.

VII.

[18] Neve moecheris.

VIII.

[19] Neve furtum facias.

IX.

[20] Neve falsum perhibeas testimonium ad alterius injuriam.

X.

[21] Ne concupiscas alterius uxorem;

Neve appetas domum alterius aut agrum,

Aut servum aut ancillam aut bovem aut asinum,

Aut aliam quamvis ejus possessionem.»

[22] Haec verba locutus est Jehova ad universam vestram concionem

Voce magna ex monte, e medio igne, nube, et caligine.

Ac nihil amplius effatus est, sed haec duabus tabulis lapides insculpsit, quas mihi tradidit.

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Medulla divinae legis.

- ^{Deut. VI,} [1] Haec sunt praecepta et statuta et jura,
^{1-5.} Quae Jehovah Deus vester vos edoceri jubet,
 Ut observetis ea in terra ad quam possidendam trans-
 gredimini.
- [2] Ut timeas Jehovahm Deum tuum, ejusque omnia statuta
 et praecepta observes,
 Quae jam expono tibi,
 Tuque et filii tui et nepotes per omnem vitam tuam;
 Atque ut diuturniorem vitam ita consequaris;
- [3] Audi, Israel, et cura ut audita facias,
 Ut bene tibi sit, atque ut plurimum augearis,
 Sicut promisit Jehovah, Deus majorum tuorum,
 Se tibi daturum terram lacte et melle manantem.
- [4] Audi igitur, Israel: Jehovah Deus noster est unus
 Jehovah;
- [5] Hunc igitur diliges toto corde, toto animo, omni ro-
 bore tuo.
- ^{Lev. XIX, 18.} Et diliges vicinum tuum, ut te ipsum. Jehovah ipse
 praecepit!
- ^{Deut. X,} [12] Et nunc, Israel, quid est id quod Jehovah Deus tuus
^{12-21.} petit a te?
 Nisi ut timeas Jehovahm Deum tuum et ambules in
 viis ejus,
 Ut diligas eum, et servias Jehovahe toto corde, toto
 animo,
- [13] Et observes praecepta Jehovahe et statuta ejus,
 Quae praecepio tibi hodie, ut bene tibi sit.

- Deut. X. [14] En! Jehovae Dei tui sunt coeli et coeli coelorum,
 Terra et omnia quae inibi sunt;
 [15] Sed tamen majores tuos tanto amore amplexus est,
 Ut vos, eorum progeniem, ex omnibus gentibus ele-
 gerit, sicut hodie constat.
 [16] Circumcidite igitur praeputium cordis vestri,
 Nec amplius obstinate cervices vestras.
 [17] Quandoquidem Jehovah Deus vester est Deus deorum,
 et Dominus dominorum,
 Deus Ille est magnus, potens, terribilis,
 Qui non habet personarum respectum nec muneribus
 acceptis obligatur.
 [18] Causam agit pupilli et viduae,
 Amat peregrinum eique victum dat ac vestitum.
 [19] Vos igitur amatote peregrinos,
 Quoniam et ipsi fuistis peregrini in Aegypto.
 [20] Jehovah Deum tuum time et cole,
 Ipsi adhaere, et per nomen ejus jura.
 [21] Ipse est laus tua et Deus tuus,
 Qui fecit tibi magna haec et terribilia, quae viderunt
 oculi tui.

- Deut. XI, [1] Ama igitur Jehovah Deum tuum et observa semper man-
 1-5. data ejus, praecepta, statuta et leges.
 [2] Novistis enim hodie, quod filii tui non experti sunt
 aut viderunt,
 Magna ejus opera, manum ejus validam et exsertum
 brachium,
 [3] Et signa et facinora, quae patravit in Aegypto in Pharaonem regem omnesque ejus incolas,
 [4] In omnem exercitum Aegyptiorum equosque et currus,
 Quomodo eos aquis sinus Arabici obruerit, quum vos
 persequerentur,

Et sic eos deleverit, quemadmodum hodie constat.

Deut. XI. [5] Vobisque quae fecerit in deserto, donec ad hunc locum
veniretis ¹⁾).

[7] Oculi vestri viderunt omnia eximia Jehovae facta.

[8] Quocirca observe universa Illius mandata,

Quae ego hodie praecipio vobis,

Ut possitis ingredi et possidere terram, ejus causa
flumen trajecturi estis,

[9] Diuque in ea regione vivatis,

Quam majoribus vestris eorumque posteris jurejurando
promisit Jehova,

Terram lacte et melle manantem.

FRAGMENTUM TERTIUM.

Obedientiae inculcatio.

Deut. VIII. [1] Unumquodque praeceptum quod tibi praecipio hodie
1-3. cave facias,

Ut possitis vivere, et multiplicari,

Et ingressi possideatis terram quam Jehova jurejurando
patribus vestris promisit.

[2] Et memor eris cuncti itineris,

Quo te Jehova Deus tuus hos quadraginta annos per
desertum duxit,

Ut te pertentando affligeret et tuum cor aperiret,

¹⁾ Compilator Leviticus aliquam de Dathani et Abiramis seditione mentionem hue infersit. Sed carmen archetypum profecto nihil commemorabat praeter miram Israelitarum ex Aegypto fugam et miram eorum in deserto conservationem.

Utrum mandata Ipsius observares, annon.

Deut.VIII. [3] Ergo afflixit te, et esurire sivit,

Quum nil nisi *mannah* tibi praebaret,

Quo cibo nec tu nec patres tui antea utebamini,

Ut ostenderet tibi non pane tantum hominem vivere,

Sed quocunque alimento, quod Jehova praescriberet.

Deut. VI,
6-18. [6] Haec verba igitur, quae praecipio tibi hodie, manebunt
infixa cordi tuo,

[7] Eadem liberis tuis inculcabis,

Et meditaberis ea, domi sedens et iter faciens, dormiens et consurgens.

[8] Haec alliga tanquam insignia manibus tuis;

Haec sint tanquam frontalia oculis tuis;

[9] Haec postibus et ostiis domus tuae inscribe.

[10] Quum vero Jehova Deus tuus te in illam terram deduxerit,

Quam jurejurando patribus vestris Abrahamo, Isaaco, Jacobo, promisit,

Quum tibi dederit urbes magnificas et opulentas, quas non condidisti,

[11] Domos plenas cunctarum opum, quas non exstruxisti, Puteos, quos non fodisti, vineta et oliveta, quae non plantasti,

Quum igitur in tali copia comedeleris et satiatus fueris,

[12] Cave diligenter ne obliviscaris Jehovae,

Qui te de terra Aegypti, de domo servitutis eduxit.

[13] Time Jehovahum Deum tuum, colito cum, jura per nomen ejus.

[14] Ne sectaminor alienos Deos, quos accolae vestri adorant;

[15] Quoniam Jehovah Deus tuus tibi praesto adest Deus aemulus:

Ne quando Ille irascatur teque e tellure extirpet.

Deut. VI. [16] Ne tentate Jehovahm Deum vestrum, sicut tentastis eum
in loco temptationis.

[17] Sed observa praecepta Jehovahe, et testimonia et statuta tibi tradita,

[18] Et fac id quod **probum** est et **bonum** coram Jehovah,
Ut bene sit tibi et ingressus possideas terram optimam
Quam Jehovah jurejurando patribus tuis promisit¹⁾.

20-25. [20] Quum autem filius tuus crastino tempore interrogaverit:
Quid sibi volunt testimonia haec et statuta et judicia
Quae praecepit nobis Jehovah Deus noster?

[21] Tum respondebis: Servi eramus Pharaonis in Aegypto,
Sed Jehovah nos inde manu valida eduxit,

[22] Fecitque in Aegypto signa atque prodigia magna et
saeva

Contra Pharaonem omnemque domum ejus in con-
spectu nostro.

[23] Et eduxit nos inde, ut introductis daret terram,
Quam jurejurando patribus nostris promisit.

[24] Praecepit ergo nobis Jehovah, ut statuta haec omnia
exsequamur,

Et timeamus Jehovahm Deum nostrum,
Ut bene sit nobis atque ut incolumes vivamus, sicut
hodie.

[25] Illud vero ut **justitia** nobis reputabitur,
Si observarimus et fecerimus omnia haec praecepta
Coram Jehovah sicut Ille nobis praecepit.

¹⁾ Omisi v. 19, quia de nationum internectione ne verbum quidem apparet in promissione divina, quatenus patriarchae ipsi tale promissum accipientes inducuntur; cf. etiam vv. 10, 23.

COMMENTARIUS.

Librum Deuteronomii, qui inter libros Mosaicos quintam sedem obtinet, antiquissimas complecti ac maxime sinceras divinarum legum reliquias, et praeterea ex Jasharanis fragmentis eximia si non magna ex parte conflatum esse, dudum mihi persuasum est. Nam non modo liber ipse satis luculenta testimonia ultro suppeditat, verum etiam ad duos auctores provocare possum, utrumque locupletissimum, alterum autem sanctissimum, Micham Morasthaeum, prophetam Jehovahe, et Dominum nostrum Jesum Christum.

I. In primis vero vix opus est ut moneam lectorem, quam verisimile, ne dicam quam indubium sit, librum Jasharanum, qui *probitati* nomen suum acceptum refert, praecepta probitatis tradidisse. Ista si abessent, liber ipse videretur esse

Manus et extinctae corpus non utile dextrae.

Qualis enim futurus esset probitatis liber quae nullas probitatis leges, nullam probitatis rationem exhiberet? Mihi quidem videtur verisimillimum esse, non modo talem mandatorum materiam in libro Jasharano conspicuam fuisse, sed illam in quarta et media parte reponendam esse, quae, ut in Graecis trilogiis medium drama, quasi centrum quoddam constituerit, circum quod reliquae quattuor partes orbe quaeque suo verterentur.

II. Divinam probitatis rationem in libro Deuteronomii quaerendam esse, cuivis lectori apparebit, qui quum vocabulum יְשָׁרֵךְ in ceteris Pentateuchi libris nonnisi in iis locis invenerit, qui Fragmenta libri nostri aperte produnt (ut Exod. XV, 26. Num. XXIII, 10, 27), illam vocem quasi repercussu numeroso in libro Deuteronomii semper et ubique resonare observabit. Neque illa discrepancia in mero vocis usu cernitur. Libri ipsi, ut leges

divinas exhibentes, in eo dissident, quod *Exodus* et *Leviticus* ad ritus potius et ceremonias, ad formulas quasdam et notas, quales collegium sacerdotum excogitare posset, animos intentos volunt, *Deuteronomium* autem altiora spectat et commendat, qualia veram religionem ac bonos mores promoteant, ita ut paene praeoccupet Christianismi rationem, quae nos admonet ut ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σω-
φρονῶς καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰώνι
(Tit. II, 12), et quum seriores Judaei se privilegiis suis jaeta-
rent, *Deuteronomium* Illius ecclesiam sapit, qui ἔδωκεν ἑαυτὸν
ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας καὶ
καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιουσίους ζηλωτὴν καλῶν ἔργων (Tit.
II, 15). Ut silentio praeteream minutias ceremoniarum cetero-
rumque agendorum, quibus tantum momenti tribuebant Phari-
saei aliquique Levitici homines, comparare oportebit ξενῆλασίας et
superbum peregrinorum odium, quo recentiores Judaei emine-
bant, cum praeceptis illis modo non Christianis Deuteronomii:
»amate peregrinos quia vos peregrini fuistis in terra Aegypti«
(X, 19); »ego praecipio tibi ut aperias manum fratri tuo egeno
et pauperi, qui tecum versatur in terra« (XV, 11); »non per-
vertes judicium peregrini et pupilli, nec auferes pignoris loco
viduae vestimentum (cf. Ps. LXVIII, 5. Deut. X, 18); sed me-
mineris, quomodo servieris in Aegypto, et te inde liberaverit
Jehova Deus tuus: idcirco praeccipio tibi, ut hoc facias« (XXIV,
17, 18).

III. Jam vero antestemur Micham Morasthaeum, qui ultro
nobis aurem opponit. Ut supra vidimus, cognovit is collectio-
nem Jasharanam, quam verbatim citavit (cf. Mich. I, 10. 2 Sam.
I, 20). Cognovit Bileami vaticinium et Mosis canticum trium-
phale, quorum utrumque liquet ex hac collectione excerptum
esse (Mich. VI, 5. VII, 18). Cognovit librum Deuteronomii,
quem ita citat, ut qui hunc, neque ullum alium codicem, per-

petuo versaret¹⁾) (cf. Mich. I, 2. Deut. XXXII, 1; Mich. I, 3. Dent. XXXII, 13. XXXIII, 19; Mich. II, 5. Deut. XXXII, 8, 9; Mich. V, 7. Deut. XXXII, 2; Mich. VI, 2. Deut. XXXII, 1; Mich. VI, 4. Deut. IV, 20; Mich. VI, 8. Deut. X, 12; Mich. VI, 10. Deut. XXV, 13, 16; Mich. VI, 15. Deut. XXVIII, 38—40). Et quum queritur Michas neminem esse *probum* (VII, 2), et monet nullam esse in promissa tellure *requietum*, propter incolarum malefacta (II, 10), Morasthaeus noster ita usurpat vocabula יְשָׁרֵךְ et מִנְיָחָה, ut ad intimam libri Jasharani significationem pervenisse videatur. Quum igitur ita cognitum haberet tam librum Jasharanum, quam Deuteronomium, quaestio oritur, utrum ii duo libri essent, an alter in altero contineretur, scilicet, Deuteronomium, quale tunc temporis esset, Jasharanae collectionis partem constitueret? At inter Judacos regnibus Jothamo, Abaso, et Hiskia, quot libros religiosos publici juris fuisse existimes? Qualem bibliothecam prophetae concedas, qui ante Archilochi aetatem animum ad scribendum appulit? Ut huic quaestioni satisfaciamus, ut demonstremus prophetam Micham non duos vel plures libros religiosos, sed unum dumtaxat eumque Jasharanum hunc ante oculos habuisse, rem ipsam paulo altius repetamus.

Quum Solomo arcam foederis, quam in aedem Dei transferendam curavit, inspexisset, »nil fuit in area praeter duas tabulas lapideas, quas Moses ibi ad Horebum reposuerat« (1 Reg. VIII, 9). Regnante autem Josia, scilicet centum et triginta annos post Micham, »Hilkias, pontifex maximus, Shaphano scribae

¹⁾ Quod idem de Jeremia dici potest, quem nonnulli totum esse in Deuteronomio citando atque imitando praedicant, id in seriore propheta minoris momenti est. Sed si Jeremia Hilkiae pontificis filius fuit (Clem. Alex. Strom. I, p. 142 [390 Potter]), qui ut videtur, librum Deuteronomii ex Jasharanis reliquiis in templo conservatis amplificavit, facile est intellegere, quare filius istum librum tam penitus cognoverit.

narravit se librum legis invenisse in aede Jehovahe, quem simul ei tradidit« (2 Reg. XXII, 8). Jam vero Davides moriturus Solomoni praeceperat (1 Reg. II, 3), ut diligenter observaret Jehovahe instituta, iisque vitam suam dirigeret »prouti in lege Mosaica *scripta extarent.*« Hanc legem scriptam non alibi quam in libro Deuteronomii reperiri, nobis auctor est compilator ille Masorethicus qui istum librum in eam formam, qualem nunc exhibet, redigendum suscepit. Ait enim »postquam Moses totam hanc legem *in libro* (עַל-סִפְר) scripserat, praecepit Levitis arcam foederis portantibus ut eam juxta arcam foederis Jehovahe Dei sui deponerent« (Deuteron. XXXI, 24 — 26). Et Davides ipse, cui fidenter tribuimus Psalmum XL., loquitur ibi (v. 7) *de volume libri* (מְגֻלָּת-סִפְר), unde edidicisset »Deum sacrificiis nullum pretium statuere.« Hanc fuisse Samuelis doctrinam constat ex libro 1 Sam. XV, 22, ubi propheta Saulum sic admonet: »An vero plus placent Jehovahe holocaustum et hostiae pacifcae, quam ut audias vocem Jehovahe? Ei auscultare id demum grata hostia est, attendere autem acceptius adipi.« Neque ullam aliam doctrinam invenies in prophetarum scriptis, quae sub regibus Iudeis edita sunt. Amos docet sacrificia et coetus solemnes minime Jehovah placere, neque enim Illum talia Israelitis in deserto praecepisse (V, 21 — 25). Similiter Jeremias affirmat Deum ne verbo quidem tenus praecepisse holocaustinata et victimas quo die Israelitas ex terra Aegypti eduxisset (VII, 22, 23). Jesaias quoque declarat Jehovah magis ad pietatem cultorum suorum, quam ad multitudinem sacrificiorum spectare (I, 11 — 17). Et Michas noster, in eo loco ubi quasi uno ore ad Jasharanum librum et Deuteronomium provocat (VI, 1 — 8), aperte significat Deum non requirere pretiosa sacrificia, sed ut faciamus justitiam, et diligamus misericordiam et humiliter Deum colamus. Quid quaeris? omnes prophetae eandem cantilenam concinunt, neque quisquam eorum de Leviticis ceremoniis ita locutus est, ut qui

aliquid ibi momenti ad religionem reperiret. Hoc argumentum egregie tractavit Theologus transatlanticus, Andrews Norton, quem adeat si quis fusiorem disputationem desiderat (*The evidences of the genuineness of the Gospels*, vol. II. pp. 464 sqq.). Ne ille quidem qui libros Regum compilavit, qui ad minimum quadraginta annos post captivitatis initium scripsit (2 Reg. XXV, 27), ullum alium legis librum cognovit quam Deuteronomium. Ait enim (2 Reg. XIV, 6): »eorum filios non interfecit ex lege Mosaica, quam Jehova his verbis dedit: non luent parentes peccata liberorum nec liberi parentum, sed sui quisque peccati poenas dabit.« At enim vero haec verba non nisi in libro Deuteronomio. XXIV, 16 leguntur, quem respexerit etiam Ezekiel (c. XVIII, 4, 20), qui eodem fere tempore vaticinatus est. Quum igitur Jasharana collectio, quae regnante Solomone edita est, praecepta probitatis divinae necessario continebat, quae non alia esse poterant, quam quae Samuel, Davides, et prophetae cognoverunt, quae etiam in libro Deuteronomii exstant, quum Michas ita citet libros Jasharanum et Deuteronomium ut si unum librum volveret, certum est nullum aliud religiosae probitatis documentum ante Judaeorum captivitatem in propatulo fuisse, nisi illud ipsum quod in libro Deuteronomii continetur, idemque Jasharano libro in excerptis saltim inclusum esse. Si haec praecepta seorsim in Dei templo conservabantur¹⁾, prodierunt tamen ex parte in publicum stipata et conglutinata cum ceteris Jasharani syntagmatis carminibus, quod vel inde deducas licet, quod is qui recentiorem Deuteronomii editionem paravit cantica

¹⁾ Librum Jasharanum fuisse illud ipsum documentum, quod in templo asservabatur testatur chaldaea nominis γαλιππη interpretatio (supra Prolegom. p. 24) et confirmat quadamtenus Josephus (*Antiqq. V*, 17, § 1): ἐπὶ δὲ τὸ μῆκος τῆς ἡμέρας ἐπέδωκε τότε καὶ τοῦ συνήθους ἐπλεόνασε θηλοῦται διὰ τῶν ἀνακειμένων ἐν τῷ ἵερῷ γραμμάτων, ubi librum γαλιππη intelligit Masius, alii autem de libro Josuae accipiunt.

illa Mosaica, quae considerenter equidem quintae Jasharani libri parti tribuo, statim post haec praeepta, quae quartam et medianam ejusdem libri partem comprehendunt, exscribenda curavit.

IV. Unica piae probitatis praeepta ex libro Deuteronomii petenda esse nobis Auctor est Sanctissimus, qui omnium instar habendus est, Jesus Christus. *a)* Quum ritus illos et ceremonias, sacrificia et oblationes, quibus tantum tribuerunt sui aevi Judaei, Jesus vivens neglexerit, moriens autem prorsus antiquarit atque abrogaret, dixit tamen »nolite putare me venisse ut abrogarem legem aut prophetas; non veni ut abrogarem, verum ut adimplerem; amen! dico vobis, donec transeat coelum et terra, iota unum aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant« (Matth. V, 17, 18). Jesum hic dixisse, non de minutis ceremoniis, sed de illo Dei hominisque amore, »ex quo penderent universa lex et prophetae« (Matth. XXII, 37—40), probatur tota ipsius disciplina ac doctrina. *b)* Quum ita conjunxerit legem et prophetas, ut alibi diceret: »necessere est impleri omnia quae scripta sunt in *lege Mosis* et *Prophetis* et *Psalmis* de me« (Luc. XXIV, 44), atque ut Mosem et Eliam secum loquentes mirantibus triumviris exhiberet (Matth. XVII, 1), spectavit sine dubio ad illam Deuteronomii, Prophetarum et Psalmorum harmoniam atque concentum, quem supra demonstravimus — nempe, non sacrificia, sed pietatem Deo gratam esse et acceptam. *c)* Quum diserta citatione ad legem Mosaicam provocare operae pretium duxerit, nunquam laudavit rituales libros, sed Deuteronomium tanquam unicam auctoritatem allegandum censuit. Ita quum discipulis describeret, quali mentis atque animi contentione ipse certaretur, quum ad publicum docendi et miracula patrandi munus accederet, ter citat librum Deuteronomii, ut qui auxilium et solationem praestaret (Matth. IV, 4. Lue. IV, 4. Deut. VIII, 3; Matth. IV, 7. Lue. IV, 12. Deut. VI, 16; Matth. IV, 10. Lue. IV, 8. Deut. VI, 13. X, 20). Et quum primum et secundum manda-

tum declararet, quae summam legis ac prophetarum complectentur, ad Deuteronomium dumtaxat spectavit, etsi posterior citationis particula in Levitico obiter occurrit (Matth. XXII, 37—40 s. l.). Utrum totus ille Pentateuchus, qualis ad nos descendit, in Palaestina per manus legis peritorum voveretur, tunc temporis, quum Jesus inter homines versabatur, an potius diversae librorum illorum partes seorsim ederentur, et Phariseis potius, quam universo populo innotescerent, equidem haud dijudico. Jesus cognovit librum Geneseos, nam Loti uxorem (Luc. XVII, 28—32. cf. Gen. XIX, 26) et Sodomitarum excidium (Matth. X, 15. cf. Gen. XIX, 24. Deut. XXIX, 23) commemorat. Respicit autem obiter ad Lamechi cantilenam (Matth. XVIII, 22). Et Marco auctore (XII, 26) diserte citavit Exodum (III, 6) ut librum Mosis. Quinetiam, si verum vidit Leo, quem citat Bythnerus (Lyra Davidis ad Ps. XXII, 1), Dominus noster in cruce moriens ita mutavit Psalmi vicesimi secundi initium, ut ad arietem in virgulto (בָּשְׂבָךְ) implexum (Gen. XXII, 13) respiceret. Quod si cognovit reliquos libros, sed eos negligendos duxit, argumento a fortiori concludimus, Jesum non in illis libris, sed in Deuteronomio, Mosaicam legem, quae divinam originem sibi vindicabat, agnovisse. Tali auctoritate fretus, haud equidem dubitabo quartam Jasharani libri partem ex quinta Pentateuchi sectione eruere.

IN FRAGMENTUM PRIMUM.

Vulgo perhibent librum Deuteronomii alteram esse vel repetitam legis Mosaicae editionem. Haec opinio, ut mihi videtur, nullo fundamento innititur. Nam plane absurdus est ac valde deridendus istorum error, qui in hanc sententiam propterea adducuntur, quia Alexandrini interpretes librum inscripserunt *Αεντερονόμιον*, Hebraicam designationem *מִשְׁנָה הַתּוֹרָה* in Graecum compositum vertentes. Quippe ista designatio respicit ad locum

hujus libri (XVII, 18) ubi Israelitarum regi praecepitur ut »exemplum hujus legis« (**את-מִשְׁנָה הַתּוֹרָה הַזֹּאת**) describendum curet, ab autographo, quod sacerdotes asservarent. Significat igitur vox *Deuteronomium* nihil aliud quam »exemplar manu transscriptum illius legis, quam tanquam archetypum sacerdotes in templo tuebantur.« Et hoc praeceptum non ante Josiae tempora, quum liber legis denuo innotuit, additum puto. Quieunque autem istud praeceptum excogitaverit, nemo crediderit eum ullam aliam legis Mosaicae auctoritatem agnoscere, praeter illud documentum, quod tanta cura asservatum, tanta fide descriptum voluit (cf. Deut. XXXI, 24—26). Ille ipse qui *Deuteronomium*, quale ad nos pervenit, compilavit, quem Hilkiam fuisse suspicor (2 Reg. XXII, 8), unicum hunc et incorruptum fontem divinae institutionis commendavit. Ait enim, sub persona Mosis, »nihil addite iis, quae vobis praecipio, nec quidquam iis detrahite, sed diligentem operam navate legibus Jehovae Dei vestri, quas vobis jam exponam« (Deut. IV, 2). Evidem non infitias iverim multa esse in hodierno *Deuteronomio*, quae seriorem manum prodant; nonnulla esse in *Exodo*, quae ad antiquissima tempora referenda sint, praesertim illud *Epinicum*, quod ad *Jasharanam* collectiōnem amandavi. Sed si ad *Decalogum* spectamus, qui intimam legis Mosaicae medullam continet, ausim affirmare nullum esse autographum, nisi illud quod in capite quinto *Deuteronomii* memoriae traditur, alteram autem versionem, quam *Exodus* exhibet, inquinatam esse atque interpolatam a *Masorethicis* *Leviticisque* scribis, qui novam *septenarii* *Sabbati* rationem effinxerant.

Primum enim nusquam *Exodi* significatur decem mandata, qualia in capite vicesimo exhibentur, ea ipsa verba continere, quae Deus tabulis lapideis bis insculpenta curaverit (*Exod. XXXII, 15* sqq. *XXXIV, 1*). At enim vero, de decalogo illo, qui in capite quinto *Deuteronomii* traditur, diserte declaratur: »haec verba locutus est *Jehova* ad omnem multitudinem vestram

nihil addens amplius, et scripsit ea in duabus tabulis lapideis quas dedit mihi» (Deut. V, 19). Et quum Moses priores illas tabulas confregisset, non alia, sed eadem verba repetita sunt in tabulis, quae ad priorum exemplar dolatae sunt (Deut. X, 1—4). Quae quum ita sint, non duplex erat, sed unica legis declaratio; et si qui Exodicam versionem Deuteronomiae anteponen-dam ducunt, iis certe probandi onus injungamus licet, antequam fidem nostram Deuteronomico scriptori denegemus.

Deinde vero, si ipsam Decalogi structuram attendimus, et Exodicum textum cum Deuteronomico comparamus, hic quidem omnia concinunt atque cohaerent, illic autem vel interpolatorem vel oscitantem scribam deprehendimus. Primaria duarum versionum discrepantia in postrema mandati quarti clausula cernitur. Quum enim Exodica editio Sabbati observandi rationem in eo quaerit, quod Jehova mundum sex diebus creasset, requievisset autem die septimo (Exod. XX, 11), Deuteronomica descriptio humanum ac paene Christianum argumentum subjicit, nempe ut requiescerent servi Israelitarum, atque ut ipsi Israelitae meminerint quali ipsos servitute Jehova liberasset (Deut. V, 14, 15). Haec est proba recordatio proba humanitate con-juncta, quae concinat etiam cum initio Decalogi in utraque ver-sione: »Ego sum Jehova Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis« (Exod. XX, 2. Deut. V, 6). Et quum Dominus noster suo in vitam reditu nos quoque ex Aegyptiaca servitute mortis ac peccati liberaverit, habemus cau-sam consimilem et consentaneam, quare septimo quoque die Christianum Sabbatum celebremus. Primo autem, non *septimo*, hebdomadis die Israelitae quoque e terra servitutis egressi sunt. Quod si cum Exodico editore mandatum hoc ad symbolicam illam Dei requiem, quae sex creationis dies consecuta sit, re-ferendum censes, novam et Decalogo minime congruam illustra-tionem infereis. Neque enim initio tabularum Jehova se tanquam

creatorem mundi, sed tanquam Israelitarum liberatorem inducit. Non profitetur: »Ego Deus sum, qui creavi terras et coelum sex diebus«; sed: »Ego Jehova sum, Deus *tuus*, qui eduxi *te* e domo servitutis.« Praeterea, Exodius ille editor sic incipit: »Memento (**זיכר**) Sabbati, ut illum diem sanctifices«, et tamen nullam commemorationem cum illa sanctificatione conjungit, nam creatio mundi non est religiosa i. e. Israelitica commemoratio; ergo, ad populum electum dumtaxat pertinere non potuit. Deuteronomicus autem sic incipit: »Observe (**שְׁמֹר**) diem Sabbati, ut sanctifices eum, sicut praecepit tibi Jehova Deus tuus.« Ibi habemus discriminis notam, quae cum singulari Israelitarum conditione conveniret, quae ipsorum animos ad mirandam Dei providentiam reduceret, qua ab Aegyptiaca servitute in libertatem theocraticam vindicati essent.

Ut ceteras easque minores duarum versionum discrepantias perpendamus, penetremus necesse est in ipsam coelestium mandatorum rationem et methodum.

Si debitum religiosi hominis officium sub clara Christianismi luce contemplamur, eo tenemur, »ut abnegantes impietatem et mundanas libidines *sobrie* et *juste* et *pie* vivamus« (Tit. II, 12), scilicet, ut vivamus *σωφρόνως*, nostros ipsorum appetitus temperantes, *δικαίως*, aliorum commodo inservientes, *εὐσεβῶς*, Deum colentes. Christus enim docuit omne peccatum in corde hominis uniuscujusque oriri, ita ut is sit illico moechus in corde suo, qui vel viderit mulierem cum impudica concupiscentia (Math. V, 28). Sed haec peccati notio abstrusior est, quam quae per tabulas lapideas incultis Israelitarum mentibus proponeretur. Satis habuit Moses, quem afflatus coelestis illuminavit, in istis tabulis duplicem religionis materiem digerere. In priore igitur *pietatem* diserte docuit. In altera *justitiam*. In illa ostendit, quomodo Deum ac parentes nostros colere debeamus. In hac, quomodo alienis debita officia praestemus, noceamus

autem nemini, ne in cogitatione quidem nostra. Ita utraque tabula quina continebat praecepta vel interdicta. Prior tabula complectitur tres prohibitiones: (I) ne a vero Deo desciscant Israelitae; (II) ne in idololatriam aberrent; (III) ne per Jehovae nomen pejerent; et duo mandata (IV) ut Jehovahe septimum quemque diem consecent; (V) ut parentes honore prosequantur. Altera tabula quinque prohibitiones comprehendit: (VI) ne caedem committant Israelitae; (VII) ne adulterent; (VIII) ne furentur; (IX) ne falsum testimonium in alterius injuriam perhibeant; (X) ne impudice alienam uxorem, neve avare aliena bona concupiscant. Scio equidem plerisque placuisse quattuor tantum mandata in priore tabula includere, ut quae sola ad Deum spectarent, reliqua sex alteri tabulae amendare, ut quae ad homines solos referenda sint. Sed ex mente veterum nationum officia erga parentes ab officiis erga ceteros homines disjungenda sunt. Colere Deum ac parentes *pietas* est; colere Deum per se *religionis* est; colere alienos homines, qui aequo nobiscum jure sunt, ad *honestatem* pertinet. Quod ad parentes attinet, optime rem declaravit Pindarus, quum Thrasybulum, qui patri suo operam navaverat, sic alloquitur (Pyth. VI, 19 sqq.):

σύ τοι σχέθων ννε ἐπιδέξια χειρὸς δρθὰν
ἄγεις ἐφημοσύναν,
τάν ποτ' ἐν οὐρεσι φαντὶ μεγαλοσθενεῖ
Φιλύρας νίδν δρφανιζομένῳ
Πηλεῖδα παραινεῖν· μάλιστα μὲν Κρονίδαν
θεῶν σέβεσθαι·
ταύτας δὲ μήποτε τιμᾶς
ἀμείδειν γονέων βίου πεποιημένον.

Unde *pious* perpetuum est Aeneae attributum, quippe qui Deos simul ac parentem ex incendio Troiae suis humeris evexerit (Aen. II, 721); unde Anchises sic compellatur (Aen. III, 481): »O felix nati *pietate*«; et describitur tanquam »senior parens *pia* sarcina nati«.

Praecepta prioris tabulac nullam difficultatem parere possunt. Prima duo ad Jehovae cultum sustentandum pertinent. Nam a vero Deo desciscere potuerunt Israelitae vel cum idololatria vel sine idololatria. Potuerunt etiam Jehovam, et alios praeter Ipsum Deos, venerari. Atque hoc quidem primo praeepte vetitum est, ubi עַל־פָּנֵי, *coram me*, ad conjunctionem veri falsique cultus pertinet. Idololatria autem qualiscunque secundo mandato interdicitur. In tertio praeepte nemo Hebraicæ linguae paullo peritior in tralatitudinem eorum errorem cadet, qui putant hanc legem ad Jehovae nomen temere effutitum spectare. Nam לְשׁוֹן idem valet ac לְשֻׁקְרָב; cf. Exod. XX, 13, Deut. V, 11 לְשׁוֹן. Nomen Jehovae in jurejurando adhibere non vetitum, sed praeeptum est Israelitis (Deut. VI, 13). Religionem igitur migrabat, quicunque talem sanctionem perperam adhibuit. Neque haec lex nonum praeeptum anticipat. Peccat enim in Jehovam, i. e. contra *pietatem*, qui Dei nomen in mendacii asseverationem enunciat. Peccat in vicinum suum i. e. contra *justitiam*, qui qualecunque mendacium ad alterius incommodum protulerit. Quartum et quintum praeeptum ad officia pietatis agenda pertinent. Jehovam septimo quoque die adorari, parentes nostros perpetuo honore et obsequio sovere, omnes oportet, qui probitatis laudem et praemia sibi deposita. Illud qui facit, is recordatur diei, quo Jehova populum suum ex Aegypto deduxit, quo Jesus resurgens ad coelestem tranquillitatem nobis viam aperuit; hoc qui facit, is recordatur naturalem suam vitam parentibus suis deberi, et qui auctores istos vitae non reveretur, is profecto longiorem faustumque vitam non meritus est.

Quinque prohibiciones, quae alteram tabulam compleunt, cum triplici baptizandorum abrenuntiatione mirum in modum concinunt. Illam abrenuntiationem a primitivis usque temporibus in Ecclesia usurpatam esse, et nihil aliud fuisse quam illud συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερωτημα εἰς Θεὸν, quod verum atque effi-

cacem baptismum efficiat (1 Petr. III, 21), jam olim ostendit Richardus Hooker (Ecclesiastical Polit., book V, c. 63). In Anglicana Paedobaptismi administratione infantem consecramus in militem ac famulum Christi, scilicet, ad pugnandum contra *peccatum, mundum, et Satanam*; et in Catechismo, quo baptizatos ad confirmationem rite accipiendam instruimus, pueros nostros in memoriam istius militiac reducimus, quum admoneamus eos susceptores ipsorum promisisse triplicem abrenuntiationem *Satanae et mundi et carnis*. Quod *peccatum* et *carnem* tanquam synonyma inter se commutaverunt Liturgiae compilatores neminem offendet, qui consideraverit omne peccatum ex carne profluere, carnem ipsam in se rationem peccati habere. Sed quum vox *caro*, sicut aliae voces, tam latiorem quam angustiorem significationem praestet, peccatum autem generalius vocabulum sit, culpae materiem in trinas partes distribuere licet, quae in Novo Testamento tam junctim quam separatim *διάβολος, κόσμος, σάρξ*, appellantur (vide supra Pars I. p. 69). Jam vero verba ipsa *διάβολος* et *ἵδωρ* vi termini denotant *malitiam, invidiam, et calumnias*. Et auctor est Jesus *diabolum* fuisse *homicidii et mendacii parentem* (Joann. VIII, 44). *Mundus* autem, quatenus in se proprias peccandi illecebras continet, ad commoda praesentis aevi spectare debet; itaque enicunque objicere possumus, ut diviti illi, *ἀπέλαθες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου* (Luc. XVI, 25), quicunque rem suam familiarem quovis pacto augere studet, qui illam sibi regulam imposuit: »quacrenda pecunia primum est, virtus post nummos«; qui ut se in civitate tollat, ut regnet in hac vita, tam Deum quam homines contempnendos dueit, qui hunc mundum non futuram vitam spectat, qui misso relligionis imperio, *τὴν πλεονεξίαν* vel inexhaustam habendi aviditatem, *ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία* (Col. III, 5), explore cupit, is utique mundi servus est, et a probitate relligiosa abhorret. Denique *caro*, per se spectata tanquam pars aliqua peccati, corum est qui

sensuali voluptati incumbunt, qui nulla alieni commodi habita ratione sibimet ipsis gratificari student, praesertim in iis rebus quae sexuum commercium comitantur. Quod si quibus placebit haec tria culpae genera nominibus quibusdam et prosopopoeia distinguere, dixeris *Diabolum* vel *Satanam* sustinere malitiae et mendacii personam (1 Joann. III, 10); *Mammonem* repraesentare mundanam illam avaritiam ac fraudem (Matth. VI, 24); *Belialem* autem incontinentiae impuritatem exprimere (Judic. XIX, 22). Ceterum, triplex haec peccati descriptio in altera Decalogi tabula diserte apparet, praesertim si ad Deuteronomiam versionem spectamus. Nam sic decurrunt ista praecepta: a) (VI) »ne homicidium committito«, quod *diaboli* est; (VII) »ne moechare«, quod *carnis* est; (VIII) »ne furare«, quod *mundi* est; atque iterum b) (IX) »ne falsum testimonium perhibe«, quod *diaboli* est; (X) »ne alterius uxorem concupisce«, quod *carnis* est; »ne appete alterius domum, agrum, servum, ancillam, bovem, asimum, et quidquid possideat«, quod *mundi* est. Si hoc postremum praeceptum cum Exodo XX, 14, comparamus, novam nanciscimur ac plane singularem confirmationem nostrae sententiae, Deuteronomium continere veram Decalogi atque unicam editionem, Exodi autem compilatorem vel errasse vel oblitum esse. Nam in Exodo omnia commiscentur; בֵּית רָעַ separatur a reliquis vocibus, quae possessionem de-notant, et pro praecepto בֵּית רָעַ cui Masorethici recte appingunt paragraphe signum ס, simplex uxoris mentio inseritur post בֵּית רָעַ; et שְׁדָה extrito, et pro תְּחִמָּד, quod hic, repetito, omnia eidem verbo sub-junguntur. Nemo est opinor, critica facultate exercitus, quin hic saltim errabundum vel obliviousum compilatorem in Exodico scriba deprehendat.

IN FRAGMENTUM SECUNDUM.

Rationi consentaneum esset exspectare editorem Jasharanum, postquam ipsissima divinae legis verba recitasset, subjecturum fuisse aliquam explicationem quae medullam vel interiorem tabularum voluntatem aperiret; et praeterea exhortationes additurum, quae Israelitis in memoriam redigerent a quanta eos servitute in quantam felicitatem Jehova sustulisset. Id eum fecisse videbimus, si ductionem Deuteronomici sequentes adhibemus etiam testes eos quos citavi, Micham prophetam et Dominum nostrum in Novo Testamento praedicantem. Atque hoc Decalogi supplementum in duo Fragmenta distribui, propterea quod exhortationes istae singularem quandam sectionem efficiunt, in qua omnia cohaerent, ex qua quum sospitator tres illas citationes hauserit quibus sollicitationes peccati confutavit, verisimile est hanc pericopen (ut significatur Deut. VI, 6 sqq.) probis omnibus Israelitis memoriter insedisse. Quae quum ita sint, medulla vel explicatio mandatorum medium locum occupaverit, scilicet inter ipsum Decalogum et has exhortationes, quibus Decalogi observatio inculcetur.

In secundo Fragmento constituendo provoco in primis ad celeberrimam illam Jesu Christi declarationem, qua doctori legis roganti ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; (Matth. XXII, 36 sqq.) respondit: ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὗτη ἔστιν ἡ μεγάλη καὶ ἡ πρώτη ἐντολή· δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. ἐν ταῖς δύσιν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται. Verba ista, quibus Jesus prioris tabulae argumentum describit, desumpta esse ex hoc loco Deuteronomii (VI, 5. cf. X, 12. XXX, 6) omnes consentiunt. Sed verba, quae tanquam materiam secundae tabulae proponunt caritatem sive dilectionem mutuam hominum

inter se, plerumque referunt ad Levit. XIX, 18, ubi haec sententia obiter tantum occurrit. Evidenter crediderim Dominum nostrum duo haec mandata, unde universa lex et prophetae pendeant, non ex duobus libris sed ex uno eodemque loco desumpsisse. Crediderim quoque eum, qui in Deuteronomio VI, 1 sqq. totam legis summam recensere voluit, non potuisse alteram tabulam prorsus omittere; Masorethicum autem compilatorem, qui aliud agens omnia commiscerit, brevem clausulam praeteriisse, quae in prototypo libro Deut. VI, 5 et Deut. X, 12 sqq. colligabat. Clausula haec, quae in Levit. XIX, 18 quasi per intercapelinem inseritur, perfecte congruit, tam eum praecedenti Deuteronomii versiculo, quam cum Domini nostri citatione. Nam quum priorem tabulam ita recapitulasset: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד וְאֶחָבָת אֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, etc., »Jehova Deus noster est unus Jehova; et diliges Jehovah Deum tuum« etc., quid aptius quam ut subjungeret לְרַעֲךָ כִּמְךָ אֱנִי יְהוָה אֶחָד וְאֶחָבָת, »et diliges vicinum tuum sicut te ipsum. Ego sum Jehovah!« Ita enim omnia presse et concinne terminantur, et transitum habemus plane admirabilem ad ea verba Deut. X, 12 sqq. ex quibus Michas propheta summam divinae legis extraxit (Mich. VI, 8), quae autem, ut nullus equidem dubito, hoc secundum Fragmentum compleverunt. Ultimam enim Deut. cap. X partem non cohaerere cum historica materie, qua istud caput incipit, neminem potest fugere. Optime autem concinit cum generali illa legis divinae recensione, quam in priore capituli VI parte adumbratam habemus. Amissum igitur catenae annulum recudamus; consuamus abscissam vestem; et ex duabus laciniis integrum ac perfectum pallium accommodemus. Et ne quid vinculi desit, aliam nobis compagem ministrat illa Morasthaei citatio. Nam quum hunc locum ita laudet, ut qui universam significationem potius quam singula verba spectaverit, monstrat tamen se utramque Fragmenti nostri particulam uno obtutu contemplatum esse. Dicit enim:

הָגִיד רְקֵב אֶרְם מֵהַטּוֹב »indicavit tibi, o homo, Deus, quid bonum sit«; quo tam ad Deut. VI, 1—3 quam ad Deut. X, 13 refert. Si enim Israelitae debitum Deo officium praestabant, bene ipsis futurum erat (וַיְטַב); in terram illam rebus optimis abundantem venturi erant (VI, 3), atque ita obedientia in propriam ipsorum utilitatem (לְטוֹב) erat cessura (X, 13). Ita illud טוב utroque loco explicatur, plenius utique priore particula. Quod sequitur in prophetae responsione ad alteram particulam propius respicit. Nam **עֲשֹׂת מִשְׁפָט**, *judicium facere* e Deuteronomio X, 18 mutuo sumitur, **אַחֲרַת חֶסֶד**, *amor misericordiae*, nuditur in Deuteronomio, X, 19. Quod vero tertio loco posuit **וְהִצְנַע לְכַת עַמְּאָלָה**, *et submissum esse in ambulando coram Deo*, quum ad Deut. X, 20 referri possit, altius habet fundamentum in gravissima illa divinae obedientiae injunctione quam Dominus noster citavit ex Deut. VI, 5. Quintam scriba ille, qui Dominum interrogabat, Michae locum statum conjungit cum sexto Deuteronomii capite (Marc. XII, 32, 33). Sed has particululas in unum corpus conflandas esse ipse utriusque contextus plenissime demonstrat. Nam prior illa portio, ex qua Jesus medullam Decalogi extrahendam censuit, quasi sponte sua deducit ad Deut. X, 12, 13, quorum versuum, ut Rosenmüllerus observavit, sensus est hic: »Deum ab Israelitis postulare nonnisi officia ea, quae et humanae naturae et saluti eorum sint convenientissima.« Et eundem quasi sanguinem ac nervos legis in v. 16 agnoscamus, ubi legitur **וְמִלְתָּם אַתְּ-עִרְלָת לְבָכְכֶם**, *circumcidite praeputium cordis vestri*. Hanc sententiam paene Christianam citavit Jeremias IV, 4. Eadem resonat in scriptis apostolicis (Paul. Ep. ad Rom. II, 28, 29. ad Coloss. II, 11). Nec aliud voluit Paulus, quum bis declarabat in Christo nec circumcisionem quidquam prodesse nec praeputiatum remanere, nisi si quis eam regenerationem assecutus esset, quae in fide et caritate versetur (ad Gal. V, 6. VI, 15). Denique, si secunda haec

Fragmenti nostri particula ad Deuteron. XI, 9 producitur, ad illam initii quasi iterationem emphaticam perveniemus, qua tota oratio apta et rotunda verborum constructione orbem suum conficit. A promissis beneficiis incipiens in eadem desinit Fragmentum nostrum, atque ita ad tertii Fragmenti admonitiones pontem transmittit.

IN FRAGMENTUM TERTIUM.

Serratam dimidiatae tesserae aciem, qua cum altera acie collata priores tres Deut. c. VIII versiculos ante sextum sexti capituli versum ponendos judico atque ita viginti tres versus in unum Fragmentum conciliandos, in repetitione verbi מִנְחָה, quod in primo Fragmento cum vi quadam ponitur (Deut. V, 1), quod tertium quoque Fragmentum inchoare debet (Deut. VIII, 1), quod autem in eodem Fragmento optime iteraretur (Deut. VI, 6). Tales iterationes in rupti orationis ordine restituendo nonnihil ponderis habere, sciunt ii, qui Jesaiae vaticiniis operam naverunt (cf. Jes. V, 25. IX, 12, 17, 21. X, 4). Sed in hoc loco praecipuam fidem ipsius contextus testimoniis attribuo. Nam summa gravitate praecipitur ut probi Israelitae memoriter ediscant ac perpetuo meditentur haec ipsa et quae praecesserant verba (Deut. VI, 6, 9). Jam vero Jesus Christus, quum insidias sollicitationis mundanae repudiabat, tela sua ex hoc armamentario deprompsit. Nam tres dumtaxat citationes adhibuit, easque hoc ordine a) Deut. VIII, 3. b) Deut. VI, 13. c) Deut. VI, 16. Ut vides Lucanam narrationem secutus sum, quae per se concinnius evadit, nam melius transimus a fame depellenda ad temporale imperium, atque inde ad divinae potentiae demonstrationem, quam si cum Mattheo id quod secundum est tertio loco ponimus. Assunto igitur, hoc Fragmentum olim uno tenore decurrisse, prout jam iterum compositum est, Jesum autem haec

verba memoriter tenuisse, quid rationi magis consentaneum esset, quam illa ipsa trium versuum citatio, quam Sospitatori tribuunt Evangelistae? Sed consideremus, quid sit, cur Jesus tantum his versibus attribuerit, ut istis p̄ae omnibus aliis in Vete Testamenti locis tali tempore uteretur. Jam vero, ne mundanam victus necessitatē nimia sollicitudine urgeamus, quod prima citatio admonet, id scilicet fere perpetuum est Christianae doctrinae argumentum. Nam dixit Jesus: »nolite solliciti esse dicentes quid manducabimus aut quid bibemus; quaerite autem imprimis regnum Dei et *justitiam* ejus, et omnia haec adjicientur vobis« (Matth. VI, 31—33. cf. Deut. VI, 25). Quod autem secunda citatio admonet, ut Deo soli serviamus, id vero magnam Christianismi partem in se comprehendit. Nam nulla fere gravior est Christi praedicatio quam illa: »nemo potest dominis duobus servire; non potestis Deo servire et mammonae« (Matth. VI, 24). At enimvero haud ita perspicuum est quid sibi velit praeceptum illud, quod tertia citatione continetur: »non tentabis Jehovah Deum tuum, sicut tentasti eum in loco temptationis.« Haec tentatio qualis fuerit testantur tres Pentateuchi textus: Exod. XVII, 2 — 7. Num. XX, 3, 4. ibid. XXI, 4, 5. Summum ibi peccatum fuisse auctor est Psaltes (XCV, 8 sqq.):

Ne obduretis corda vestra, sicut Meribae factum est,
Sicut Massae accidit in deserto,
Ubi majores vestri me tentabant
Atque explorabant, quanquam opera mea viderant.
Quibus tandem iratus juravi
Nunquam eos in terram promissam venturos esse.

Quid quaeris? peccatum illud non aliud fuit, quam illa posteriorum Israelitarum incredulitas, qui miranda Jesu Christi opera intuentes obdurabant corda sua: quos igitur Ille a regno Dei rejiciebat, quippe qui in Spiritum Sanctum apertis oculis blasphemiam effutirent, atque illam in se culpam admitterent,

quae neque in vita nec post vitam remitti possit (Matth. XII, 32). Neque haec interpretatio non quadrat in eam cogitandi rationem, quae Domino nostro tunc temporis, ut videtur, oborta est, quum carnalem illam sollicitationem repudiavit. Nam illa Israelitarum culpa, quum Deum Massae tentabant, ex infideli impatientia nata est. Quanquam Dei potentiam et curam quotidie intuebantur, nequibant tamen exspectare donec Ipsi placeret peregrinationibus electi populi finem facere. Ergo, mussitabant et Mosi rixam intendebant. Simili impatientiae obnoxius fuisse Jesus, si fieri potuisset ut subitanea quadam mirandae potestatis demonstratione studia suorum allicere et delenire studeret. Quod contra pii omnes Israelitae consilio Psaltæ obsecuti sunt, qui ait: »Committe Jehovah res tuas; ei confide; is perficiet omnia. Acquiesce in Deo, et spem tuam in eo pone« (Ps. XXXVII, 5, 7). Unde tanquam peculiaris quaedam veterum Israelitarum virtus prædicatur ista *patientia* (*ὑπομονή*) qua *spem* venturae *consolantis* sovebant; vide Hebr. VI, 12 sqq. et cf. Rom. XV, 4: *ἴνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ διὰ τῆς παρακλήσεως τῶν γραγῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.* Luc. II, 24: *προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ.* Hinc tres habemus Christiani hominis dotes: *τὸ ἔργον τῆς πίστεως καὶ τὸν κόπον τῆς ἀγαπῆς καὶ τὴν ὑπομονὴν τῆς ἐλπίδος* (1 Thess. I, 3. cf. 1 Cor. XIII, ult.). Quum igitur haec patientia tam in Judaeis quam in Christianis deposcebat, ea proculdubio eminere debebat in Christo ipso, eam Dominus noster proculdubio in examen vocabat, quum in luctam illam suam prospiciebat. Qui etiamsi omnes divinae majestatis legiones in suum auxilium colligere (Matth. XXVI, 53), et magnifica aliqua epiphania in thronum Davidis se collocare potuisset, maluit tamen illud miseriarum poculum, quod Pater ipsi propinasset, ad facies exhaustire (Joann. XVIII, 11) atque ita per humilitatem ad summam gloriam ascendere. Ita triplici admonitione prior nostri Fragmenti pars probos omnes hortatur,

(I) ne dona praesentis horae tanti aestimemus ut promissae tranquillitatis obliviscamur; nam »quid prodest homini si mundum universum lucretur, animae vero suae jacturam faciat?« (Matth. XVI, 26); (II) ne quid praeter Deum ipsum ita colamus, ut divisum in nostris animis imperium constituamus; (III) ne divinae providentiae legem aspernantes, in eorum errorem incidamus, qui tentant Deum impatientia sua viventes, et moribundi summum numen diris devovent (Job. II, 9).

His admonitionibus praemissis Fragmentum nostrum ad absolutam legis obedientiam revertitur, atque ita ad libri Jasharani significationem exprimendam quam proxime accedit. »Custodiendo custodite praecepta Jehovae ejusque testimonia et statuta, quae tibi praecepit; et facias id quod **probum** (**רִשְׁיָה**) et **bonum** est coram Jehova, ut bene tibi sit et ingrediaris et possideas bonam illam terram quam Jehova tuis patribus pollicitus est« (v. 17, 18). »Et **justitia** (**רִקְצָנָה**) erit nobis i. e. ut meritum nobis reputabitur, si custodierimus et fecerimus omnia haec praecepta coram Jehova, sicut Ille nobis praecepit« (v. 25). Haec verba Fragmentum nostrum ad justum finem perducunt, et probitatem illam Israelitarum in ea conditione exhibent, quae ad Christianam probitatem spectare videatur. Nam »Christus est finis legis ad *justitiam* fidis omnibus imputandam« (Rom. X, 4). Si lex illa in amore Dei hominisque versatur, qui ad illius legis *justitiam* proxime accesserit, is non longe aberit ab illa sanctificatione, quam Paracletus a Christo missus verae religionis sodalibus, singulis illis membris consolidati corporis cuius Christus ipse caput est, vivida vi et plena infusione donatus est.

Citationes illae Morasthaei prophetae aliaeque quas supra memoravi significant multos alios Deuteronomii locos in libro Jasharano sedem suam habuisse, sed ultima Deuteronomii editio, quae ad nos pervenit, ita commissuras panni rudis in vetus vestimentum introduxit, ut difficile sit autographa ab insitiis dis-

jungere sine aliquo scissurae periculo. Sint igitur tria haec Fragmenta tanquam specimina, quibus Lector eruditus libri Deuteronomici quantum sibi placuerit adjiciat.

Atque haec priorum partium τετρακτύς religiosam Jasharani libri doctrinam ad umbilicum adduxit. Quae sequitur τριττύς celebrat potius et commeniorat felicem Israelitarum sortem, populi res gestas et regum laetitiam vel miseras. Haec igitur trium partium collectio canit et resonat. Prior ille quattuor partium thesaurus docet quomodo homo a probitate desciverit, quomodo Israelitae ad veram doctrinam propagandam electi sint et in terram tranquillitatis conducti, quibusnam denique legibus obedientes promissam illam felicitatem confirmatam obtinerent.

PARS QUINTA.

Benedictiones proborum et monita.

I. JACOBI CANTICUM.

Gen. XLIX,
1-27. [1] Congregamini, ut annunciem quae eventura sint vobis
in diebus novissimis,

[2] Congregamini et audite filii Jacobi, audite Israelem
patrem vestrum.

§ 1.

[3] **Ruben**, tu quidem primogenitus es,
Robur meum, et initium virilitatis,
Principium dignitatis et principium honoris.

[4] Sed ebulliisti tanquam scatbrae fervidae; itaque, ne
sis princeps.

Nam patris tui cubile ascendisti,
Polluisti stratum meum isto ascensu.

[5] **Simeon** et **Levi** fratres sunt;
Instrumenta saevitiae sunt gladii eorum.

[6] In conciliis eorum ne commoretur voluntas mea,
In coetu eorum ne sit consociatus animus meus.
Nam pree ira hominem interfecerunt,
Et pree lascivia bovem enervarunt.

[7] Detestabilis sit eorum ira, quoniam immodica fuit,

Et furor eorum, quoniam fuit effraenatus:
 Dispertiam eos in Jacobo,
 Et dissipabo eos in Israele.

- Gen. XLIX.
- [8] **Juda** tu es ille quem concelebrabunt fratres tui.
 Manus tua erit in cervice hostium tuorum.
 - [9] Catulus leonis est Juda.
 A praeda, mi fili, condescendisti!
 Incurvat se, procumbit ut leo et leaena;
 Quis eum lacessere audeat?
 - [10] Non decedet sceptrum Judae,
 Nec scipio e medio pedum ejus,
 Donec venerit tranquillitas,
 Et gentes ei obedientiam praestiterint.
 - [11] Alligans viti asellum,
 Et generoso palmiti filium asinae suae,
 Lavabit in vino vestimentum suum,
 In uvarum sanguine amictum suum;
 - [12] Atque oculi ejus hilares erunt prae vino,
 Prae lacte dentes ejus albescent.

§ 2.

- [13] **Zebulon** ad oram maritimam habitabit,
 Et ipse navibus portum praebbit,
 Pertingens usque ad Tsidonem.
- [14] **Issacar** erit asinus robustus
 Procumbens inter repagula.
- [15] Videbit enim quietem bonam esse,
 Et terram esse amoenam.
 Humerum igitur subjicit oneri ferendo,
 Et servitiis demensis obnoxius erit.

§ 3.

- [16] **Dan** judicabit populum suum,
 Tanquam princeps inter tribus Israelis.

- Gen. XLIX.
- [17] Dan erit sicut serpens in via,
Sicut cerastes in tramite,
Qui mordet calcem equi,
Ut eques retrorsum cadat.
- [18] Tuum auxilium exspecto, Jehova!
- [19] Gad ab hoste infestabitur,
Sed extremum recedentium agmen adorietur.
- [20] Asher pingui cibo fruetur,
Adeo ut vel regi cupedias ministret.
- [21] Naphthali est cerva emissa,
Mandans effata pulcherrima.

§ 4.

- [22] Juvencus est Josephus,
Juvencus prope fontem.
- [23] Ferae montanae super eum insidiabantur.
Exacerbarunt eum, jaculati sunt,
Et odio persecuti sagittarii.
- [24] Sed firmus mansit arcus ejus,
Et agilia fuerunt brachia manuum ipsius.
Per manus potentis Dei, quem Jacobus coluit,
Per nomen custodientis lapidem Israelis,
- [25] Per Deum patris tui, qui te adjuvit,
Et Omnipotentem, qui tibi benedixit,
Sint tibi benedictiones coeli desuper,
Benedictiones profundi, quod infra cubat,
Benedictiones uberis et uteri.
- [26] Benedictiones patris tui valuerunt
Super benedictiones montium antiquissimorum,
Et delicias collium aeternorum.
Veniant in caput Josephi,
In verticem sejuncti a fratribus suis.
- [27] Benjamin est lupus rapax,

Mane praedam devorabit,
Et vespere dividet spolia.

II. BILEAMI CANTICUM.

PRIMA PARTICULA.

- Num. XXIII, [7] E terra Aramaea me arcessivit Balaquus,
7-10. Rex Moabitarum me ex montibus orientis adduxit;
»Veni«, inquit, »et mea gratia male precare Jacobitis;
Age, Israelitas detestare.«
- [8] Qua ratione maledicam, cui non maledixit Deus?
Quomodo detestabor, quem Jehovah non detestatur?
- [9] Ex summis rupibus video eum,
Ex collibus eum considero.
Ecce solus habitat;
Cum ceteris gentibus non miscetur.
- [10] Quis dinumeret innumerabiles Jacobitas;
Quis computet vel quartam partem Israelitarum?
Utinam moriatur anima mea mortem **proborum** istorum,
Idem sit meus qui eorum exitus!

SECUNDA PARTICULA.

- Num. XXIII, [18] Surge, Balaque, et audi;
18-24. Animum adverte fili Zipporis.
- [19] Deus non est homo, ut mentiatur,
Aut filius hominis, ut quem poeniteat.
Num ille quidquam dixerit, quod non facturus sit,
An sit locutus, quod non praestet?
- [20] En, bene dicere in mandatis habeo,
Benedixit ille, ego vero prohibere non possum.

Num. XXIII. Neque enim idololatriam cernit inter Jacobitas,

[21] Neque iniquitatem inter Israelitas.

Jehova Deus inter eos versatur,

Cui ut regi suo jubilantes acclamant.

[22] Deus deduxit eos ex Aegypto.

Ingentes sunt eorum vires tanquam bovis buffeli.

[23] Nullum enim est augurium contra Jacobitas,

Nulla contra Israelitas incantatio.

Tempus instat, quum praedicabitur de Jacobitis

Et de Israelitis: *quanta fecit Deus!*

[24] Ecce hic populus surget sicut leaena,

Et instar leonis se eriget.

Non prius recumbet quam vorarit praedam,

Quam sanguinem occisorum hauserit.

TERTIA PARTICULA.

Num. XXIV; [3] Dicit Bileamus filius Beoris,

Dicit vir, cui oculus apertus est,

[4] Dicit is, qui verba audit divina,

Qui visa omnipotentis vident,

Prolapsus et reiectis oculis:

[5] Quam pulera sunt tentoria tua, o Jacobe,

Et habitationes tuae, o Israel.

[6] Instar torrentium exorrecta sunt,

Instar hortorum ad flumen,

Instar agallochorum, quas plantavit Jehova,

Instar cedrorum juxta aquas.

[7] Profluent fluenta ex ejus situlis,

Et semen ejus erit in multis fluentis.

Vel Agago sublimior erit rex ejus,

Et exaltabitur regnum ejus.

[8] Deus deduxit eum ex Aegypto.

Ingentes sunt ejus vires tanquam bovis buffeli.
 Gentes oppositas devorabit,
 Earum ossa confringet,
 Et sagittas suas [in sanguine] contorquebit.

Num. XXIV.
 [19] Incurvat se, procumbit ut leo et leaena,
 Quis eum lacessere audeat?
 Benedictus sit ille, qui tibi bene dixerit,
 Qui male, male dictus sit.

QUARTA PARTICULA.

- Num. XXIV.
 15-22. [15] Dicit Bileamus filius Beoris,
 Dicit vir, cui oculus apertus est,
 [16] Dicit is, qui verba audit divina,
 Qui novit notitiam summi numinis,
 Qui visa omnipotentis vidit,
 Prolapsus et reiectis oculis.
 [17] Videbo eum, sed non nunc:
 Contemplabor eum, quamvis non sit propinquus.
 Procedet stella ex Jacobo,
 Surgetque sceptrum ex Israele,
 Et contundet utrumque latus Moabitarum,
 Exscindetque cunctos homines turbulentos.
 [18] Erit autem possessio ejus Idumaea,
 Et infestus ille Seir ejusdem possessio erit.
 Nam Israel strenue se geret.
 [19] Tum dominabitur aliquis ex Jacobo oriundus,
 Omnesque ex urbibus superstites pessumdabit.
 [20] Amalek fuit principium gentium,
 Sed ad extremum peribit.
 [21] Firma est habitatio tua, [Qain,]
 Et in petra posuisti nidum tuum;

Nihilominus futurum est ut incendatur Qain,
Et quousque contemplabor captitatem tuam!

III. MOSIS CANTICUM.

- Deut. XXXII,
1-43. [1] Ausculta, caelum, dum loquor;
Audi, terra, affata oris mei.
- [2] Destillet instar pluviae doctrina mea,
Fluat sicuti ros meus sermo,
Sieut imber tenuis super herbam teneram,
Sieut multae guttulae super herbam adultam.
- [3] Nomen enim Jehovahe invocabo;
Agnoscite Dei nostri magnitudinem.
- [4] Rupes est; perfectum est opus ejus.
Deus fidelis est et sine iniquitate,
Justus et probus est Ille.
- [5] Perniciose adversus Illum egit
Eorum, qui Ipsius filii non sunt, labes,
Seilicet gens prava et dolosa.
- [6] Hoccine ergo Jehovahe rependitis,
Popule stulte et insipiens?
Nonne ipse pater est tuus, qui te sibi comparavit?
Qui te fecit et stabilivit?
- [7] Memento dierum antiquiorum,
Considera annos saeculorum praeteritorum.
Interroga patrem tuum, et tibi indicabit:
Seniores tuos, et tibi dicent.
- [8] Quum possessiones Supremus gentibus distribueret,
Quum homines dispergeret,
Constituit terminos nationum pro numero Israelitarum.

- Deut. XXXII.
- [9] Nam Jehovae portio est Illius populus,
Jacobus est Illi tanquam mensura hereditatis,
- [10] Assistebat ei in deserto,
In terra vasta, ululatibus referta, pinguefecit eum.
Circumsepsit eum undique, curam ejus gessit,
Custodivit eum ut oculi sui pupillam.
- [11] Quemadmodum aquila assidet nido suo,
Et super pullis suis molli fotu incubat,
Expansis alis suis eos sustentat,
Tollitque eos super pennis suis;
- [12] Ita Jehova solus eum duxit,
Nec fuit cum eo Deus alienus;
- [13] Vexit eum ad regionem montanam,
Ut agrorum frugibus vesceretur,
Lactavit eum melle de petra,
Et oleo de silice rupis,
- [14] Lacte spiso armenti et fluido lacte pecoris ovilli,
Cum adipe agnorum
Et Basanicorum arietum et hircorum,
Praestantissima tritici medulla;
Sanguinem uvarum, vinum merum bibisti.
- [15] At saginatus est **Jeshurun** et recalcitravit.
Saginatus fuisti, incrassatus, adipe obductus!
Tum deseruit Deum creatorem suum,
Et Rupem salutis suaे vilipendit.
- [16] Peregrinis diis zelotypiam Illius provocabant,
Rebus abominandis Eum irritabant.
- [17] Sacrificabant idolis quae non erant Deus,
Diis quos non noverant,
Novis, qui ex vicinia venerunt,
Quos non coluerunt patres vestri.
- [18] Rupem, quae te genuit, dereliquisti,

Et oblitus es Dei creatoris tui.

Deut. XXXII. [19] Ergo vedit Jehova et rejicit eos,

Prae ira qua in filios suos filiasque commotus est,

[20] Et dixit: »Abscondam faciem meam ab illis,

Videbo qui sit futurus eorum exitus.

Nam generatio perversa sunt illi,

Filii in quibus non est veritas.

[21] Illi me in zelum commoverunt per non — Deum,

Irritaverunt me idolis suis inanibus;

Itaque ego eorum zelum provocabo per non — populum,

Per gentem contempnendam eos irritabo.

[22] Ignis enim accensus est propter iram meam,

Isque ardebit usque ad ima terrae,

Absumet tellurem cum proventu suo,

Et montium fundamenta comburet.

[23] Cumulabo in eos infortunia,

Tela mea omnia iis impendam.

[24] Exhausti erunt fame, et absumpti peste,

Et exitio virulento.

Dentem bestiarum iis immittam

Una cum veneno repentium in pulvere.

[25] Foris orbabit gladius et in penetralibus terror,

Quum juvenes tum virgines, lactentes et senes.

[26] Dicerem: Dispellam eos,

Delebo ex hominibus eorum memoriam,

[27] Nisi fastumi hostium vererer,

Ne alienis Diis factum tribuerent hostes eorum.

Ne dicerent: manus nostra valida est,

Jehova autem haec omnia non patravit.

[28] Nam natio est, quae suis perit consiliis,

Neque ulla iis inest prudentia.

[29] O si saperent: tum intelligerent hoc,

Tum quae ipsis eventura sint providerent.

Deut. XXXII. [30] Qui tandem fieri posset ut unus hostis ipsorum mille
persequeretur,

Ut duo decem millia ipsorum fugarent,
Nisi quod ipsorum Rupes venderet eos,
Et proderet eos Jehova?

[31] Rupes enim hostium non est sicut nostra Rupes;
Id scilicet ipsi hostes confitebuntur.

[32] Nam de vitibus Sodomiticis est vita eorum,
Et de arvis Gomorranis:
Uvae eorum sunt uvae venenatae,
Et racemi amaritudinem pariunt.

[33] Virus serpentium est vinum eorum,
Et atrox aspidum venenum.

[34] Nonne hoc reconditum est apud me,
Obsignatum in thesauris meis?

[35] Mea est ultio, et ego rependam,
Quo tempore pes eorum vacillabit.
Profecto appropinquat dies interitus eorum,
Festinant ea quae imminent mala.«

[36] Attamen Jehova populi sui causam aget,
Et servorum suorum miserebitur,
Quia videbit vires eorum evanuisse,
Et nihil neque opertum neque apertum relictum esse.

[37] Tunc dicet: »Ubinam sunt dii eorum,
Rupes, ad quam confugerunt?

[38] Ubinam sunt illi, qui adipem sacrificiorum eorum co-
mederunt,
Et biberunt vinum libaminis eorum?
Surgant et opitulentur vobis,
Et sint vobis praesidio.

[39] Ergo, videte quod Ego, Ego inquam sum Ille,

Et quod nullus est, praeter me, Deus.
 Ego interficere possum, et in vitam reducere,
 Vulnerare possum, idemque sanare,
 Non est qui e manu mea eripiat.

Deut. XXXII.
 [40] Enim ad coelum manu sublata

Per vitam meam aeternam juro:

[41] Quum acuero gladium meum fulgurantem
 Et prehenderit judicium manus mea,
 Rependam ultionem meis adversariis,
 Et osoribus meis retribuam.

[42] Inebriabo sagittas meas sanguine,
 Et gladius meus carnem devorabit,
 E sanguine confosorum captivorumque,
 De principibus judicum inimicorum. *

[43] O gentes exteriae, populum Ejus celebrate.
 Nam sanguinem servorum suorum ulciscetur;
 Ultionem rependet adversariis suis,
 Terramque populi sui expiabit.

EPIMETRUM.

Deut. XXXIII,
2-5. [2] Jehova venit de Sinai,
 Exortusque est iis de Seir;
 Illuxit ex monte Pharan;
 Tum processit e sancta multitudine
 E dextra Illius ignis jaculationis ad eos missus.
 [3] Profecto dilexit tribus;
 Omnes sancti sunt Tibi ad manum;
 At illi ad pedes tuos procubuerunt;
 Unusquisque accepit de enuntiatis tuis.
 [4] Legem pracecepit nobis Moses,
 Hereditatem coetui Jacobi,

- Dent. XXXIII.
 [5] Eritque in **Jeshurun** rex,
 Ubi se capita populi congregaverint.
- 26-29. [26] Nemo est sicut Deus, O **Jeshurun**,
 Qui coelo vehitur, ut auxilium tibi ferat,
 Et majestas Ejus est in nubibus,
- [27] Ubi habitat Deus perpetuus,
 Et infra sunt brachia ejus sempiterna.
 Expellit ante te hostem,
 Et dicit: Pessumda!
- [28] Secure habitabit Israel,
 Fons Jacobi solus habitabit
 Terram frumenti et musti;
 Coelum quoque rorem destillabit.
- [29] O te felicem, Israel: quis tui similis,
 Popule servate a Jehova,
 Qui clypeus est auxilii tui,
 Et gloriae tuae gladius.
 Blandientur tibi inimici tui,
 Et in arces eorum ascendes.

COMMENTARIUS.

In tribus reliquis Jasharanae collectionis fasciculis non, ut in primis quattuor, continuatum quoddam opus, perpetuam quasi doctrinae materiem, invenimus, sed potius singula carmina, quae in tres classes distribui possunt. Ita in quinta parte tria cantica habemus, quorum primum et tertium venerandis Jacobi et Mosis nominibus insigniuntur, ut in illo auctor gentis, in hoc reipublicae conditor, bene precans vel admonens Israëlitarum tribus alloquatur. Media autem cantilena Bileamo assignatur,

qui, quamquam ethnicus et Israeli hostis, tamen Dei afflatus abruptus, non potuit non bona omnia ac fausta de dilecto Dei populo praedicare. In sexta parte item tria reperimus carmina, quorum quum secundum ac medium mirabilem illam et elementorum ope patratam Joshuae victoriam celebret, utrumque latus clauditur a duabus cantilenis, quae non minus mirabiles, ambas inopinata aquarum cluvie adjutas, Israelitarum liberationes commemorant. Sexta denique parte Davidis tam acerbae quam laetae cogitationes laxiore quadam poematum catena frequentantur, accedunt autem nonnulla ad Solomonen spectantia, quo regnante haec religiosi argumenti anthologia publici juris facta est. Atque ita a mera poesi ad puram putam historiam pervenimus. His praemissis ad singulorum carminum enarrationem descendendo.

IN JACOBI CANTICUM.

De actate atque auctore hujus Cantici plures fuerunt sententiae. Inveniuntur etiamdum qui credant Jacobum ipsum haec verba cecinisse. Inter quos numerandi sunt Rosenmüllerus, Hengstenbergius, Drechslerus, Delitzschius, et nuperrime Ladicus Diestel, qui singularem de hoc poemate *Commentationem* edidit (*Der Segen Jacobs in Genes. XLIX. historisch erläutert von Ludwig Diestel. Braunschweig 1853*). Sed ut sumas Jacobum fuisse hominem aliquem, non, ut supra ostendi, gentis Jasharanae nomen, habuisse autem duodecim filios, non totidem tribuum progeniem, quis sanus crediderit moribundum senem, adeo decrepitum, vix ut cervicali se sustinere posset, pleno ore profundisse justum carmen, omnibus partibus absolutum atque elaboratum, imaginibus et paronomasiis scatens, atque ita constitutum ut ne unus quidem filiorum, si filii adessent, quid sibi vellent allusiones illae, intelligeret? Et quis tale poema exciperet,

litteris mandaret, posteris traderet? Hieroglyphicis illud an hieraticis litteris exaratum censeas, an potius, quod Rosenmüllerus fidenter pronuntiavit, »illa morituri progenitoris ultima vota a filiis summa fide et religione conservata, et a singulis ad posteros propagata et tanquam oracula habita fuisse?« Piget pudetque tam puerilem *ξρηνεῖαν* in medio saeculo post Christum decimo nono confutare. Contra, cantilenae ipsius testimonium doctis hominibus persuasit Jacobi benedictionem merum esse psalmum, pium illum quidem et religiosum; sed data opera a seriore quodam confictum, ut singularum tribuum, qua tunc erant, conditionem describeret, et rationibus quasi allatis explicaret. Ac Joannes Chr. Friedrich, cuius commentationem (der Segen Jacobs, eine Weissagung des Propheten Nathan, Breslau 1811) nondum mihi videre contigit, hanc cantilenam ad Solomonis tempora atque ad Nathanem prophetam transferendam censuit. Bleekius (de libri Geneseos origine, Bonnae 1830), Tuchius (Kommentar über die Genesis, Halle 1838), Lengerkius (Kenaan, Königsberg 1844), ut mihi Diestel auctor est, nam libri ipsi desunt, Jacobi benedictionem ad finem illius temporis referunt, quod in libro Iudeum continetur. Nec dubitavit Henricus Ewald in eandem sententiam discedere, praesertim quandoquidem cantilena nostra ad Deborae carmen et ad Simsonis res gestas respiciat (Geschichte des Volkes Israel, Götting. 1843. I. pp. 80, 81).

Quare equidem statuerim hoc carmen regnante Solomone conscriptum esse, summatim in Prolegomenis ostendi, ubi versiculos 5 et 10 in hanc argumentationem citavi. Et Psalmum Davidicum XVIII indubia imitatione expressit ille, qui hanc benedictionem composuit (cf. vv. 19, 6. Ps. XVIII, 30.). Sed in ipso carmine enarrando hanc opinionem fusius confirmabo. At enim vero fieri potest, ut Solomone regnante tam Jasharana sylloge, quam haec cantilena litteris mandaretur, idque seorsim; ut merito aliquis rogaverit, quo jure nobilem hunc psalmum in illo

grege compesuerim. Fieri potest, fateor, sed parum illud verisimile foret. Nam si eodem tempore et Jasharanus liber et haec benedictio in publicum prodibant, et si ille liber a probitate et beata sorte Israelitarum nomen suum partim deduxit, certissimum est, opinor, Israelis ipsius vota non alio consilio in cogitationem et scriptionem venisse, quam ut in ea collectione locum obtinerent, ad demonstrandum scilicet quare non omnes stirpis Israeliticae tribus terram probis promissam aequo jure occuparent, quare autem Judae et Josephi filii, illi regnum, hi praeципuam terrae istius partem sibi vindicassent. Si liber Jasharanus talis fuit, qualem eum fuisse existimo, absque hoc additamento foret, ut mancus quodammodo et imperfectus ad nostrum tempus deseenderit. Si liber Jasharanus eo tempore compactus fuit, quo eum in unum corpus conflatum fuisse arbitror, benedictio autem Jacobina vel eo tempore vel ante id tempus composita est, constat, si quid in hoc genere constare potest, cantilenam nostram tali collectioni vel insertam esse, vel scriptam esse dumtaxat ut eidem insereretur.

§ 1. *In Leae filios quattuor maiores.*

De versuum 3, 4 emendatione et interpretatione jam antea disserui (Pars II, p. 109). In ultima versus quarti clausula parallelismus flagitat ut pro **עַלְהָ** reponamus vel **עִלְהָ** vel **עַלְהָ**. Neque enim ferri potest transitio illa in medio versu a secunda ad tertiam personam. Ad rem ipsam quod attinet, poeta Solomoneus, post eventum scribens, explicare voluit, quare tribuum Israelitudum tres illae, quae in vetere traditione agmen fratrum ducebant, sortem minus prosperam in terra genti promissa obtinerent. Nam Ruben, quem maximum natu perhibebant, trans Jordanum more nomadico morabatur (Jos. XXII al.). Simeon, qui principio aliquot urbes in ditione Judae oceupabat (Jos. XIX, 3), postea in Idumaeam migrabat atque ibi pastoritiam

vitam exercebat (1 Paralip. IV, 41). Levi autem per universam Palaestinam sine ullo possessionis jure sparsus est (Deut. XVIII, 1). Jam vero omnino erant duae causae, ex mente veterum Judaeorum, propter quas tribus istae exheredatae fieri poterant. Ambae in primaeva illa Ecclesiae Jasharanae coaretatione tanquam causae rejectionis apparent. Ambae in altera Decalogi tabula primis interdictis prohibentur. Sunt enim *impudicitia*, praesertim quum ea pietatem quoque violat, ut in Chami Canaanique peccato; et *fraus cruenta vi conjuncta*, qualis Edomitis illis objicitur; hae sunt, inquam, causae primariae cur aliquot consanguineae tribus e proborum societate exclusae esse possent. Nescio an Rubenitae trans Jordanum habitantes incestis matrimoniis pro consuetudine sua dehonestati essent. Moabite certe et Ammonitae, inter quos Rubenitae degebant, ad incestam patris cum filiabus suis fornicationem originem suam referebant (Gen. XIX, 37, 38), quod ex tali consuetudine confungi potuit. Sed utut ea se res habeat, nullam profecto justiorem paternae indignationis causam excogitare licet, quam hoc Rubeni adulterium. Ita Homerus quoque, quum Phoenicis exsilio explaret, simile concubinae stuprum allegat, propter quod pater filium diris devovisset (Il. IX, 448 sqq.).

Ex Simeonitarum autem historia atque ex violenta eorum in Idumaeam irruptione satis patet, cruentam illam et dolosam Shechemitarum ultionem (Gen. c. XXXIV) optime quadrare in vagabundae hujus tribus mores et consuetudinem. Levitas quoque, qui haud aliter quam Gracorum *ἀγριοται* undique mendicabant, latronum cohorti sese adjungere posse, et sub relligionis nomine eorum rapinas et caedes sancire, satis ostendit singularis illa historia de Danitis qui, a Levita quodam adjuti, tranquillos atque innocentes Sidonios gladio interfecerunt, oppidum vero eorum ignibus cremabant (Jud. c. XVIII). Simeonitarum Levarumque violentiam similem fuisse colligimus ex loco nostro,

ubi de hominibus interfectis, et de jumentis mera lascivia mutilatis traditionem quandam legimus. Quod in hoc facinore describendo poeta Graeco vocabulo מִכְרָה utitur, id, ut supra vidimus, respicit ad mercenarios illos Philistaeos et Cretenses, qui Graeca armatura distincti sub finem regni Davidei stipendia in Judaea merabant, qui quum ab ipsa Simeonitarum vicinia, h. e. in confiniis Philistaeorum et Idumaeorum, proficiscerentur, — hic enim tanquam advenae in terram illam ἀλλοφύλων navibus egressi sunt — consentaneum erat ut poeta noster Solomoneus eorum gladios latrocinantibus Simeonitis tribueret¹⁾). Quoniam haec Graecae vocis mutuatio satis defendi et explanari potest, non opus est ut ad Aethiopica cum Maurero, aut ad Syriaca cum Dathio confugiamus. Delitzschius, qui omnem cum μαχαιρᾷ societatem spernit (»mit dem das Wort natürlich nichts zu thun hat«), agnoscit tamen vocem מִכְרָה, »gladium« significare, et ad radicem פַּיְךְ rem refert. At enim vero, quum Hebraei gladium nuncuparent חֶרֶב, verisimile nou est, si ambae voces pariter nativae essent, hanc quidem nusquam non occurdere, illam vero ἄπαξ λεγομένην esse. Quodsi concedimus vocem מִכְרָה Graecam esse, illico concludimus hoc carmen non scriptum esse ante finem regni Davidis, qui primus se Graecis spiculatibus stipabat. Neque enim antea Hebraeis innotescere potuit, quamnam designationem Graeci gladio inderent²⁾). Ceterum recte

¹⁾ Ut supra vidimus inter Davidis satellites commemoratur Caurus quidam vel *Car* ὁ μαχαιροφόρος. Neque illud praetermittendum est, *Carem* Cyprii regis (et Philistaei et Cypro in Palaestinam migrarunt) hypaspistam δρεπάνῳ vel longo gladio insultantis equi pedes amputasse (Herod. V, 111, 112). Ad militarem Carum indolem quod attinet, idem Herodotus tradit (V, 119): μοῦνοι τῶν ἡμεῖς ἕδμεν Καῦρες εἰσὶ οἱ Αἰτί Στρατίῳ θυσίας ἀνάγοντες.

²⁾ Ne quis miretur, quod Hebraei Graeco nomine gladium insigniebant, observandum est hodiernas telorum apud Anglos designationes *bayonet*, *musket*, *sabre*, etc. peregrinas esse.

monet Schumannus: »cave ne praeverbium בַּ, quod, ubi cum verbo *motus* copulatur, simul indicat *manere* aliquid in aliquo loco, cum praepositione בְּ, quae tantum *motum* ad aliquam rem exprimit, temere conunutes. Nam praeterquam quod hoc docet natura hujus praeverbi, in altero hemistichio parallelismi synonymici voce בְּקָרְבֵּן אֶל-תִּחְרֵב illud adfatum confirmant.« Ita quasi continuam harum tribuum exclusionem indicare voluit poeta; et quum addit, patriarchae nomine loquens, istos fratres nequitia gemellos inter Israelitas non sicut reliquas tribus certas in promissa tellure sedes habitatuos, sed dispersos fore, non certe exspectabat fore ut ea sententia irrita fieret, sed tanquam perpetuo mansuram condemnationem suam pronuntiabat. Atque hic oritur quaestio illa de Levitarum sorte. Si enim hoc canticum sub Solomone scriptum est, et si tunc temporis Levitae summo sacerdotio et multis praemiis atque honoribus fruebantur, vix credibile est poetam hanc tribum tanquam perpetuae maledictioni obnoxiam inducturum fuisse. Assentior igitur Drechslero dicenti: »nach der Bestimmung Levi's zum Priesterstamme hätte Gen. XLIX, 7 nimmermehr erfunden werden können« (apud Delitzschium Gen. p. 369). At quonam tempore id factum fuisse putas? Nec hujus loci nec mei consilii esset rem omnem a principio examinare. Quam brevissime tamen exponam quantum ad canticum nostrum pertinere videatur. Si ad librum Deuteronomii spectamus, nullum discrimen videmus inter sacerdotes et ceteros Levitas (XVIII, 1—5). Seriorem igitur explanationem habemus in libro Numerorum (XVIII, 2), ubi nomen לְוִי Scriba ita interpretatur, ut significet Levitas sacerdotum socios et ministros fuisse. Si libros Judaeorum historicos percurrimus, nullum ibi separatum sacerdotum ordinem invenimus. Etiamsi nonnunquam Levitae singulis hominibus a sacris assistebant (Jud. XVII, 5 sqq. XXVII, 30), tamen tam privati homines (Jud. VI, 17 sqq. XII, 19 sqq.), quam reges (1 Sam. XV, 21. 2 Sam. VI, 13. XXIV, 25)

et prophetae (1 Sam. XVI, 2) pro se quisque hostias Jehovae mactabant. Ad arcam foederis conservandam, vel Shilunte vel Hylopoli קִרְיַת יְעָרִים) vel Gilbeae vel Nobae, aliquem, ut videtur, nominatiū consecrabant (1 Sam. VII, 8). Etiam post templum conditum Solomo sacerdotis officio fungebatur (1 Reg. IX, 25), et Levitae nonnisi in servilia ἱεροδούλων¹⁾ ministeria advocati erant, ad arbitrium regis (1 Reg. II, 27), et nonnunquam, ut significatur, abjecta paupertate terebant vitam (1 Sam. II, 36). Sed ordo Leviticus ad summam dignitatem paullatim evectus est; praesertim in regno Judaeae, ubi post Athaliae mortem ingens rerum commutatio Levitarum Judacorum auxilio facta est (2 Paralipom. XXIII, 2 sqq.). Nec tamen dominatio illa spiritualis penitus adolevit donec Israelitae, a Babylonio exilio reversi, auspiciis Esra aliisque sacerdotalibus viris absolutam sibi hierarchiam constituerunt. Hinc illae Levitarum decumae ceteraeque prerogativa. Hinc ritus et ceremoniae et Pharisaeorum farrago. Hinc aucta illa et passim immutata Pentateuchi editio. Quum tamen ne evanida quidem hujus sacerdotii et hierarchiae vestigia in Solomonis historia inveniamus, nihil prohibet quominus vates Solomoneus sortem minus prosperam Levitarum sodalitati attribueret. Et aliquam saltim gratiam scribae Masorethico habere debemus, quod quum exili parodia hujus cantici Mosis benedictionem corrupisset, hunc tamen locum intactum reliquit, ut nobis inde detegere possemus insitum pannum, quo alium Jasharani libri Fragmentum tam infabre deformatum.

Jam vero a detestatione ad benedictionem poeta se convertit. Atque hic quidem ita rem gessit G. A. Schumann, ut minimum mihi operae ac laboris reliquerit. Vedit enim hoc Judae praeconium necessario spectare ad id tempus »quo Judae tribus summo imperii splendore florere coepit, quo a Saulo, e Benja-

¹⁾ Similiter Cicero nominat (Cluent. XV, 43) »ministros publicos Martis, quorum satis magnus numerus esset«, ut civitatis jura oppeterent.

minis tribu oriundo, regis dignitas pervenit ad Davidein, Judae prolem, qui fines Judaeorum immensum quantum extendit, et imperium, Sauli regis temeritate debilitatum, mirifice stabilivit, stabilitumque tradidit Solomoni filio.« Cum hac sententia optime concinit membrorum consecutio et parallelismus. Catulus leonis exhibet nobis adolescentem illam potentiam Davidis, qui in montana lustra condescendens tot spolia ovans secum reportabat. Sed summa rerum potitus Davides cum adulto leone comparatur, qui in genua procumbens nullum hostium impetum veretur. At leaena cum catulis circumjacentibus, quam nemo excitare ausit, apte depingit Solomonis tranquillitatem paternis victoriis partam. Quod si concedimus triplicem hanc leonis comparationem unice spectare ad Davidem Solomonemque, constabit eandem mera imitatione translatam esse in Bileami canticum, ubi similem notionum societatem desiderabis (Num. XXIII, 24. XXIV, 9). Sed de aetate illius cantici infra videbimus. Poeta autem aptissime transit a recumbente leaena ad tranquillum pacifici Solomonis regnum et auream illam aetatem qua Juda frueretur. Significat ergo Judae imperium permansurum esse, donec quies et cum quiete gentium obsequium Judae obtingeret. Vocem מִרְקָבָה denotare scipionem longiorem quae in interstitio pedum sedentis regis atque ad humerum ejus reponitur (cf. Aeschyl. Agam. 195: ὥστε χθόνα βάπτωσις ἐπικρούσαντας Ἀτρείδας δάκρυα μὴ κατασχεῖν) satis ostendit ipsius loci phraseologia et parallelismus, .confirmavit autem Gesenius (in Thesauro) duabus citationibus quarum posteriorem hic locus aperte imitatur (Num. XXI, 18. Ps. LX, 9). Sed de clausula: עַד כִּי-וּבָא שִׁילָה tot et tam variae explicationes promulgatae sunt, ut, quae verissima est Schumannni observatio, si historiam earum exegeticō-critice scribere velis, verendum sit, ne volumen ipso Geneseos libro multo amplius edas. Cunctae tamen interpretationes triplici quasi acie instrui possunt. Agmen dicit eorum sententia,

qui quum venturi Messiae in hoc loco significationem agnoscant, lectionem אָשֶׁר־לֹא pro شְׁלָה vel שְׁלֹו textui obtrudunt, et intelligunt »donec is venerit ejus illud (sceptrum) est.« Sed difficile est conciliare hanc lectionem cum Masorethico שִׁילָה. Deinde ista relativae sententiae abbreviatio serioris Hebraismi est, quae tamen quum recentioribus usitatissima foret, facile hoc transtulerunt Ezek. XI, 32: עַד־בָּא אָשֶׁר־לֹא הַקְשֵׁפְתָּ שְׁלָה in formam dagessatam שְׁלָה commutaverunt. Secundum ordinem eorum complent sententiae, qui de urbe *Shilunte* cogitant. Atque ii quidem eatenus verum vident, quod vocabulum nostrum ad radicem שְׁלָה, *tranquillus fuit*, referendum censem. Fuit enim *Shilo* urbs in tribu Ephraim, ubi quum primam religionis sedem in terra promissa constituisserunt Israelitae, urbi ipsi nomen *tranquillitatis* indiderunt. Nec negaverim citationem illam Delitzschii (Gen. p. 373) aliquid ponderis habere ad similem huic loco interpretationem conciliandam. Laudat enim 1 Sam. IV, 12: וַיָּבֹא שְׁלָה et venit *Shiluntem*. At vero haec interpretatio historicam veritatem aspernatur. Neque enim verum est Judae tribum principatum obtinuisse usque ad id tempus, quo Israelitae *Shiluntem*, tanquam Dei aedem, se conferrent, nec illum principatum postea desiisse.

Restat igitur, ut ad triarios confugiamus, ad eos, scilicet, qui quum sententiam unice veram profiteantur, contentionem paene desperatam salvo Marte restituant. Nam nullus sum dubius, quin שִׁילָה significet *pacem, quietem*, qualis fuit Solomone regnante, qui ipse vocabatur שְׁלָמָה i. e. *pacificus*, et אֲשֶׁר מְנוֹחָה i. e. *vir tranquillitatis* (1 Paralip. XXII, 9). Haec mihi se commendaverat interpretatio antequam ullum commentarium inspexisset. Hodie vero perpensis omnibus omnium sententiis nullam video quae rerum et verborum nexui magis sit accommodata, nullum quae in grammaticas rationes melius quadret, nullam quae varias hujus loci lectiones convenientius explicet.

Et miror quenquam, qui a critica facultate satis valeat, ullam aliam rationem inire posse. Habemus igitur vatem Solomoneum, sui temporis laudatorem. Habemus, qui pacem atque opulentiam ubique videret, qui haec omnia tanquam amplissimam vetustae vaticinationis consummationem agnosceret, quum post Davidis victorias et splendida regni Solomoni initia, tanta esset vitium copia ut agricolae generoso palmiti, tanquam ignobili rubo, asellos alligarent, tanta vini abundantia, ut vino pro aqua uti possent, atque ut omnes quasi perpetuo convivio hilares essent et rubicundi, tanta autem gregum multitudo, ut lacte manaret terra ex promisso Jehovae (supra Deut. VI, 3), ut omnes incolae niveo illo et pingui potu sitim qualemcunque restinguerent.

§ 2. *In Leae filios duos minores.*

Ordo filiorum Jacobi, quo in hoc cantico invicem succedunt, non plane concinit cum catalogo, quem supra e Geneseos capite XXXV excerpti. Hic enim Zebulon Issacari praeponitur; et quattuor ancillarum filii, qui post Leae filios inseruntur, ita commiscentur, ut filiorum Zilpae Leanae filii Bilhae Rachelanae utrumque latus claudant. Deinde in fine subsequuntur Rachelae ipsius filii. Hunc ordinem, quem haud scio an geographicâ quadam ratione permotus induxerit poeta noster, non erit operae pretium turbare. Satis fuerit quattuor quasi sectiones vel particulas discernere.

Zebulonis tribus a lacu Tiberiadis ad sinum Ptolemaidis pertinuit, et tametsi commercio dedita et fortasse litteris Phoeniciis imbuta tamen pro aris et focis contra Siseram naviter pugnavit (Jud. V, 18). Ut Juda leoni, ita Issacar asino comparatur. Neque id ita comparatum est ut pro ludibrio habeatur. Nam Homerus quoque magnanimum Ajacem, quum a pugna recederet, tardo asino assimilavit (Il. XI, 557). Illud significare voluit vates noster, Issacarem, cuius nomen mercedem שׂבָּר

innuere potest, conductos mercede colonos praebuisse, et quum agrum Esraelonis fertilissimum obtineret, maluisse agriculturae quam bello operam dare. At vero quum ad fores ipsius Deboraे auspiciis pugnatum erat, is quoque officio suo non defuit (Jud. V, 15). Vocabulum מְשֻׁבְתִּים varias interpretationes nactum est. Potest utique significare *aquarum canales*, ab Arabicо سَفَّت bībīt, atque ita spectaret ad fluenta quae campos Esraelonis irrigant. Sed melius foret ad verbum שָׁפַת posuit redire, ita ut intelligamus gemina illa repagula, inter quae jumenta in stabulis quiescunt; cf. Jud. V, 16.

§ 3. *In quattuor duarum ancillarum liberos.*

Quae de Danitarum fortuna figura poetica innuuntur, ea plerique omnes ad Simsonem referunt, qui, quum Philistaeos non modo miranda corporis vi, sed etiam astutia debellasset, etsi dispersa tribu Danitarum oriundus, tamen summum judicis officium inter Israelitas obtinebat. Si Danitarum historiam contemplabimur, videre licebit eos haud aliter ac Simeonitas prædationi deditos fuisse (Jud. XVIII, 1 sqq.), ut quos Amoraei in montes compulissent (Jud. I, 39). Constat igitur Simsonem, ut antea Jephtha Gileadita (Jud. XI), postea Davides, mediaevis autem temporibus Franciscus Sforza fecerunt, mercenariorum agmine militarem gloriam adeptum, ita summum inter suos locum obtinuisse. Quum tamen captivitatem ac miseram mortem opeteret, poeta ad ampliorem Davidis sui fortunam respiciens subiicit: »tuum auxilium exspecto Jehova!« Nam hoc comma bene intellexit Schumannus: »poeta Simsonis tempora depingens per Jacobum ingemiscit malis, quae Israelitae Philistaeorum jugo pressi pertulerint, simul fore sperans ut Jehova bene juvante eveniat, quod Simone effici non potuerit, Davidis victoriis.« In hanc sententiam citat Jonathanis paraphrasin. Melius potuisset citare Psalmum LXXXIX, 19 sqq.:

Jehova est clypeus noster,
 Numen Israelitarum est rex noster.
 Olim in visione clienti tuo locutus es:
 • Auxilium imposui viro fortissimo,
 Hominem e populo electum exaltavi.
 Inveni Davideum cultorem meum,
 Sancto oleo inunxi eum.«

cf. Psalm. XXXIII, 20: »Jehovam exspectat animus noster; ille enim nobis auxilium est et clypeus.« Quum Danitae vix autem vix quidem inter tribus Israelitidas recenserentur, verba קָדְחָר possis reddere »tanquam si esset una tribus«, tanquam si aequo cum ceteris jure ac potentia esset. Sed praestat, opinor, אַשְׁר, hic loco ordinalis numeri רָאשָׁן possum intelligere (cf. Gen. I, 5. Exod. XII, 18). Ita eandem notionem majore vinculeatam habebimus: »Dan, qui vix est tribus, tanquam princeps tribus aliquamdiu regnabit.« Statim post Danitarum tribum scriptor noster Gaditas commemorat, quorum militiam simili dictione describit. Gaditae enim inter Ammonitas degentes et Arabum incursionibus infestati ξυνήθη τὴν δίαιταν μεθ' ὅπλων ἐποιήσαντο (Thucyd. I, 6). Itaque ut Danitae serpenti ex latibris exsiliens et equorum *calces* morsu adorienti comparantur, ita Gaditae etiam, quum Ammonitae vel Arabes terram eorum populati praedam abigebant, ex insidiis irruentes *calcem*, i. e. extremum agmen recessentium latronum cominus aggrediebantur. Legendum esse cum Scheidio סְכִינָה, quivis critices peritus concedet. Nam contra analogiam esset, si Asheri commemoratio praefixo ו inciperet, quum cunctae tribus casu recto inducantur. Quadruplex verbi lusus in prima clausula optime concinit cum Jasharano more quem indubium illud hujus libri specimen infra exhibebit (2 Sam. I, 20). Ad rem quod attinet, militaris Gaditarum laus ad Jephtham Gileaditam spectare potest, qui ante Simsonem judex fuit inter Israelitas. Sed profecto haud oblitus est poeta noster quantopere undecim illi Gaditarum heroes Da-

vidis ipsius gloriae contulissent (1 Paralip. XII, 8). De Ashe-
ritis, qui angustam quidem sed fertilissimam maris mediterranei
oram occupabant, nihil hic commemoratur, nisi opimis illos
deliciis abundare, ita ut Solomo cuppedias qualescunque suas
inde asportaret. Naphthalitarum praeconium paullo difficilius
primo aspectu appareat. Nam plurimi interpretes textum sic refi-
gendum putant: **נְפָתַלִי אֲוֹלֶה שְׁלָחָה הַנְּתָן אַמְרֵי שְׂפָר**, i. e.
»Naphthali est arbor surculosa, edens ramos pulcritudinis.«
Quum tamen reliquae tribus non cum plantis sed cum anima-
libus comparentur, praestat certe eandem translationem hic quo-
que exspectare. Quocirca legendum est **אַיְלָה**, et reddendum
ut in versione posui. Nam *cerva emissa* vel *cerva loca mon-
tana libero pede permeans* apte repraesentat Naphthalitarum
sortem, qui Libanum occupabant, ibique post Baraqui victoriam
summa libertate fruebantur. Praeterea quaedam bellicae laudis
significatio in hac figura contineri potest. Velocitas enim inter
militares praestantias censemur. Ita Achilles perpetuo epitheto
πόδας ὡκὺς vocatur, et, si verum vidi, veteres Etrusci, ut Teu-
tones illi a quibus orti sunt, suum nomen a celeritate cursus
derivabant (Varroianus Ed. alt. p. 69). Similiter in vetere
Testamento heroes illi Gaditae dicuntur esse »caprearum instar in
montibus veloci« (1 Paralip. XII, 8). Et Asahel describitur tan-
quam »capreae sylvestri pedum velocitate similis« (2 Sam. II, 18).
Quinetiam in elegia Jasharana Saulus et Jonathan aquilis levio-
res fuisse perhibentur (2 Sam. I, 23). *Verba* illa *pulchritudinis*
vel *splendoris* quae Naphthalitis tribuuntur spectant proculdubio
ad nobilissimum illud opinicum, quo Debora prophetissa Baraqui
Naphthalitae victoriam celebravit. Verbum **שְׂפָר** jubilantem victo-
rum exultationem apte describere posse, ostendit vox **שׁוֹפֵר** tuba
vel lituus, inde derivata. Hanc vocabulorum familiam nuper
examini subjicit F. Böttcher (Höfer, Zeitschr. f. d. Wissenschaft
der Sprache III, pp. 1—31).

§ 4. *In duos Rachelae filios.*

Quae quibusdam interpretibus inextricabili difficultate impedita videtur Josephidarum benedictio, ea latioris critices ope illustrata facillimum praebet sensum, qui cum antiquiore Ephraimitarum historia aptissime cohaereat. In primis mihi certissimum videtur errasse eos, qui voces בָּנֶן פְּרַת ad fruges, ramos, vel surculos qualescumque rettulerunt, verum autem vidisse Schumannum, qui voces בָּנֶן פְּרַת idem esse putant quod *juvencam, vaccam*, ut adeo בָּנֶן-פְּרַת sive *pullus vaccae*, fere idem sit, quod בָּנֶן-בָּקָר Exod. XXIX, 1 i. e. *juvencus*. Nam ne repetam poetam nostrum imagines suas non a plantis sed ab animalibus derivasse, sagittariorum mentio minime quadraret in plantam. Praeterea, in Deut. XXXIII, 17, ubi interpolator ille planissime imitatur nostrum carmen, Josepho de cœnus primogeniti bovis exoptatur. Quinetiam Jeremias, qui si quis alias probe cognovit librum Jasharanum, de Ephraimo sub imagine vituli refractarii loquitur (XXXI, 18). Ut tertius versiculus omni labe careat, levissimam eandemque certissimam emendationem adhibendam censeo. Inserta enim *vav* tam ante quam post נְשִׁיאָר, vel hac potius ab initio sequentis versiculi illa e media voce detracta, optimus sensus restitui potest; præsertim si cum Ilgenio, Vatero, Justo, et Gesenio pro בְּנוֹת statum constructum sufficias. Quippe sic decurret sententia: »filiae ascensionis, i. e. ferae montanae, insidiabantur super eum« עֲלֵיו שָׁרֵךְ. Verbum significat *insidiari* cum praepositione לְ ut hic in loco Hoseae, ubi de fera latitante et insidiante sermo est (XIII, 7): כְּנַמֵּר עַל-דָּרְךָ אֲשִׁיר, »sicut panthera super viam insidiabor.« Jam vero tam ferae quam venatores praedam suam ad fontes expectant. Ita rex Dasaratha in Sanscritico poemate *Ramayana* elephantem ad aquam insidiatus miserum illum eremite filium sagitta occidit. Et si recentiorem auctorem desideras, legas

λεοντοφόνον illius Gordono-Cummingi historiam, qui mites ferasque bellus semper inter aquandum exspectabat. Bene igitur poeta noster, quum Josephum tanquam juvencum ad fontem induxisset, advocat etiam feras e montibus et venatores sagittarios, qui eum infestis unguis et telis adorirentur. Ista ad Ephraimitarum casum, qui in libro Judicum (c. XII) enarratur, pertinere arbitror. Quum enim Ephraimitae Gileaditas invasissent, hi Jephtha duce insignem victoriam reportabant. Et non solum multos in proelio illo conciderunt, verum etiam quum ii, qui evadebant, ad Jordani vada accederent, Ephraimitica dialecto agnitos ad duo et quadraginta hominum millia trucidarunt. Ferae illae montanae apte repraesentant Gileaditas, cujus nomen גִּלְעָד asperam, montanam, et lapidosam regionem designat. Sagittarios etiam sub regibus inter Gileaditas abundasse satis docet pugna illa quae Ramothae Gileaditiae commissa est (1 Reg. XXII, 34). Sed quantumvis oppressi a Gileaditis, Josephidae adeo vires suas in integrum restituerant, ut regnante Solomone inter potentissimos Israelitas censerentur, et post magnifici illius regis obitum, novem tribubus adscitis, a Judeorum imperio desciscerent, et novam, sub rege Ephraimitico, dominationem instaurarent. Itaque prudenter egit poeta noster, qui sub Solomone scribens Josephidis subblandiretur et quasi secundo munere palparet, commemorans tamen quantis ex angustiis per Dei patrii beneficium erepti essent. In versu 24 pro מִשְׁמָן reposui, quam lectionem a Syro atque Onkelo probatam Dathius idecirco commendat, quia parallelismus clausularum veram iterationem efflagitet. Divini nominis quantae sint in historia Jacobi partes supra vidimus (Pars II, Fr. IV), ubi lapis quoque Jacobi Bethelius commemoratur. *Benedictiones coeli* sunt pluviae roresque, *benedictiones profundi* sunt fontes et rivuli, *benedictiones uberis et uteri* sunt copia lactis et pecudum, quae omnia Josephidis obtigerunt, quae autem, ut poeta significat, tamdiu permansura

erant, quandiu restarent montes illi qui in Ephraimi et Manassae finibus eminuerunt. Vocabulum בָּנִיר, ut vides, propria verbi significatione accepi. Nam ut taceam de pulcherrima illa Josephi historia, quae postremam Geneseos partem dramatica quadam actione viviscat, satis patet Ephraimitas seorsim in terra Goshenit habitasse atque inde erumpentes Philistaeos rapinis infestasse. Ita enim interpretari licet antiquissimae traditionis vestigia (1 Paralip. VII, 21. Bunsen, Aegypten I, p. 220). Sin mavis בָּנִיר cum Dathio *optimus* vel cum Rosenmüller *eximus* reddere, equidem non repugno. Ita enim adulatoriam hanc potentissimae tribus allocutionem haud absurde absolveris. Quae de Benjaminitis dicuntur, gentem significant militiae et latrocinio penitus deditam. Et militarem Benjamitarum excellentiam satis comprobata habemus in illa historia qua post multas victorias tribus haec fere a ceteris Israelitis deleta est (Jud. c. XX). Davidis autem temporibus haec tribus, quae regem totius gentis, Saulum, filiumque ejus Jonathanem, ambos insigni militaris gloriae laude florentes, suppeditaverat, Davidi ipsi fortissimos stipatorem misit, qui cum Gaditis istis commemorantur (1 Paralip. XII, 1 sqq.).

IN BILEAMI CANTICUM.

Fuit inter Judaeos vetus, ut videtur, traditio vixisse Mosis temporibus in extremis orientis orae regionibus Bileamum quendam propter artes magicas maligna maledictionis vi praeditum; quem quum Balaquus, Moabitarum rex, eo consilio arcessivisset, ut Israelitas per suos fines iter facientes diris devoveret, divino illum afflatu abreptum bona ac fausta omnia praedicasse. Si Solomone regnante carmen aliquod vel exstaret, vel compositum esset, ut hanc benedictionem invito vati extortam vividis coloribus

depingeret, non modo verisimile est, sed potius certissimum, illud in collectione Jasharana locum occupaturum. Nam, si quid videmus, ista collectio propterea edita est, ut Summi Numinis benedictionem et tutelam, atque alia omnia quae *probitatem* sequentur, cum anteaeta dilecti populi historia et cum praesenti, qualis sub Solomone fuit, faustitate conjuncta esse ostenderet. Quid igitur significantius foret, quam vatem avarum, malignum, inimicum exhibere e summa rupe in Israelitarum tentoria despicientem atque inde de probitate eorum et ventura felicitate concionantem? Ex rei ipsius natura liquet hanc cantilenam simpliciter poeticam esse et confictam. Quis enim ex amicis Israelitarum tale praeconium, assistens prophetae, ipsius ore exceptum litteris mandaret? Neque enim vel ipse vel Balaquus illud sibi munus imponi sivisset. Si quis hodie vivit, qui ipsissima Bileami verba memoriae prodita fuisse existimat, is sua sententia, per me licet, abutatur. Evidem satis habebo brevi comprobatione demonstrasse: (a) Bileami vaticinium sub Solomone scriptum esse, (b) et ad Jasharani libri argumentum data opera spectare.

a) Hoc vaticinium non scriptum esse *ante* Solomoneum certissimum est. Nam in Num. XXIV, 3 indubiam habemus imitationem verborum eorum, quae Davides ad finem vitae suae composuit (2 Sam. XXIII, 1). Si verba ipsa nostri loci: **נָאָם בְּלֹעֵם בֶּן־בָּרֶךְ וְנָאָם הַגְּבָר שְׁתִים הַעֲזִין** cum istis verbis: **נָאָם הַוָּר בְּזִוְישׁ וְנָאָם הַגְּבָר הַקְמָעֵל** comparas, vix fieri potest quin eundem in utroque loco stylum agnoscas. At enim vero E. W. Hengstenberg, qui haud indoctam de hoc cantico disputationem abhinc decennium edidit (die Geschichte Bileams und seine Weissagungen, Berlin 1842), Davidis verba ex nostro loco mutatis mutandis desumpta esse idecirco putat, quia hic vetustiorem formam **בָּנָן**, ibi vero recentiorem **בָּנָן** reperimus (p. 134). Eorum argumento evinceremus, id quod minime con-

cederet Hengstenbergius, narrationem huic cantico adjunctam ipso cantico recentiore esse. Nam ibi legimus בֶן־בָּעֵר (Num. XXII, 5). Sed quanquam nullus sum dubius quin antiquius sit poema nostrum, quam historia illa ¹⁾, quae recentioris Judaismi prodigia sapit, nec negaverim בָּנָו בָּעֵר magis genuinam esse lectionem quam בֶן־בָּעֵר, minime concludam inde Davidem hanc cantilenam imitatum fuisse. Nam בָּנָו forma foret prorsus inaudita. Supra vidimus (Gen. XLIX, 11) »filium asinae suae«; et habemus formam בְּנִי nominibus generalibus, sicut שְׁרֵי, גּוֹי, וַעֲדָה, praefixam. Sed in his formis, si quid video, vel residuum est articuli, vel pronominis indicativi, quod definitioni inservit, quod tamen ante verum patris nomen nunquam inseritur. Forma illa ἄπαξ λεγομένη ipsa per se demonstrat *Bileamum* ex antiquissima traditione generalem potius praestigiatoris designationem fuisse, quam cuiuspiam hominis nomen proprium; et patrem *Beorem* eandem significacionem habuisse. Illud non ignorabat Hengstenbergius, qui veram horum nominum etymologiam ex Simonis horreo deprompsit (p. 20). Scilicet בְּלָע composite est e בָּעֵר, *absumpsit*, *perdidit* et עַם *populus*, denotat autem potentem praestigiatorem, cuius efficaci scientia civitates perniciei devote erant. Similiter patris nomen בָּעֵר vel scriptio defective בָּר spectat ad radicem *absumpsit*, *igne deparvit*, quod in hoc ipso cantico occurrit (Num. XXIV, 22). Nisi mavis utrumque nomen ad militarem populationem referre; nam inter reges Idumaeorum commenmoratur etiam בְּלָע בֶן־בָּעֵר (Gen. XXXVI, 32). Obiter moneo Graecam transcriptionem Βόσορ (2 Petr. II, 15) ex confusione inter בָּעֵר et כָּשָׂר profluxisse ²⁾. Sed nomen Bileami

¹⁾ Aliquam narratiunculam cum hoc poemate in libro Jasharano conjunctam fuisse ostendit Michae citatio (VI, 5), ubi historia Israelitarum in eandem cum hoc carmine memoriam revocatur.

²⁾ Illud fortasse non nimis urgendum est, quod Psalmus XCII, qui

patrisque ejus ad divinationem spectare confirmatur nomine urbis in qua diversabatur. Nam, ut Hengstenbergius acute conjectit (p. 35), urbs בְּתַחַר in Mesopotamia (Deut. XXIII, 5. Num. XXII, 5) indicat locum, ubi collegium interpretum celebratum est; radix enim בָּתַחַר significat *interpretatus est somnium* (Gen. XL, 8, 16, 22), unde בְּתַרְוֹן somni interpretatio (Gen. XL, 12, 18). Concludo igitur Bileamum in antiquo poemate idcirco בֶּן־בָּעֵר appellatum fuisse quia הַבָּעֵר potuit significare *eum qui maledicendo perdit*, ita ut officii hic definitionem potius quam paterni nominis habeamus. Similiter in libro Josuae idem Bileamus appellatur הַקּוֹסֵם i. e. *hariolus* (XIII, 22), ut a vero propheta discernatur. Sed fortasse supervacanea est haec de nominibus argumentatio. Nam si canticum illud Jacobi sub initium regni Solomonei compositum est, id quod supra demonstravimus, hoc poema, quod inde iteratam citationem excerpit (cf. Num. XXIV, 9. Gen. XLIX, 9. Num. XXIII, 24. Gen. XLIX, 9. XLIX, 27), ultima Davidis verba mutuatum esse constat, non vice versa. Ergo non *ante* Solomonem scripta est Bileami vaticinatio. Nec tamen *post* Solomonis decesum conflare potuit. Nam primum Michas ille ad hoc carmen tanquam vetus aliquid provocat: »recordare« inquit, »quid Bileamus Balaquo responderit, et quae in te beneficia contulerim a Shittim (i. e. a tempore statim post Bileami vaticinium Num. XXV, 1) usque ad Gilgalem (ubi in terram promissam ingrederentur, Jos. IV, 19).« Haud ita locuturus fuisse, si recentius aliquod carmen sub Bileami nomine circumferretur. Deinde vero, quum canticum nostrum beata omnia de conjuncta et numerosa Israëlitarum gente praedicet (Num. XXIII, 9, 10. XXIV, 7), fieri non potest, ut conscripta sit post perniciosa illam Jerobeam sedi-

Sabbato destinatus hanc cantilenam imitatione exprimit (cf. vv. 11, 13), et Jasharanam indolem spirat (Deum enim יְשָׁר et צָוָר appellat v. 16), virum stultum et impium אִיָּשׁ-בָּעֵר nuncupat (v. 7).

tionem, ex quo tempore Juda et Ephraim perpetuo invicem odio vexabantur (Jes. IX, 21, XI, 13). Denique de debellatione Moabitarum et Idumaeorum, quam Davides demum effecit (Num. XXIV, 17, 18. 2 Sam. VIII, 2, 14), ita canit poeta noster, ut qui rem recentioris argumenti tractaret. Nec Amalequitarum excidium et Kenitarum captivitatem ita commemoratam crediderim, nisi si quis Sauli memoriam haud penitus obsoletam soveret. Rem igitur undique contemplanti nulla restat dubitatio, quin hoc vaticinium Solomone regnante confictum fuisse ponam.

b) Bileami canticum data opera compositum esse, ut corpori Jasharano insereretur, illico concedas necesse est, simulac concesseris illud eo ipso tempore scriptum fuisse, quo collectio haec primum divulgari coepit. Nam ambae notiones, quae, ut supra vidimus, in nomine Israelitarum implicitae continentur, tam *benedictionis* (אָשֶׁר) quam *probitatis* (יְשָׁרָת), ita in hoc carmine explicantur, ut consilium auctoris quivis agnoverit. Ut a Bileamo ipso incipiatur, quis maledico atque inimico praestigiatori, eidemque peregrino, talem tantamque benedictionem attribuisset, nisi ut beatam et divinitus munitam Israelitarum sortem quasi majore quadam vi significaret? Ac nexus sententiarum, quinetiam verba ipsa scriptoris mentem non aliud fuisse ostendunt. »Quomodo« inquit »imprecabor, quibus Deus non sit imprecatus?« »Bene precari jussus sum, quia Deus nullum cernit inter Jacobitas peccatum, nullam inter Israelitas culpam.« Aliis verbis, Israel אָשֶׁר i. e. *felicitatem* consecutus est, quandoquidem יְשָׁרָת i. e. *probitatem* exsequitur. At vero si nihil aliud esset ad hanc rem pertinens nisi votum illud (XXIII, 10): »utinam moriar ut *probi* (יִשְׁרִים) illi!« ibi equidem non potuisse non agnoscere Jasharani libri spiritum ac materiem. Fateor enim veram vocis יְשָׁרָת significationem et naturam libri qui sub hac designatione circumferebatur, mihi magis ex hoc loco eluxisse quam ex alio quovis ubi vox illa occurrit. Rosenmüllerus, cui nihil tale

suboluit, vidit tamen vocabulum יִשְׂרָאֵל respicere ad nomen
יִשְׂרָאֵל. Sic enim scribit: »utinam moriar mortem justorum
i. e. Israelitarum, uti ex serie orationis liquet, allusione ad lit-
teras יִשְׂרָאֵל facta, a quibus Israelitarum nomen incipit. Videtur
illorum verborum sensus esse hic: Israelitae tanta fruentur felici-
tate, qualem ipse mihi usque ad mortem opto; q. d. utinam
mihi contingat aequa fortunatum mori. Innuit Bileamus, totum
populum Israeliticum per omnia futura tempora felicissimum fore
neque ullum malum esse experturum.« Quid quaeris? si ullus
fuit liber יִשְׂרָאֵל, si talis fuit, qualem ego concipio, si sub fausta
et pacifica Solomonis dominatione conflatus est, si eodem tem-
pore editum est istud Bileami vaticinium, ecquis dubitet poema
nostrum non modo sedem sibi vindicasse inter alias ejusdem
argumenti scriptiones, verum etiam eo consilio ac mente com-
positum fuisse, ut huie libro insereretur? En tibi quasi totius
cantilenae versus intercalaris, qui si non totidem verbis, at
significatione tamen usquequaque in libro Jasharano resonare
debuit, nullum prophetam aut regem Israelitas a promissa bene-
dictione dejicere posse, modo probitatem suam retinerent.

IN PRIMAM PARTICULARAM.

Haec particula facillima intellectu est, nec fusiorem interpre-
tationem desiderat. Terram Aramaeam, quae hic significatur,
Mesopotamiam esse, liquet ex secundo versiculo, ubi
הַרְרִי-קָרְם commemorantur. In versu 10. cum Venema pro מִסְפֵּר divisim
מִי legendum puto, ut respondeat in versu antecedente, atque ut particula מִן accusativum comitetur. Maurerus
haec verba sic reddit: »et [quis numeret, quod mente repeten-
dum est] secundum numerum (acc. adverbialis) multitudinem
Israclis.« Idem pronuntiat emendationem Venemae, quae a non-
nullis libris confirmatur, aperte scioli correctionem esse. Paral-
lelismus membrorum convincit hanc lectionem necessariam esse.

Quum autem רַבָּע multitudinem interpretatur ille, etymologiae verbi minime contradicit (vide Lepsum, Zwei sprachvergleichende Abhandlungen p. 139). Sed praestat opinor, cum plerisque interpretibus, intelligere quattuor illas castrorum Israeliticorum partes, in quas duodecim tribus erant divisae (Num. II), quarum vel una ingentem multitudinem contineret. Id quod significatur aperius in versu 13.

IN SECUNDAM PARTICULARAM.

Nonnulla sunt in his versibus, quae interpretes torserunt. In v. 21 vocem אֲנָז, quae *vanitatem* significat, intelligo speciatim de idololatria. Similiter Onkelos et vulgatus interpres. Et in 1 Sam. XV, 23 אֲנָז et תְּרֵפִים conjunctim nominantur. Praeterea pro *Beth-el* i. e. *Domus Dei* dicebant *Beth-aven* i. e. *Domus Vanitatis*, quum ibi pro veri Dei cultu idololatria irrepserat. Vox לְבַד quoque generalem significationem praestat μόχθος, πόνος *labor, molestia*; sed ut a μόχθος, πόνος habemus μοχθησία, πονηρία, ita hoc vocabulum *delictum, culpm, iniquitatem*, atque *impietatem* denotat. Ultima pars hujus versus confirmat hanc interpretationem, nempe Israelitas eo tempore, quo hoc canticum scriptum est, ad idololatriam minime propensos fuisse. Pergit enim scriptor Jehovah regis inter Israelitas praesentiam significare. Reete igitur Rosenmüllerus: »videtur intelligi laetae vociferationes, quae circum tentorium sacrum, quod Deus, rex Israelitarum, habitare credebatur, a gratias agentibus et post salutaria sacra convivantibus mittebantur.« Et Hengstenbergius (p. 117) sententiam loci illustravit his locis appositis; Jos. VI, 5, 20: »quando tubarum clangorem audietis, clamorem tollant omnes quam maximum«; 1 Sam. IV, 5: »quum arca legis divinae in castra veniret, Israelitae ingentem clamorem tollebant, ita ut terra commoveri videretur«; 2 Sam. VI, 15: »Davides et cuncti Israelitae adduxerunt arcam inter laetos clamores et tubarum sonos.«

Easdem jubilationes templi consecrationem celebrasse quivis concesserit (vide Psalm. LXVIII, 25 sqq.). Et certum est hanc de cunctis Israelitis praedicationem non potuisse conscribi post Bethelicam illam Jerobeami idololatriam. Ita ut hic quoque notam temporis agnoscamus. In v. 22, etsi optimi interpretes in eo consentiunt quod sub nomine רָאֵם non *monocerota*, neque *orygem* vel aliam qualemcumque *capream*, sed *bovem buffelum* intelligunt, tamen mirificam difficultatem peperit vocabulum plurale **הַזּוּפֶת**. Si ceteros locos, ubi רָאֵם inducitur, comparamus, praesertim Deut. XXXIII, 17, bestiam cornutam et cornibus suis omnia sternentem ante oculos habemus, cui fortitudinis potius ac roboris quam agilitatis significatio conveniat. Prima facie igitur amplecti debemus vulgatam versionem *fortitudinem*, quam Onkelos, Syrus, et Arabs Erpenii sustinent. Eandem significationem alii loco injungunt (Ps. XCV, 4), ubi הרִים in nostra versione de *fortitudine* montium intelligitur. Quo loco quum *altitudinem* montium alii significatam velint, ita hic quoque Rosenmüllerus existimat **הַזּוּפֶת רָאֵם** esse idem quod Arabum ایغاد لاریم *elaiio caprearum*, qua phrasi Arabes indicent capreas capite sursum elato arrectisque auribus adstare, id quod haec animalia prae alacritate soleant facere. Alii, ut Gesenius, *celerem* et *velocem cursum* intelligunt, quam significationem cum loco Psalmi s. l. et Job. XXII, 25: **כְּסֻף הַזּוּפֶת**, ubi *montes argenti* (Plaut. Mil. gl. IV, 2, 73), i. e. ingens pecuniae copia, aperte declaratur, nemo poterit conciliare. Quaerendum est, quaenam significatio cum vocis etymo et cum his locis ad amussim congruat. Jam vero vocem hanc ad radicem יְשַׁפֵּח referunt, quae denotet *defatigatum esse*, et quum lassitudo tam a celeri cursu quam a montibus ascendendis et comparanda pecunia oriatur, sibi videntur omnia satis apte explicuisse! Fuerstius autem (Concord. p. 505) transpositionem literarum configit, atque ita ad radicem יְשַׁפֵּעַ transcurrentis **הַזּוּפֶת** reddit »locum, qui longe

lateque conspici potest, a splendendo, unde argentum ex metallis montium erutum[«], et, opinor, altitudo cornuum! Quae omnia refutatione non egent. Evidem arbitror radicem יְעַזֵּר aliqua affinitate conjunctam esse cum radice יְעַזֵּר, quae *volare* i. e. *sursum ire* denotat, et in producta forma יְעַזֵּר notionem *sursum contendendi* agnoscere. Ex hac notione profluxit sensus *contentionis virium et defatigationis*. Unde quivis viderit, quomodo significatio *moliendi*, *fluctuandi*, et *intumescendi* oriri posset. Atqui illa est quasi montis aptissima descriptio; nam montes sese in juga attollunt, et summum aera petunt. Utrum *ala* et *ales* cum *alo* et *altus* conjuncta sint neene, discrepant etymologi. Sed nemo negaverit *altitudinem* montium ad *alendi* i. e. *majus faciendi* notionem redire, unde *altus fluctus* inter Graecos τρόπι κίρα appellatur a τρέψειν, *alere*. Et avis sublimi volatu iter faciens *altus* appellari potest. Ita corvus, apud Ovidium (Fasti II, 252), »aerium pervolat *altus* iter.« Notiones magnitudinis et laboris sive molestiae inter se commutari posse docet affinitas illa notissima inter *malus* et μόλις, μέγας, μόγις et μόχθος (New Cratylus § 185). Quid quod illud ipsum רָאָם vi termini denotat id quod altum est instar montis? Nam רָאָם vel רִים altitudinem montium exprimit. Neque aliud est vocabulorum βοῦς et ταῦρος etymon. Nam βοῦς quidem ad elevationem humi spectat, unde βοῦντος etc. (New Cratylus § 469), et in linguis Indo-Germanicis, ut χοῖρος et χοιράς ad minorem collium altitudinem spectant (New Cratylus § 281), ita radix tor- vel dor- montanam regionem designat (New Cratylus § 92). Quam apte montium altitudo qualemcumque ingentem magnitudinem significet, auctor est vir celeberrimus Jonathan Swift, qui in ludiera illa fabella de Gulliveri peregrinationibus, quum viator ille inter pygmaeos Lilliputianos commoraretur, non aliam mirabundis nanis prodigiosi, ut ipsis videbatur, gigantis designationem tribuit, quam *quinbus flestrin* i. e. *homo montis instar*

(„man-mountain“). Ex hac argumentatione concludo, vulgatum interpretem proxime ad verum sensum accessisse, et vocem **הוֹעֵף** significare ingentes vires cum ingenti magnitudine consociatas.

IN TERTIAM PARTICULARAM.

Vix operae pretium est eos refutare, qui quum ἀπαξ λεγόμενον שְׁתִּים vertant *clausus* s. *obturatus oculis*, Bileamum ita vocari existimant, quia in itinere angelum ante asinam non videbit (Num. XXII, 23, 31). Nam certum est שְׁתִּים Chaldaeis significare *perforare, aperire, revelare*, ita ut hoc participium respondeat v. 4 גָּלַי. Idem similiter errarunt, quum נֶפֶל v. 4 referunt ad id quod in itinere Bileamo contigerit (XXII, 31). Ut mihi quidem videtur ista historia nondum exstitit quum haec vaticinatio conscripta est. Ceterum bene animadvertis Rosenmüllerus (ad Num. XVI, 4) eos qui divina oracula exspectabant, tanquam extra se raptos, pronos in faciem se prostravisse (cf. 1 Sam. XIX, 25. Ezek. I, 22. III, 23 alibi). Nomen אֲהַלּוֹת אֲהַלִּים vel denotat *agallochum* vel *xylaloen*, *lignum aloes* vel *lignum paradiisi*, arborem magnam et umbrosam, cuius ligna valde sunt odorata. Quum hic, ut in Psalmo CIV, 16, legimus Jehovam ipsum arbores plantasse, intelligimus lactum ac procerissimum vigorem. Metaphoram in v. 7 sic explicat Gesenius (Thesaur. s. v. מְדֻלָּי): »*manat aqua ex situlis ejus* i. e. larga erit posteritas ejus, metaphora ab aqua de situla destillante ad semen virile translata, ex nostro sensu obscoena, sed Orientalibus familiari (Jes. XLVIII, 1).« In altero hemistichio idem sensus verbis paullo immutatis exponitur. Observat Gesenius נְלִינָה dualis numeri esse, hausta enim bina esse solere. Mentio Agagi regis Amalequitarum spectat proculdubio ad Sauli victoriam (1 Sam. XV, 8), cuius memoria regnante Solomone satis recens esse debebat. Nec opus est, ut cum Bleekio ad Sauli ipsius tempora recurramus

unde hoc oraculum desumptum esset et huic vaticinationi insertum. Absurda est Michaelis conjectura antiquorem aliquem regem, Ogygem puta, hoc loco innui. Constat Agagum istum potentem regem fuisse, cruentum bellatorem (1 Sam. XV, 33). Ceterum extirpatio illa Amalequitarum non modo declaratur Num. XXIV, 20, sed significatur clausula hic statim insequente v. 8, ubi sanguinolenta quaedam victoria describitur. Nam mihi certissimum est, veram lectionem eam esse quam ex Psalmo LXVIII, 24 desumpsi. Ibi enim idem verbum מִתְחַזֵּק בָּרֶם cum necessario supplemento invenimus: תִּמְחַזֵּק רְגָלֶךָ בָּרֶם, »contorquebis pedem tuum in sanguine.« Profecto praestat supplementum tanquam simili litterarum ductu, qui sequitur כְּרֻע, absorptum restituere potius, quam idem vocabulum duriuseula ellipsi subaudire, ne dicam hoc additamento tertiam parallelismi clausulam numerosiorem fieri.

IN QUARTAM PARTICULARAM.

Ut in tertia particula Sauli victoriae, ita quarta hac Davidis res gestae significantur. Nam *stellam* illam et *sceptrum* ad potentissimum hunc regem spectare nemo dubitare potest. Stellae enim sunt quasi Jehovae ministri, et *sceptrum*, quo gentes exterias contundat, Davidi ipsi tribuitur (Ps. II, 9). Davidem autem Moabitas confregisse et ceteros hostes, qui contra eum tumultabantur, Idumaeae quoque praesidia imposuisse, ut possessiones suas confirmaret, testatur historia (2 Sam. VIII), et Davides ipse gloriabundus praedicat (Psalm. II, LX). Quae omnia cum cantico nostro ad litteram usque concinunt. Nam ut nomina propria omittam, hostes ii, qui בְּנֵי שָׁת filii strepitus bellici, i. e. turbulenti et tumultuantes, appellantur (cf. Jerem. XLVIII, 45: בְּנֵי שָׁאוֹן, qui locus ex nostro imitatione expressus est), nobis in memoriam revocare debent initium Psalmi secundi:

» Quare gentes tumultuantur?
 Et nationes aestuant inania?
 Conspirant reges terrae et principes conveniunt
 Adversus Jehovam eumque quem Jehova inunxit. «

Et in Psalmo sexagesimo, qui ad Idumaeae debellationem spectat, illa ipsa versus 18 formula occurrit; nam quod hic de Davide praedicatur, id Davides ibi de Israelitis suis praedicat (v. 14): **בָּאָלֹהִים נַעֲשֵׂה-חִיל** »Deo adjuvante fortiter rem gerimus.« In formula **שְׁעִיר אֶבְיוֹן** (v. 18) affixum pronominale non ad spectare, sed ad regem illum Israelitarum, suadet positio vocis **וַיַּרְשָׁה**. In clausulis quae sequuntur v. 19 intercedentes narrationis omisi. Et in fine primae versus 21 clausulae vocem vocativam **קָדוֹן** intuli, non modo ut membrorum parallelismus constet, sed etiam ut paronomasia **קָדָשָׁה** habeat quo referatur. Vaticinationem nostram, qualis in libro Jasharano edita est, non ultra versum vicesimum secundum procedere, quem levi correctione emendavi, satis, ut mihi quidem videtur, hac ratiocinatione concludi potest. Prophetam divino spiritu afflatum de rebus longe post venturis augurari posse, minime negaverim. Sed, in primis, haec non est vera vaticinatio, sed commemoratione rerum gestarum antiquo vati poetica quadam licentia assignata. Deinde, quum illud esset scriptoris consilium, ut beatam Israelitarum fortunam significaret, ab re fuisse quidquam de miseriis iis innuere, quas Assyrii et post Assyrios Macedones electo populo illaturi erant. Denique, si poeta noster vel maxime prospexit classem illam Alexandri magni, qua Tyrumi obsidebat, putasne eum praeoccupasse confusam illam nomenclationem, qua posteriores Judaei a Cypriorum designatione **פְּתִים** vel **פְּתִים**, quae *Citientes* i. e. incolas *Citii* in insula Cypro denotat (Jes. XXIII, 12. Jer. II, 10. Ez. XXVII, 6), ad Ma-*ced*-ones vel Ma-*ket*-os transibant? Constat enim scriores Judaeos vocabulum **פְּתִים** tali significatione usurpasse. Ita 1 Maccab. I, 1 Alexander

magnus ἐκ τῆς γῆς Λευπεὶμ venisse dicitur, et 1 Maccab. VIII, 5 Perseus Κιττέων βασιλεὺς appellatur. Jam vero nulla fuit Graecorum cum navibus in Palaestinam invasio praeter illam ipsam Alexandri magni, quum Tyrum debellabat, Hierosolymam hostiliter aggressus est, et deinde ad Babylonem et Assyrios usque perrexit. Quum autem, ut supra vidimus, Synagoge magna, quae libros sacros edendos curabat, usque ad hoc tempus, nec diutius, permaneret, facile crediderim hunc quasi gemitum ad finem cantici a quovis Iudeo adjectum esse, ut praesentem gentis infidae dominationem deploraret et significaret *βίον* suum ἀβίωτον esse factum, fere iisdem verbis quibus Mattathias ille usus est (1 Maccab. II, 13): *ἴνα τι ἡμῖν ἔτι ζῆν;* eundem autem, quum de Assyria loqueretur, materiam punctatori cuidam obtulisse, unde verbum אֲשֵׁר, quod tanta vi in hoc cantico semel atque iterum occurrerat (XXIII, 9. XXIV, 17), in nomen ethnicum אֲשֵׁר corrumperet. Ne multa: Bileami personae convenit dicere, quid ipse mentis acie videret, non quid Assyrii vel alii quicunque homines contra Amalequitas Kenitasque olim essent facturi. Ergo, אֲשֵׁר est, quod potest esse, primae personae verbum. Alternum clausularum parallelismus efflagitat ut tam תְּשִׁבָּךְ quam קָנָה sit nomen casus accusativi cum personali affixo. Quod si negas fieri posse, ut תְּשִׁבָּךְ sit nomen verbale a tertia persona foeminina formatum (vide Fürst Concord. p. 1345), haud equidem dubitem rescribere אֲתֹ-שִׁבְּךְ. Atque ita Bileami canticum, quattuor particulis inclusum, ad umbilicum adducitur.

IN MOSIS CANTICUM.

Nobile hoc carmen Mosi abjudicandum esse jampridem videbunt doctissimi interpretes, inter quos Dewettius perhibet criticos omnes agnovisse auctoris nomen falso praedicatum esse. Meum

erit breviter ostendere hoc poema Solomone regnante conscriptum esse, eo consilio ut quintae Jasharani syntagmatis parti adderetur. Primum moneo Judaeis minime inusitatum fuisse Psalmos Mosi attribuere. Ita Psalmus XC., carmen elegantissimum et recentioris styli, summi illius prophetae ac ducis nomine inscribitur. Deinde vero hic noster Psalmus pluribus locis a precatione illa vel jubilatione, quae in primo Samuelis libro capite secundo inseritur ita expressus est, ut servilem imitatoris manum facile deprehendas. Illa precatio Hannae, Samuelis matri, assignatur. Sed quum e rerum et sententiarum nexu mihi persuasissimi Davidem esse illorum verborum auctorem, postea vidi nuperrimum eundemque doctissimum librorum historicorum interpretem, Othonem Thenium, eandem sententiam amplexum esse (kurzgefasstes exegethisches Handbuch z. A. T. vierte Lieferung p. 8). De hac refusius disputabo quum ad ea Jasharani libri fragmenta accedam quae in libris Samuelicis asservantur. Quod si vel Samuelis matrem imitatus est vates noster, is utique longe post Mosis tempora vixerit. Jam vero loci quibus Mosis quod vocatur canticum Hannae quae vocatur precationem exprimit, hi sunt: Deut. XXXII, 31 ex 1 Sam. II, 2; Deut. XXXII, 39 ex 1 Sam. II, 6; Deut. XXXII, 41—43, XXXIII, 3 ex 1 Sam. II, 9, 10. Sed nulla evidentior est imitationis nota quam si quis perpetuam et solennem alterius locutionem mutuatur. Davidi vero proprium est Deum, qui refugio est et praesidio, *rupem* (כָּרֶב) vocare. Non modo in Hannae precatione, quam Davidi hoc argumento praeципue motus attribuo, sed in iis Psalmis quos nemo dubitet Davidis nomine insignire, haec locutio summa vi adhibetur. Ita in Psalmo XVIII, 3. 2 Sam. XXII, 3 et in ultimo Davidis cantico 2 Sam. XXIII, 3 Jehova appellatur *rupes*. Sed imitator noster non satis habuit hanc locutionem semel atque iterum, quasi sponte sua, adhibere; sexies in hoc carmine eadem haec metaphora recurrit (Deut. XXXII, 4, 15, 18, 30, 31, 37),

et criticos quosvis appello nun validiore quis argumento servilem imitationem detegere posset. Praeterea frequens est in imitando Ps. XVIII, quem nemo non Davidi attribuet (cf. Deut. XXXIII, 29. Ps. XVIII, 45 et 34). Itaque concludo scriptorem hujus carminis Davide recentiorem esse. Carmen autem editum esse ante decem tribuum secessionem et quum unus tantum rex Israelitas gubernabat, liquet tam ex toto carmine quam ex Deut. XXXIII, 6: »Rex erit in Jeshurun quum *capita populi* se congregarint«, ubi notabis titulum *regis* מֶלֶךְ non potuisse adduci, nisi post regiam dignitatem inter Israelitas constitutam. Ut mihi quidem videtur haec regis mentio aperte spectat ad id tempus, quo *rex* Solomo omnia tribuum *capita* Hierosolymam ad aedem Dei instaurandam convocavit (1 Reg. VIII, 1). Constat igitur hoc carmen sub initium regni Solomonei scriptum esse. Idem scriptum fuisse eo consilio ut collectioni Jasharanae insereretur concludo equidem ex nomine poetico יִשְׁרָאֵל, quod in hoc carmine ter occurrit (Deut. XXXII, 15. XXXIII, 5, 26), ceteroqui non nisi in Jes. XLIV, 2. Parallelismus clausularum in Jesaiae loco ostendit יִשְׁרָאוֹן et יִשְׁרָאֵל plane synonyma fuisse. Ait enim v. 1: »audi *Jacobe* serve mi, et *Israel*, quem elegi«; et v. 2: »noli timere serve mi *Jacobe*, et *Jeshurun*, quem elegi.« Jam vero consentiunt omnes יִשְׁרָאוֹן a יִשְׁרָאֵל inflexum esse. Sed, ut supra vidimus, plerisque placuit syllabae נַיְן diminutivam et caritativam significationem tribuere, et Gesenius vocem nostram *rectulum* (*frommchen*) reddit. Bene autem observavit Hengstenbergius (die Gesch. Bileans p. 98) hanc interpretationem minime quadrare in nostrum poema; quis enim dixisset »*rectulus* sagittatus est et recalcitravit«, aut: »regnabit in *rectulo*«; aut: »nemo est ut Deus *rectuli*«? Quinetiam opinio illa terminationem נַיְן diminutivam esse, nullo fundamento nititur. Nam quod ex diminutivis Syrorum in ܩ desinentibus hoc concludunt, id in Hebraismum non cadit. Profecto allegant vocabulum אֲשָׁרְנָה pupilla,

meditullium. Sed, ut Fürstius monet (Concord. p. 1357) »terminatio יְרוּחָם non per semet ipsam diminutiva est, sed aliquid hominis simile eoque proinde minus significat.« Nomina propria, qualia sunt זְבוֹלֶה וְרוּחָם a זְבוֹלֵה *habitatio* et a יְרוּחָם *laudatio*, satis docent nomen יְשָׁרָם derivatum esse a יְשָׁרָם *rectus* vel *probus* per obsoletum יְשָׁרָם vel יְשָׁרָם quod *rectitudinem* vel *probitatem* denotare debet, terminationem autem ipsam *collectivam* esse potius quam *diminutivam*, et significare, sicut derivata adjectiva in aliis linguis, *id quod pertinet* ad qualitatem quae per vocem primariam declaratur. Quum igitur initio carminis (v. 4) pronuntiasset vates noster Jehovahm esse justum et *probum* s. *rectum* (יְשָׁרָם), voluit proculdubio dicere, Israelitas, quatenus veri Israelitae essent, *probitati* vel *rectitudini* deditos esse, atque inde felicitatem esse consecutos. Nam ut Addisonus noster praeclare locutus est (Cato Act. V. sc. 1):

» If there's a power above
 (And that there is all nature cries aloud
 Through all her works) he must delight in virtue,
 And that which he delights in must be happy. «

Confinxit igitur vates noster derivatum illud vocabulum יְשָׁרָם, quo populum *probitate* praeditum designaret, et Jesaias, qui, sicut Morasthaeus ille Michas, collectionem Jasharanam proculdubio versaverat, hinc mutuatus est synonymum nominis Israelici, quo numeros suos adornaret. Qui autem ipsam libri Jasharani medullam hoc vocabulo excogitato expressit, qui eodem tempore, quo ille liber ordinatus est, poema suum Mosis nomine inscripsit, qui ita argumentum suum tractavit, ut supplementum quoddam benedictionum Jacobi et Bileami cum admonitione historica coniunctum compegerit, is profecto alio consilio scribere non potuit, quam ut collectionem Jasharanam necessaria aliqua materie augeret. Illae ipsae interpolationes, quas, ut infra videbimus, editor nescio quis Leviticus de suo infersit, ita comparatae sunt, ut ostendant

haec tria carmina quadam societate olim connexa esse, nam Levitarum illa benedictio inserta est, ut Jacobi maledictionem quadamtenus mitigaret. Et si, ut supra demonstravi, liber Deuteronomii fragmentis Jasharanis haud minima ex parte constat, hoc in fine libri verbatim exscriptum carmen eodem fonte derivatum fuisse certissimum est.

Philologorum gratia operae pretium est observare radicem שָׁעַר quae in v. 2 *imbres hispidos* et in v. 18 *timere vel horrere* denotat, ad omnes vocum φρίσσειν et *horrere* notiones exprimendas (New Cratylus § 288) adhiberi posse.

In v. 4. Dathius aliquique vocem צְיִזְעֵן, quae tanta cum vi toties in hoc carmine iteratur, ex significatione verbi צְיִזְעֵן vertere malunt *creatorem*, propterea quod Deus tum demum *rupes* vocetur, quum de securitate et salute, quam hominibus praestet, sermo sit. Hic autem, ut putant, *creationis* potius quam *tutelae* notio subest; atque iterum in v. 18. At vero per totum hoc canticum Deus tanquam *tutela praezens* Israelitarum significatur; et quod ad v. 18 attinet, ubi צְאֵר יְלִדוֹךְ, *rupes quae te genuit* inducitur, Jesaias, qui hoc poema cognitum habuisse videtur, substituit in admonitione sua (LI, 1) »respicite ad rupem ex qua excisi estis« (חַצְבָּתֶם), ut imaginem omnibus membris convenientem efficeret.

Paullo difficilior est v. 5 constructio, quam tamen ita expedio. שְׁחַת est verbum pihilicum, quod hic, ut saepe, adducit objectum cum praefixo לְ; et לְ respicit ad Deum. Nominativus autem est מִנְמָם, cuius affixum pronominale per antecedentem appositionem לְאַבְנֵו explicatur, idemque versu sequente fusius exponitur; similem inversionem habemus in v. 20: בְּנִים לֹא אָמַן בָּם. Voluit poeta noster significare, secundum universum libri Jasharani argumentum, Israelitas quidem generaliter יִשְׂרָאֵל et יִשְׂרָאֵל esse, tanquam populum a Deo electum, sed eos tantum qui *probitatem* colerent *probo* ac *justo* Jehovahe

acceptos esse posse. Ergo labes pseudo-Israeltarum, eorum qui nomine non re יְשֻׁרּוּן erant, qui non *probos* sed *perversos* se ostenderent, qui in filios Dei adoptati paternam Illius auctoritatem aspernarentur, haec inquam labes in causa erat, cur Jehova suum populum servitute aliisque poenis immisis subinde castigandum censuerit. Neque haec reprehensio repugnat Bileami effato Deum nullam in Israelitis idololatriam aliamve iniquitatem conspexisse (Num. XXIII, 21). Ibi enim de veris Israelitis vel de Ecclesia Israelitica in genere sermo est, respectu etiam habito ad relligiosam gentis conditionem regnante Solomone, eujus regni initio saltim nullus erat falsorum Deorum cultus. Hoc autem canticum, persona Mosis assumpta, ad praeteritam gentis historiam spectat, et fortasse venturam Jerobeami idololatriam et seditionem praesagitt. Nec minus in hac re quam in nomine *Jeshurun* stylum vere Jasharanum agnoseo. Nam, ut supra vidimus, lapsus ille Adami non modo universam hominis conditionem exhibet, sed etiam illud idololatriae periculum depingit, quod Israelitis identidem imminebat. Tam homo in genere quam Israelitae speciatim יְשֻׁרּוּן esse desinebant, quoties a Jehova ad Baal-Peorem desciscebant, id quod versibus qui sequuntur, praesertim, ut videbis, versu 17 declaratur.

In v. 8. Rosenmüllerum sequor, qui rem ita declarat: »jam tum quando Deus varias mortalibus terras assignando populos discerneret, jam tum certorum populorum terras ac terminos destinavit, quae futurae Israeltarum multitudini capienda satis essent.« Nec aliter Dathius, qui tamen ad numerum nationum Canaaniticarum rem referendam censem. Maurerus vocem עֲמִים reddit *tribuum*, ut in Deut. XXXIII, 3, 19. Sed ista versio quid sibi velit haud intelligo.

Dathius difficultatem sibi excogitavit in verbo יְמַצֵּא־הָנָגֵן v. 10. »Quomodo«, inquit, »dicere potuit Moses, Deum *invenisse* populum in deserto, in quod eum ipse deduxerat?«

Itaque, ut remedium sibi expediret, adscivit lectionem codicis Samaritani וְאַמְצָה confortavit eum. Sed quidni similis sensus in recepto textu contineatur? Nam מִצְאָה significare potest *convenire aliquem, praesto adesse, assistere.* Ita in Gen. XVI, 7 Jehova per ministrum suum invenit יְמִצֵּא i. e. convenit Hagarum, vel ei praesto adstitit in deserto. Et Hosea, qui ad hoc canticum saepius respexit, eandem locutionem mutuatus est: פְעֻנְבָּם בְּמִרְבָּר מִצְאָתִי וְשֶׁרְאָל, »quasi uvas in deserto offendii vel inveni Israel« (IX, 10); cf. XIII, 5: אֶנְיָה וְרֹעֵחַ בְּמִרְבָּר, »ego cognovi, i. e. visitavi, te in deserto.« Ad finem proximae clausulae adscivi emendationem Houbigantii pro vulgato וְשָׁמְנָה. Sequitur enim descriptio curae, qua Jehova suum populum soveret, donec Jeshurum יִשְׁמַן pinguis factus esset, v. 15. Cf. Jerem. V, 28, qui, ut alias, librum Jasharanum, vel, si mavis, Deuteronomium imitatur.

In v. 17 notabis relativum vel vocabulum definiens quater omissum, quod in hoc cantico saepius occurrit, praesertim ante particulam אֶל notionem vocabuli negantem; cf. 5, 21. In Jeremiae imitatione (II, 11) habemus לא אֱלֹהִים וְרֹמָה. Neque hic versus non est dignus observatione propter vocem שְׁرִים, nonnisi hic et Ps. CVI, 37 obviam. In utroque loco plerique, Alexandrinos LXX et Vulgatum sequentes, reddunt δαιμόνια, daemones, »quandoquidem recentiores Judaci idola daemones esse putabant, qui ab hominibus se coli paterentur.« At vero quum iste Psalmus nostrum locum, ut alios hujus cantici, imitetur (cf. e. g. Deut. XXXII, 40. Ps. CVI, 26), non oportet ad recentiores Israelitarum superstitiones confugere. Idem Psalmus nos docet (v. 28) praecipuam Judaeorum culpam in eo constitisse, quod Baal-Peorem obscoenis ritibus colerent. Quod confirmat alter ille nostri cantici imitator, Hoseas vates (IX, 10. XIII, 1). Praeterea, si verum vidi, scriptor Jasharanus non potuit non spectare ad eum cultum qui relligiosae probitati per se et praec

omnibus aliis perniciose contradixit (vide supra p. 57 sq.). Praestat igitur vocabulum שָׁרֵךְ, quod tantum in plurali obversatur, ex Arabico سَيِّدٌ, سَيِّدٌ, dominus explicare, et plurales הַבָּעֵלִים statuae Baalis, אֲשָׁרִים וְחַפְנִים, statuae Astartes et Solis (Jes. XXVII, 9) comparare. Ita Seid, ut Molok, Adon, Bel, generale erit Dei nomen, quale in usu esset inter conterminas gentes, et spectabit fortasse ad Idumaeorum ceterorumque Aramum religionem, quae post victorias Davidis Israelitis innotuit, potius quam ad orientalium septentrionaliumque nationum superstitiones. Pluralis autem numerus denotabit *idola* (עֲצָבִים), quae in Psalmo CVI, 36, 38, 39 ante et post commemo-
rantur, et quae tamquam *morta* מְתִים Psaltes ille irridenda censem (v. 28). De adjektivo חֶרְשִׁים in annotatione ad Debora canticum disputabo.

vv. 26, 27. Verbum אָמַרְתִּי pro apodosi propositionis conditionalis accipiendum esse docet sequens לֹיִרְיָה. Locutio פְּזִינְכְּרוּ ad litteram significat *ne alienarent illud*; nam forma pihilica נְכַרְתָּ valet *alienis reddere vel transferre*; Gr. ἀλλοτριοῦν. Sed in Jer. XIX, 4, ut hic, supplendum est dativum *Diis*; ibi enim legimus: וַיְנִכְרְבוּ אֶת-הַמְּקוֹם הַזֶּה, *alienis Diis consecrarunt hunc locum*.

Hosea vates imitatur, si non verba, at sensum v. 34, ubi loquitur: »Ephraimi peccata, uti fasciculus, colligata et reposita sunt« (XIII, 12), nam צָרוֹר a crumena *constringenda* derivatur, et צָפְרָנָה peccatum eo consilio reconditum denotat, ut serius ocyus meritas poenas subeat.

Paronomasia אֶפְסָעַצְׂרָב וְעַזְׂבָּב v. 36, quae etiam 1 Reg. XIV, 10. XXI, 21. 2 Reg. IX, 8. XIV, 26 obviam est, universitatem quandam vel totalitatem rerum designatarum indicat. Alii intelligunt »pueros qui adhuc domi detinentur et qui emancipati sunt«; alii »liberos et servos«; alii »matrimonio conjunctos et caelibes.« Sed, ut opinor, verum vidit Ewaldus, qui reddit

(Geschichte d. Volkes Israel I, p. 159): »das enge und lose d. i. alles; wie wir mit ähnlichem Lautspiele von vorn *das Dicke und Dünne* sagen.« Similiter Sophocles in Antig. 40:

τί δ' ὁ ταλαιπων, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἔγω
λύονσ' αὐτὸν σα προσθείμην πλέον.

Nec alia est illa *ligandi* et *solvendi* potestas (i. e. omnia faciendi quae ad receptionem et ejectionem discipulorum pertinerent), quam ecclesiae suae concessit Dominus noster (Matth. XVIII, 18). Hanc significationem verborum lusu significare conatus sum, ut olim Godofredus Hermannus disputationem quandam suam nuncupavit »septem aperta operta apud Aeschylum« (Opusc. IV, p. 333). Errat Ewaldus, ut mihi quidem videtur, quum ex hac loquendi formula, quam imitatur libri Regum auctor, argumentum trahit suae opinionis de sera hujus cantici origine. Nam, ut antea ostendi, auctor ille historicus librum Deuteronomii seorsim vel librum Jasharanum qui partem saltim libri Deuteronomii includebat, ita citavit ut qui nullum alium Mosaicae disciplinae fontem adire posset. Utram hypothesim statueris non potuit non novisse, et, si libitum erat, imitari nostri cantici locutiones. Debiliorem ejusdem rei significationem mihi invenisse videor in 1 Reg. XVIII, 21, 24, 27 al. ubi Elias in suos usus convertit Deut. XXXII, 37—39, qui locus in nostro cantico proxime succedit.

Auctor Psalmi CVI, ut alibi, ita versu 26, nostri cantici versum 40 imitatur. Hunc versum nonnisi jurisjurandi significationem continere, ostendunt Gen. XIV, 22. Exod. XVII, 16. Quum particula בְּ in jurejurando negationem exprimat (cf. e. g. Ps. XCV, 11), praestat in v. 41 conditionem intelligere, cuius apodosin verbo בְּשִׁיבָה contineatur.

Varias interpretationes locutionis מִרְאֵשׁ פְּרֻעָה v. 42 apud Rosenmüllerum invenies. In Commentario ad Debora canticum (Jud. V, 1, 28—30) ostendam nomen פְּרֻעָה, quamvis femini-

num plurale, *viros principes*, proprie *judices*, designare, et nomen שָׁרֵךְ eum significare posse qui in aliqua re agmen dicit. Itaque, hoc loco non dubitavi *principatum gentium* potius quam *singulorum hominum capita*, physico sensu, intelligere. Qua ratione Judaei principes inimicos trucidarent, discas licet ex historia Agagi, regis Amalequitarum (1 Sam. XV).

Epimetrum nostri cantici eundem auctorem habuisse atque canticum ipsum satis docent singularis quaedam styli proprietas, et nominis Jeshurun iteratio. Jam antea significavi Masorethicum editorem de suo interpolasse intermedios versus a sexto usque ad vicesimum quintum. Illud certissimum est, si fatearis tam hoc canticum quam Jacobi benedictionem in collectione Jasharana inclusam fuisse. Nemo enim, quum ita de singulis tribubus praedicasset, vel eadem perversa imitatione repetivisset, vel Rubeni Levisque condemnationem in bona ac fausta praeconia commutasset. Praeterea, si sacerdotium Leviticum nondum esset constitutum regnante Solomone, eodem rege nemo ita locutus esset de privilegiis Aaroniticis et de lege quam Levitae administrarent. Neque, ut taceam has rerum ipsarum repugnantias, aliae desunt temporis notae, quo haec intercalaris corruptio interposita est. Nam in hac recensione Simeonis tribus evanuit ex Israelitarum catalogo, quod aliter explicari nequit, quam ex illa historia, qua docemur Simeonitas, Hiskia denum regnante, terminos Israelitarum reliquisse, atque ad eum diem quo *Paralipomena* conscripta sunt in montana Seiri regione habitavisse (1 Paralip. IV, 39—43). Ergo, verisimile est hoc additamentum post Hiskiae regnum fuisse exegitatum. Deinde vero is, qui hoc epimetrum a reliquo carmine sejunxit, eundem titulum praefixit quem in capite Psalmi XC reperties: scilicet haec est *benedictio*, illae vero *preces Mosis* איש הרַאֱלֹהִים. At vero singularis ille titulus similem, si non eundem, editorem prodit. Quum igitur ex vv. 13 sqq. colligi posse videatur Psalmum XC

post exsilium Babylonicum factum esse, non aliam sejuncti et interpolati cantici chronogiam statuere oportebit. Denique, quuni versus 5 et 26 quasi una continuatione et tenore decurrent, commisstram agnoscimus, qua perrupta inconcinnus iste pannus subdebat.

Prooemium epimetri, quo vates noster Debora canticum imitatur (Jud. V, 4, 5; cf. etiam Psalm. LXVIII, 9. Habacuc. III, 3 sqq.), describit quanta majestate, quam terribili tempestate pluviae et fulminum comitatus, Jehova se Israelitis per desertum iter facientibus exhiberet, ut legem tanquam a se ipso datam acciperent. Imagines, quae sublimem hanc tabulam compleant, ad שְׁרָפִים illos sive flamantes Dei ministros respiciunt, qui ex sententia Iudeorum Deum semper satellitum instar cingebant, ejusque mandata exsequebantur. Hac de re satis dictum est in Commentario ad primam partem; cf. etiam not. ad Ps. LXVIII, 17. Et quum seriores Iudei perhibebant angelos a Jehova in lege Mosaica ferenda adhibitos esse (Acta Apost. VII, 53. Gal. III, 19. Hebr. II, 2), ea opinio nitebatur Graeca hujus loci versione. Nam LXX pro מִימִינֵנוּ אֲשֶׁר dant εξ δεξιῶν αὐτοῦ ἀγγέλους μετ' αὐτοῦ. Hujus versiculi lectionem mendo aliquo laborare satis appareret ex vocula הַת, si hanc cum plerisque interpretibus ad Chaldaicum vel potius Persicum הַת edictum referres. Quis enim ferret talem locutionem in ullo poeta, qui ante exsilium Babylonicum vixerit? At LXX quidem legebant אשרות עַמּוֹ *fortes cum eo* derivantes שְׁרָד. Evidem, quum primum animum meum ad hunc locum explicandum appuli, legendum autumavi רְעוֹת. Nam quemadmodum in Hanuae quod vocatur cantico (1 Sam. II, 3) legimus: Jehovam esse אל הַעֲוִת i. e. *Deum cognitionis*, ita hic quoque lex Dei per fulgura declarata *ignis cognitionis* appellari potuit. Quum tamen inspexissem Genesii Thesaurum, ibique invenissem Böttcheri conjecturam, אשרת

vel אַשְׁרָת legentis, quod compositum sit ex שֶׁרֶת vel שְׁרָת jaculatio fulminum, a radice שֶׁרֶה coll. n. pr. שְׁרִיאֵיר, ut sententia sit: *e dextra ejus ignis jaculationis* (i. e. fulgura) *ad eos missus*, non potui non agnoscere veritatem hujus interpretationis, quam, ut Gesenius monet, sine ulla mutatione in vulgari scriptura inest, siquidem רְתָה pro יְרָתָה esse potest *jactio* sive *jaculatio* a radice יְרָה *jecit*. Hanc rationem loci sententiae accommodatissimam esse quivis viderit, qui reminiscitur Deum, ex Judaeorum sententia, fulgura tanquam ministros voluntatis suae adhibere (Ps. L, 2, 3. CIV, 4. CXLVIII, 8). Itaque ait poeta haec fulgura, quae antea vocaverat *gladium Dei fulgurantem* (Deut. XXXII, 44), procedere non modo *e dextra Jehovahe*, sed etiam *e catervis sanctitatis* i. e. ex infinita illa multitudine, quae, ut Judaei putabant, Dei thronum circumsistens triplici acclamatione sanetitatem summi numinis pronuntiabat. Ita Jesaias divino afflato abreptus *Seraphim*, i. e. igneas has naturas, circum Jehovahe thronum volantes contemplatus est, qui alternatim sibi acclamabant: »Sanctus, Sanctus, Sanctus Jehovah coelestium exercituum« (VI, 3). Bene igitur subjicit vates noster »omnes sancti ad manum tibi sunt, at Israelitae ad radices montis Sinai procubuerunt«, ut qui tantam Sanctae majestatis propinquitatem reformidarent. Sunt qui קָרְשִׁי hic ad Israelitas referant, nam pii Jehovah cultores saepius ita appellantur (Ps. XVI, 3. XXXIV, 10. Deut. VII, 6. Levit. XI, 43—45). Sed vix credibile est, idem vocabulum eodem loco tam varia significatione usurpatum esse, nempe ut denotaret tum infinitam illam coelestium potentiarum multitudinem quae e coeli sacrario prodeuntes divinam majestatem et comitabantur et declarabant, tum Israelitas qui prae timore supplices se ad imum montem abjiciebant. Ad commutationem personarum et numeri quod attinet, scriptor noster mirifice delectatur tali scriptoris inconstantia; cf. Deut. XXXII, 7. 15 sqq.

Neque illud classicis scriptoribus prorsus inusitatum erat; nam Vergilius ipse haec scripsit (Aen. VIII, 644):

Haud procul inde ciae Metum in diversa quadrigae
Distulerant — at tu dictis, Albane, maneres! —
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus.

Quod si transitio a קָרְשֵׁו ad בִּירְך nimis abrupta videtur, levi mutatione ו in ו transferas licet. Certe nullo pacto possis affixam ו vel ad praecedens עֲפִים vel ad sequens וַיְהִם refferre. Denique, vix opus est ut moneam *Seraphim* illos vel igneos Dei ministros, quum nullam agentis ratione praediti personam sustineant, non posse vel bene vel male mereri; itaque non vocatos esse *sanctos* sui ipsorum causa, sed quia e sacra Dei praesentia, quam ter acclamato קָרוֹש declarabant, emanantes sanctitudinem non suam sed Jehovahe pree se ferebant.

In v. 5 dubitatur, quid sit subjectum verbi יְהִי. Aben-Esra intelligit *Mosen*. Jarchi, quem plerique interpretes sequuntur, *Jehovam* ipsum significatum vult, qui in veteri Theocratis Israelitarum fuit rex unicus (1 Sam. XII, 12). Sed is qui Deuteronomium compilavit venturi regni significationem Mosi attribuit (XVII, 14); et hic versus, ut supra monui, ad templi consecrationem Solomone regnante respicere videtur. Itaque nihil aliud pro subjecto posuerim quam nomen ipsum מֶלֶךְ quod ad finem clausulae cum vi quadam relegatur.

In ultimis versiculis poeta noster frequens est in stylo Davidis imitando. Imago רַכְבָ שְׁמִים v. 26 desumpta est e Psalmo XVIII, 10, 11, 12. Habes eandem praedicationem מַעֲנָה v. 27 in Psalmis XC, 1. XCI, 9. Singularis locutio עַזְנֵי יְהֻקָם, *fons Jacobi*, v. 28, illustratur Psalmo Jasharano LXVIII, 27: מִפְקָדָךְ, e fonte *Israelis*. In Psalmo XVIII, 31, ut hic v. 29, Deus vocatur *clypeus* populi sui, atque idem Psal-

mus vv. 45, 34 apta illustratione interpretatur locutiones illas, quae inde desumptae finem nostri cantici efficiunt. Ibi enim legitur v. 45: נָכַר וּכְחִשּׁוֹ-לִי *peregrini homines mihi blandientur* (cf. Psalm. II, 12), unde clausulam v. 29 antepenultimam explicabis; et habemus ibidem v. 34: וְעַל בָּמוֹתִי וַיַּעֲמִידֵנִי, *efficiet ut loca excelsa (i. e. arces) occupem*, unde postrema nostri cantici verba justam significationem derivant.

PARS SEXTA.

Mirae probi populi victoriae ac liberationes.

I. MOSIS AC MARIAE OVATIO.

CHORUS MULIERUM.

Exod. XV.
1-18. [1] Cano Jehovam, nam gloriose gloriatus est,
Equum et equitem dejecit in mare.

PRAEFECTUS CHORI.

- [2] Robur meum et laus est Jehova,
Et mihi fuit saluti.
Ille meus Deus est; illum celebrabo.
Deus patris mei est; illum extollam.
- [3] Jehova bellator est, Jehova est nomen ejus;
- [4] Currus Pharaonis et exercitum projecit in mare,
Delectum praefectorum ejus in mare algae immersit.
- [5] Abyssi texerunt eos,
In profundum, sicut lapis, descenderunt.
- [6] Dextra tua, O Jehova, qui inclytus es robore,
Dextra tua, Jehova, confregit inimicum.
- [7] Immensa tua potentia adversarios tuos profligasti.
Ira tua ardente immissa consumpti sunt ut stipula.
- [8] Halitu furoris tui coacervatae sunt aquae;
Steterunt instar cumuli fluenta;

- Congregatae sunt abyssi in medio mari.
- Exod. XV.**
- [9] Dixit hostis: »persequar, assequar,
Praedam dividam, et vota mea explebuntur.
Stringam gladium, mea manus eos pessum dabit.«
- [10] Vento tuo flabas, et operuit eos mare;
Submersi sunt, sicut plumbum, in aquis immensis.
- [11] Quis sicut tu inter Deos, Jehova?
Quis sicut tu magnificus in sanctitate,
Laudibus augustus, mirabilia praestans?
- [12] Extendisti dextram tuam, tum terra eos devoravit.
- [13] Pro benignitate ducis populum quem liberasti,
Pro potentia tua ducis eum ad habitationem Sancti-
tatis tuae.

CHORUS MULIERUM.

- [21] Cano Jehovah, nam gloriose gloriatus est,
Equum et equitem dejecit in mare.

PRAEFECTUS CHORI.

- [14] Audient hoc gentes et contremiscent;
Incolas Palaestinae timor occupabit.
- [15] Tum perturbati erunt phylarchi Idumaeae,
Proceres Moabitarum corripiet pavor,
Metu dissoluti erunt omnes Canaanaeae habitatores.
- [16] Invadet eos timor et tremor.
Propter potentiam brachii tui ut lapis obmutescat,
Donec transierit populus tuus, Jehovah,
Donec transierit populus, quem elegisti.
- [17] Duces eum et plantabis in monte hereditatis tuae,
In loco, quem sedi tuae parasti, Jehovah,
In sacrario, Domine, quod manus tuae exornaverunt.
- [18] Jehovah regnabit in aeternum et perpetuo.

CHORUS MULIERUM.

Exod. XV. [21] Cano Jehovam, nam gloriose gloriatus est,
Equum et equitem dejicit in mare.

II. JOSUAE OVATIO.

CHORUS.

Psalm. CXXXVI. [1] [Cano Jehovam, nam bonus est Ille,
Et benignitas ejus est aeterna.

PRAEFECTUS CHORI.

Ps. CXXXV, 5-7. [5] Certe ego scio, Jehovam magnum esse,
Et Dominum nostrum omnibus Diis majorem.

[6] Nam facit Ille, quidquid ei placuerit.

[7] Educit nubes undique e terra,
Fulgura facit cum pluvia,

[Exod. IX, 24] Grandinem igni commixtam,
Ventum quoque ex promptuariis suis producit.

Ps. CXXXVI. [7-9] Is fecit lumina magna;
Solem ut diei praesisset,
Lunam vero et stellas ad regendam noctem.

[11] Hic est qui populum suum ex Aegypto liberavit,

[16] Qui per desertum duxit eum,

[21] Et terram optimam ei possidendam tradidit.

[17-20] Hic est, qui reges magnos percussit,
Et reges potentes interfecit.

Sichonem regem Amoritarum,
Et Ogum regem Basanitidis,

[Ps. CXXXV, 11.] Et omnes Cananaeae reges.

CHORUS.

[Ps. CXXXVI, 1.] Cano Jehovam nam bonus est Ille,
Et benignitas ejus est aeterna.

PRAEFECTUS CHORI.

- Jos. X. [5-11] Venerunt reges Canaanitarum,
Quinque reges venerunt adversus Gibeonem.
Tum surrexit Josua et Gilgale profectus est,
Josua et cum illo fortissimi Israelitarum;
Hostes ex improviso adoritur, fugat, prosternit;
Fugiunt reges illi cum exercitibus suis, fugiunt,
A Gibeone versum Bethchoronem, Azekam, et Mak-
kedam.
- Jehova autem contra eos pugnabat;
A coelo grandinem lapidosum dejecit,
Et sagittas suas flagrantes in eos jaculatus est.
- cf. 1 Sam. XVIII, 6. Gladius quidem Israelitarum millia occidit,
Sed sagittae Jehovahe myriadas occiderunt.]
- [12, 13] Tum allocutus est Josua Jehovam
Et coram Israelitis precatus est:
»Sol, Gibeone quiescas!
Luna, tu in valle Ajalonis.«
Et morabatur Sol et substitit Luna,
Donec populus ultiōnem ab hostibus suis sumpsisset.
- Exod. XV. [11] [Quis sicut tu inter Deos, Jehovah?
Quis sicut tu magnificus in sanctitate?
[13] Pro benignitate ducis populum quem liberasti,
Pro potentia tua ducis eum in terram tranquillitatis.

CHORUS.

[Ps. CXXXVI, 1.] Cano Jehovam, nam bonus est Ille,
Et benignitas ejus est aeterna.]

III. DEBORAE OVATIO.

Strophe 1.

B A R A Q U U S.

Jud. V. 12. Age, age, Debora, age, age, carmen cane!

D E B O R A.

Jud. V. 2-31.
 [2] Quod duces ducis provinciam administrabant in Israel,
 Quod promptum se praestitit populus,
 Laudate Jehovah!

[3] Audite, Reges, erigit aures, Principes!
 Ego Jehovah, ego, canam,
 Celebrabo Jehovah, Deum Israelis.

Strophe 2.

[4] Jehova, quum prodires e Seiro,
 Quum incederes ex agro Idumaeo,
 Terra contremuit, coeli quoque diffluxerunt,
 Nubes quoque diffluxerunt aqua,
 [5] Montes concussi sunt coram Jehovah,
 Coram Jehovah Deo Israelis.

Strophe 3.

[6] Diebus Shamgaris, filii Anathi,
 Diebus Shamgaris et deinceps,
 Derelictae erant viae, et per vias amplas ire soliti
 Per devios tramites iverunt;
 [7] Derelicti erant pagi in Israele, derelicti erant,
 Donec surrexi ego Debora,
 Surrexi tamquam mater in Israele.
 [8] Elegit Israel Deos novos:
 Tunc facta est portarum oppugnatio.
 Nec clypeus videbatur nec hasta,
 Inter tot millia Israelitarum!

Strophe 4.

B A R A Q U U S.

Jud. V. [12] Age, age, Debora, age, age, carmen cane!

D E B O R A .

- [9] Animus meus fertur in duces Israelis,
In eos e populo qui se promptos praebuerunt.
 [10] Laudate Jehovam, vos qui asinabus candidis vehimini,
Qui in judicio sedetis, et inceditis per vias;
 [11] Meditaminor, ob jubila lignatorum inter aquarum diluvia!
Ibi celebrabant vindicationes Jehovae,
Vindicationes pagorum ejus in Israele.
Tunc ad portas suas rediit populus Jehovae.

Strophe 5.

B A R A Q U U S.

[12] Age, age, Debora, age, age, carmen cane!

D E B O R A .

- Surge, Baraque, adduc captivos tuos, fili Abinoami!
 [13] Tunc descenderunt ii qui relicti erant procerum;
Cum heroibus meis descendit populus Jehovae;
 [14] Descenderunt ex Ephraimitis, quorum sedes est inter
Amalequitas;
Post te, Benjamin, cum populo tuo,
Ex Machiritis descenderunt duces,
Atque ex Zebulonitis tenentes baculum tribunitium.
 [15] Tum principes ex Issacharitis erant cum Debora,
Et Naphthalitae aequa ac Baraquus
Eum comitantes in vallum se effuderunt.

Strophe 6.

B A R A Q U U S.

Ad rivos Rubenitarum magna erant animi consilia.

- [16] Quare desidebas inter repagula
Ad pastorum fistulas audiendas?

Ad rivos Rubenitarum magna erant animi consilia.

Jud. V. [17] Gilead trans Jordanum tranquille sedebat,

Et Dan, quare divertebat ad naves?

Asher ad littus marinum commorabatur,

Et ad sinus suos conquiescebat.

[18] Zebulon autem est populus qui vitam vilipendens morti
se obtulit,

Itemque Naphthali, in agro montano.

[19] Age, age, Debora, age, age, carmen cane!

Strophe 7.

D E B O R A.

[19] Venerunt reges, pugnarunt,

Tum pugnarunt reges Canaanitarum,

In Tahanacho ad aquas Megiddonis;

Sed ne frustulum quidem argenti reportarunt.

[20] De coelo pugnarunt stellae,

Ex orbitis suis pugnarunt contra Sisram.

[21] Torrens Quishonis abripuit eos,

Torrens hostiliter antevertentium est torrens Quishon.

Conculcabas, anima mea, robustos!

[22] Tum terram conquassarunt calcis equorum,

Ob praecipitem fugam fortissimorum ex iliis.

Strophe 8.

B A R A Q U U S.

[23] Exsecraminor Meron, dixit minister Jehovae,

Exsecraminor ejus incolas,

Quia non venerunt ad Jehovae auxilium,

Ad Jehovae auxilium cum suis militibus.

Strophe 9.

D E B O R A.

[24] Laudata sit prae mulieribus Jahela,

Uxor Cheberi Kinnaei,

Prae mulieribus in tentoriis habitantibus laudata!

- Jud. V. [25] Aquam ille petiit, haec lac praebuit,
In patera honoris lac spissum attulit.
- [26] Deinde sinistram ad clavum extendit,
Dextram ad malleum operariorum,
Et contudit Sisram, caput ejus conquassavit,
Feriit transfoditque ejus tempora.
- [27] Inter pedes ejus procumbens cecidit, jacuit!
Inter pedes ejus procumbens cecidit!
Ubi procubuit, ibi cecidit peremptus!

Strophe 10.

- [28] Per fenestram prospicit et vociferata est
Mater Sisrae per transennam,
»Quare tardat currus ejus venire?
Quare morantur curruum ejus gressus?«
- [29] Prudentissimae e primariis ejus feminis responderunt,
Immo vero ipsa suae quaestioni respondit:
- [30] »Nonne inveniunt, nonne dividunt praedam?
Unam puellam, immo duas puellas, fortissimo duci
praedam;
Vestem tinctam, immo duas vestes tinetas, Sisrae
praedam;
Vestem acu pictam, immo duas vestes acu pictas,
collo meo praedam?«

B A R A Q U U S.

- [31] Ita peribunt hostes tui, Jehova!
Qui autem amant illum erunt sicut Sol quum prodit
in lumine suo.

COMMENTARIUS.

Huc usque in collectione Jasharana restituenda progressus sum testimoniis ex rei ipsius natura potius quam aliunde petitis innitus. Nam haec argumentatione usus sum. Fuit quidam liber seu poematum fasciculus, qui **סִפְרַ רַיִשָּׁר** appellabatur, quem scribae Masorethici bis citaverunt atque suo operi intertexuerunt. Sed vocabulum **רַיִשָּׁר** designat illam probitatem a qua primaevi homines declinaverant, ad quam conservandam ac propagandam natio Israelitarum sejuneta est atque a Deo ipso erudita. Quum igitur multa exstent poemata vel poematum fragmenta, quae ad hoc argumentum manifesto pertinent, consentaneum est credere haec omnia olim ex illa collectione abscissa esse, excerpta, et desumpta. In universum ea est argumentatio mea, quam variis identidem deductionibus ita sustentavi, vix ut ullus relinquatur dubitationi locus, sitque verisimillimum rem ita se habere, ut judicavi. Jam vero in duabus reliquis operis Jasharani partibus in solidiorem provinciam descendimus; ipsae citationes ante oculos se tradunt; et testem oculatum habemus, qui has scriptiones se ex libro Jasharano desunipsisse profiteatur. Itaque, hoc modo ratiocinor. Quum tres essent miranda populi Israelitici victoriae vel liberationes, quarum duae Mosis et Debora singulis canticis celebrentur, quae ad nos integra pervenerint, num credibile foret tertiam, Josuae dico, Jasharano Cantico commemoratam fuisse, cuius fragmentum in citatione Masorethica conservetur, illas autem caruisse vate sacro, vel potius quum vate sacro minime carerent a probitatis libro sine ullo postliminii jure exsulasse? Deinde vero, quum Davides adversum Sauli proelium elegia commemo- rasset, quam Jasharano libro inclusam populo suo recitandam proposuit, num credibile foret regium illum poetam alia illa

carmina quae ad suas ipsius victorias et felicitatem pertinerent, non simili honore insignita voluisse? Et si sylloge Jasharana sub initium Solemonei regni edita est, eodem argumento concludamus licet carmina aliquot ad id tempus pertinentia in hac anthologia sedem sibi vindicasse. Ea, si quid video, honesta est et ratio et oratio.

IN MOSIS AC MARIAE OVATIONEM.

Israelitarum historiam non esse simpliciter mythicam, hanc nationem a tyrannide Aegyptiorum liberatam esse, et in Palæstinam inductam, ibi autem tam *αντόχθονας* quam *ἐπήλυδας* debellasse non sine veris portentis ac prodigiis, non sine manifesto praesentis Jehovae auxilio, adeo certum est, ut aliter explicari nequeat, quemadmodum tam perpetua atque indelibilis earum rerum memoria cum religiosa universae gentis persuasione se commisuerit¹⁾). Quod si omittas coelestia illa divinae praesentiae signa, quae traditionem legis divinae in deserto comitabantur, tres fere fuerunt auxilii a Deo praesente dati significations, eaque elementorum ope ministratae, quae in memoria electi populi penitus insidebant et ovatione quaeque sua celebrabantur. Prima illa favoris divini demonstratio oblata est,

¹⁾ •From an antiquity, which would be shrouded in darkness, were not a dim light cast upon it by their own history, this small people has flowed down an unmixed stream amid the stormy waves of the world. For a phenomenon so marvellous it is idle to assign any ordinary causes. One cause alone explains it. We must regard it as an inexplicable wonder, or we must believe that this people were, as they profess, separated from the rest of men by God, and this in a manner so evident, solemn, and effectual, that the ineffaceable belief of the fact has been transmitted from generation to generation, as an essential characteristic of the race.» Andrews Norton, Evidences of the genuineness of the Gospel, vol. II, p. 415.

quam Israelitae statim liberati a servitute Aegyptiorum trans intimum maris Arabici recessum trajiciebant, hostes autem, qui infesto animo persequebantur, subito maris refluxu obruti erant. Secunda victoria miraculo parta ea erat, quum Josua quinque confoederatos Amoritarum reges improviso abortus est et profligavit, in fugientes autem Jehova tantam grandinem vel aero-lithorum imbre dejecti, ut plures hoc modo quam Israelitarum gladio perirent. Tertia illa victoria et primae et secundae erat perquam similis. Nam exundatio fluminum Sisrae currus obruit, et eodem tempore tempestas de coelo contra hostes pugnabat, ita ut Baraquus facili victoria potiretur. In his divina ope partis victoriis versabatur rerum Israeliticarum cardo. Nam si Pharao eos assecutus esset, si reges Amoritae triumphassent, si Baraquus ferreum Jabini jugum executere non potuisset, actum fuisse de salute et securitate populi electi. Atque ista tria divini favoris documenta eodem saeculo accidisse, demonstrabo quum ad Josuae victoriam accessero. Jam vero de prima liberatione pauca sunt quae dicta velim.

Ubi et qua ratione Israelitis via per mare patefacta sit, optime et assatim explanavit Rosenmüllerus (ad Exod. XIV, 21, 22). Demonstrat enim trajectionis locum esse arctissimum sinus Suesensis recessum, ubi Diodoro auctore (III, p. 172) latitudo maris est circiter quindecim stadiorum. Deinde ventum סִירָם, qui per totam noctem flavisce dicitur, non esse *Eurum*, qui fluctus in littus Africanum facilius potuisset impellere, quam aquas dividere, sed ventum *violentum*, qui, ut locus ipse docet, a septentrionali regione descendit (vide infra ad Jud. V, 9—11). Et quum verisimile non sit solo vento mare ita repelli potuisse, ut vadosum fieret, maris refluxum, illo ipso tempore ortum, multum contulisse, ut id efficeretur, quod solus ventus efficere non potuit. Praeterea ad refluxum accedere potuisse, quod per singularem Dei providentiam, Coro illo vehementer exorto, redi-

turorum ex meridie in septentrionem fluctuum impetus ita sistetur, ut refluxus maris motus, quum is alias sex horas durare soleat, tunc duodecim horas duraverit, quod idem in Hollandia A. C. MDCLXXII accidisse feratur. Ad tempus in ipsa trajectione absumptum quod attinet, monet Rosenmüllerus verisimile esse maximam Israelitarum partem cum mulieribus, infantibus, et pecoribus jam antea in Arabiam migrasse, qua ratione numerus transeuntium valde minueretur, atque ita transitus multo facilior esset. Evidem addo eos, qui per mare transibant, quodammodo armatam esse virorum multitudinem, qui novissimum decedentium agmen cludebant (cf. Exod. XII, 37, 38). Consentaneum est credere Israelitas, quorum nonnulli saltim in Goshene habitantes bella cum vicinis Philistaeis exercebant (1 Paralip. VII, 21), aliquam armaturam habuisse. Nec Pharaon cum sexcentis curribus lectissimis atque omni equitatu exiisset, si in inermes profugos, qui nulla tela haberent, quibus se defendere certarent, impetum fuisse facturus. Crediderim potius aliquamdiu proeliatum esse inter novissimam Israelitarum aciem et primum Aegyptiorum agmen, donec vento cessante et tempestate fulminea coorta, fluctus redirent, et Aegyptii nimis sero agnoscerent se contra Jehovah pugnare (cf. etiam 1 Sam. IV, 8). Neque enim aliter intelligere possum narrationem illam (Exod. XIV, 24 sqq.), Jehovah circa vigiliam matutinam prospexitte *e nube ignea*, quo visu Aegyptios clamitasse »fugiamus! nam Jehovah pro Israelitis contra nos pugnat.« Rem fusius explicat auctor Psalmi LXXVII, 17 sqq.:

Viderunt te aquae, o Deus, viderunt te et timuerunt,
Etiam abyssi contremuerunt.
Nubes aquas effuderunt, aether fragorem edebat,
Tela tua ubique pervadebant.
In aethere tonitru tuum sonabat,
Fulgura tua per orbem coruscabant,

Terra mota est et contremuit.

Tu per mare ingrediebaris, per aquas vastas incedebas,
Nec reliquisti vestigia ulla.

Duxisti, ut gregem, populum tuum
Per Mosen et Aaroneim.

Ils qui objecerunt maris rubri fundum vel coralii acutis impenitum vel alga impervium esse, satis refutavit Rosenmüllerus adhibito Carsteni Niebuhri de utraque re testimonio. Denique idem ostendit talem exercitus per mare vadosum trajectionem non plane sine exemplo esse, quandoquidem Alexander per mare Pamphylium (Strabo XIV, 2 § 9) et Scipio per vada ad novae Carthaginis moenia (Liv. XXVI, 45) exercitus suos conduxissent. Quod de posteriore eventu traditur, id examussim convenit nostrae historiae. Livius enim ait: »ad id quod sua sponte, cedente in mare aestu, trahebatur aqua, *acer etiam Septentrio ortus inclinatum stagnum eodem quo aestus ferebat.*«

Nulla igitur dubitatio restare debet de historica fide earum rerum, quae hoc cantico celebrantur. Quaestio autem oritur, quonam tempore haec ovatio conscripta fuerit? Nachtigallus enim, quem Rosenmüllerus citavit ad Exod. XV, 1. p. 287, hunc hymnum, qualem nunc eum legimus, a Mose et Israelitis decantatum fuisse idecirco negat, quia longiusculus sit; putat igitur ipsum ἐπινίκιον nonnisi versu 1 et 21 constitisse; reliqua autem carminis pleraque (v. 11—17) aevum Davidicum prodere. Cui equidem eatenus assentior, quod statim post hanc liberationem existimem mulierum chorum praeeunte Maria nullam aliam cantilenam iterasse quam illa verba quae in vv. 1, 21 continentur. Ita, ut ipse observat, post Davidis γυναικογονίας mulieres cantabant (1 Sam. XVIII, 7): »percussit Saulus millia sua, et David suas myriadas.« Ita quoque inter veteres Graecos, quum primum victor aliquis palmam Olympiae reportasset, satis erat

breve quoddam Archilochi ἐπινίκιον in Herculem decantare, cuius duo supersunt iambici versus:

ῳ καλλίνικε χαιρό ἄναξ Ἡράκλεες
αὐτός τε καὶ Ἰόλαος αἰχμήτα δύο,

et ter interponebatur ephymnum ιήνελλα καλλίνικε, cuius priori vocem instrumentorum sonos imitantem chori praefectus recitabat, succinebat autem chorus ipse acclamationem καλλίνικε. Hinc Pindari illa (Olymp. IX, init.):

τὸ μὲν Ἀρχιλόχου μέλος
φωνᾶεν Ὄλυμπίᾳ, καλλίνικος δὲ τοπλοῖς κεχλαδώς,
ἄρκεσε κ. τ. λ.

Postea vero poeta aliquis longiorem atque exultiorem hymnum composuit, qui in memoriam victoriae de tempore in tempus repeteretur¹⁾. Idem in nostro cantico accidisse credibile est. Seilicet, quum devicto Sisra Israelitae plenam promissae telluris possessionem sibi videbantur obtinuisse et quoties secura tranquillitate fruebantur, verisimile est eos coetus solemnes frequentasse, ubi memoriam rerum antea gestarum renovabant, et ovationes, nonnunquam etiam lamentationes, instaurabant. Id Davidis regno praecipue in usu fuisse concludo ex loco quem nemo adhuc interpretatus est. Nempe in secunda illa libri Jasharani citatione, 2 Sam. I, 18, legimus Davidem jussisse ut Judaei naeniam suam de Saulo et Jonathane ediscerent קְשַׁרְתָּ. Hanc vocem Dathius metrum vertit i. e. carmen metrice compositum. Lowthius, quem sequitur Gesenius, »carmen de arcu« intelligit. Thenius legendum censet בְּשַׁרְתָּ vel קְשַׁרְתָּ adverbialiter, ut significet diligenter, scilicet oportuit Judaeos summa cura adhibita istud carmen ediscere. Sed quidni derivabimus קְשַׁרְתָּ ita scriptum a radice קְשַׁרְתָּ collegit, congregavit, ut significet: catervatim scilicet, in coetibus suis et congregationibus illud carmen ediscant Judaei?

¹⁾ Ewaldus putat (die poetischen Bücher des alten Bundes I, p. 105) hoc canticum festo Paschali Shilunte decantatum esse.

Ita summa cum vi Zephania II, 1: **הַקּוֹשֵׁשׁ וְקֹשֶׁת**, »congregate vosmet ipsos et congregamini, antequam decretum effectum suum sortiatur (irruet vero ille dies tam cito quam palea a vento abripitur) antequam vos invadat servens Jehovae ira«; quippe **קֹשֶׁת** significat *culmus aridus frumenti*, unde illa metaphora. Quod si vel naenias solemni die décantabant, multo facilius **ἐπινίκια** poterant repetere. Et nihil interest, utrum ponas exultiorem nostri hymni editionem a Maria ipsa vel Mose in deserto, ubi otio abundabant, conflatam esse, quod mihi non absimile videatur, an potius a Debora vel alia prophetissa eo consilio amplificatum esse hoc poema, ut una cum ceteris ovationibus recitaretur. Majorem saltim hujus carminis partem ante Davidem exstisset satis demonstrat Psalmus LXXXIX, qui sub Davide scriptus est (v. 20 sqq.), qui autem ita ad hoc canticum alludit (vv. 6—10), ut qui veterem aliquam ac bene notam scriptiōnem citaret. Quinetiam hoc poema bellicosorum Israelitarum animo ac mente ita se commiscuisse videtur, ut inde suum baritum vel proelium inchoantium paeana et acclamationem mutuo sumarent. Neque enim dubium est, quin verba illa: **מי-כמְכָה** **בְּאַלִים וְרֹהֶה**, *quis sicut tu inter Deos, Jehovah?* quae in Psalmo LXXXIX, 6, 8 resonant, heroi illi Judae Maccabaeo cognomen impertiisse, scilicet e quattuor vocabulorum principiis **מְכָבֵי**, quas litteras ultimus ille Israelitarum liberator, in memoriam veterum victoriarum, vexillis suis inscribendas curaverat (vid. Grotium, ad Maccab. II, 4). Nam quod alii docent cognomen illud derivatum esse a chaldaico **מְקַבֵּא**, *malleus*, quo denotarent bellatorem qui hostes contunderet, id mihi parum verisimile videtur. Nec video quomodo ea sententia confirmetur orthographia Graeca *Mαχαβεῖος*. Quod enim affirmant futurum fuisse, ut *Mαχαβεῖος* scriberetur, si nomen e quattuor istis litteris conflatum esset, id non dispicio quo jure affirment, quum, ut ait Gesenius (Thesaur. p. 648), »vocabula semitica

per δ scripta in lingua Graeca plerumque habeant ×, quae euphoniae gratia in media voce duplicatur.

Mariae prophetissae non minimas fuisse in hoc poematio pangendo partes inde concludo, quod v. 20 inducatur illa, tanquam praefecta chori, et quod Micha, quum ad librum nostrum, ut vidimus, manifesto respiciebat, Mariam cum Mose et Aarone commemorat, inter duces, qui Israelitas e terra servitutis eduxissent (VI, 4). Praeterea Debora facinus et canticum demonstrant, quantopere tunc temporis valeret mulierum poetico afflatus praeditarum auctoritas.

De canto ipso non opus est ut plurima disseram. Neque enim ulla est in verbis difficultas, quae vel tirones moretur. Chori muliebris Ephymnion ante v. 14 interposui, ubi quaedam quasi pausa conspiciens est. Quum verbum נִזְבָּח ad elationem animi exprimendam adhibetur, versionem septuagintaviralem et Hieronymum sequens ad gloriationem Jehovahe rem rettuli. Quod poetria de אַלְמָפִים i. e. *phylarchis* vel *chiliarchis* potius quam de *regibus* Idumaeae loquitur (v. 15), id subindicit vetustatem carminis; nam Idumaei reges habebant antequam Israelitae monarchia utebantur (Gen. XXXVI). Ejusdem rei argumentum est, quod de Philistaeis et Idumaeis et Moabitis, quos e terra Aegypti elapsi hoc ordine adituri erant, et de transitu per has gentes, quasi in deserto praesens loquitur (vv. 14—16). *Habitationem sanctitatis* non esse Cananaeam, sed montem Sinai ubi Jehovah se populo suo summa maiestate manifestavit, satis ostendit locus ille Deuteronomii, quem supra interpretati sumus (Deut. XXXIII, 2 sqq.). Aben-Esra, cuius haec sententia est, versum undevicesimum perperam huic canto accenset. Moses autem Nachmanides, cui Moses Mendelides assentitur, carmen nostrum in v. 18 desinere arbitratur. Quod mihi quoque, post Rosenmüllerum, verissimum videtur. Nam v. 19 nec numeros nec sensum habet poeticum.

IN JOSUAE OVATIONEM.

Brevissimum hoc libri Jasharani fragmentum mirum est quantas turbas inter omnes revelatae religionis patronos conciverit, quum ibi miraculum omnium quotquot tradita sunt maxime portentosum intelligunt, nec sciunt quomodo id vel tueantur vel explicit vel rejiciant. Ut in medias res uno saltu descendam, confidenter pronuntio nullam esse hic prodigii significationem, si excipias saxeam illam grandinem, quae tantam fugientium inimicorum stragem dedit. Optime enim demonstravit Henricus Ewald (Geschichte des Volkes Israel I, p. 251) verba, quae ex libro Jasharano citentur, nonnisi precationis formulae poetis usitatissimam continere. Scilicet, quum Gibeone diu atque aequo marte pugnatum esset et nox appropinquaret, vereretur autem Israelitarum dux, ne, id quod saepe accidit (Aeschyl. Pers. 428. Thucyd. IV, 134, Arrian. Anab. II, 11 § 5), tenebrae, vel minus clara lunae lux, hostes suos ab imminentि pernicie liberaret, ibi tum Josua, divino auxilio sisus, precabatur ut Solis decessus retardaretur, donec victoriae omni parte absolutae potitus esset; quod ita ratum est, ut precabatur; nam ante occasum solis hostes se praecipi fugae dederunt. Similes precationes citavit Ewaldus¹⁾ ex Homeri Il. II, 413 sqq. Od. XXIII, 243 — 6. Plauti Amphitr. Prol. 113. sc. I, 1, 119 sqq. Liv. VII, 33. Inrialkais, Moallaka v. 45. Abulfeda, Ann. T. III, p. 74. Atque ut illustrationem ex altera parte respondentem adducam, dux ille noster Wellingtoniensis, sub finem nobilissimae illius in Belgio pugnae, qua Napoleontem debellavit, quum multas jam suorum militum cohortes vel concisas vel defessas

¹⁾ Non pauca ex his citationibus praeoccupaverat C. D. Ilgen, de imbre lapideo et solis ac lunae mora etc. Lips. 1793, ut a Rosenmüller disco (p. 185); nam commentationem ipsam non vidi.

videret, exclamasse fertur: »utinam vel nox vel Blücherus nobis subveniret!« Hanc interpretationem, quam quivis simplicissimam esse concedet, obscuravit scriba Masorethicus, qui poeticae dictio-
nis imperitus vel coeco prodigiorum studio abreptus addidit »solem in medio caelo stetisse, nec occidisse per diem in-
tegrum!« Quod si ita fuisse, duo miracula in eadem victoria confienda adhibuisset Summus ille atque Optimus Creator, qui nihil sine aliqua causa faciundum curat. Quod quum sine exemplo esset, ita etiam omni fructu careret. Finge enim occasum solis miro quodam divinae potentiae ministerio aliquot horas pro-
rogatum fuisse. Quis inter pugnandum vel vincentium vel ce-
dendentium illam crepusculi productionem animadvertisset? Nisi forte putas bellatores istos horologia secum in loculis portavisse! At enim vero nisi ut singulari prodigio ostenderet et confirmaret divinam illam tutelam, quam Israelitae sibi vindicabant, quid opus erat, ut orbis nostri rotatio sisteretur? Et quis sanus cre-
diderit tantam universi mundi interpellationem a Sapientissimo Rectore inductam esse, solummodo ut Amoraci divinam manum in Israelitis auxiliandis agnoscerent? Saxe illa grando fulminibus commixta, quae impetu suo totas cohortes prostravit, fortiori argumento erat, quam quaevis astronomiae subversio¹⁾. Sed paene absurdum est de tali re ratiocinari, quum ne verba qui-
dem veteris cantilenae ullam tanti prodigi⁹ significationem con-
tineant. Et tametsi scriba Masorethicus, qua erat in portenta propensione, vetusta verba in stolida sua glossa aliter ac dicta sunt acceperit, Jesaias tamen, qui librum Jasharanum proculdubio versaverat, Josuae victoriam cum ea pugna prope Baal-Prazim

¹⁾ Talem rem pro signo adversi numinis vel ab impiis haberis posse, auctor est Livius (II, 62): »Prohibuit foeda tempestas, cum grandine et tonitribus caelo dejecta. Admiracionem deinde auxit, signo receptui dato, adeo tranquilla serenitas reddit⁹: ut velut numine aliquo defensa castra oppugnare iterum religio fuerit.«

qua Davides Philistaeos profligavit (2 Sam. V, 20. 1 Paralip. XIV, 11) ita conjunetim commemorat, ut qui Jehovae auxilium similiter in utroque proelio exhibitum putaret. Ita enim vaticinatur (XXVIII, 21): »Etenim sicut in monte Prazim surget Jehova, sicut in valle prope Gibeonem commovebitur ad perficiendum opus suum, sed illud opus erit peregrinum et insuetum.« Profecto non ita locuturus fuit propheta, si facinus aliquod inauditum et per se in historia Josuae traditum esset. Ut Davidi contra Philistaeos, ita Josuae contra Canaaneos Jehova non dubias tulerat suppetias; hic lapidibus grandinis a coelo missis caedebantur hostes, illuc, quum Jehova hostes ut aqua perrumperet, coelestia quaedam signa, ut fulgura, in Philistaeos missa fuisse constat¹⁾). Seio esse qui putent Prophetam respicere ad pugnam Gebae commissam, qua Davides Philistaeos ingenti clade affecit (2 Sam. V, 25). Sed *Geba* non est *Gibeon*, et quae de valle prope Gibeonem a Jesaia significantur, spectant proculdubio ad vallem Ajaloniam, quae in fragmento nostro occurrit. Fulmina, id quod saepe sit, grandinem illam lapidassam in pugna Gibeonea comitata esse diserte memorat Josephus (Antiqq. V, 1. § 17): ἐνθα καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ συνεργείαν ἔμαθον, ἐπισημάντος αὐτοῦ βρονταῖς τε καὶ κεραυνῶν ἀγέσει καὶ χαλάζης καταφορῇ μείζονος τῆς συνήθους. Idemque testatur Habacueus propheta, modo ad hunc locum respexerit (III, 11) et non generaliter ad signa divinae potentiae, quae Israelitas in deserto consolabantur. Certum est v. 3 ex carmine aliquo Jasharano, vel Deut. XXXIII, 2 vel Jud. V, 4 vel Psalmo LXVIII, 7 desumptum esse, et fieri potest ut v. 11 quoque ex nostro poemate excepserit propheta; ait enim: »Sol, luna, stetit in habitaculo:

¹⁾ Quum propheta *grandinem* tanquam Divinae irae instrumentum paullo ante (v. 17) commemorasset, colligas licet victoriam Davidis, sicut Josuae, grandine fulminibus commixta in hostes coelitus descendente adjutam esse.

ad lucem sagittarum tuarum ambulabant (nempe *Israelitae aduersus hostes suos*), ad splendorem fulgoris hastae tuae. « Jam vero *sagittae Jehovahe sunt fulgura*; Psalm. XVIII, 15. LXXVII, 18. CXLIV, 6. cf. Deut. XXXII, 41. Itaque, non prorsus absurdum esset suspicari Habacueum non modo ad locum hunc spectasse, sed eum eodem modo intellexisse, quo J. D. Michaelis in Annotationibus ad vernaculam libri Josuae versionem. Is enim, ut nobis auctor est Rosenmüllerus ad Jos. X, 12—15 p. 183, existimabat Cananacos, ubi in fuga a tempestate vehementer vexati essent et ad incitas fere redacti, ne noctis quidem et tenebrarum beneficio ab Israelitarum persecutione et ultionis libidine liberatos esse, sed, quiescente tempestate, per totam noctem fulgura undique coelo micuisse, quae quum Israelitis hostes consequentibus lucem, diurnae non multum cedentem, praebuisserunt, tum hostes prohibuissent ne Israelitarum manibus elaberentur, atque in sylvis et speluncarum latibulis sese absconderent. Utcunque ea se res habuerit, satis liquet prophetam Habacucum nihil dixisse de retardatione motuum coelestium. Voluit is profecto significare, quoties Deus rubenti dextra fulmina sua jacularetur, toties Israelitas adversus hostes proeliabundos solis vel lunae lumine facile carere posse; cf. Exod. XIV, 20. Psalm. LXXVII, 17, 18. Eos, qui scribae Masorethico fidem fecerunt, rem intellexisse ita ut iste interpretatus est, nemo est qui miretur. Ita Josephus (l. c.) ad sacros Judaeorum libros in hujus rei comprobationem provocat, nisi is fortasse Jasharanam collectiōnem significaverit. Ita Siracides ille Jesus quaerit (Ecclesiastic. XLVI, 5): *οὐχὶ ἐν χειρὶ αὐτοῦ ἀνεπόδισεν ὁ ἥλιος καὶ μία ἡμέρα ξενήθη πρὸς δύο;* nisi forte ad aliud miraculum (2 Regg. XX, 11) spectavisse credendus est. Sed hodiernos interpretes, qui poterant perspicere, quid illud valeat quod in hanc sententiam scriba Masorethicus vetustum poema allegat, coelum ac terras movere, vel potius orbis universi motionem sistere, ut

liber canonicus omni errore carere videatur, id nos in stuporem dare oportet. Quid enim? crederent homines, qui post Copernicum vixerunt, Deum universum mundi sistema labefactasse, scilicet ut aliquot millia Israhitarum non certam ac perpetuo mansuram victoriam complerent — nam victoria illa jam parta erat — sed aliquamdiu viatos hostes persequerentur, potius quam scribam quemlibet male interpretatum esse fragmentum poeticum, quod multo melius nos explicare possumus? Quantopere sudent vel honestissimi viri, ut *argumentum* illud *ad scholiastam* evadant, uno exemplo ostendam. Nuper mihi contigit Cantabrigiae in Ecclesia Academica de nostro textu concionantem audire familiarem quendam meum Marigenam (i. e. Gallic Morgan) Cowie, Coll. D. Joannis Socium¹⁾, virum in disciplinis physicis et mathematicis, si quis alius, exercitatum, qui tamen philologicam scientiam ne primoribus quidem labris attigit. Is utique inter alia quae mihi quidem plane miranda protulit, ne omnia ex citatione illa penderent, atque ita scriptor canonicus in scholiastam descenderet, vocabulum יְשָׁרֵת verum vel *veridicūm* interpretabatur, et scriptorem nobis exhibebat qui rem certam atque exploratam esse tali auctoritate comprobaret: »nonne hoc scriptum est in libro *veritatis*« i. e. verissimum est illud, quod nunc trado! Nec puduit virum perquam ingeniosum talem sententiam coram doctissimac Academiae doctoribus effutire. Ibi tunc equidem, si non antea, perspectum habui, quam necesse esset ut in Jasharani libri aetatem atque indolem inquiretur.

Novissimus hujus loci interpres, Johannes Gumpach (alt-testamentliche Studien, Heidelberg 1852 pp. 141 — 181), qui tralatitiam illam de miraculo astronomico opinionem summo cum

¹⁾ Nomen oratoris idecirco edicendum putavi, quia ista concio ad *Praelectiones Hulseanas* pertineat, quae eo consilio recitantur, ut postea typis demandatae publici juris fiant. Atque haud scio an jam prodierit ac prostet venalis ista concio.

contemptu atque indignatione rejicit ac repudiat, ipse tamen plane singularem explicationem excogitavit. Nam sic rem enarrat. Josuam quum ex castis Gilgalicis per totam noctem magnis itineribus contendisset, milites autem fessos parumper ad Gibeonem quieti dedisset, meridiano tempore, quo plerique omnes in terris orientalibus paullum conquiescant, Cananaeos ex improviso abortum esse, atque eos post breve proelium fugasse. Priusquam autem pugnam illam committeret, Josuam tacita prece Jehovam adorasse ut victoriam Israelitis concederet. Deinde vero, sublata voce, ut omnes audirent, Soli, qua esset in Deum fiducia, imperasse, ut per meridianum tempus, id quod alioqui facturns esset, tardius iret, atque ita ingentem stragem, una circiter hora patratam, intueretur. Ut haec interpretatio constet, Gumpachius totam narrationem a v. 6 ad v. 14 in tres pericopas distribuit I. vv. 6—7; II. 8—10; III. 11—14, quarum prima Josuae iter, secunda pugnam Gibeoniticam describat, tertia autem parenthetica sit, et doceat quonam Dei subsidio tantam Israelitae stragem ediderint, nempe, Jehovam saxosam illam grandinem immisisse, *quia* Josua precatus esset, Israelitis autem palam dixisset »O Sol quiesce et Luna subsiste!« Verba כָּוֹם תְּכִמֵּם reddit »quasi Sol totum diem moratus esset« (»als ob sie den ganzen Tag gezögert hätte«), et ultima verba ad grandinem, quam Jehova Josuae precibus obsecutus misisset, non ad qualemcumque diei retardationem refert. Jam vero, ut alia praeteream, quae hanc interpretationem pessundant, cardo rei vertitur in eo, quod Gumpachius particulam וְ causali significatione donandam censem. De ista particula Gumpachius in eodem libello (pp. 206 sqq.) subtilius quam verius disputavit, modo aliquam subtilitatis laudem grammatico concedas, qui nondum didicit apodosin a protasi, antecedens a relativo, *tunc a quum, idcirco vel propterea a quia*, distinguere. Id enim commisit, quum in locis quibusdam וְ tanquam repetitionem relativi יְ notavit. Si Noldium

tuum evolves ne unum quidem exemplum invenies, ubi **וְ** relativo sensu usurpatur. Quod enim duobus in locis vir ille laboriosus significationem *nam* huic particulae assignavit (Jud. V, 13. Psalm. LXXXIX, 20), utrobique temporalis et demonstrativa vis eluet. Idem valere de hoc loco affirmo. Nam **וְ** **רַבָּרַת** non differt, nisi mutatis mutandis, a locutione illa Psalmi citati: **וְאֵת רַבָּרַת**, quam omnes vertunt *tunc* i. e. quum foedus illud fecisti *locutus es in oraculo* (per Nathanem, 2 Sam. VII, 4) *ad prium tuum*. Contextus ipse postulat ut hic quoque verba vertamus: »*tunc temporis*, scilicet eo ipso die quo Jehova Amoracos Israelitis traderet, allocutus est Josua Jehovam et dixit coram exercitu suo.« Non nego fieri posse ut meridiano tempore luna occasum versus appareat (qua regione jacuit Ajalon a Gibeone conspecta), sed in hac dictione lunae partes exiguae esse vel scriba ille Masorethicus vidit, qui (v. 13) nonnisi solem memorat. Nisi forte putas Josuam voluisse, ut luna saltim illuminaret hostium insectationem, postquam solis lumine ad Gibeonem cessante trans juga montium in vallem Ajalonis descendissent victores et vieti. Summa enim voti, ut vidit Rosenmüllerus, haec est: »nolint duo prae ceteris aspectabilia astra proprio cursu lucem Israelitis in hac opportunissima valle ablatum pergere, tantisper dum suos hostes caederent.«

Ad carminis nostri integrationem quod attinet conjectura opus est. Nam verba ipsa in narratione Masorethica inclusa teneri nemo crediderit qui Judic. c. IV cum Debora cantico comparaverit. Ibi enim (Jud. IV v. 14) Debora Baraquum eodem modo quo hic (v. 8) Jehova Josuam hortatur; nempe, hostes infesta acie oppugnandos esse; nam Deum eos in Israelitarum manus tradidisse. De quo tamen oraculo silet Debora opinium. Filum habemus, quae nos ad aliquam certe amissi thesauri partem quasi manu ducat. Nam vocem **חִסְרֹת**, quae *beneignitatem* denotat, in illa Mosis ovatione ita usurpatam videmus

(Exod. XV, 13), ut vi quadam sua significaret summum favorem quo Jehova Israelitas prosequeretur. Talem divinae benignitatis significationem in Josuae victoria praesto adfuisse, non poterat ignorare vates ille, qui istam victoriam celebrabat. Jam vero exstat Psalmus (CXXXVI), in quo singuli versus in eandem formulam desinunt: scilicet, utrum sensus praecedentis versiculi absolutus est, an imperfectus, illlico subjicitur: **כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד**, »nam benignitas ejus (i. e. Jehovah) est aeterna.« Ceteroqui iste Psalmus cum eo qui statim praecedit in collectione nostra tam in ordine sententiarum, quam in verborum atque imaginum delectu mirum in modum congruit. Concludimus igitur hos Psalmos a communi quodam fonte derivatos esse. Quae sane opinio eo confirmatur, quod prior Psalmus frequens est locis aliunde desumptis. Nam ut taceam v. 1, 2; 6; 15 sqq. qui ex Psalm. CXXXIV, 1, 2; CXV, 3; CXV, 4 sqq.; totidem verbis repetuntur, v. 7, qui ad Jerem. X, 13. LI, 16 referri potest; habemus in v. 14 citationem carminis Jasharani (Deut. XXXII, 36), et in Ps. CXXXVI, 12, recurrit phrasis illa, quae saepius in Pentateucho usurpatur, ut in Deut. VII, 19. Jam vero, ut Dathius monet, convenientia argumenti probabile facit Psalmum CXXXVI in fundatione secundi templi adhibitum esse, quod nonnulli maxime ex Esr. III, 11 colligunt, ubi narratur: *reduces alternis choris Jehovah laudasse, quod bonus sit aeternaque in Israelitas benignitate;* quae ipsa formula est, in qua singuli hujus Psalmi versus desinunt, qua respondebatur alteri choro, prius hemistiechion accidenti. Quae si ita sunt, si Levitae hunc Psalmum decantabant ad celebrandam iteratam promissae patribus terrae possessionem, quid verisimilius, quam eos quasi ultro respexisse ad illam Josuae victoriam non longe ab Hierosolymis partam, qua prima certam sibi sedem vindicassent Israelitae? Et quoniam tunc exstabat Jasharana illa ovatio, quid verisimilius, quam eos inde desumpsisse atque in suos usus convertisse

quidquid ibi conveniens atque accommodatum invenirent? Ut mihi quidem videtur, illa victoriarum quae Josuae pugnam statim antecedebant commemoratio, quam in utroque Psalmo habemus (CXXXV, 10 sqq. CXXXVI, 17 sqq.), multo melius cum antiqua ovatione, quam cum iterata Templi consecratione conveniret. Et quae de Sole et Luna inducuntur (CXXXVI, 7—9) optime quadrarent in ultima Jasharani carminis commata, ubi Josua ista lumina alloquitur. Quid quod fulgura commemorantur (CXXXV, 7 sqq.), quorum in victoria Josuae tantae erant partes? Hunc locum, qui apud Jeremiam (X, 13. LI, 16) bis occurrit, eo probabilius a vetere carmine desumptum esse deducas, quod iste propheta frequens est in libro Jasharano citando (cf. supra p. 160). Ergo quantum conjectura assequi possumus, Jasharanum carmen, quod in libro Josuae nominatim citatur, iterum resarciri potest, si quaeram in narratione ipsa vestigia cum iis utriusque Psalmi versibus ita compinguntur, ut justum poema inde renascatur. Id quod speciminis gratia tentavi.

Verba quae in citatione Jasharana occurrunt, et quae ad carmen supplendum aliunde desumpsi, facilia sunt intellectu, neque ullam annotationem desiderant. Quum tamen multa ex fide Josuanae narrationis historica pendere videantur, operaे pretium erit, priusquam ad Deboraе canticum transeam, periodum temporis, quae inter Josuae et Baraqi victorias intercessit, accuratius in examen vocare.

In hoc ipso capitulo multa esse perplexa et confusa, discimus ex versu 15, qui, ut plerique interpretes animadverterunt, alieno loco positus est, et tantum in fine capitinis legendus, ubi etiam reperitur. Nemo, qui latiori criticæ operam dedit, capitulum hujus libri decimum cum undecimo comparabit, et postea dubitabit, quin indoctus ille compilator, qui varias has de Canaaneorum debellatione traditiones in unum corpus redegit, Josuae tribuerit potissimum Taanachi ad Megidduntem victoriam,

quam longe postea Baraquis reportavit. Atque hic quidem eximiam sacrae historiae operam navavit amicus noster et vicinus, Arthurus Hervey, vir clara stirpe oriundus, idemque ingenii et doctrinae laudibus florentissimus (*Genealogies of our Lord and Saviour Jesus Christ*, Cambridge 1853). Is enim, inter alia quae ad chronologiam libri *Judicum* spectantia optime observavit, nos admonuit (p. 228 sqq.) ea quae de Jabino in libro *Josuae* (c. XI) commemorentur, tam nominibus regum et urbium, quam loco, ubi res gestae esse tradantur, examussim concinere cum historia quae in libro *Judicum* (c. IV) narretur, et in sequenti capitulo poeticis coloribus depingatur; unde non absurdum foret concludere, *Josuae* librum quodammodo corruptam exhibere eam narrationem quae in libro *Judicum* contineatur. Quinetiam bene perspexit nomen loci מישרפהה צים nullam aliam significationem habere, quam illam *cremationem curruum ad aquas*, quam victor Jabini Sidone ex jussu Jehovahe confecerit. Quid quaeris? scriba ille Masorethicus, quum, post exsilium Babylonicum, abscissa illa veterum poematum tam epicorum quam lyricorum membra in novum corpus coagmentavit, *Josuae*, principi Canaanitarum victori, omnes tam septentrionales quam meridionales victorias tribuit. Quod longe aliter accedit. Nam postquam Israelitae, Josua duce, sedem sibi stabilem et domicilium in Palaestina constituisserunt, illico eos conterminae gentes infestis incursionibus lacescebant. Primus igitur Mesopotamiae rex novos colonos debellabat, a quo servitio Othniel Israelitas octavo anno liberabat (*Jud.* III, 9). Quum Othniel Caleb fuerit ex fratre nepos, Calebus autem *Josuae* aequalis, haud immerito deducit Herveius noster (p. 222) liberationem ab Othniele effectam vel vivente Josua vel statim post ejus mortem contigisse. Deinde ostendit vir doctus Ammonitarum et Moabitarum dominationem per octodecim annos, quae in c. III. narratur, eandem esse atque illam e qua Jephta longe post suos exemit (c. XI, 13, 24, 5), nec Gibeonem alio tempore

alios hostes debellasse (c. VII). Ita ut Israelitae triumvirorum Ehudi, Gideonis, et Jephthae auspiciis uno impetu assurgentess Moabitarum, Ammonitarum, et Midianitarum jugum exuerent. Quae si ita sint, Ehudi facinus et auctoritas (III, 12—30) alieno loco commemorantur, et releganda sunt ad tempora quae Jabini debellationem subsequebantur. Ad summum demonstrat Herveius periodum inter Josuam et Samuelem multo breviorem fuisse, quam quae in tralatitia chronologia circumfertur; in capite primo v. 1 legendum esse »post mortem *Mosis*«, ubi nunc habemus »post mortem *Josuae*«, et in c. XI, v. 26 vocabulum שְׁנִינָה corruptum esse et substituendum עַירִים vel עֲרֵים; nam quoniam *sexaginta urbes* dimidiatae Manassitarum tribui obtigerunt (Deut. III, 4. 1 Reg. IV, 13), trecentae urbes justa computatione pertinere debebant ad duas tribus, Rubenitas scilicet et Gaditas, qui illam Sichonis regionem obtinebant. Ad civile illud bellum quod attinet, quo Benjaminitae paene excisi sunt et exterminati, Herveius monet, quum Phinehas, Aaronis nepos, tunc temporis viveret (Jud. XX, 28), illud non potuisse evenire nisi intra centum annos post Josuae mortem; et utrum concedas, annon, משה legendum esse pro מנשָׁה in Jud. XVIII, 30, idem inde argumentum deducas licet. Quum in cantico Deboraee Benjaminitae inter primos nominentur (Jud. V, 14), vix verisimile est, aliquid ante id tempus huic tribui gravius accidisse, et certe quum Ehudus Benjaminita universae genti praecesset (Jud. III, 27), quod tamen post Deboraee tempora evenisse vidimus, haec tribus inter ceteras eminuisse credenda est. Ut Herveio videtur (p. 236), civile illud bellum et Benjaminitarum excidium in nullum tempus melius quadrat, quam in longam illam requiem quae Ehudi victoriariam sequebatur, quo tempore, ut verisimile est, bellicosi Benjaminitae superbum ac procacem fastum assumebant, neque ullum erat foris bellum, quod civium animos ab intestinis discordiis avocaret. Denique, quoniam ab initiis Samuelis usque ad sum-

mam Davidis potentiam Philistaei inter saevissimos et maxime
formidolosos Israelitarum hostes censebantur, verisimile est Sim-
sonis historiam, quae in Jud. cc. XIII — XVI narratur, pontem
quasi trajectionis esse, quo a Jndicium temporibus ad eam aeta-
tem transeamus qua regnum inter Israelitas constituebatur. Quae
quum ita sint, sic ordines licet periodum historicam a castrame-
tatione Gilgalensi ad Sauli regnum, cui Herveius noster, genea-
logiis fretus, non plus quam CCXL annos concedit.

Josuae victoria	Jos. c. X.
Othnielis imperium	Jud. c. III, 8 — 11.
Shamgaris victoria	Jud. c. III, 31.
Deborae victoria	Jos. c. XI. Jud. c. IV, V.
Ehudi, Gideonis, Jephthae res gestae et imperium	Jud. III, 12 — 30, VI — VIII, XI, XII, 1 — 7.
Varia variorum imperia, ex isto trium- viratu oriunda	Jud. IX, X, XII, 8 — 15.
Eodem fere tempore civile bellum et Benjaminitarum excidium	Jud. XIX, XX, XXI.
Michae historia et Danitarum expeditio	Jud. XVII, XVIII.
Philistaeorum dominatio et Simsonis Danitae res gestae et imperium	Jud. XIII — XVI.

Ex isto rerum gestarum ordine, quem nemo post Herveii
disputationem vel verum esse vel vero proximum negabit, affatim
liquet sribas Masorethicos eximiam veterum documentorum ma-
teriam, qua abundabant, nec digerere potuisse nec satis intelli-
gere. Quibus tamen hanc gratiam habemus, quod integros saltim
pannos consuebant, quos resarcire possimus, atque ita antiquam
vestem quadamtenus redintegrare.

IN DEBORAE OVATIONEM.

Ad Deboraे hymnum triumphalem accedens gaudeo quod abhinc quinquennium hanc difficillimam fere totius Scripturae pericopen ita tractavi, vix ut quidquam mihi laboris ac molestiae exantlandum supersit (Praelectio Philologica in scholis Cantabrigiensibus habita a. d. IV. Id. Octobr. MDCCCXLVIII de Deboraे cantico triumphali. Cantabr. MDCCCXLVIII). Nec praeter commentarios, quos tunc inspexeram, ullum frugi bonae additamentum mihi quidem innotuit, nisi excipias ea quae Johannes de Gumpach (Alttestamentl. Studien, Heidelberg 1852. pp. 1—140) diligentius quam peritus disseruit. Nam quum multas emendationes tentaverit, plura corrupit quam correxit, nec universum cantici sensum melius assecutus est, quam ii qui praecesserant¹⁾.

Priusquam ad interpretationem difficillimi hujus Cantici accedam, nonnihil disputandum videtur de rebus gestis, quae ibi commemorantur, de Debora ipsa, de indole, dispositione, et consilio poematis. Quo facto, ad singula enodanda melius progrediemur.

I. In capite statim antecedente legimus, Jabinum, Canaanitarum regem, qui Chatzore sedem suam regiam haberet, cuius vero dux Sisra habitaret Charoshethae Nationum, durissimum inter Israelitas septentrionales imperium per viginti annos exercuisse, donec Baraquus, ex Qedasha Naphthalitarum, hortante

¹⁾ Hominis esset valde otiosi omnia perlegere quae de hoc Carmine conscripta sunt. Strictim quidem inspexi Poli et Rosenmuelleri farragines, quae nullam fere ante editam commentationem illibatam reliquerunt: ad manum habui criticam Dathii versionem, atque interpretationes G. H. Hollmanni (Halae, 1818) et H. H. Keminki (Traj. ad Rhen. 1840); neque mihi ignota erant, quae commentatus est H. Ewald in libro cui titulus: Die poetischen Bücher des Alten Bundes (Göttingae, 1839, Vol. I, p. 125). Sed frustra ubique quaesivi plenam ac veram hujus Capituli exegesin.

atque adjuvante Debora, prophetissa Bethelea, quae magna tunc temporis auctoritate apud suos valeret, Taborem montem cum exiguis copiis occupasset, atque inde subito incursu interque vehementissimam de coelo tempestatem ferreos Sisrae currus totumque Canaanitarum exercitum funderet ac fugaret. Quam quidem victoriam, et, qui ex ea profluxit, exitum Sisrae plane miserabilem, una, ut videtur, commenrorant Debora et Sufes ille Naphthalita. Imprimis igitur, ut a temporis ordinatione incipiam, servitium illud Jabineum statim post Othnielis mortem Israelitis injunctum fuisse apparet, qui tunc denuo Jehovam peccatis suis offenderant. Neque illud pro difficultate habendum est, quod in capite tertio scriptum invenimus — nempe, Shamgarem, Anathi filium, post Othnielis decesum cives suos a Philistaeis liberasse. Aperte enim demonstrat Canticum nostrum (v. 6), Israelitas illa ipsa Shamgaris aetate tam humili ac demisso fuisse animo, ut per qualescumque angiportus et trans limitem viae inimicorum metu obreperent. Si igitur vel plusquam sexcentos Philistaeorum humi stravisset grex ille bubuleorum cui praefuit Shamgar, non ideo putandum est late patentem illam dominationem, quam Jabinus inter septentrionales exercebat, illico collabefactam fuisse. Quodcumque patraverit Shamgar, id inter eas agricolarum conturbationes numerandum est, quae servitutem omnium variant potius quam evertunt. Si textum nostrum sequimur, pro certo habendum est, Jabini potestatem perduravisse ab Othnielis morte usque ad id temporis »quo Debora surgeret, quo surgeret mater Israelis.«

Jam vero Jabinus noster, Chatzoris rex, idem nomen eandem dominationem habet, quam vetus ille Septentrionalium Canaanitarum signifer, quem Josua, si Masorethicos audis, multo ante devicerat. Illud quoque observatione dignum est, quod in hac historia Jabinus ille minor, si non idem fuerit, haudquaquam quasi actor appareat. Omnia per Sisram geruntur — Sisra fer-

reos currus in unum locum congregat — Sisra aciem instruit — Sisra devictus fugit — Sisrae mors, quae bellum finiverat, Jahelae male illam quidem conciliatam¹⁾ gloriam inchoat. Quid quaeris? Sisra iste, non Jabinus, personam tyranni induit, et Jabinus vix aut ne vix quidem in scenam prodit. Qui criticam historiae methodum experiendo tentaverit, is profecto non dubitabit, quin Jabinus, i. e. יָבִין, »prudens,« »intelligens,« generale esset nomen, sive patrium seu potius epitheton, omnium regionis Canaaniticae regum. Eodem modo invenimus multos veterum Aegyptiorum *Pharaones*, Philistaeorum *Abimelekos*, Graeco-Aegyptiorum *Ptolemaeos*, Babyloniorum *Labynnetos*, Cappadocum *Ariararathes*, Ponticorum *Mithradatas*, Syrorum *Ben-Hadados*. Et quum Jabinus ille summus quasi muta sit hujus historiae persona, rationi consentaneum esset arbitrari, Sisram procuratorem fuisse vicarium, qui mixtorum hominum provinciam principis nomine administrabat, colligebat vectigalia, et pensa victo populo facienda imponebat. Quae omnia certius eliciamus licet e nomine loci illius ubi sedem administrationis habebat Sisra. Ubinam sita fuerit illa urbs, quae in sacro textu חֶרְשַׁת הָגֹיִם appellatur, nemini adhuc comptum est. Nemini tamen ignotum esse debet, quid nomen urbis significet. Nam verbum חֶרְשֵׁת, quod radicem verbi χαράσσω exhibet, denotat »insculpsit,« »fabricatus est;« et nomen femininum חֶרְשַׁת, inde derivatum, significat *fabricationem lignorum vel lapidum*. Quod vero explanationis vel definitionis gratia additur הַפּוּיִם, idem supplementum invenies in nomine provinciae Galilaeae, quae

¹⁾ Sophistae illi Oxonienses, qui, quum quater anno tot et tanta Christianismi praecepta violent, tamen θιεγείσειν ἐν ἔπομνήσει τὴν ελλικοῖν διάνοιαι profitentur, nescio cui vitio verterunt, quod hoc Jahelae facinus improbaret. Perperam is sane sacram Scripturam interpretatur, qui mendacium, perfidiam, crudele dormientis hospitis homicidium, Deo ipsi placuisse existimat.

appellatur גָּלִיל הַגּוֹיִם, *Tāl̄ilatāia ḥallōqūlōn*. Praeterea, bis injectam mentionem videmus de rege »Nationum« sine ulla alia designatione (Gen. XIV, 1. Jos. XII, 23), ubi tamen Galilaeam innui appetet. Putandum est igitur permixtam variarum gentium — Syrorum, Phoenicum, Canaanitarum, Philistaeorum — colluviem ab antiquissimis temporibus in Septentrionali Palaestina una vixisse; et quum singularum urbium reguli unius ejusdem imperio plerumque essent obnoxii, is scilicet מֶלֶךְ הַגּוֹיִם, i. e. τῶν ἔθνῶν βασιλεύς, appellatus est. Ex Josuae libro (c. XI, 1 sqq.) comparato cum nostro cantico (v. 19) appetet plures regulos harum nationum Jabino subditos fuisse, qui satrapae Sisrae obediebant. Jam vero Sisra, Jabini Chatzorei, i. e. τοῦ τῶν ἔθνῶν βασιλέως, procurator, inter has permixtas ac perturbatas nationes habitabat, in urbe quadam quae חַרְושָׁת appellata est, i. e. ξυλοτομόπολις vel »fabrorum oppidum.« Asiaticis tyrannis semper moris fuit, ut plenam ac liberam satrapis suis potestatem relinquenter, modo vectigalia subditae provinciae sedulo collecta essent ac dinumerata in acerium. Regio illa, quam procurabat Sisra, a Libano usque ad Carmelum et Taborem, pretiosis arboribus abundabat, praesertim cedris, quarum tunc multiplex erat usus, quas igitur vicini reges summo studio appetebant. Quapropter Jesaias propheta hanc jactationem Sancheribo attribuit: »Ego cum curruum meorum multitudine montium fastigia occupavi, cacumina Libani; prostravi cedros ejus proceras, abietes ejus praestantissimas. Penetravi ad summam ejus altitudinem, ad sylvam ejus amoenissimam« (2 Reg. XIX, 23). Atque iterum in parabola contra regem Babylonis: »Abies,« inquit, »contra te laetatae sunt, et cedri Libani; ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos« (Jes. XIV, 8). Ergo, quemadmodum Pharao ab antiquioribus Israelitis servilia opera exigebat, et lateribus ex luto formandis varioque in agris servitio vitam eis acerbam reddebat, ita Sisra quoque, ut vectigalia ex arboribus Jabino facilius

redirent, provinciales suos pro lignatoribus tractabat, et in cae-
dendo, dolando, et portando cedros atque abietes satis eos sol-
licitos habebat. Atque haec opera, in Charoshetha sua mode-
rabatur. Similiter, Athenienses urbi illi, qua argenti metallum
exercebant, *λαρναῖον*¹⁾ nomen indiderunt, ἀπὸ τῶν λαρνᾶν,
i. e. »fodinis metallorum;« atque alibi invenimus similiter im-
positas urbium appellationes. Et quod ad servitii genus attinet,
eodem modo Josua jam antea Gibeonitas tractaverat. »Vivant,«
inquebat, »sed sint lignatores et lixones publici« (Jos. IX, 21).
Neque illam hujus historiae partem silentio praeterire oportebit,
quae ex Cantico solo innuit: nempe omnia bellica instrumenta
tunc temporis genti devictae defuisse (v. 8): »neque enim cly-
peus nec jaculum inveniebatur in quadraginta millibus Israelita-
rum.« Caverat utique Sisra ne ad bellum via nimis aperta pa-
teret. Quod idem postea voluerunt Philistaei, quum edicerent
(1 Sam. XIII, 19), »ne Hebrei sibi gladios aut hastas facerent.«
At vero minime constat Baraqui illum exercitum inermem fuisse:
sed ex contrario innuitur (c. IV, 15, 16) Sisrae copias vi et ar-
mis in fugam esse conjectas. Quibus autem armis? Shamgar,
cum grege suo bubulcorum, baculis quibus boves stimulantur,
ingentem Philistaeorum stragem patravit (c. III, 31). Et si Ba-
raquus lignatorum decem millia ad Taborem²⁾ congregabat, quid
obstat quin suas secum secures, quibus arbores caedebant — ne-

¹⁾ Vide Weleker, die Aeschyleische Trilogie, p. 212; Wordsworth, Athens and Attica, p. 209 n.

²⁾ Taboris nomen in nostro Cantico frustra quaesieris; sed mons ille
procudubio significatur verbis (v. 18): עַל מִרְוָמֵי שְׂרָה, nam מִרְוָם de
montibus praedicatur (Ez. XVII, 23; Ps. VII, 8; Jes. XXVI, 5), et haec
descriptio: »Zebulon est populus qui vitam ad mortem usque nihil aesti-
mavit, et Naphthali in excelsis agri,« ad amussim concinit cum illis capituli
antecedentis verbis (v. 6): »Vade et occupa Taborem montem cum decem
millibus Naphthalitarum et Zebulonitarum.«

que illam adeo imbellem armaturam — in manibus portarent¹⁾? Itaque totam narrationem satis enucleatam videmus, si vel ad oppidi Sisranei nomen satis animum attendimus. Lignatorum praefectus atque administrator, quod saepe fit, a lignatoribus suis, qui se pro re nata bipennibus, asciis, et dolabris armaverant, devictus est, et fugiens miserabilem ingloriamque mortem occubuit. Id scilicet decreverat Jehova, qui fidem suorum praemio coronat, qui imo de gradu tollit humiles, superbos autem de summa sede deponit.

II. De prophetissa ipsa primum est observandum, eam antiquoremque Deboram, Rebeccae nutricem, idem nomen eandem sedem habuisse. Nam quod vetus illa sub *quercu* sepulta fuisse, quae propterea »*quercus luctus*« esset vocata (Gen. XXXV, 8), haec autem nostra jus diceret sub *palma*, quae ipsius nomine appellaretur (Jud. IV, 4, 5), tantillum id discrepantiae nemo sane urgebit. Inter Ramam igitur et Bethelem ab antiquissimis usque temporibus in honore fuit Debora et nomen et arbor. Evidem opinor nomen illud appellativum potius fuisse quam proprium: et fortasse ab omnibus prophetissis usurpabatur, quae de tempore in tempus sub illa arbore vel jus dicerent vel Jehovahe oracula pronunciarent. רְכֹרֶה enim est *apis*, μέλισσα, vel *vespa*, σφῆξ. Apud veteres quidem Aegyptios *apis* vel *vespa* significabat *regnum*: inter Gracos autem μελίσσης nomen injungebatur non modo poetis poetriisque communiter, verum etiam sacerdotibus Magnae Matris, et Vati Delphicae speciatim. Hinc Pindarus de oraculo Cyrenaico ita loquitur:

¹⁾ Curandum imprimis ne magna injuria fiat

Fortibus et miseris: tollas licet omne quod usquam est
Auri atque argenti, sentum gladiumque relinques
Et jacula et galeam; spoliatis arma supersunt.

Juv. VIII, 121 sqq.

σὲ δὲ τούτῳ λόγῳ
χρησμὸς ὡρθωσεν μελίσσας Αελιφίδος αὐτομάτῳ κελάδῳ
(P. IV, 60).

Quinetiam apud omnes fere gentes antiquissimas arbor quaedam, ac praesertim *quercus*, pro sede fatidica delecta erat. Deboram autem nostram oracula, Jehovahe nomine et divino quodam instinctu afflatuque, edere solitam esse, ex ipsa historia satis appareat. Nam Jehovahe nomine Baraquo preecepit ut copias suas cogeret (c. IV, 6): et quum iis, qui ad Jehovahae auxilium non venissent, diras imprecatur, verbis utitur legati Jehovahae (v. 23), מֶלֶאכִים יְהוָה, i. e. ipsius Jehovahae, qui nonnisi per cuin hominibus agebat. Talem feminam, cui tam praesens numen favebat, robustos Septentrionalium animos excitare ac regere potuisse, vel per se satis patet. Neque alia exempla desunt. Nonne enim G. Cornelius Tacitus memoriae prodidit veteres Germanos putare solitos esse inesse feminis sanctum aliquid et providum, nec aut consilia earum aspernari aut responsa negligere? »Vidimus«, inquit (Germ. VIII), »sub divo Vespasiano Veledam diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed et olim Alauriniam et complures alias venerati sunt, non adulacione aut tanquam facerent deas.«

III. Carmen hoc vetustissimum, quo Deborae ac Baraqui triumphus laudibus effertur, plane ejusdem generis est atque hymnus ille, quem Moses et Israelitae, comitante seminarum choro, canebant postquam Aegyptii Sinus Arabici undis obruti periissent (Exod. XV). Hoc vero longius est, artificio poetico exultius, eleganti repetitione, dramatica vi, variis imaginum coloribus, et vivida quadam prosopopoeia magis abundans; ut facile ibi agnoscas principis poetae vel poetriae manum. Sed tamen in genere idem est utrumque carmen. Nempe duo omnino genera erant lyricorum inter Hebraeos poematum. Unum, quod *Psalmos* et *vaticinationes prophetarum* continet, religiosos omnium

hominum sensus ita exprimit, ut nihil divino cultui accomodatus vel inventum sit vel possit inveniri. Alterum praecipua Israelitarum facinora commemorat, atque eam ob rem historiam potius quam res divinas sapit. Verum enim vero, ea erat veterum Hebraeorum religio, ut post devictos hostes, post recuperatam libertatem, nihil antiquius haberent, quam ut Jehovae laudes decantarent. Quid quaeris? veris Israelitis Deus erat in omnibus et ante omnia: et humiliata divini Nominis adoratio vel jactabundas ovantium acclamations temperabat: quod in hoc Cantico praecipue animadvertisimus. Nam tametsi nullum est opinium quo victorum exultatio liberius exprimitur, tamen nihilominus, ab initio usque ad exitum, Jehovae nomen praedicatur, ut qui populum suum in libertatem vindicavisset, atque id debili duarum mulierum instrumento. Quod clarius apparebit si carmen ipsum in membra sua discerpimus. Etenim Deborae hoc Canticum in decem strophas sive partitiones divisum est. In prima, res ipsa aperitur, et peregrini reges ad audiendum vocantur. In secunda, potestas Jehovae, Israelitarum Dei, nobili fervore describitur. Tertia pars obiter percurrit miseram Judaeorum conditionem ante ortam Deboram. Quarta omnes ad gratulationem et ad Dei laudes propter liberationem invitat. In quinta stropa recensentur tribules qui operam victoriae navabant; in sexta culpantur ii qui parum prompti ad proelium veniebant. Septima pars proelium depingit. Octava exsecratur eos peregrinorum, qui fugientes inimicos trucidare omiserant; quod contra, in nona laudatur Cheberi uxor, quae utili magis quam honesto artificio ducem Canaanitarum oppresserat. Denique, decima pars vanas quae mulieres hostium lactabant spes, amara irrisione cavillatur. Has strophas inter Baraquum ac Deboram ita distribui, ut ille quidem Deboram ad cantandum excitet, et tristiore culpandi et exsecrandi officio in strophis 6 et 8 fungatur, et ad finem cantici declareret quomodo Jehova cultores suos protegat, hostes

autem pessumdet. Cetera Debora assigno, quae, ut opinor, hanc oden composituit.

Etsi credibile est hanc cantilenam postea saepius in tanta rei memoriam recitatam fuisse, satis luculenter apparet ex ipso contextu eam principio a Debora idecirco conscriptam esse, ut eo die canceretur, quo victor Baraqi exercitus, una cum illis Israelitarum copiis quae serius accesserant, solemni pompa deductus est, et quo captivos ac reliquam praedam milites inter se sociosque partiebantur. Ante oculos quasi praesentem ponere licet longum illum triumphantium comitatum. Mulieres ex urbibus Israeliticis canentes et saltantes victorum reliquiis obviam veniunt, cum tympanis et triangulis alternatim canentes. In primo agmine procedunt principes, inter quos Baraqus, comitante nobilissima illa Lapidothi uxore. Ibi Ephraim, prophetissae tribus; ibi Benjamin, parvulus ille, dominans inter fratres suos; ibi Manassaei et Issacharitae; ibi Zebulonis principes, qui vitam ad mortem usque vili aestimaverant; ibi fortissimi Naphthalitarum qui cum Baraquo ex agris montanis descenderant. Sequuntur longo ordine captivi captivaeque; ferreis Sisrae curribus vehuntur purpureae vestes, mulierum Sidoniarum opera, loricae auro intertextae, gladii ensesque, Damasceno ferro acuti. Undique acclamations, undique laudes Jehovah!

Sed jam tandem ad singulorum interpretationem descendendum est.

v. 1. In ipso Cantici initio quaeritur quid sibi velit illud:
בְּפִרְשֵׁעַ בְּרִיעָה בְּיִשְׂרָאֵל

Equidem nullus sum dubius quin vel vera sit vel vero proxima antiqua illa Theodotionis versio: **Ἐν τῷ ἀρχασθαι αὐχηροὺς ἐν Ισραὴλ.** Quod evincit etiam lineolae sequentis appositio:

בְּהַתְנִיב עִם בְּרִכּוֹ וְהִוָּה

Exigit enim proba antithesis ut cum populo duces etiam in secundam inducantur. Praesertim quum eadem appositio paullo infra

(v. 9) recurrat, ubi nemo dubitare potest de significatione participii קְהֻלָּה, quod valet »judicans« i. e. *princeps*. Sententia igitur haec est:

»Quod judices judicabant in Israel,
Quod populus voluntariam militiam professus est,
Laudate Jehovahm.«

Nemo autem adhuc vidit, quomodo haec sententia cum significatione radicis פֶּרֹעַ, quadrare possit. Ut mihi quidem videatur, primaria hujus voeis significatio est: »liberare a malo«, i. e. ἀπὸ τοῦ רַעַ. Verbum igitur vult vel »remittere poenam« ut in Ezekiele XXIV, 14: לֹא אִפְרֹעֵל: vel »concedere peccatorum impunitatem« et »dare licentiam«, unde פְּרֹעַי »effrenus«. Hinc variae translationes, in sensum laxandi, solvendi, nudandi, et quae sunt similia. Jam vero judex, qui dirimit litem, imponit mulctam, quam quum reus exsolverit, ab aliis poenis illieo liber est. Inde Graeci satisfactionem pro culpa δίκην appellabant, i. e. »rem ejusdem pretii«. Et Romani eum qui debitam satisfactionem argenti pondere aestimabat ponti-ficem appellabant; qui autem corpus puniebat carni-ficem. פְּרֹעַות igitur vel Graecorum δικαισπόλων vel Romanorum pontifices in memoriam revocat; i. e. vel Hebracorum שְׁפָטִים, vel Carthaginiensium Sufetes, quae nomina ad eandem judicandi notionem referuntur.

vv. 4, 5. Quod plerique omnes recentiorum arbitrantur interpretum versibus quarto et quinto describi adventum Jehovahae auxilium contra Sisram ferentis, eam opinionem falsam esse, inter alia arguit locus iste parallelus Psalmi LXVIII, 8, 9. Unde colligas, in utroque loco magnifice depingi sublimem illam in deserto Theophaniam, quam hic ad laudes Jehovahae in genere angendas poetria citaverit. In uno Kennicotti codice (136) clausulam: גַּם-עֲבָדִים נְתַפֵּי מִים, »etiam nubes destillarunt aquas«, omissem esse invenimus. Et quum haec verba loco Psalmi parallelo desint, vix possumus non addubitare, an in textum irrepserint

e margine, ubi aliquis, qui sublimiorem locutionem, quae praecedit, illustrare voluit, interpretationem suam adscripserat. Cui-nam quovis tempore mirum videatur si »nubes aquam destillant?« Num aliunde, quam a nubibus, pluvias exspectabimus? Obiter moneo lexicographorum gratia, radicem monosyllabam verbi נְתַפֵּה esse נְתָפֵּה¹⁾), quae eadem est atque nostra »dew«, Teutonica, *thau*.

In ultima versus quinti clausula phrasis זֶה כִּיְנִי, quae et in Psalmi loco parallelo occurrit, haud exiguum difficultatem parit. Quum enim mons Sinai longe remotus esset a monte Tabore, poetria vix dicere potuisset »hic Sinai«, quasi digito indicans absentem illam Theophaniae sedem. Praeterea haec locutione quae in Psalmo suum locum obtinet, in nostro carmine numeros migrat. Quare assentior Gumpachio (p. 55) molestam locutionem inter iterata verba כְּפָנֵי יְהוָה insertam extrudenti.

v. 6. In versu sexto Debora infelicem Israelitarum conditionem antequam ipsa surrexisset, vivis coloribus in memoriam revocat. Vixisse quidem illo tempore virum fortissimum qualis esset *Shamgar*, sed suos a servitio non potuisse liberare. De Shamgaris facinore satis constat ex tertio Judicum capite. Quis autem fuerit *Jahel* ille, qui in Masorethico textu nominatur, nemini compertum est. Uxorem *Cheberi* hoc loco significari parum probabile est. Vigebat enim *Jahela*, Sisrae interfextrix, spirante adhuc et canente Debora. Et quum *Jahelae* istius gloriam, aequa ac suam, in hoc Cantico poetria nostra laudibus extollat, qui fieri potest, ut tantopere distinguat inter suam victoriam et *Jahelae* ejusdem impotentiam? Praeterea nomen רַעַל, i. e. *rupicapra* vel *ibex*, mulieri magis quam viro convenit; et quod ad Kinnaeam illam attinet, cuius nomen populi

¹⁾ Mihi jampridem persuasum est litteram ת, de quo tantopere rixantur Grammatici, medium esse potius quam tenuem, ita ut Sanscriticam, *dha*, quam proxime exprimat (vide Maskil le-Sopher, p. 7. New Cratylus, § 100. et de Graeca θ, Gr. Gr. Art. 18 f.).

sui mores optime repraesentat, (in rupibus enim nidum ponebant Kinnaei, Num. XXIV, 21), facile suspiceris, quoniam Cheberus tentoria posuisset in vicinia Qedashae ubi habitabat Baraquus (Jud. IV, 11), eum simulasse amicitiam cum Chatzoreis, revera autem Baraquum sibi foedere et societate adjunxisse. Ita suam sibi sedem in carmine obtinet illa, ubi nomine mariti sui designata inter ceteros Debora auxiliatores inducitur. At si alius quis fuisset eodem nomine cognitus proculdubio is, sicut Shamgar, πατρόθεν appellatus fuisset. Sana est critices lex: »facilior interpretatio praeferatur, sed difficilior lectio.« Quid autem oscitanti scribae facilius quam ut similes litterarum ductus in Jahelis nomen transmutaret, praesertim si vox quaedam vel locutio paullo inusitatior hic obviam fuerit? Quum repetitio vocabuli בְּנֵי שָׁמָגָר וּמַעֲלָה aperte doceat non diversam sed eandem aetatem Debora anteriorem significari, quum autem verbum חֶרְלִג postea bis iteratum in initio lineolae stare oporteat, atque ita longior hic rhythmus desideretur, non dubitavi scribere:

בְּנֵי שָׁמָגָר וּמַעֲלָה

cf. 1 Sam. XXX, 25: מִהְיוּם הַהוֹא וּמַעֲלָה. Nam omissa, ut fit, repetitione nominis proprii, concursio litterarum explicat quomodo et י obtrudi et מ extrudi posset. Operae pretium erit, verba ipsa, quibus subditorum miseria enunciatur, paullo attentius examinare. Fortis erat — quis negat? — Shamgar ille; sed non ea erat istius virtus, quae devictos Israelitas in libertatem vindicaret. Moesti ac solliciti per dearios et contortos tramites pergebant, si qui in tanto hostium metu fores exire ausi sunt. Eundem rerum statum apud veteres Graecos breviter, ut solet, depinxit Thucydides (I, 2): τῆς ἐμπορίας, ait, οὐκ οὕσης οὐδὲ ἐπιμήνυτες ἀδεῶς ἀλλήλοις οὔτε κατὰ γῆν οὔτε διὰ θαλάσσης, et quae sequuntur. Propius ad nostrum locum Pindarus, qui de quattuor pueris quos prostravisset Aristomenes ita loquitur: κατὰ λαύρας, inquit, ἐχθρῶν

ἀπάσοροι πτώσσοντι συμφορᾷ δεδαιγμένοι (P. VIII, 90). Libenter et saepe fecerunt Hebraei scriptores, ut de liberatione a metu et periculo loquentes translationibus a viis publicis et amplis spatiis uterentur. Ita Davides in Psalmo XXXI, 9: »statuisti in loco spacio pedes meos«. Et quum Isaacus libertatem putet fodiendi jam tandem obtinuisse sine rixa et contentione, nomen ei רחבות imposuit, i. e. *latas vias*: dicebat enim: »amplius nobis locum Jehova concessit« (Gen. XXVI, 22). Quod ad Israelitas attinet, non jam post partam Debora victoriam in montium cavernis latitabant, sed in vicos suos per vias publicas descendebant (v. 10, 11). Quod erat apertum recuperatae libertatis et commercii testimonium. Sed ad propiorem hujus rei contemplationem proximum nos comma adducet.

v. 7. De verbo פְּרוֹזֵן trinae sunt interpretum sententiae. Prima sequitur LXX. et Vulgatum, a quibus haec vox per ὀνυχαῖοι, *fortes*, exprimitur; altera versione Chaldaea nititur, quae verba פְּרוֹזָה et פְּרוֹזִים, synonyma, ut videtur, hujus פְּרוֹזֵן, per *pagos* explicat; tertia, Syrum Arabemque interpretem secuta, nostrum vocabulum per *solitudinem* vel *planitatem* transfert. Quum hoc idem פְּרוֹזֵן in versu etiam undecimo ocurrat, vix fieri potest, ut aliam hic prae se ferat significacionem. Quaenam igitur interpretatio in utrumque versum optime quadrabit? Imprimis, ad verbum חֶרְלָג, a priori versu repetitum, animadvertere oportebit. Quis crediderit poetriam in tali iteratione eodem verbo diverso sensu usam fuisse? Quum igitur חֶרְלָג אֲרַחוֹת valeat »derelictae« vel »desertae erant viae«, necesse est ut per פְּרוֹזֵן חֶרְלָג simile quid significare voluerit Debora. Evidem nullus sum dubius quin פְּרוֹזֵן quasi nomen proprium esset, quae designaret illam regionem ubi septentrionales *Perizitae*, in apertos pagos, i. e. פְּרוֹזָה, distributi, sylvestres campos habitabant. Nomen autem collectivum cum verbo plurali construi posse notissimum est. Ita in versu undecimo

יְרֻרוּ עַם וַיהוָה. Bene igitur codex Alexandrinus haec verba reddidit per ἔξελειπεν Φράξων, i. e. »derelicta est regio pagana«, nam in montes sese repperunt pagani qui olim aperta rura incoluerant (cf. 1 Sam XIII, 6). Inde, ut suspicor, collectae sunt fortissimae illae lignatorum legiones quae, de Tabore descendentes, in Sisrae exercitum tam validum ac prosperum impetum fecerunt. Quid igitur aptius quam ut illorum virtutes in versu undecimo extollerentur? Sed de hac re suo loco. Ne quis contra genuinam hujus Cantici antiquitatem objiciat nobis עַד אֲשֶׁר קִמְתֵּי pro עַד שִׁקְמֵתֵי positum praestabit, opinor legere hic et in versiculo sequenti. Neque enim efflagitat appositionem relativi, neque valeret ista appositiō per se verbo praefixa, initio clausulae posterioris. Radices קֹם et שָׁכֹם fere synonyms esse docet e. g. Psalm. CXXVII, 2: **מִשְׁכִּים קֹם**.

v. 8. Verborum יְבָחר אֱלֹהִים חֲרֵשִׁים duplex interpretatio in commentariis circumfertur. Nam dum nonnulli adjectivum neutraliter accipiunt, hac significatione: »Deus sibi elegit nova«, scil. novas res, plerique illud adjectivum nominis אֱלֹהִים pro epitheto apponunt, hanc clausulam ita reddentes: »Elegit« scil. populus Israel »deos novos.« Illa interpretatio praeccipue innititur loco Jeremiae XXXI, 22: בְּרָא וַיהוָה חֲרֵשָׁה בְּאָרֶץ נִקְבָּה תִּסְׂבֹּב גַּבָּר, »creavit Jehova novi quid in terris, femina tuetur virum.« Provocant etiam hujus interpretationis adstipulatores ad summam Cantici nostri perorationem, nempe ad liberationem Israelitarum per duas mulieres patratam, quae pro nova atque inaudita re habenda esset. Praeterea, si אֱלֹהִים accusativus est, desiderant nominativum verbi יְבָחר. Prioris opinionis defensio fere haec est: neque enim audiendus est Keminkius (p. 47), qui pro הָרֵשִׁים, id quod eodem pertinere arbitratur, הָנָשִׁים, i. e. »mulieres«, legendum censet. Ad alteram interpretationem sustinendam locum allegant Deuter. XXXII, 17:

זָהָב לְשָׁרוֹם לֹא אֶלְהָה
 אֶלְהִים לֹא וְרַעֲוָם
 חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאֵי
 לֹא שְׁעָרִים אֶבְתִּיכְם

Qui quidem versus non modo confirmat, verum etiam explicat, phrasin illam **אֶלְהִים חֲדָשִׁים**. Nec satis cogitaverunt ii, qui in priorem sententiam pedibus eunt, quantopere hic sensus cum totius Cantici intentione congruat. Nam falsorum deorum cultum praecepue in causa suis, cur Jehova Israelitas suos Jabino opprimendos traderet, vel ex quarti capituli initio satis liquet. Et in toto Judicum libro calamitas bellica idolatriam premit comes (II, 11, 18; III, 7, 8, 12; VI, 1, 2; X, 6; XIII, 1). Alioqui particula **זָהָב**, in proxima clausula, justa explanatione careret. Nam haec particula, quae pronomini **זָהָה** affinis est, valet »tunc«, »postea«, et »idcirco«, quia effectus causa posterior est. Ita igitur vates nostra vult dicere; »similatque Israelitae novos deos elegerant« (i. e. in idolatriam lapsi erant), »tunc, **זָהָב**, illico, bellum erat ante portas«, i. e. in urbes suas coacti erant, ibique expugnati« (vide interpretes ad Jes. XXVIII, 6); »quo facto, omni armatura nudati sunt.« At si quis subjectum verbi **וַיִּבְחַר** aegre hic desiderari putabit, in promptu est remedium. Quid enim facilius quam reponere nomen **יִשְׂרָאֵל** post istud verbum? Nam litterarum ductus ad ungueni reprezentat hoc verbum cum prima sequentis vocabuli syllaba conjunctum: sic

יִשְׂרָאֵל
וַיִּבְחַר

Neque enim magnopere differunt **שׁ** et **בּ** cum **נִ** conjuncta. Et, ut mihi quidem videtur, concinnior fiet ipse versiculi numerus si ita illato nomine **יִשְׂרָאֵל** producitur. Obiter moneo quadraginta illa hominum millia hic, ut saepe alibi, numerum quemlibet magnum designare.

vv. 9 — 11. In tribus, qui sequuntur, versibus, junctam

habemus et cohaerentem sibi pericopen, quam dividere nolo. Quoniam neque hujus libri neque officii mei est enumerare, quot horum verborum interpretationes adhuc excogitatae sint, »quae non possint non falsae esse omnes, nisi forte una earum vera reperiatur¹⁾«), satius habebo meam rationem, quae a priorum omnium sententiis toto coelo diserepat, seorsim et quam potero luculentissime exponere²⁾.

Ac primum, moneo bonos illos punctatores, quum sub nomine יְהוָה (v. 9), atque iterum sub verbo שִׁיחֹג (v. 10), accentum *silluk* posuerint, perniciosa utrobique intercapedine constructionem abrupisse. Quod contra, luce clarius est tam sensum quam numerum absolutum esse verbis, quae hanc pericopen inchoant:

לֶבֶן לְחֹקָקָן וּשְׂרָאֵל
הַמְּתַנְּרִבִּים בְּעַם

Nam phrasis לֶבֶן אַתָּה idem valet ac לֶבֶן לְ- (Jud. XVI, 15) et significat »vere diligo«, »summopere faveo.« Deinde exhortatio illa: בְּרָכָה יְהוָה, ad sequentia pertinet, eodem modo, quo in Psalmis CIII et CXXXV. Similiter שִׁיחֹג ad undecimum comma transferendum est; ita ut lineolarum ordo hoc modo decurrit:

בְּרָכָה יְהוָה רְכָבָיו אֲתָנוֹת צָחָרוֹת
יִשְׁבֵי עַל-כָּמִין וְהַלְכֵי עַל-דָּרָךְ
שִׁיחֹג מְקוֹל מְחֻצִּים בֵּין מְשָׁאָבִים

Nam prophetissae sententia est haec: »Summopere faveo ducibus Israelitarum, atque iis e populo qui voluntariam militiam professi sunt« (ante הַמְּתַנְּרִבִּים supplenda est praepositio לְ). »Vos autem laudate Jehovahm, vos qui lautis divitiis fruimini,

¹⁾ Hermann, Opuscula, Vol. V, p. 129.

²⁾ Nuperrimus interpres Johannes de Gumpach legendum putat מְקוֹם שֶׁ; allegat etiam Chaldaeum et vulgatum qui vocem מְקוֹל non agnoscent, sed notionem loci sufficient.

qui in judicio sedetis, qui liberum jam tandem inter vos exercentis commercium, meditaminor, propter jubilationes lignatorum inter fluminum alluvies.« In ultimis verbis rite interpretandis totius rei cardo vertitur. Vix enim dici potest quantopere viri doctissimi in hoc loco dissideant. Quae illi hallucinati sunt, ea per me licet oblivious mersa silentio jaceant. Sed quid est illud: **מִקְוָל מַחְצִים בֵּין מִשְׁאָבִים** חצץ? Radix paragogica praeterea nonnisi bis occurrit: et utrobique cum quadam divisionis et partitionis significatione conjuncta est (Prov. XXX, 27; Job. XXI, 21). Sed crebrius invenitur cognata radix sub forma **חַצֶּה** vel **חַצָּה** cum »caedendi« significatione. Ita participium **חַצֵּב** denotat vel *lapidam* (2 Reg. XII, 13) vel *lignatorem* (Jes. X, 15) vel utrumque (1 Reg. V, 29). Ita, pro solito גְּרֹזָן, »ascia«, recentiores dicebant **חַצִּיכָה**. Ut supra yidimus, *Charosheth* oppidum designat, ubi Sisra fabricationem lignorum administrabat. Eodem modo explicandum est *Chatzatzon-Tamar*, nomen oppidi in deserto tribus Judae siti, et postea עַיִן-גְּרֹר dicti. Nomen enim *Chatzatzon-Tamar*, i. e. *Amputatio Palmae*, spectat ad palmarum, quae Engaddae abundabant, excisionem. Quapropter non video quid impediat quominus interpretemur **מַחְצִים** codem modo ac **כָּרְתִּי הַעֲצִים**, qui *lignicidae* sunt (2 Paralip. II, 9). Vocabulum **מִשְׁאָבִים** duntaxat hoc loco occurrit. Sed saepius reperitur radix **שָׁאָב** vi nativa *effundendi aquam*, et ejusdem stirpis **שָׁאָשָׁה**, quae significationem cognatam *inhiandi* prae se fert. Tam a praepositione **בֵּין**, quae praecedit, quam ex adverbio pronominali **בְּשָׁ**, quod sequitur, satis constat *locum* quendam significari, ubi congregati essent illi lignatores: et pluralis numerus indicat plures fuisse **מִשְׁאָבִים**, inter quos clamor iste auditus est. Evidem haud dispicio, quidnam aliud significari queat quam *aqua undique effusae*, vel, quod eodem reddit, *late patens flumen exundatio*. Verum enim vero, si ad vicesimum et sequentem versum animadvertis, vix credo dubitabitis quin

in pugna illa, quae inter Baraquum et Sisram commissa est, densissimi imbres resolutis nubibus caderent, unde Quisho ille riparum suarum marginem desereret, et in apertos campos profusus esset. Quod igitur Pharaoni in mari Erythraeo accidit, idem fere Sisrae curribus impedimento fuisse putandum est. Aquis enim incurribus nonnisi admodum difficulter pedem poterant promovere. Josephus in *Archaeologia* sua alias enarrat causas, quapropter victoria Baraqui facilius conciliata sit. Ita enim describit pugnam. »Magna«, inquit, »tempestas ingruit, cum largo imbre et grandine. Ventusque in adversos Canaanicarum vultus pluviam egit, quae oculis eorum caliginem objiceret, ita ut jacula et fundae illis nulli essent usui. Gravis etiam armaturae milites, praetorpore, gladiis uti non poterant. Israelitas vero tempestas, ut quae terga eorum diverberaret, et minus offendebat, et inde maiores animos sumebant, cogitantes Deum sibi in auxilium venisse; adeo ut, in medios hostes irruentes, ingentem eorum stragem ederent.« Et Josephus quidem ita [v. 5, § 4¹]]. Sed e carmine ipso facile colligatis subitaneam fluviorum alluviem hostium copias devolvisse. Proelium enim conumssum est »in Tahanacho super aquas Megiddonis«, i. e. inter duo brachia Quishonis fluvii. Nam Quisho ille in radicibus montis Taboris ortum habet, deinde vero complura in se brachia colligens, uno alveo ad Septentriones versus desertur, et mari se Mediterraneo immiscat.²⁾ Quum igitur Baraquo in

¹⁾ προσμιγέντων αὐτῶν χείμων ἐπιγίνεται μέγας καὶ ὕδωρ πολὺ καὶ χάλιξα. τόν τε ἔτεν ταπὲ πρόσωπον ἥκαννε τῶν Χανανείων ἄνεμος, ταῖς ὄψεσιν αὐτῶν ἐπισκοπῶν, ὡς τὰς τοξείας ἀχρήστους αὐτοῖς εἶναι καὶ τὰς σφενδόνας. οἵ τε ὄπληται διὰ τὸ κρόνος χρῆσθαι τοῖς ξίφεσιν οὐκ εἴχον. τοὺς δὲ Ἰσραηλίτας ἤττον τε ἔβλαπτε κατόπιν γυνόμενος ὁ χείμων, καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ Θάρσος ἔλαμβανον· ὥστε εἰς μέσους ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν.

²⁾ Ut Brocardus ait: »Quisho colligit plures aquas, quia a monte Ephraim et a locis Samariae propinquioribus atque a toto campo Esdrelon

Tabore monte castra sua posuisset, inde crescentem aquarum alluviem quam facillime potuit despicere, et cum copiis descendens illico hostes ad incitas redegit. Stellae enim, i. e. tempestas, pro eo pugnabant, ita ut quasi Hyadum auspiciis triumpharet. Itaque, quum Debora suos cives admonere vellet, ut pro tali victoria Deo gratias agerent, quidnam melius faceret, quam ut eos ad meditationem exhortaretur »propter lactum lignatorum clamorem inter effusas Quishonis aquas«? Neque illud omittendum est quod viatores Palaestinam Septentrionalem pergrantes de Quishonis inundationibus tradiderunt. Bene enim ad rem nostram monent »hunc torrentem, per se parvum, imbrum copiosa effusione subinde ita intumescere, ut campos inundet rapidisque fluetibus quaecunque sibi objecta auferat.«¹⁾ Quod autem in versu unetvicesimo Quisho ille קְרֹמִים vocatur, in primis observandum est perperam fecisse LXX qui χειμάρροντος ἀρχαίων in versione posuerint, ac si legeretur נַחַל קָרֵם. Ita in Deuteronomio (XXXIII, 15): הַרְרוּ-קָרֵם sunt *montes antiqui, aeterni*. Si per linguae indolem licet talis huic loco interpretationem injungere, contextus ipse a tam frigida explicatione refugeret. Quum pluralis iste קְרֹמִים τῶν ἀπαξ λεγομένων numero adscribendus sit, interpretatio quaerenda est, quae et cum contextu optime congruat, et accommodata sit ad notas radicis קָרֵם significaciones. Jam vero ista radix significat *antire, praeire*, vel loco vel tempore. Deinde usurpatur vi obviam veniendi, de eo qui aut auxiliaturus est aut hostiliter adorturus. Id quod praeceps valet in formis causalibus *Pihel* et *Hiphil*. Ita ut jure dubites utrum קְרִים, »Eurus«, ab eo derivarit suum nomen quod in Asia Occidentali maribusque vicinis ventorum longe vehementissimus est ille Euroclydon, an quod epitheton confluunt plurimae aquae, et recipiuntur in hunc unum torrentem.« (Apud Winer. s. v.)

¹⁾ Shaw, apud Hollmann. p. 45.

קָרִים per se quemvis grassantem impetum designat. Evidem ad priorem sententiam sum prionior, etsi scio nomen קָרִים, de quavis venti violentia praedicari posse, sive is ventus ab Oriente sive aliunde descendat. Exempli gratia, in quarto decimo capitulo Exodi (v. 21) legimus Jehovam per totam noctem Erythræum mare repressisse בְּרוֹתָקָרִים, ubi, ut supra vidimus, ventus Orientalis intelligi non potest, quippe qui aquas in littus impulisset, minime vero ab eo depulisset. Ad pluralem קָרּוּמִים de vento prædicatum quod attinet, comparare possumus Jes. XXV, 4: רַוחַ עֲרֵיצִים, *flatus violentorum*. Et si pluralis appositiō קָרּוּמִים a eujusdam venti impetu ad quamlibet ventorum violentiam exprimendam transferri potuit, quid impedit quominus ad effusas torrentis undas describendas adhibeatur? Ergo, sive repones קָרּוּמִים a singulari קָרִים, seu in קָרּוּמִים aequieveris, sententia poetriae eodem redibit: nempe depinget fluvii erumpentis violentiam: quum

... torrens undis pluvialibus auctus,
Aut nive quae zephyro victa repente fluit,
Per sata, perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas.

Neque negligendum est, quod Josephus de vento in adversos Cananitarum vultus pluviam agente in loco supra citato tradidit. Ita Quishio vel »torrens aduersorum ventorum,« vel »torrens hostiliter antevertentium« (vide Ps. XVIII, 19) appellabitur, et, quomodo cunque nuncupatus, ferreos Sisrae currus ita retardavit, ut dux ipse vehiculo descendere et pedibus fugere coactus sit. Eandem *hostilis injuriae cum prohibitione conjunctae significationem* in Graeco βλάπτω contineri, alibi demonstravi (New Cratylus § 454). Sed, ut redeam ad versum undecimum, ita pergit Debora: »quum Victoria inter inundationes parta esset, ibi laudabant, שָׁם יָתַנְהָי, tempore continuo) »vindicationes Jehovahae, vindicationes pagorum ejus in Isracl; postea descendit« אֲזֶן יְרֻדוֹ,

tempore primario de absoluta actione) »ad portas suas populus Jehovahe.« Nomen plurale, **אַצְקָוֹת**, quod quasi forense vocabulum est, usurpatur hic de justo belli exitu. Judex erat Jehovah, qui litem inter suum populum et Canaanitas dirimeret; illos in libertatem vindicaret, hos extremis poenis affligeret, — scilicet, Baraquo tanquam captivos traderet. Simili affectu Davides apud *Samuelem*, libro I, cap. XXV. v. 39: »Gratias ago,« inquit, »Jehovae qui causam meam egit, et opprobrium a Nabale mihi illatum vindicavit, eique malum quod meruerat rependit.« Perperam igitur Ewaldus¹⁾ pro **שְׁבִי אַצְקָוֹת** in *Jesaiæ* cap. XLIX. v. 24, reponendum censem **שְׁבִי עֲרֵץ** ex versu sequenti. Quod quaerunt Lexicographi quaenam sit vera radicis **אַצְקָה** etymologia, supra monui (p. 21) hoc verbum ejusdem prosapiae esse atque Indo-Germanicum illud *sad* vel *sed*. Cum affixa **ת**, significationem habet firmiter et quasi radicitus insistendi, quo sensu opponitur verbis **רָשַׁע** et **רָבַע**, quae incertum potius errorem indicant. Cum affixa **ה**, **צְרָה** valet »*insidiari*,« ubi paulo mutatam habetis ejusdem sensus explicationem.

v. 13. Post poeticam acclamationem in commate duodecimo, narratio sic procedit in versu sequente:

**אוֹ יָרֶד שְׁרִיר לְאַרְיוֹם
עַמּוֹ וְהַהְהָה יָרֶד לְבָגְפּוֹרִים**

ubi bis repono **וְיָרֶד**, pro **יָרֶד**, et accentum *athnach*, sub **עַמּוֹ** possum, ad **לְאַרְיוֹם** transfero. Ex his verbis videoas licet Baraqui victoriam non sine eximia suorum jactura partam esse, nam **שְׁרִיר** denotat superstites populi vel, ut hic, procerum post cladem acceptam. Errant igitur qui hanc clausulam ad futurum tempus referunt. Repetitio particulæ **אוֹ** satis demonstrat poetram hoc loco cecinisse de proximo victoriae suaæ eventu. Inter Quishonis inundationes sibi invicem acclamabant lignatores illi,

¹⁾ Die Propheten des alten Bundes, Vol. II. p. 446.

qui Sisram devicerant. Ibi laudabant vindicationes Jehovahe; deinde populus ad urbes suas reversus est; deinde cum Debora et reliquiis heroum populus Jehovahe descendit.

vv. 14 — 18. His versibus recensentur tribus Israelitarum, tum eae quae alacriter pugnabant, tum eae quae pugnae abstinebant. Quum idem verbum יְרָא eandem temporis particulam in tota hac descriptione habeamus, constat *descensum* istum non ad pugnam Tahanachi respicere, quae v. 15 innuitur, et in mentione Zebulonitarum Naphthalitarumque demum aperte commemoratur (v. 18 — 22), sed ad redditum post victoriam, quum dispersi septentrionalis Palaestinae incolae iterum publicas vias et desertos antea pagos frequentabant. Incipit poetria a tribu sua; nam habitabat in montibus Ephraimiticis (Jud. IV, 5), Amaleq autem pars erat horum montium (Jud. XXII, 15), quippe ubi Amalequitae nonnulli consederant (Jud. III, 12). Reliquae tribus quae commemorantur, scilicet Benjaminitae, Machiritae (i. e. Manassaei), Zebulonitae, et Issacharitae, omnes cis Jordanum continuas sedes obtinebant; Machiritas enim intelligo eos Manassaeos qui inter Megiddonem, Carmelum, et mare habitabant. De nomine סִפְרֵר v. 14 vide 2 Reg. XXV, 19. 2 Paralip. XXVI, 11. In v. 15 assentior Dathio legenti non obstante בַּיִן regimine; ita Ps. LXXXIV, 7: עֲבָרִי בְּעַמְקָד, *transeuntes in valle*. Ridiculus est Johannes de Gumpach, qui pro וּמִזְבְּלֹחַ in v. 14 legendum censem *וּמִשְׁמָעָן*. Si enim Simeonitae tunc temporis inter tribus numerabantur, at ii in meridionali Judaicae tribus parte habitabant, nec recenseri poterant hic, ubi Judaei ipsi non nominantur. Quum autem nulla tribus bis inducatur, Naphthalitae autem, Baraqui ipsius contribules, suam celebrationis partem hic ut in versu 18. postulent, cum Studero pro legendum videtur וּנְכָתְלֵי, unde omnia congrua atque convenientia efficies. Vocem פְּלֹגָות rivos significare, qui in terra Rubenitarum abundabant, docet Job. XX, 17. De vocabulo מִשְׁפָּתִים

vide supra ad Gen. XLIX, 14. Textum v. 16 solita insectia corruptit Gumpachius, legens גָּד גָּלָם »Gad et populus« pro גָּרְלוּם.

vv. 19 — 22. Pugnae ipsius descriptionem jani antea percurri. Quinam fuerint isti *reges* sive *reguli* docet *Josuæ liber c. XI*. Ad *pugnantes stellas* quod attinet, meminerit lector stellas ex Israelitarum sententia confidere micantem exercitum Jehovahæ צְבָאֹת, unde fulgura et cetera divinae irae signa provenirent; cf. *Luc. IX*, 54. *Matth. XXVI*, 53. Haud absimile illud est, quod de heroe suo praedicat Claudianus (*de tert. cons. Honorii Paneg.* vv. 96 sqq.):

O nimium dilecte deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hicimes, cui militat aether,
Et conjurati veniunt ad classica venti!

Affixum vocabuli אַבְיוֹרָו refero ad hostes Canaanæos, collectivo עִזָּה significatos, qui equos suos ad præcipitem fugam, haud aliter atque Argivus ille Thebanorum hostis quem Sophocles (*Antig. 108*) inducit, ut quem surgens Aurora excitasset φυγάδα πρόδρομον δέσπιέρω κινήσασα χαλίνω.

v. 23. In textu nostro legimus: כִּי לְאַ-בָּאֵג. Urbs illa *Meroz* ubi sita sit, nemini adhuc innotuit. Sententia autem horum verborum nihil planius esse potest. Fuerunt quidam homines, qui, quum profugos hostes, per suos agros passim palantes, facillime opprimere possent, non eo erant erga Israelitas studio, ut Canaanitarum cladem augere vellent, sed potius per fines suos liberum devictis transitum præberent. Longe aliter Jahela, qui ducem ipsum vel contra hospitii jus peremit. Itaque hæc solemni prece et bonis omnibus cumulata est: illi vero diris devoventur, Jehovahæ ipsius nomine. Ita enim explicandam esse locutionem מֶלֶךְ יְהוָה cuivis facile probabitur. Verissime olim Herderus: »Omne symbolum,« inquit, »sive res visibilis, sub qua Deus invisibilis ap-

paret, vocatur מֶלֶךְ יְהוָה, nuncius sive legatus Jehovae¹⁾.
 Homines eos quos ita exsecratur Vates, Canaanitas fuisse, non
 Hebraeos, ipse loci hujus parallelismus ostendit. Praeterea, Israe-
 litarum merita et peccata jam antea enumerantur. Hic agitur de
 mixtis Galilaeae incolis, quorum per agros transire debebat victus
 Sisrae exercitus. Jam vero, quum pugna commissa esset in Ta-
 hanacho, ad aquas Megiddonis, fugati autem hostes Chatzorem
 versus, i. e. in septentrionalem regionem, discurrerent (— mira
 est enim Hendoris mentio in Psalmo LXXXIII. v. 10), devota
 illa ultiōni urbs inter *Tahanachum* et *Chatzorem* sita fuerit ne-
 cessere est. Si autem ad *Josuae* librum, cap. XII. v. 19 respicitis,
 reges debellatos hoc ordine recensitos invenietis: »Rex Madonis,
 rex Chatzoris, rex Shimronis-Meronis, rex Akshaphi, rex Ta-
 hanachi, rex Megiddonis.« Atque iterum in c. XI. v. 1, rex
 Chatzoris convenit reges Madonis, Shimronis, et Akshaphi. Fuit
 igitur urbs quaedam, Shimron-Meron, in ipsa pugnae vicinia:
 eamque inter possessiones Zebulonitarum fuisse cognovimus e
Josuae capitulo undevicesimo v. 15, ubi inter Nahalal et Jidala
 enumeratur. Quum igitur in nomine מַרְאֹן non agnoscat Qeri
 litteram נ, et fere nihil intersit inter ז et נ finalem, equidem
 non dubitarem pro מַרְוֹץ in nostro loco rescribere מַרְזֹן, et has
 imprecations ad urbem *Shimron-Meron*, in finibus Zebuloni-
 tarum, transferre²⁾. In quo si verum vidi, liberius irriseris
 egregium illum interpretem, qui imprecationis effectum in eo se
 repperisse putavit, quod nemini adhuc Geographorum innotuisset
 urbs devota *Meroz*!

¹⁾ Geist. der Hebr. Poesie, II. p. 46. Non male igitur Gumpachius
 hunc versum ita reddit: »Verfluchet Meroz, sprach Jehova's Donnerstimme,*
 quam versionem confirmat Genes. XXII, 11—13. collato Joann. XII, 29.
 Ps. XVIII, 14.

²⁾ Hanc conjecturam obiter, et dubitanter ille quidem, occupaverat
 Ewald, Geschichte des Volkes Israel, Vol. II. p. 381.

vv. 24—27. Non omnes satis intellexerunt, quomodo Jahela facinus suum patraverit. Ut mihi videtur, postquam profugo duci dedisset lac camelinum, quod vim ineibriandi habet, sumpto obdormientis capite in gremium suum, dextram ad malleum, sinistram ad clavum ejus generis quo tentoria ficebantur, extendit perfida mulier, atque ita, Macbethae instar, fidentem hospitem exitio dedit. Hoc illud est, quod poetria significat Sisram inter Jahelae pedes (*בֵין רְגָלֶיהָ*) eecidisse.

vv. 28—30. Ultima Cantici strophe matrem Sisrae cum matronis suis colloquente inducit. Per fenestrae cancellos in viam Charoshethae publicam prospiciens frustra triumphantem filii sui redditum animo praecipit, et dum de cunctatione curruum ferreorum, qui antea tam saepe spoliis onusti reversi erant, cum suis mulieribus conqueritur, vanam sibi victoriae imaginem effingit. Etsi tale poetriae artificium per se quivis facile intelligat, equidem deperditae historiae fragmentum in hoc exitu Carminis mili deprehendisse videor. Nempe, quum victores Israelitae in Charoshetham irruperunt, ibi omnia in triumphum apparata invenerunt, et, qua erant immani crudelitate, matres uxoresque hostium ex fenestris, unde, sicut Isabela illa in urbe Jesreelae, in vicos despectabant (2 Reg. IX, 30 sqq.), vestibus illis acu pietis, quas olim pro praedae parte acceperant, exutas ac nudatas praecepitaverunt. Quod versum tricesimum accuratius insipientibus haud scio an probare queam. In hoc commate verborum ordinem conturbatam esse jam ante viderunt alii, inter quos complures¹⁾ in hunc modum versiculos digesserunt:

הָלָא וַמֵּצָא יְחִילָקֵי שָׁלֵל
רְחֵם בְּחַמְתִּים לְרָאשׁ גָּבֵר שָׁלֵל
צָבָע צְבָעִים לְסִיסְרָה שָׁלֵל
רְקָמָה רְקָמִתִּים לְצֹאוֹרִי שָׁלֵל

¹⁾ Meursingius, Wijers, Keminkius, alii.

Quae conjectura »eo se commendat, quod sic singula membra eodem vocabulo finiantur, atque dualis singulari in tertio et quarto membro apponatur, ut in secundo factum est. Praeterea, ea ratione tollitur difficultas, quae a nemine recte explicata videatur, voces primum רַקְמָה, deinde vero צְבָעִים רַקְמָה juxta se esse positas¹⁾.« Sed tametsi hanc rationem veram esse arbitror, nemo tamen, ut mihi videtur, plenam dedit hujus comitis interpretationem. Omnes enim²⁾ ita exponunt versiculum secundum: »puellam, immo duas puellas unicuique viro.« Equidem non nego fieri posse ut phrasis illa רָאשׁ גֶּבֶר tali significatione usurpetur. Nam גָּלְגָּלָת, »cranium,« ad singulos designandos adhibetur, et non adeo diversum est illud in libro primo Paralipomenon XII, 23, ubi numerus militum armatorum designatur. Sed si quando רָאשׁ in numero singulari vocabulo cuivis apponitur, quod classem, familiam, vel ordinem hominum denotat, intelligimus eum, qui ordinis illius principatum obtinet. Ita הַרָּאשׁ אֲבוֹת est caput sive princeps familiae; vel simpliciter הַרָּאשׁ est summius sacerdos: et saepius invenimus similem locutionem in militiae ducibus describendis, qui رָאשֵׁי הַגְּבָרִים appellantur. Itaque, in hoc loco, nulla interpretatio vocum רָאשׁ גֶּבֶר linguac ipsius legibus accommodatior

¹⁾ Kemink, p. 80.

²⁾ Praeter Kennicottum, qui plane mirabilem hujus elausulae interpretationem excogitavit (Remarks on Select Passages of the Old Testament, Oxf. 1787): »embroidery, double embroidery, for the captain's head!« Ut videtur, pro רַחֲם anticipat רַקְמָה, ex versiculo ultimo: ita enim loquitur: »There being no authority for rendering the words *a damsel or two damsels*, and the words in Hebrew being very much like two other words in this same verse, which make excellent sense here, it seems highly probable that they were originally the same.« Si nostrum *woman*, quod ab antiquo *wifman* nolo derivatum, ab utero vel »womb« originem duxit, nihil aliud est haec nominis רַחֲם synecdoche: et profecto longe decentior est haec feminae designatio, quam ut eum vulgari נָקְבָּה comparetur; vide supra p. 53.

erit, quam si hanc designationem de summo ac principe eorum praedicari autumamus, quos Jeremia vocat (XL, 16) גְּבָרִים אֲנָשִׁים הַמְלֹהָתָה. Sed et ipse contextus simile quid efflagitat. Habemus enim hic amplissimae dignitatis mulierem de reditu summi ducis ejusdemque filii sui hario latem. Quid tandem tali personae accommodatus quam ut de imperatoris spoliis et de sua praedae participatione loqueretur? Nam sic ait:

»Nonne inveniunt, dividunt praedam?
 Una puella, immo duae puellae sunt fortissimo duci praeda!
 Vestis tineta, immo duae vestes tinetae sunt Sisrae praeda!
 Vestis acu pista, immo duae vestes acu pistae sunt meo collo praeda!«

Imprimis moneo, incredibile esse duas captivas singulis militibus unquam obtigisse. Illud aptius esset γέρας, si quis inter bellatores sese dignissimum praestiterat, cui ἀριστεῖα deferrentur, Profecto ne ducum quidem ipsorum unusquisque pro sua portione duas Briseidas postulare potuit. Naaman ipse, exercitus Syri dux, vir magnae auctoritatis apud dominum suum, unam dumtaxat captivam Israeliticam habebat (2 Reg. c. V.). Pro eximio sane praemio aestimandum erat, si cui duae puellae obtigerant. Et plane appareat duales illas voces in hoc commate ad amplificandam sententiam usurpatas esse. Atque haud seio an optime illustretur haec exaggeratio, narratiuncula quadam quam in recentiori Germanorum historia inveni, quam miror neminem tot Teutonum, qui hunc versum explanare conati sunt, in memoriam revocasse. Post proelium Ampsingense A. D. MCCCXXII. quo Ludovicus, Boiorum dux, Fridericum Austriae debellavit, victor exercitus nihil per pagos quaerens pro cibo invenire poterat praeter gallinarum ova. Jam vero Schweppermannus, praefectus militum, qui pugnam administraverat, omnium consensu sese fortissimum praebuerat. Quum igitur Ludovicus Imperator rescivisset nihil sese nisi ova pro commeatu habiturum, ita, barbaro quodam numero usus, alimentorum distributionem ordinavit:

»Jedem Mann ein Ey,
Dem frommen Schweppermann zwei.«

i. e. »Date in singulos milites singula ova; duo autem fortissimo nostro Schweppermanno.« Quae verba Schweppermannni sepulcro insculpta ad hoc diei leguntur.¹⁾ Et eandem praedae auctionem hoc loco innui credibile est. Quo posito, novam his versiculis lucem conciliamus. Duas, inquit, illi qui ἀριστεῖα meruerit, nominatim Sisrae meo, puellas concedet exercitus. Sed appor-tabit praeterea duas vestes pro se ipso et duas pro matre sua! Etsi plures criticorum jam antea reposuerunt לְצִוָּאָרִי «meo collo», pro statu plurali constructo לְצִוָּאָרִי, ut vulgo legitur, nemini tamen adhuc suboluit, quantopere haec emendatio propte-rea se commendet, quod duo vestium genera commemorentur. Nam צַבָּע est »vestis murice colorata«, quali libenter amictus esset rex vel imperator. Sed רְקָמָה est »vestis acu variegata«, quales arte adornabant et ipsae gerebant feminae. Idem vocabulum eodem sensu ex Arabica lingua mutuo sumpserunt Itali Hispanique hodierni, apud quos *ricamare* est ποικίλλειν. Sidonias mulieres in his vestibus adornandis operam suam ponere solitas esse vel ex Homero discimus (Il. VI, 289):

αὐτὴ δὲ ἐς Θάλαιμον κατεβήσατο κηρώεντα,
ἐνθ' ἔσσεν οἱ πέπλοι, παμποίκιλα Φέογα γυναικῶν
Σιδονίων, τὰς αὐτὸς Ἀλέξανδρος θεοειδῆς
ηγαγε Σιδονίης.

1) Sepulcro Schweppermannni in monasterio Castellensi, hi versus incisi sunt:

»Hie leit begraben Herr Seyfried Schweppermann,

Alles Thuns und Wandels lobesann,

Ein Ritter keck und fest,

Der bei Gammelsdorf und Ampfingen

Im Streite *that das Besst.*

Er ist nun todt

Dem Gott genad.

Jedem Mann ein Ey

*Dem frommen Schweppermann zwei.**

Ubi etiam appareat cui usui destinati essent tales πέπλοι, nempe mulieribus et deabus, non item hominibus. Et quum Charoshetha non ita longe abesset ab urbe Sidone, facile crediderim victores Israelitas multas ibi acu pietas vestes invenisse, quas inter suas feminas Baraquois aliquique ductores partiebantur. Auctor Psalmi LXVIII, qui plures nostri Carminis locos imitatione expressit, optimum hic commentarium subministrat. Ita enim vel de hac vel de alia nescio qua Israelitarum victoria loquitur (vv. 12 — 14):

»Reges cum exercitibus suis fugiunt, fugiunt!
 Et matronae domisædae praedam partiuntur!
 Etiam si domesticis antea ministeriis sordidatae erant,
 Hodie deargentatae sunt et deauratae, sicut columbarum pennæ.
 Quum regum ibi copias dissipasset Omnipotens,
 Canduit unaquaque mulier ceu nix in Tsalmonis vertice.«

Unde videmus, quam prolixa spe veteres illi Israelitæ futurum victoriae proventum contemplari solerent. Quod autem Psaltes ille praedae partitionem quasi historice describit, Debora vero irritas hostium opiniones irridet, similem habemus inversionem in nostro Carmine v. 19: »Venerunt reges et pugnarunt, sed ne frustulum quidem argenti lucrati sunt«, pro quo Psalmi auctor absque omni negatione devictos hostes argenti frusta pro tributo submissæ praestantes inducit (v. 31).

PARS SEPTIMA.

Varia Carmina de proborum imperio et felicitate regnantibus
Davide et Solomone.

CANTICUM PRIMUM.

Davides giganteo triumpho clarus.

- ¹ Sam. II,
1-10. [1] Exsultat animus meus per Jehovam;
Elatum est meum cornu per Jehovam;
Apertum est meum os adversus hostes meos;
Nam gaudeo de salute tua.
[2] Non est aliis aeque sanctus ac Jehovah, nam ne aliis
quidem est praeter te.
Non est usquam rupes sicut Deus noster.
[3] Nolite imaginari superbas illas loquelas,
Abstinete a dictis istis ferocibus.
Nam Deus est omniscius,
Ab eo ponderantur hominum facta.
[4] Fortissimi sagittarii dejiciuntur,
Et debiles se robore cingunt.
[5] Saturi ob victum operam suam elocant,
Et famelici feriantur in perpetuum.
Sterilis parit septies,
Et quae foecunda fuit effoeta fit.

- 1 Sam, II.
 [6] Jehova interficit et vitam servat;
 Ad inferos dejicit et reducit.
- [7] Jehova depauperat et ditat;
 Humiliat, idemque exaltat.
- [8] E pulvere humilem excitat;
 A simeto erigit egenum,
 Ut eum inter principes sedere faciat
 Et in thronum dignitatis collocet.
 Nam Jehovah sunt terrae fundamenta,
 Quibus orbem superimposuit.
- [9] Pii cultoris gressus tuetur,
 Improbi autem in tenebris silebunt;
 Neque enim ullus vir robore suo praevalet.
- [10] Qui cum Jehovah altercantur, fracti erunt,
 In eos e coelo detonat Jehovah.
 Ad extremos orbis fines judicabit,
 Ut potentiam suo regi impertiat,
 Et cornu uncti sui extollat.

CANTICUM SECUNDUM.

Davides Saulum, Jonathanem, et Abnerum, viros sibi affines, sed per vitam infensos, mortuos lamentatur et concelebrat.

- 2 Sam, I,
 19-27. [19] O decus Israelis in montibus tuis confossum!
 Quomodo ceciderunt heroes!
- [20] Nolite haec Gathae gaudio annunciare,
 Nolite haec plateis Ascalonis laete edicere,
 Ne filiae Philistaeorum laetentur,
 Ne filiae praeputiatorum exsultent.

- ^{2 Sam. I.} [21] O montes Gilboae! ne in vos ros aut pluvia descendant;
 Estote campi montesque mortis!
 Nam ibi abjectus est clypeus heroum,
 Clypeus Sauli, oleo non unetus!
- [22] A sanguine occisorum, ab adipe fortium arcus Jona-
 thanis non avertebatur,
 Gladius Sauli non redibat sine praeda.
- [23] Saulus et Jonathan, dilecti illi et amabiles in vita, ne
 in morte quidem sunt dirempti.
 Aquilis erant velociores, fortiores leonibus.
- [24] O virgines Israelis! deflete Saulum,
 Qui vobis eoecineae vestis delicias imponebat,
 Qui aureum ornatum vestris addebat vestimentis.
- [25] Quomodo ceciderunt heroes in medio proelio!
 Quomodo Jonathan in montibus tuis confossus est!
- [26] Vehemens me dolor subit propter te, mi frater Jo-
 nathan.
 Te in primis dilexi!
 Amor tuus mihi suavior fuit amore seminarum.
- [27] Quomodo ceciderunt heroes,
 Atque arma bellica irrita jacent!

EPIMETRUM DE ABNERO.

- ^{1 Sam. III,} [33, 34.] [33] Ergo Abnerum stulti instar mori oportuit?
 [34] Manus tuac non vincetae erant, nec pedes tui catenis
 impediti.
 Cecidisti ut qui hominum nequam fraude cadunt.

CANTICUM TERTIUM.

Davides, rex factus et Philistaeorum vitor, summas Jehovahe gratias
venerabundus agit.

Ps. XVIII.
2 Sam. XXII.

Strophe 1.

- [2] Te diligo, Jehovah, meum robur!
- [3] Jehovah, mea rupes, arx mea, et liberator,
Deus meus, petra mea, in quam confugio,
Clypeus meus, cornu salutis meae, locus editus,
Meum refugium, ab injuria me defendens.
- [4] Laudans invoco Jehovahm,
Et ab hostibus liberatus sum. —

Strophe 2.

- [5] Jam circumdederant me fluctus mortis,
Flumina Belialis me jam obruerant.
- [6] Inferni vinculis jam eram vinctus,
Occupaverant me laquei mortis.
- [7] His in angustiis meis Jehovahm invocavi,
Ad Deum meum vociferatus sum.
Ille vero e palatio suo vocem meam exaudivit,
Et clamor meus usque ad aures ejus penetravit. —

Strophe 3.

- [8] Ibi tum concussa est et contremuit tellus,
Et fundamenta montium commovebantur.
Vehementer conquassabantur, quia ira ejus exaestuabat.
- [9] Nares ejus fumabant, os ejus ignem edacem exhalabat;
Exibant ab eo ardentes prunae;
- [10] Inclinabat coelum, et descendebat.
Caligo erat sub pedibus ejus.
- [11] Inequitabat Cherubo, et volabat,
Nempe, super alis venti serebatur.

Ps. XVIII,
2 Sam. XXII.

- [12] Fecit tenebras penetrale suum undique;
 Tugurium, quo erat cinctus;
 Nempe aquas nigras et condensatas nubes.
- [13] Prae splendore, qui circum ipsum erat, nubes discuntur,
 Et prunae ignitae exardent.
- [14] Tum intonuit e coelo Jehova, et supremus vocem
 suam edidit,
- [15] Tum projectit sagittas suas, easque dissipavit,
 Fulgura jaculatus est, eaque diffudit.
- [16] Tum scaturigines aquarum apertae sunt;
 Retecta sunt terrarum orbis fundamenta;
 Ob increpationem tuam, o Jehova,
 Ob anhelitum venti narium tuarum. —

Strophe 4.

- [17] Ex alto manum mihi porrexit,
 Meque prehensum traxit ex aquis multis.
- [18] Liberavit me ab hoste meo valido,
 Atque ab osoribus meis, quoniam me potentiores erant.
- [19] Illi quidem tempore calamitoso mihi obviam irruerunt,
 Sed Deus me sustentavit.
- [20] Eduxit me in locum spatisum,
 Liberavit me, ut quem amaret.
- [21] Rependit mihi Jehova secundum justitiam meam,
 Secundum puritatem manuum mearum retribuit mihi.
- [22] Nam servavi vias Jehovae,
 Neque impie defeci a Deo meo.
- [23] Quin ejus praecepta mihi ob oculos versantur,
 Et statuta ejus non repudiavi;
- [24] Sed erga eum integer eram; cavebam mihi a peccatis.
- [25] Quocirca Deus meam justitiam remuneratur,
 Quum innocentiam meam probe perspexerit.

- [26] Tu te benignis benignum, integris integrum,
 [27] Sanctis sanctum, et perversis intractabilem praebes.
 [28] Homines miseros defendis, et oculos fastuosos deprimis.
 [29] Itaque tu mihi lucem accendis;
 Jehova Deus meus tenebras meas illuminat.
 [30] Te enim duce turmas hostiles adortus sum,
 Deo adjuvante muros hostium transilui. —

Strophe 5.

- [31] Ad Deum quod attinet, via ejus nihil habet fallaciarum,
 Et sermo Jehovah, velut ignis, exploratissimae est
 veritatis.

Clypeus est omnibus, qui ad eum confugiunt;

- [32] Nam quis est Deus praeter Jehovah?
 Quaenam petra est, praeter Deum nostrum?
 [33] Deus est, qui me accingit robore,
 Qui expeditam reddit viam meam;
 [34] Qui pedes meos similes facit pedibus cervorum,
 Et in celsas arces me perducit;
 [35] Qui manus meas bellica vi informat,
 Ut brachio meo possim aeneum arcum tendere.
 [36] Praebes mihi defensionis tuae clypeum,
 Dextra tua me suffulsi, et gratia tua me amplificavit.
 [37] Latos reddidisti gressus meos,
 Ut tali mei non vacillent. —

Strophe 6.

- [38] Persequar meos hostes atque assequar,
 Nec nisi confectis illis revertar.
 [39] Ita eos percutiam, ut surgere nequeant,
 Succumbent pedibus meis.
 [40] Nam tu me robore ad bella gerenda cinxisti,
 Meosque sub pedibus meis adversarios prostravisti.

- [41] Hostium mihi tradidisti cervices.
 Inimicos meos penitus exscindam.
- [42] Clamabunt, sed non est qui eos servet,
 Ad Jehovam clamabunt, sed non respondebit Ille.
- [43] Dissipabo eos, ut ventus pulverem,
 Quasi lutum platearum eos conculcabo.
- [44] Tu me a litibus populi mei liberasti,
 Constituisti me principem nationum,
 Populus ignotus mihi servit,
- [45] Ad auditum auris mihi obediunt.
 Peregrinae gentes mihi blandiuntur,
- [46] Peregrinae gentes vigorem suum exuunt,
 Et pavidae egrediuntur e claustris suis. —

Strophe 7.

- [47] Jehova vivit! et laudetur petra mea!
 Extollatur Deus, salutis meae auctor.
- [48] Hic est ille Deus, qui mihi ultionis jus concedit,
 Gentesque mihi subigit,
- [49] Qui me hostibus meis eripit,
 Ab adversariis vindicat,
 Ab homine crudeli liberat.
- [50] Propterea celebrabo te inter gentes, Jehova!
 Tibi carmina canam,
- [51] Qui auges felicitatem regis tui,
 Qui benignitate foves unctum tuum,
 Davidem et posteros ejus in aeternum.

CANTICUM QUARTUM.

Davides suam de Syriis, Joabi Abishaeique de Edomitis, victoriam
commemorat.

Strophe 1.

- Psalm. LX.
 [3] Deus, nobis succensueras, vehementer nos concusseras,
Irascebaris; jam autem ad nos redis.
 [4] Terram contremere feceras et dehiscere;
Sana fracturas ejus, nam vacillat.
 [5] Ostenderas populo tuo dura mala,
Propinaveras nobis vinum temulentiae.
 [6] Dedisti autem vexillum, quod cultores tui propter veri-
tatem erigant.

[cf.Ps.CVIII,
7-14.] [7] Ut eripiantur dilecti tui,
Serva dextera tua et exaudi nos.

Strophe 2.

- [8] Profecto Deus locutus est in sacrario suo;
Evidem exsulto; Sichemam divisi,
Et metitus sum vallem Succothanam.
 [9] Mihi paret Gileaditis, mihi parent Manassaei,
Ephraim est principatus mei robur,
Et Iudea mihi sceptrum tradit.
 [10] Moabitis utor tanquam pedum lavaero;
In Edomitas calceum meum projicio;
Super Philistaeis triumphum celebravi.

Strophe 3.

- [11] Quis me in urbem munitam deduxit?
Quis me usque ad Idumaeam comitatus est?
 [12] Nonne tu, Deus, qui olim nobis succensueras,
Et qui non antea exibas cum exercitu nostro?

Strophe 4.

Psalm. LX,
 [13] Praesta nobis auxilium contra hostes,
 Hominum enim auxilium parum prodest.
 [14] Deo adjuvante fortiter rem gerimus;
 Ille enim hostes nostros subigit.

CANTICUM QUINTUM.

Davides moribundus venturi Messiae regnum praedicit.

- 2 Sam. XXIII,
 1 - 7. [1] Dicit Davides filius Isaei,
 Dicit vir in loco sublimi constitutus,
 Unctus a Deo Jacobitarum,
 Suavis Israelitarum cantator.
 [2] Spiritus Jehovahe loquitur per me,
 Ejus verbum est super lingua mea.
 [3] Promisit mihi Deus Israelitarum,
 Israelitarum rupes mihi effata est.
 »Dominator erit inter homines justus,
 Dominator erit cultum Dei promovens,
 [4] Isque sicut lux erit matutino tempore, quum sol oritur,
 Matutino tempore, quum nullae nubes officiunt,
 Quum e splendore post pluviam herba e terra pullulat.«
 [5] Nonne ita futura est domus mea, juvante Deo?
 Nam sempiternum mecum foedus conciliavit,
 Instructum undique et confirmatum;
 Omnem enim salutem meam et omne desiderium, nonne
 is producit?
 [6] Belial autem amovendus est, catervatim sicut spinae;
 Nam nemo eas manu prehendit;

^{2 Sam. XXIII,}
^[7] Qui voluerit tangere eas, instruit se ligno ferrato,
 Atque illico igne comburuntur.

CANTICUM SEXTUM.

Solomonis Epithalamium.

PROOEMIUM.

^{Psalm. XLV,}
^[2] Fervet cor meum; bona verba dico;
 Carmina mea ad regem pertinent;
 Lingua mea est sicut stylus scribae experti. —

PRAEFECTUS CHORI AD REGEM.

Strophe 1.

- [3] Pulcherrimus tu es inter homines.
 Summa gratia in labiis tuis diffusa est.
 Quocirca Deus tibi in perpetuum benedixit.
- [4] Accinge gladium femori tuo, o heros!
 Scilicet, decus tuum ac majestatem.
- [5] In hac tua majestate prospere curru vehitor,
 Ut veritatem, clementiam, justitiam defendas,
 Et dextra tibi edet terribilia.
- [6] Acutae sunt sagittae tuae;
 Populi tibi succumbent,
 Quot ex animo regis sunt inimici.

CHORUS AD DEUM.

- [7] Thronus tuus, o Deus, aeternus est,
 Sceptrum probitatis est sceptrum regni tui!

PRAEFECTUS CHORI AD REGEM.

- Psalm. XLV;
- [8] Amas justitiam, et nequitiam odisti;
 Quocirca auxit te Deus, Deus tuus,
 Oleo laetitiae pree ceteris regibus.
- [9] Myrrham, aloen, casiam exhalant vestimenta tua.
 E palatiis eburneis te fidicines exhilarant.
- [10] Filiae regum sunt inter pellices tuas.
 Regina censors dextrae tuae adstat auro Ophiritico operata.

PRAEFECTA CHORI MULIEBRI AD REGINAM.

Strophe 2.

- [11] Audi, filia, vide et ausculta,
 Obliviscere patriae paternaeque domus.
- [12] Tunc appetet rex pulchritudinem tuam;
 Nam ille dominus tuus est; illum igitur venerare.
- [13] Et Tyrus cum oblationibus stat coram te,
 Ditissimus quisque nationis tibi adulabitur.

EADEM AD REGEM.

- [14] Summopere magnifica sedet regis filia in interiore conclave.
 Vestem habet illa auro intertextam.
- [15] In palla acu variegata ad regem adducitur:
 Post eam ad te ducuntur virgines quae eam comitantur;
- [16] Adducuntur cum gaudio et exultatione;
 Palatium regis introeunt.
- [17] Loco parentum filii tibi erunt,
 Et constitues eos in omni terra principes.

CHORUS MULIEBRI AD DEUM.

- [18] Commemorabo nomen tuum in omnes generationes;
 Propterea laudabunt te gentes in sempiterna saecula.

CANTICUM SEPTIMUM.

Solomonei templi introitus ac dedicatio.

PROOEMIUM.

CHORUS.

- Ps. LXVIII,
- [2] Surgit Deus, sparguntur hostes,
Osoresque ejus eo conspecto diffugiunt.
- [3] Ut fumus dissipatur, ita eos dissipas,
Ut cera liquecit igne, sic improbi ad Dei conspectum
pereunt.
- [4] Probi autem gaudent, exsultantque coram Deo,
Et summo gaudio laetantur.

PRAEFECTUS CHORI.

Strophe 1.

- [5] Canite Deo, fidibus cantate nomen ejus,
Viam ei parate, qui in deserto vehitur;
Jah est nomen ejus. Exsultate coram eo.
- [6] Pater orphanorum et viduarum vindex
Deus est, in sanctuario suo habitans.
- [7] Deus est, qui caelibes familia circumdat,
Qui servos omnigena prosperitate cumulat,
At contumaces in arido deserto relinquuntur.

HEMICHORIUM VIRORUM.

Strophe 2.

- [8] Deus! quum exires coram populo tuo,
Quum incederes per desertum,
- [9] Terra contremuit, quinetiam caelum stillavit
Coram Deo qui ad Sinaim apparebat,

Coram Deo, qui Deus est Israelitarum.

- Ps. LXVIII,
[10] Largum imbre fundebas, Deus,
Et hereditatem tuam, quoniam fessa erat, sustentabas.
[11] Ibi coetus tuus consedit.
Pro bonitate tua, Deus, prospexisti afflictis.

HENICORIUM FEMINARUM.

Strophe 3.

- [12] Dominus mandat hymnum;
Mulieres lacte annunciantes magna caterva adsunt.
[13] Reges cum exercitibus fugiunt, fugiunt!
Et matrona domiseda partitur praedam.
[14] Etiamsi in culinis antea versabamini,
Hodie deargentatae estis et deauratae sicut columbae
pennae.
[15] Quum regum ibi copias dissipasset Omnipotens,
Canduit unaquaque mulier ceu nix in Tsalmonis vertice.
[16] Est quidem mons eximius mons Basan,
Mons praealtus est mons Basan.
[17] Quare invidiose observatis, vos montes altissimi,
Montem, quem Deus sedem suam esse vult?
Attamen Jehova eum in aeternum habitabit.
[18] Currus Dei constat duabus myriadibus, millibus cla-
morum circumstrepentium;
Dominus est inter ea, sicut super Sinai in sanctua-
rio suo.
[19] Conscendisti in arcem, captivos tecum ducens,
Acceptisque dono hominibus, etiam contumacibus,
Ut habites hic, Jah, Deus!

HEMICHORIUM VIRORUM.

Strophe 4.

Ps. LXVIII,
[20] Landetur Deus quotidie!

Si quis nobis onus injungit, Deus est salus nostra,

[21] Deus est nobis Deus auxilii;

Jehova Dominus nos morte liberat.

[22] Profecto Deus confringet caput hostium suorum,

Verticem crinitum ejus, qui perseverat in delictis suis.

[23] Dixit Dominus: «ex Basanitide reducam eos,

Reducam eos ex profundo maris,

[24] Ut pedem tuum in sanguine contorqueas,

Ut canes tui ex hostibus habeant quod lambant.»

HEMICHORIUM FEMINARUM.

Strophe 5.

[25] Vident incessus tuos, o Deus,

Incessus Dei mei, Regis mei, in sanctuario.

[26] Praecedunt cantores, subsequuntur fidicines,

Inter virgines tympana pulsantes.

[27] In choris laudate Deum Dominum, omnes stirpis Israe-
liticae.

[28] Ibi Benjamin, minimus natu, sed dominans inter fra-
tres suos;

Principes Judae cum multitudine eorum;

Principes Zebulonis, principes Naphthalis.

PRAEFECTUS CHORI.

Strophe 6.

[29] Decrevit Deus tuus robur tuum;

Robora, o Deus, id quod nostra causa patrasti.

[30] Propter templum tuum apud Hierosolymam

Oferrent tibi reges munera.

Ps. LXVIII.
[31] Compesce feram arundinis,

Taurorum turbam cum popolorum vitulis,

Ut sese cum frustulis argenti supplices prosternant.

Disperge populos, qui bello delectantur.

[32] Magnates venient ex Aegypto,

Properabit Aethiopia palmis supinis adorare Deum.

[33] O regna terrae, canite Deo, fidibus cantate Dominum,

[34] Qui vehitur supremo aeternoque caelo.

En! edit voce sua vocem ingentem.

[35] Tribuite robur Deo,

Cujus super Israelem magnificentia est,

Et robur ejus in nubibus.

[36] Terribilis es tu, o Deus, e sanctuariis tuis.

Deus Israelis dat robur et vires populo suo.

CHORUS.

Laudetur Deus!

COMMENTARIUS.

In fragmentis septimae partis dignoscendis ratione perquam simplici usus sum. Certum est elegiam qua Davides Saulum Jonathanemque, illum inimicum, hunc amicissimum, lamentabatur, ex libro Jasharano desumptam esse. Et si vocabulum נִשְׁקָה rite sum interpretatus (v. supra p. 246), edixit Davides rex ut Israelitae *catervatim* in congregationibus suis illam naeniam decantarent. Num putas fieri posse, ut elegiam istam solummodo tali frequentia iteratam voluerit? Nonne potius victorias suas et felicitatem laetis civium choris demandaret? Quum igitur constet auctorem

librorum Samuelicorum, sive is Nathan fuerit, sive alius quis Solomoni aequalis, unam saltim elegiam ex anthologia Jasharana mutuatum esse, concludat quivis sanioris critices peritior, non modo alteram illam de Abnero elegiam, cuius nonnisi frustum superest (2 Sam. III, 33, 34), ex eodem syntagmate desumptam esse, verum etiam, ac multo etiam magis, alia carmina, a Davide scripta atque ad Davidem ipsum pertinentia, quae historicus noster verbatim excerptis, Jasharanum originem p[re]se ferre. Ita habebimus, praeter istas elegias, quibus homines sibi affines eosdemque plus magis infensos honoravit, Hannae quod vocatur canticum (1 Sam. II, 1—10), quod mihi, ut ante Thenio, Davidis in Goliatham triumphum celebrare videtur, Psalmum decimum octavum (2 Sam. XXII), et ultima Davidis verba (2 Sam. XXIII, 1—7). Si, ut aliqua his accessio fiat, longam illam Psalmorum collectionem perscrutamur, nihil, opinor, inveniemus, quod certissime hoc referri possit, praeter epinicionem illud, quo Davides victorias suas ab Edomitis, Moabitis, et Philistaeis partas (Psalm. LX) religiosa ovatione concelebrat. Multos praeterea Psalmos a Davide ipso conscriptos esse, partim laeti, partim tristioris argumenti, minime negaverim. Sed credere oportet talem regem, etsi suas cogitationes de quavis re litteris consignaverit, non tamen ideireo jussurum fuisse, ut libro illi insererentur quem coetibus Israelitarum decantandum mandaverit. Quum multi essent, qui Sauli, Jonathanis, Abneri memoriam colerent, prudentis erat viri et regis ostendere quanti bellicosos illos homines ipse aestimaret. Sed de suis ante regnum partum errationibus et miseriis, de peccatis postea admissis, nemo Davide vivente et regnante quidquam edere ausus esset. Ne carmen quidem istud (Psalm. II), quo inchoatam victoriae spem significat rex ille et vates, Jasharano libro insertum putaverim. Scripsiterit illud et conservarit. Sed in libro coetibus destinato non speratam sed partam victoriam celebrare debebat, id quod

fecit Psalmo sexagesimo. Maestiores illas cantilenas in scholis prophetarum conservatas esse, et memoriae traditas, easdemque plurimam piis hominibus in exilio et afflictione versantibus, iis praesertim qui Babylone degentes Psalmos Tsionis recordabantur (Psalm. CXXXVII, 1, 5), consolationem praebuisse, nemo est quin pro se ipse animadvertat. Unum tamen proferam exemplum, ut videas, quam alte Davidis verba in exsulum mentibus insiderent, et quanam ratione narrationes fictas de suis ipsorum rebus ex poeticis regii vatis locutionibus aliquando illi comminiscerentur. Psalmus LVII, qui, si titulo credas, commemorat Davidis maestitiam quum in spelunca, Sauli vitandi causa, latitaret, miseram futuri regis conditionem oratione audacter figurata sic exprimit (v. 5):

Versatur inter *leones* vita mea, inter *ignes* *flammantes* ego cubo,
Inter homines, quorum dentes spicula sunt et sagittae, quorum
lingua gladius est acutus.

Hunc Psalmum facile credas exsules illos Babylone commorantes inter cantus Tsionis iterasse, ut suas ipsius miseras religiosa spe consolarentur. At senioris aevi scriba, quum de principum Judaeorum sub Nebucadnezare et Dario periculis et liberationibus historiam qualemunque excogitandam putavit, illas Davidis metaphoras, quae universi exsules tanquam sibi proprias vindicabant, in portentosas narrationes explicuit, et quum calumnias Babyloniorum commemoraret, Danielem quidem in leonum foveam dimittendum (Dan. VI, 17), Shadrachum autem et Meshacum et Abednegonem in fornacem ardentem abjiciendos (Dan. III, 21) curavit. Ex natura rei accidit, ut scriptiones primo privatis usibus destinatae paullatim in vulgus prodeant, donec per ora virorum volitent; quod equidem canticis illis Davidis poenitentiani et abjectum animum declarantibus usu venisse arbitror. Sed minime conclusas inde tales Psalmos principio in Jasharanam syllogen relatas esse, ut quae publicae recitationi accommoda-

rentur. Sane concedo multa esse inter Psalmos carmina, quae chorus aptissima sint, sed nullum habeo argumentum, quare ea vel Jasharano libro annumeranda vel abjudicanda censeam. Itaque rem in medio reliqui. Ad Solomonis aetatem quod pertinet, nonnisi duo carmina excerpti, quae Jasharanam indolem praese ferunt, Psalmum XLV, quem, ut opinor, Nathan propheta, tanquam laureatus aulae vates, epithalamii instar composuit; et Psalmum LXVIII, quem idem, cerebrae Deborei cantici imitationi indulgens, ad templi consecrationem tanquam generale gentis Jasharanae opinie litteris mandavit. Ita, si elegias in unum poema associas, septem habebis septimae partis cantilenas.

IN CANTICUM PRIMUM.

Nemo, qui legere et intelligere possit, hanc cantilenam Hannae, Samuelis matri, addixerit. Nam quum nihil ibi sit quod tali personae conveniat, si excipias illam septies parientis mentionem (v. 5), quae sententiae augendae causa introducitur nec quadrat in Hannam quae sex natos habuit (1 Sam. II, 21); multa insunt, quae ab Hanna dicta esse non poterant, praesertim quum nullus esset tunc temporis inter Israelitas rex, qui tamen in ultimo commate tanquam a Jehova unctus diserte commemoratur. Atque Ewaldus quidem arbitratur (die poetischen Bücher des A.B. I, p. 111) hoc canticum suisse epinicum antiquioris eujusdam Israelitarum regis; Bertholdius (Einl. III, 915) Davidem tanquam auctorem ejus profert; et Otto Thenius (die Bücher Samuels p. 8) non modo Davidem hanc oden scripsisse autunat, sed eo consilio scripsisse ut Goliathae devictionem celebraret. Evidem ad eandem sententiam concesseram, antequam Thenii Commentarium inspexisset. Argumenta, quae me moverunt, fere eadem sunt atque ea quae Thenius adduxit. In primis enim habemus

stylum plane Davidicum (cf. v. 1 cum Psalm. XVIII, 1; v. 2 cum Ps. XVIII, 32, II, 7, 22; v. 4 אָזְרוֹ חִיל cum Ps. XVIII, 33, 40, nec ista locutio usquam alibi occurrit; v. 8 כַּי . . . תַּבְלִי cum Ps. XXIV, 1, 2; v. 10 בְּשָׁמֶם . . . אֲרֵץ cum Ps. VII, 8, 9; XI, 6; XVIII, 14; et cum Ps. XXIX, 10; quinetiam vocabulum illud כְּבוֹד, quod Davides praecipue affectat, invenitur v. 8). Deinde mirum foret si princeps haec Davidis victoria sua commemoratione careret. Quantopere vel imperiti lectores talem tantae rei commemorationem exspectent docet Psalterium saeculi post Christum decimi quarti quod mihi dum haec scribo praesto adest. Nam ibi Psalmus LII, qui, titulo si credis, ad Doegum delatorem spectat, splendida illuminatione auro et coloribus distincta exornatur, quae Davidem repraesentat Goliathum funda aggredientem. Sed nec ille Psalmus nec ullus alias in collectione nostra tam prope accedit ad rei ipsius significationem quam hoc canticum. Nam versus 2 illam Jehovicolac professionem (1 Sam. XVII, 45) resonat; v. 3 haud obseure innuit impias Goliathae jactationes (1 Sam. XVII, 33, 34); vv. 7—9 significant Dei ope vel minimas vires amplissimae potentiae pares esse (1 Sam. XVII, 45 sqq.); v. 10 ad hostium exitium spectat, quod Jehovahe debetur (1 Sam. XVII, 46); v. 8 seriorem Davidis exaltationem quasi vaticinatur; et ultimus versieulus fidelem regii armigeri animum declarat, nisi forte Davidem putas subindicasse se quoque a Samuele Jehovahe jussu unctum fuisse (1 Sam. XVI, 12, 13). Denique, moneo verisimile esse Samuelis libros, ut principio editi sunt, ad Davidem dumtaxat respexisse. Et quum cetera, quae continet iste liber carmina, a Davide scripta sint et ad Davidis historiam pertineant, hoc, quod primum exscribitur, ad primarium herois facinus proculdubio spectare oportebat.

Davidem in ipso flore juventutis Goliathum, procerae staturae virum et eximum Philistaeorum propugnatorem, aperto Marte interfecisse certissimum est. Utrum ea, quae epica illa

narratione (1 Sam. XVII) vividis coloribus depinguntur, ad litteram accipienda sint, nescio. Quae de statura Philistaei traduntur, ea non per se incredibilia sunt; nam major humani corporis amplitudo ipsis reliquiis aliquando comprobata est (vide Herod. I, 68; Plin. H. N. VII, 16; Asiat. Journ. Nov. 1838). Nec propugnator regius procerissimae staturae sine exemplo est; nam si accipimus palmariam illam C. O. Muelleri emendationem, Antimenidas, Alcaeui poetae frater, Babyloniis opitulans, regium propugnatorem interfecit, cuius statura paene quinque cubitorum erat; Alcaicum enim sic scripsisse appetat (apud Strab. XIII, p. 617 C; Müller, Rhein. Mus. I, p. 290):

*κτέννας ἄνδρα μαχατὰν βασιλήον
παλαιστὰν ἀπολείποντα μόνον μίαν
πάχεων ἀπὸ πέμπων.*

Nec historicae Goliathanae caedis veritati officit, quod multa fabulosa in alias ejusmodi narrationes irrepserint, ut in confusa illa pugnarum prope Gobam descriptione, ubi vir immanis statura inducitur senos in manibus et pedibus digitos habens (2 Sam. XXI, 20). Ut supra significavi, Israelitae, quum, ut ceteri Arabum nomadum populi, haud ita procera statura essent, grandiores corpore Canaanitas ita suspiciebant, ut omnia in portenta augerent. Ita mercatores, qui primi Patagoniam invisebant, nuntium de incolarum statura reportabant, quem senior atque accuratior observatio falsum fuisse demonstravit. Quantum Israelitae eximio corporis habitui tribuerent, discamus licet ex ea acclamazione qua Saulum alloquebantur, quum stans in media concione omnes humeris supereminebat (1 Sam. X, 23, 24). Et quandoquidem Goliathus post mortem obtruncatus in conspectu omnium jacebat, fieri vix potest, ut mensura illa, quae exacto numero traditur, ex vaga amplificatione profluxerit, nisi forte septuaginta viralem versionem sequi mavis, quae pro ψ legit τεσσάρων, confusis scilicet litteris Σ et Π (1 Sam. XVII, 4).

Pugnam autem imparem fuisse, non modo propter staturam, sed, quod plus valebat, propter armaturam pugnantium, aperte declarat narratio epica, confirmat vero nexus sententiarum in canto nostro. Davides enim, sicut plerique Israelitae, ψυλὸς erat; Goliathus autem ὄπλιτης, cuius armatura a Cretensibus et Caribus proculdubio derivata fusius in narratione illa describitur. Hinc illa divini auxilii significatio; »neque enim,« ut poeta noster profitetur, »ullus vir robore suo praevalet.«

De textu atque interpretatione hujus cantici haec sint dicta. Verba: קָשַׁת גִּבְרִים (v. 4) ope Jes. XXI, 17 reddenda sunt. Ibi enim propheta, qui alioqui frequens est in libro Jasharano imitando, scripsit קָשַׁת גִּבְרִים ut significaret *fortissimos sagittarios*. In v. 5 עֲרָר, cum Michaele aliisque, ad antecedentia rettuli: cf. Gen. XLIX, 26. Ad v. 6. Thenius comparat Psalm. XXX, 3, 4, et citat Artemidorum: τὸν παρὰ προσδοκίαν σωθέντα φάμεν ἐξ Ἀιδονοῦ ἀναβεβηγέναι. Cum sequentibus versiculis nemo non contulerit beatac Mariae cantilenam apud Lucam Evangelistam (I, 46 sqq.). Unde illa cantilena derivata sit, nescio. Sed profecto, quicunque eam scripserit, is Masorethicum textum secutus est, et nostrum hymnum Hannae assignavit. Quod si quis inde Masorethico textui, vel, si mavis, versioni septuagintavirali ratam auctoritatem conciliandam censem, nac iste, si quis alius, in circulo, quod aiunt, ratiocinatur.

IN CANTICUM SECUNDUM.

Hanc naeniam pulcherrimam esse atque ad intimos animi sensus commovendos aptissimam, omnes fatentur. Sed non omnes primo obtutu intelligunt, quare Davides talem threnum publicae recitationi commendaret. Nam Saulus quidem per multos annos regium nostrum vatem infenso odio, modo dolis, modo aperto

Marte, prosecutus est. At vero Davides Sauli filiam Michalem matrimonio duxerat, Jonathanum filium Sauli vere dilexit, Abnero belli societate, et fortasse aliis officiis (1. Sam. XVII, 57), commendatus erat. Itaque haud absimile est hominem, qui tam blandae erat atque indulgentis naturae, ut vel impium et rebellem filium verissimo animi affectu et summo dolore contristatus lugeret (2 Sam. XVIII, 33), inimicos, quos aliquando amaverat, mortuos tamen sine furo ac fallaciis lamentaretur. At enimvero, si nullus ibi fuisset nisi simulatus maeror, prudentissimus rex, qui non sine adversae factionis repugnantia in socii thronum conscenderat, tali threnodia in viros fortissimos, quorum duo mortem pro aris et focis oppetierant, multam apud Israelitas gratiam erat initurus.

Miror quod aliquot doctissimi interpretes, inter quos Dathius, Gesenius, et Maurerus, vocem צָבֵר v. 19 de *gazella* accipiunt quia solent poetae orientales virum propter puleritudinem suam corporisque agilitatem cum caprea illa comparare. Hic autem de duobus viris sermo est, et illa agilitatis significatio infra inventitur, ubi Saulus et Jonathan aquilis assimilantur (v. 23). Praestat igitur illud *decus* et *gloriam* intelligere, quae de terra quavis praedicari potest (Jes. XIII, 19. Jer. III, 19), et quam cum militari laude praecipue conjunctam esse arbitramur.

In v. 21, ut difficilem ellipsis et dubiam etymologiam vite-mus, Thenii conjecturam, Graeca versione ὄρη Θαυάτον innixam, amplector; nempe: שְׁרִי תְּרוּמֹתָה pro שְׁרִי וְהַרְיִ מֹתָה. Haec vocis מֹתָה additamentum, definitionis ergo, ad stylum Davidicum unice referendum est; cf. Psalm. XVIII, 6. 2 Sam. XII, 5. Psalm. XXIII, 4. De verbis: מְגַן שָׁאֵל בֶּלְיָ מְשִׁיחָ בְּשָׁמָן varie disputant. Nam quum alii vocem מְשִׁיחָ de Saulo, ut rege, intelligent, ut sit »Sauli oleo non uncti;« i. e. »frustra oleo uncti,« alii clypeum ita designatum putant, quoniam clypeos, vel obdueta clypeis coria, ungere solebant, ne siccitate fatiscerent, ictuque

gladii dissilirent (cf. Jes. XXI, 5); itaque Sauli clypeus quum abjectus esset, non; ut ante, solita unctione curabatur. Hanc sententiam veriorem judico, nam simili affectu Homerus de Achillis galea a Patrocli capite dejecta loquitur (Il. XVI, 794 sqq.):

ἡ δὲ κυλινδομένη παναχὴν ἔχε ποσὸν ὑφ' ἵππων
αὐλῶπις τρυγάλεια· μιάνθησαν δὲ ἔθειραι
αἴματι καὶ κονίῃσι· πάρος γε μὲν οὐδὲν θέμις ἦν
ἱππόκομον πήλημα μιανεσθαι κονίησιν.

Ceterum observabis Saulum hic tanquam gravis armaturae militem induci cum elypto et gladio, Jonathanum autem tanquam sagittarium; id quod alibi constat (cf. 1 Sam. XVII, 38. XXXI, 4. XX, 20). Similiter apud Homerum invenies consociatos bellatores hunc areu, illum gladio instructum. Tales erant Ajax cum Teucro, Hector cum Paride comparatus, atque ita utrumque par nobile fratrum in tympano Aeginetico pugnantes inducuntur. Et C. O. Muellerus optime monuit (ad Pind. Isthm. V, 33, a Dis senio laudatus) Herculem ψυλοῦ partes euisse, Telamonem vero, perpetuum ejus comitem, δοπλίτον. A crebro belli et pacis cum Philistaeis commercio iste apud Hebraeos proceres gravis armaturae usus Davidis temporibus, ut supra demonstravi, paullatim frequentatus est. De mulieribus victoriae spoliis ornatis (v. 24) vide quae adnotavi ad Deboraे canticum v. 30. Digna est quae citetur elegantissima Lowthii paraphrasis versiculi 26 (de sacra poesi Hebraeorum p. 233):

Tu mihi tu aeterno flendus, Jonathane, dolore
Occidis, heu, misero frater adempte mihi.
Heu pietas, heu rara fides, et dulcia fesso
Alloquia, heu sanctae foedus amicitiae.
Quae mihi in adversis tulerat nova gaudia rebus,
Gaudia foeminens quae dare nescit amor.

In apophthegmatico epimetro Davides de Abnero indignabundus praedicat illum, non sua ipsius stultitia, sed quum ma-

nibus propulsare vel saltim pedibus effugere injuriam potuisset, fraude malorum occubuisse.

IN CANTICUM TERTIUM.

De hoc carmine, Davidis pietate, indole, ubertate refertissimo, cuius duo exstant exemplaria, unum in collectione Psalmorum (XVIII), alterum in secundo Samuelis libro (c. XXII), duplex oritur quaestio: quonam id tempore conscriptum sit? utrum exemplar ad autographum proprius accedat?

Qui libros Samuelis, quales nunc habemus, edidit, is, quem hoc carmen sub finem Davidicae historiae inseruerit, existimavit proculdubio hanc divinae benevolentiae commemorationem non potuisse non a Davide sene conscribi, quum fere omnia vitae pericula Jehovae auxilio effugerat. Rem autem aliter se habere non uno arguento ostendam. Primum enim utriusque exemplaris titulus significat Davidem hoc carmen cecinisse, quum eum Jehova tam a ceteris ejus hostibus, quam in primis a Saulo liberasset. Mors igitur Sauli, et civilis dissensio, quae inde orta est, non tam longo ante tempore praeterlapsa erat, quum haec cantilena litteris mandaretur. Deinde vero, Davides non ausus esset profiteri (vv. 21—25) se Dei tutelam propter vitae innocentiam meritum esse, si jam antea Uriam Chittaeum dolo malo interficiendum curasset, dumtaxat quia rex ipse cum Bathsheba uxore ejus adulterium commisiisset. Denique, verba, quibus praesens Dei auxilium commemoratur, vv. 7—16, ad amussim conveniunt cum pugna illa qua prope Baalprazim Philistacos fugaverat, quam, ut supra vidimus, Jesaias ita cum Josuae Victoria comparat, ut utrobique hostes grandine et fulminibus prostratos fuisse credendum sit. Quae quum ita sint, equidem non dubito hoc carmen ad id tempus referre, quod secundo Samuelis libro,

capite sexto, commemoratur, quum Davides formidolosos istos Philistaeos plus vice simplici dejecerat, quum aream foederis Tsionem transferens Jehovam Cherubis insidentem invocavit (2 Sam. VI, 2. cf. Ps. XVIII, 11), quum tamen satis recens erat Sauli et seditionis istius memoria. Ad idem cum Philistaeis bellum, quod capite quinto describitur, refero pugnas illas cum eodem hoste, quae capite unetvicesimo narrantur, et crediderim compilatorem nostrum totam illam pericopen a c. XXI, 15 ad finem c. XXII alieno loco inseruisse, propterea quod ultimum illud Davidis canticum (c. XXIII) eodem fere loco tessellatum invenit. Ergo, ut Psalmus LX. ad Moabitarum, Idumaeorum, aliarumque gentium debellationem spectat (2 Sam. VIII), ita hic Psalmus ad periculosius illud cum Philistaeis certamen (c. V) proxime re-spicit.

Varietates, quae inter utrumque hujus cantici exemplar deprehenduntur, summa diligentia exhibuit Rosenmuellerus. Quae quum vel in vocibus aequipollentibus vel in litteris figura similibus inter se permutatis vel in earundem vocum formis dumtaxat diversis vel denique in uno alterove vocabulo aut versiculo sive addito sive omisso, sint positae, haud facile erit inde opinionem firmam de apographorum origine constituere. Id unum observatione dignum est, quod Psalmus XVIII, plerumque pleniorum, est ubi redundantem (vv. 13, 14) textum exhibet. Et quum iterata cujuspiam scriptio repetitio ad praecidendam potius quam ad amplificandam orationem conducat, concludas pleniorum illam versionem, quae inter Psalmos inventitur, non toties transcriptam suis ut scribae fastidium atque impatientiam laboris pareret. Jam vero, ex rei ipsius natura liquet libros Samuelis non pervenisse ad nos quales principio confecti erant, sed scribam Masorethicum saepius iteratam editionem novis fortasse subsidiis auctam incude refingendam sumpsisse. Si igitur editio princeps istius libri Psalmum nostrum

narrationi insertum continebat, id quod verisimile est, fieri potest, ut ista varietas lectionis, dum liber Samuelicus in exemplaria plurima exscribebatur, sensim in textum irrepserit; Psalmorum autem editorem, qui suum exemplar aliunde derivabat, non fuisse ejusmodi decurrationibus obnoxium. Ut mihi quidem videtur, auctor vel editor libri Samuelici fuit ille Nathan, qui, ut verisimile est, librum Jasharanum compilavit. Is utique ex sua anthologia in historiam transcripsit quot sibi visum esset cantilenas. Idem, ut verisimile est, primam Psalmorum Davidicorum collectionem publici juris fecit. Et quum non omnia Jasharani libri carmina, quae ad Davidis tempora pertinerent, in Davidica historia inseruisset, quae ibi omisisset hoc transtulit, quae autem ibi exscripsisset, hic omittenda putavit. De collectione et partitione Psalmorum multa sunt, quae in disceptationem vocari possint. Totius rei expediendae ratio simplicissima haec est. Quum ad finem Psalmi LXXII addatur haec significatio: בְּלֹא תִּפְלֹת רַיֵּר בֶּן־יְשִׁי rationi consentaneum est credere antiquissimam horum canticorum syllogen non amplius processisse. Deinde, quum nota distinctionis reperiatur post Psalmum XLI, quum primus ille Psalmorum liber duo contineat carmina, decimum quartum et quadragesimum, quae vel in toto vel partim in secundo libro repetuntur — scilicet Psalmis LIII et LXX, — certum est volumen carminum septuaginta duorum ex duabus et diversis collectionibus fuisse compactum. Jam vero altera voluminis pars eos complectitur Psalmos qui ad Davidis historiam quam proxime spectant — scilicet a Psalmo LI ad Psalmum LXXII. Prima facie igitur concludo, hos Psalmos ab eo collectos fuisse, qui primo librum Jasharanum, deinde historiam Davidicam edidit. Continet enim eos Psalmos, quos libro Jasharano referendos censeo, quos autem liber Samuelicus non agnoscit. His praefixit auctor ille decem Psalmos ad Solomonis tempora pertinentes, quos vel ipse vel alii, coaevi

homines, conscripserant. Alius scriba, aliquamdiu postea, quadraginta Psalmos, inter quos est Psalmus XVIII, variis fontibus derivatos, in unum corpus coacervavit, quibus, praefationis loco, Psalmum primum praefixit, quo significaret quantum intersit inter pium Dei cultorem, qui his Psalmis usurus esset, et homines fide vera destitutos. Et quum utraque Psalmorum collectio summa auctoritate vigeret, pii ejusdam regis, — Josaphati, Hiskiae, vel Josiae, — sacerdotes et prophetae nihil antiquius habebant, quam ut ambas anthologias in unum volumen conciliarent. Hinc profluxit primum Psalmorum syntagma, Davidis nomine insignitum. Cui postea tres aliae collectiones, in Psalmos LXXXIX, CVI, CL finientes, variis post exsilium temporibus adjectae sunt, donec illud hymnorum corpus conflatum esset, quo pii omnes etiam post Christi adventum uterentur.

Ut videoas quemadmodum haec conjectura, scilicet eundem prophetam, Nathanem dico, qui Jasharanum librum consult, edidisse etiam Davidicam historiam, et vetustissimam Psalmorum collectionem, in tertio autem opusculo adhibuisse ea Jasharani libri carmina ad suum tempus spectantia, quae in secundo omisisset, ut videoas, inquam, quemadmodum haec conjectura omnia explicet, quae aliter inexplicabilia essent, trium librorum brevem conspectum subjiciam:

(a) *Liber Jasharanus.*

(I) 1 Sam. II, 1 — 10. (II) 2 Sam. I, 19 — 27; III, 33, 34.

(III) 2 Sam. XXII. (IV) Ps. LX. (V) 2 Sam. XXIII.

(VI) Ps. XLV. (VII) Ps. LXVIII.

(b) *Historia Davidica.*

(I) (II) (III) (V)

(c) *Vetustissima Psalmorum Collectio.*

(IV) (VI) (VII)

Neque aliter intelligere possumus quamobrem Canticum illud, ut vocatur, Hannae, et carmen, quod ultima Davidis verba

continet, quorum ntrumque Davidis stylum atque indolem quam maxime spirat, a Psalmis illis, qui Davidis nomine circumferuntur, ab initio exsularent. Quod ad novissima Davidis verba attinet, observandum est, pristinam illam Psalmorum collectionem in Psalmum LXXII desinere, qui quum ejusdem fere argumenti sit, facilius poterat iste editor breviore cantilena carere. Atque ita omnia se invicem confirmant, et simplicissima hac ratione tum pristinam Jasharani libri formam, ad septimam partem quod attinet, tum compositionem Psalmorum sua luce illustrare possumus.

In hoc carmine septem sunt partitiones, vel strophae. In prima (vv. 2 — 4) Jehovam opitulatorem celebrat Davides. In secunda (vv. 5 — 7) describit, quantis in angustiis Deum invocaverit. In tertia (vv. 8 — 16) sublimi oratione depingit quanta elementorum rabie Jehova Philistaeos apud Baalprazim dissipasset. In quarta (vv. 17 — 30) liberationem illam pietati suae attribuit. In quinta (vv. 31 — 37) ad Dei laudes et robur sibi concessum reddit. In sexta (vv. 38 — 46) miseram hostium suorum sortem proclamat. In septima (vv. 47 — 51) Jehovam tanquam suarum rerum columen magnifica praedicatione extollit.

Non opus est, ut tua tempora longa singulorum verborum interpretatione morer. Qui tales disceptationes desideret, is Rosenmüllerum vel Maurerum aeat. Versio Latina ostendet, quos interpres secutus sim, et quem sensum enique loco tribuam. Sed locutio illa singularis (v. 5) aliquam illustrationem etiamdum efflagitat, praesertim quum verba ultima Davidis similem difficultatem pariant (2 Sam. XXIII, 6). Quidquid de vocabulo בְּלִיעַל statueris, quum id summa cum vi a Davide adhibetur, certum est eandem esse vocis ejusdem utroque significationem, ut falsus sit Gesenius, qui hic *perniciem*, sed in Job. XXXIV, 18. Nah. II, 1. et loco Samuelis *hominem exitium parantem*, intelligat. Interpretes et lexicographi omnes

docent vocem בְּלִיעֵל compositam esse ex בָּلִי non, sine, et יְעַל commodum, et nuperimus Nahumi interpres, Otto Strauss, confidenter affirmat (p. 36): «**בְּלִיעֵל**, enjus varias notationes concessit Dan. Henrici (Nahumus Pacificus ad h. l.) plane nostrum est *Nichtsnutzigkeit*, cf. Deut. XIII, 14; XV, 19, unius ingenii specie comprehensa 2 Sam. XXIII, 6. Job. XXIV, 18.» Sed Jasharani nostri loci aperte declarant hanc vocem non *negativam*, sed *positivam, activam, et absolutam* nequitiam significare. Hic enim Davides *Belial* cum morte comparat; nam loquitur de fluctibus quibusdam qui ipsum obruiissent; similiter Aeschylus (Pers. 425): *κακῶν δὴ πέλαγος ἔρωγεν μέγα,* et (Prom. 1017): *οἴός σε χειμὼν καὶ κακῶν τρικυμία ἐπεισὸς ἄφυκτος.* Et in novissimis Davidis verbis *Belial* collective describitur, ut quod ex multis partibus constans uno tamen nisu in flamas sit conjiciendum spinarum instar, quas nemo voluerit separatim ex strue evellere, sed potius surca aliqua vel praecincta sude comminus aggrediens ad unam omnes in ignem detrudet. Praeterea si illos locos inspicias, in quibus praefixa vocem בְּלִיעֵל, בְּלִיר, אֹשֶׁר, vel simile quid definit hoc vocabulum, ubique invenies non negativae vel passivae nequitiae notionem, sed consummatae vitiositatis et turpitudinis significationem. Quae quum ita sint, equidem propensior sum ad illam interpretationem quem in commentario ad primam partem (p. 47) proposui, nempe, בְּלִיעֵל esse vocem peregrinae originis, quae typo quadam et prosopopoeia describit mundanam, praesertim idololatrarum, nequitiam, atque ita omnia in se continet, quae mundum paganum a Christianismo, quae ethnicas nationes a populo Jasharano, quae obscoenam Baal-Peoris religionem a vero Jehovah cultu, quae denique impios hostes, qui adversus Jehovah et unctum suum conspirant (Ps. II, 2), a Davide et filio illo Davidis, Jesu Christo, distinguunt ac discernunt. Ergo *Bel-ial* est *Bel* (בל) vel dominus qui supra regnat (הָעֵל), δομοκράτωρ τοῦ

σκότους τούτους, τὸ πνευματικὸν τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπον-
γενίοις (Eph. VI, 12), et quum is nullam habeat, ut scholastici
aiunt, *concretam substantiam* et *existentiam*, sed vivat et
vigeat potentialiter in hominibus nequam, flagitiosis et sceleris,
locutio illa per se collectiva est, et vel sine praesilio ^{בְּנֵי} pro
nomine numeri haberi potest, ut docet apposito vocis
pro ^{כָּל}_{הָם} ^{כָּל}_ם in altero loco (2 Sam. XXIII, 6).

Notabis versum 30 scriptori Gen. XLIX, vv. 6, 19 dupli-
cem imitandi materiem praebuisse. Idem versus, ut et versus 38,
ad Davidis historiam spectare potest; cf. 1 Sam. XXX, 8: »Da-
vides interrogavit Jehovah num si turmam illam (^{הַקְרִיר}) perse-
queretur, id sit assecuturus? et responsum tulit: si hostes
persequeretur, non solum eos assecuturum esse, sed etiam omnia
recuperaturum.« Alia Jasharanae imitationis vestigia supra de-
prehendimus in cantico Mosis, quod vv. 31, 34, 45 presse se-
quitur (Deut. XXXIII, 29). Quinetiam spiritum ipsum libri
Jasharani in eo agnoseas licet, quod Davides Jehovahe tutelam
et faustitatem suam inde derivatam probitati et religioni, quam
servasset, unice tribuendam censem (vv. 20 sqq.).

IN CANTICUM QUARTUM.

Titulus hujus cantici in antiquissima collectione (Ps. LX)¹⁾
prae se fert id esse carmen didacticum a Davide scriptum post-
quam pugnasset cum Mesopotamiis et Syris Sobaeis, Joabus
vero reversus in valle salis duodecim millia Edomitarum occi-
disset. Vera esse quae in isto titulo traduntur, vix operae
prestium fuisse ostendere, nisi tot interpretes in alia omnia abiis-

¹⁾ Partim iteratur hoc carmen in ultima collectione (Psalm. CVIII),
ubi «Psalmus Davidis» appellatur.

sent. Nam Dathius ad tempora persecutionum Saulicarum Psalmum spectare censet. Maurerus eum in exsilio vel statim ante exsilium scriptum arbitratur. Et nobis auctor est C. L. W. Grimm, nuperrimus libri Maccabaici editor (*kurzgef. exeget. Handb. z. d. Apocryph. III. Lief. 1853. p. XXVII*), Hitzigium in commentario suo ad Psalmos illam opinionem recoxisse, quae hunc Psalmum ad Seleucidarum aetatem reducit. Falsos esse istos, verissimam autem esse tituli nostri traditionem, haud difficile erit demonstrare. In primis autem quaerendum est, quae nam sit ea historia quae in titulo significatur. Liquet igitur res gestas eas esse, quae in 2 Sam. VIII, 1 Paralip. XVIII, commemorantur. Scilicet, ut Michaelis ait, sic res gesta erat: quo tempore in Arabia, et ad Euphratrem cum Damascenis et Nesi-benis Davides pugnabat, ipsam a tergo Iudeam invaserunt Idumaei, Hierosolymae imminentes, quam magno metu adflarunt. Ingens tumultus ortus est ex hac inimicorum conjuratione, quam Davides Ps. II. aperte describit. Hinc sollicitum et tremebundum Psalmi nostri prooemium. Sed dum Davides hostes sibi ipsi oppositos ingenti clade profligabat, pars exercitus, Joabo ducce secundum hunc Psalmi titulum, sed si Paralipomenis (1, XVIII, 12) fidem facis, Abisaeo fratre ejus imperante, in Palaestinam reverti jussa, Idumaeos, quum vix unius diei vel bidui itinere Hierosolyma abessent, tanta clade affecit, ut totius gentis servitus consequeretur. Vides igitur hanc historiam optime quadrare in apertas hujus Psalmi declarationes. Significat enim Davides (v. 10) se Philistaeos jam antea devicisse, quod ad 2 Sam. c. V pertinere jam antea vidimus; se autem Moabitae et Idumaeos pro servis habere posse. At in libro historico (vv. 12, 13) Moabitae, Philistaei, Idumaei una enumerantur. Et v. 11 haud obscure innuit montanam Idumaeae regionem castellis munitam et tributis obnoxiam (2 Sam. VIII, 14). Atque haec omnia post summam anxietatem et imminens periculum conti-

gissem, non nisi Jehova adjuvante, profitetur relligiosus Psalmi nostri scriptor. Quid quaeris? haec sunt, si quae sunt, coaevae commentationis indicia. Vetustissimum autem hoc carmen esse eo comprobatur, quod in secunda, hoc est, antiquissima Psalmorum Davidicorum sectione, cum iis hymnis qui ad Davidis historiam proxime spectant, pristinam sedem retinet. Huc accedit crebra illa hujus scriptionis in Jasharanis cantilenis imitatio. Nam postquam Davides significasset, se regem factum esse Sichemae, Gileaditidis, Manassaeitidis, scilicet earum eis et trans Jordanum regionum, ubi Abnerus Ishboshethum constituere voluisset (2 Sam. II, 8, 9), addit Ephraimum esse robur capitis sui, Judaeam autem *sceptrum* (קֶדֶם) sibi tradidisse (vv. 8, 9). Ubi quis non animadvertis auctorem benedictionis Jacobae (Gen. XLIX, 10, 26) fere ad verba ipsa nostrum carmen secutum esse? Deinde ipsa locutio docet, auctorem vaticinationis Bileami, quem de hac ipsa Idumaeorum, Moabitarum, aliorumque hostium tumultuosorum debellatione mentionem faceret, hunc ipsum Psalmum (vv. 11, 14) ante oculos habuisse (vide Num. XXIV, 17, 18). Ita omni ex parte apparere debet hunc Psalmum Davidis esse, et ad eam Davidis victoriā spectare quae in titulo significatur. Jasharana ejus indoles ubique conspicua est, et si Davides auctor erat, Davidem hanc scriptionem a populo suo decantatam voluisse per se satis liquet.

In verbis hujus cantici non multa sunt, quae interpretem desiderent, philologo saltim, qualem te fingo, lector. *Sichem* (v. 8) erat urbs in montana Ephraimitidis regione, *Succoth* autem oppidum Gaditarum trans Jordanum in Gileadite situm. Quod ait rex se devictis Moabititis tanquam *labro eluacro vel pelluvio* usurum profitetur, interpretes obliti sunt in rei illustrationem afferre locum Herodoti (II, 172), ubi vilis talis vaseuli usus significatur: Amasis enim ut Aegyptios ludibrio haberet statuam Dei faciendam curavit ἐκ ποδανιπτῆρος χρυσέον, ἐξ

τὸν πρότερον τὸν Ἀιγυπτίους ἐνεμεῖν τε καὶ ἐνονκέειν καὶ πόδας ἐναπονίσεσθαι. Davides igitur significat Moabitas sibi pro vilissimis mancipiis servire. Eodem modo declarat se pedem suum cervicibus Idumaeorum imposuisse, scilicet quemadmodum Darius in monumento illo apud Bagistanen victos reges conculcans inducit (cf. Jos. X, 24). Quod de Philistaeis significatur, id optime illustrat locus Psalmi CVIII, 10, ab hoc Psalmo imitatione expressus: **עַל פְּלֶשֶׁת אֶת רֹעֵעַ**, »super Philistaeis triumphum cano.« Et quum iste Psalmus ex duobus hymnis LVII et LX compositus sit, quorum prior si quis alias vere est Davidicus, illud quoque argumento esse oportet, Psalmum sexagesimum ad Davidis tempora pertinere.

IN CANTICUM QUINTUM.

Qui nuperrime in brevem hanc cantilenam commentationes ediderunt, J. G. Vaihinger (Theolog. Studien u. Kritiken 1843 pp. 983 sqq.) et Otto Thenius (kurzgef. Handbuch 1842), ii non multum contulerunt ad amovendam vv. 3, 4 difficultatem. Quum enim ille divinam promissionem versu tertio absolutam esse censem, hic post Clericum aliosque participium **מֹשֵׁל** in protasi, versum quartum autem in apodosi positum intelligat, equidem nullus dubito quin particula **וְ** in versus quarti initio copulativa sit, et promissionem divinam usque ad finem versus quarti decurrere putaverim. Id quod in versione exhibui. Maurerus, qui hanc sententiam amplecti videtur, bene observat **וְ** indicare *et quidem*; particulam autem comparandi **כִּי** repetendam esse, ut ante **וְ** **זִרְחָה** et **בְּקָרָה** **עֲבוֹת**, ita etiam ante **מִנְגָּה**. Hanc promissionem autem ad venturum Messiam spectare non est quod dubitemus. Monet enim Dathius Solomonem non potuisse **מֹשֵׁל בְּאָרֶם** dici, quoniam **אָרֶם** absolute positum totum genus humanum notet, non

populum aliquem in specie, qui tamen h. l. esset intelligendus, si ad Solomonem, regem Israelitarum, auctor spectasset. Ergo Davidem de Messia sibi promisso, quaneunque de eo cognitionem habuerit, non de suo ipsius filio et herede locutum esse. Facile est intellectu regem senio consecutum, quum mortem sibi appropinquare videret, et ad vitae suac decursum respiceret, multa recordaturum, quae minus bene, immo flagitiouse fecisset. Quum igitur esset homo summa pietate, indole vere Jasharana et, ad religionem quod attinet, divino spiritu afflatus, non potuit non perspicere illam faustitatem, quam antea (in Psalmo XVIII) tanquam cum sua probitate conjunctam praedicasset, quam autem Deus Jasharano populo promisisset, aut uni aut nemini deberi; ei scilicet quem Deus peccati immunitate donaret. Praevidit igitur venturum aliquando verum Melchitzedequum vel *Justitiae Regem*, qui velut sol recreans oriturus esset, qui intaminata luce fulgeret dispellens nubila pravitatis, cuius radii sanitatem hominibus afferrent (Mal. III, 20), cuius auspiciis homo iterum יְשָׁרֵת fieret, qui carnalem humanae naturae nequitiam quasi igne aurifabri combureret, quasi sapone fullonum elueret et eliqueret (Mal. III, 3. Jes. I, 25, 28, 31), qui quum justos ac pios homines ad immortaliter vitam conduceret, impios autem et carnales tanquam scabellum pedum suorum conculcaret (Ps. CX, 1. Mal. III, 21), qui quum far utile in horreum congregaret, paleas, zizanias, et spinas igni inextinguibili combureret (Matth. III, 12).

IN CANTIGUM SEXTUM.

Veram fuisse Rudingeri, Grotii, aliorumque sententiam, quam Michaelis, Dathius, Rosenmuellerus repudiant, esse hoc carmen nuptiale sive epithalamium, quod Solomonis cum regis Aegypti filia, uxore ejus praeceipua, nuptias canat (1 Reg. III, 1), argu-

mentis, quae aliam qualemcumque hypothesin evertant, demonstrare conabor. In primis igitur certissimum videtur hunc Psalmum destinatum esse ad cujusdam regis nuptias celebrandas. Ipse titulus declarat hoc esse *canticum amorum* (שִׁיר יְדִירָת); et quum vates regiam sponsam hortetur (v. 11), ut populi patriaeque domus obliviscatur, vix illud alio tempore fecisset quam quum jam recens in peregrinum palatium ingressa esset, scilicet quum solemini pompa duceretur in regiam mariti. Ut Maurerus ait: »infirmissima sunt argumenta, quibus nonnulli impugnare student sententiam eorum, qui pro epithalamio hoc carmen habent. Reginam nonnisi obiter et tanquam per degressionem a proposito commemorari dicunt. Quasi vero quae in duodeviginti versuum carmine per septem integros versus laudatur sponsa, non sit satis laudata! Quod paullo pluribus verbis commoratur vates in laudando rege, causa est quod primas partes agit rex.« Et ad vocem שְׁגַל idem bene monet: »quasi vero quae uxor destinata est — et jam nupta — »non possit dici uxor!« Sed dixerit fortasse quispiam, esto, ut regis nuptiae hic sint celebratae; at non sequitur Solomonem fuisse istum regem. Tu vero considera, num aliis fuerit Israelitarum rex, praeter Solomonem, cui omnia in hoc cantico dicta ex amussim convenient. Quum enim regis filia hic tanquam nova nupta inducatur (v. 14), aliae autem regum filiae inter regis pellices numerentur (v. 10), quaerendus est aliquis Israelitarum rex, in quem haec quadrent, scilicet, qui regis filiam praeципuae uxoris loco haberet, alias quoque regiae stirpis concubinas teneret. Jam vero Solomonem non nisi unam reginam habuisse, eamque Pharaonis filiam, cui peculiarem aedem exstruxit (1 Reg. VII, 8. IX, 24); habuisse autem septingentas mulieres *principes* et trecentas pellices (1 Reg. XI, 3), id in libris historicis diserte traditur. Neque aliis est Israelitarum rex, de quo eadem haec praedicari possent. Nam, ut Rosenmuellerus ait, Davides praeter

Michalem, Sauli, et Maacham, Gesuritarum regis filiam (2 Sam. III, 3), nullas habuit conjuges regio satas sanguine, nullamque inter has, quae tanto prae ceteris splendore eminuissest quantum de una illa, eaque insigniter distincta regina Psaltes praedicat. Multa prohibent ne quis idecirco de Achabo cogitet, quia Isabellam Ethbaalis regis Sidoniorum filiam uxorem duxerit (1 Reg. XVI, 31) et domum sibi eburneam aedificaverit (1 Reg. XXII, 39). Neque enim alias habuit regiae stirpis conjuges, neque ea erat regni Israelitici a Judaeis separati conditio, ut speraret filios habere, quos regionibus tanquam principes praeficeret (v. 17). Et quis sanus putaverit, Psalmum in honorem regis, qui omnes antecessores suos impietate in Jehovam superavit (1 Reg. XVI, 30), et reginac, quae Jehovae prophetas voluit excindere (1 Reg. XVIII, 4), in eam anthologiam relatum fuisse, quo pii Jehovicolae uterentur? Ad domum eburneam quod attinet, ne quis obliviscatur Solomonem fecisse solium eburneum magnum, quod auro optimo obduxit (1 Reg. X, 18), et mirum fore, ni aliqua in palatio suo conclavia opere chryselephantino elaborata haberet, quae descriptioni nostrae (v. 9) occasionem darent. Quod hic de Sabaeis odoribus et de auro Ophiritico significatur (vv. 9, 10), nulli regi melius convenit quam Solomoni, qui magnam talium rerum copiam (1 Reg. X, 11, 22) navibus Hirami importavit. Solomonem quoque sperare potuisse, se filios suos provinciis praefectorum (v. 17), patet ex illa principum sive satraparum enumeratione (1 Reg. IV). Nec valet illud quod objiciunt, Solomonem pacificum fuisse, et nulla gessisse bella; non mereri igitur bellicam laudem, quae hic novae nuptae marito tribuitur. Neque enim melius vates ullum regem laudavisset quam praedicando, ut hic fecit, fortitudinem cum pulchritudine, eloquentia, et justitia conjunctam. Nulla bella gessit Solomo dumtaxat propterea quod recumbens esset leo, quem nemo lacessere auderet (Gen. XLIX, 9). At sacer ipsius, Pharao, Geseram bello ceperat et combusserat,

occisis ejus incolis Canaanitis, idque filiae suae, Solomonis uxori, dotis loco dederat (1 Reg. IX, 16), et Solomo ipse reliquias paganorum durissimo servitio sollicitos habebat (ibid. v. 21). Praeterea quum minime dubitaret inimicos suos morte multare (1 Reg. II, 25, 34, 46), et satellites haberet, qui jussa ejus quovis pretio exsequerentur, ut Beniam illum, qui Joabum vel in sacrario occidit, non video cur quis versus 5, 6 non optime cum Solomonis regno congruere arbitraretur. In ceteris autem en tibi effigiem ad Solomonis exemplum vividis coloribus expressam. »Pulcherrimus hominum« est noster rex v. 3; et quis negat venusti Davidis et pulchrac Bathshebae filium ipsum quoque formosum fuisse? »Summa gratia et oris suavitate« praeditus est sponsus cantici nostri; et quis sapientia et eloquentia superabat Solomonem, qui tria millia sententiarum, carminum quinque millia composuit, ad quem audiendum missi sunt exterorum regum legati? (1 Reg. XIV, 29 sqq.). »Amat justitiam« is, qui hic celebratur; et quis nescit Solomonem sapientia plane divina in jure dicendo eminuisse? (1 Reg. III, 28). Quod significat vates noster »*Tyrum* (ita enim locutionem בַת־צָר, «filiam Tyri», intelligo; cf. 2 Reg. XIX, 21) cum donis venturam,« id in tempora Solomonis optime quadrare agnoscent omnes, qui sciunt quanta commercii societas tunc intercederet inter Solomonem et Hiramum, et eodem refero רְקִמּוֹת illas sive *vestes phrygionicas* (v. 15), quas mulieres Tyriae aeu pingere solebant (vide supra ad canticum Debora v. 30). Quibus omnibus argumentis si adjeceris, id quod supra demonstravi, hoc carmen in secunda parte, i. e. in vetustissima collectione, Psalmorum, locum obtinere, concedes, opinor, nos ante oculos habere epithalamium illud, quo Nathanus, vel alius quis vates aulicus, regis jussu, nuptias Solomonis et filiae Pharaonis, nuptias unde tantum bonae frugi sibi pollicitus est Israelitarum rex, tanquam partem eximiam Jasharanae faustitatis religioso cantu concelebrare aggrediebatur.

Jasharana hujus carminis indeoles in versibus 7, 8 praecipue eminet; ubi quum Chorus Deo acclamasset:

Thronus tuus, o Deus, aeternus est,
Sceptrum *probitatis* (פָּרִיבָתָה) est sceptrum regni tui.

Praefectus illico succinit, ad regem conversus,

Amas justitiam, et nequitiam odisti;
Quocirea unxit te Deus, Deus tuus,
Oleo laetitiae prae sociis tuis.

Veram loci interpretationem eam esse, quam dedi, ostendunt aliae ejusdem rei significationes — nempe, Deum *probos* homines tutela sua sovere, propterea quod ipse *probitatis* (יְשָׁרָת) sceptrum gerat. Ita in Mosis cantico jam supra legimus (Deut. XXXII, 4):

Deus fidelis est et sine iniquitate
Justus et probus est Ille.

Et in Psalm. XCII, 16:

Ostendere Jehovahm esse *probum*.

Similiter Jesaias (XXVI, 7):

Via *justo* est *rectissima*
(ad litt. *rectitudines* vel *probitates*, מִשְׁרִים).
Tu, o *probe* (רַבָּשׂ), orbitam justi dirigis.

Ut bene monent Dathius, et post eum Gesenius ad locum Jesaiæ, Prophetæ non loquitur de viis ipsius justi, i.e. de vita ejus et morum probitate, sed de felicitate viri probi et justi, de eo quod Deus probus pro piis ac justis efficiat, de summa Dei probitate in omnibus quae piis eveniant. Scilicet, ut supra saepius significavi, ipsa libri Jasharani ratio ex eo emanavit, quod voces אֲשֶׁר et יְשָׁרָת in unam notionem confluunt. Ambae voces *ad regionem viarum* spectare possunt, ut bene innuerit Gesenius (Jes. p. 794): »dieses Bild ist selbst in die Sprache übergegangen; denn אֲשֶׁר ist *gerademachen* und *beglücken*, und יְשָׁרָת, *gerade seyn*, entspricht dem arab. بِسْرُ *glücklich seyn*, vergl. auch

הַרְחָקָה וִישְׁרָה, eine glückliche Reise, Esra VIII, 21.^a Alibi ostendi (Varonianus, edit. altera, p. 76) ipsam vocem רֹחֶק ad hanc notionem quam proxime accedere. Nam, ut in Sclavonico *doroga*, radix est *rek* vel *reg*, quae item in verbis τ-ρέχ-ω, ε-ρχ-ομαι, δ-ρέγ-ω, *por-rig-o*, *per-go* eandem vim exercet. Quantopere eadem translatio in radieis יֵשֶׁר usu valeat, satis liquet ex his locis; Proverb. III, 6:

Eum (Jehovam) in omnibus tuis actionibus agnosce,
Et is tua *diriget* (יְיִשְׁרָה) itinera.

Prov. XI, 5:

Justitia integri viam ejus *planam reddit* (רְחַנְשָׁר).

Psalm. XXV, 8:

Bonus et *probus* (יְשָׁרָה) est Jehova;
Quapropter monstrat peccatoribus *viam suam*¹⁾.

Ex intima societate, quam pii Israelitae intercedere arbitrabantur inter probitatem Dei et mundanam hominum proborum felicitatem, quam quidem societatem mirus ille *Jobi* liber vindicare conatur, Solomonis aequales non dubitabant derivare summam regis sui prosperitatem, et fortasse rebantur auream illam aetatem reducem esse, et homines iterum fieri, quod initio facti essent, et *probi*, et *felices*. Haec est loci, de quo agimus, significatio. Et si nulla alia causa esset, quare hoc epithalamium Jasharano libro inclusum vellem, non possem praeterire tam apertam cogitationis primariae significationem, quam in isto libro regnare autumo. Vatem autem hoc loco regem potuisse *Deum אלְהָוָם* appellare, quae est Rosenmüller's opinio, equidem non credo; nec Gesenio assentior qui ad Jes. IX, 5, 6 hunc locum sic interpretatur: »solium tuum Dei sive divinum«, i. e. in quo te Deus constituit, »perpetuum erit« (*dein Gottesthron steht immer und ewig*), comparans Levit. XXVI, 42. Omnis

¹⁾ Hac significatione opponuntur מִישָׁרָה et עֲקָב (Jes. XL, 4).

enim difficultas ultro elabitur, si versum septimum Choro assigñas, et sententia, ut vides, prodit simplicissima.

Jam vero occupavi fere omnia quae de interpretatione hujus cantici dicenda erant; nec quidquam restat, nisi ut moneam vocem פָּנִימָה v. 14 intelligendam esse de interiore palatii conclavi, quod mulierum usui destinatum erat (cf. 1 Reg. VI, 18. 2 Reg. VII, 11). Eodem modo Graeca regina, quum in conclavi suo Deos veneratur, illud in μυχῷ patrare dicitur (Aeschy. Agam. 96: πελάνῳ μυχόθεν βασιλείῳ); et regis filia summac esse contumeliae dicit, quod μυχοῦ ἄφεροτος esset πολυσίνον κυνὸς δίκην (Id. Choeph. 440). Cf. etiam Hesiod. Op. et D. 519 sqq. ubi de delicata opulentiae mulieris filiola sermo est.

In ultimo versu ut in septimo non regem sed Jehovam praedicari docet ipse contextus.

IN CANTICUM SEPTIMUM.

Demonstratus sublime hoc carmen ideo conscriptum et cantatum esse, ut Solomonci templi consecrationem, Jasharanae felicitatis culmen et fastigium, comitaretur, ab ipso cantici initio primum argumentum deducam. Omnes enim observarunt exordium carminis iis ipsis verbis constare, quibus Moses uti consueverat, quoties Arca foederis ex uno loco in alium transferenda esset (Num. X, 35). Unde concludas necesse est canticum nostrum ad aliquam sacrae illius cistae translationem spectare, nec primo obtutu rejicere posses complurium interpretum conjecturam, hoc carmen esse a Davide compositum ex occasione illius solemnitatis, qua arca foederis ex aedibus Obededomi in arcem Tsioniticam ad locum ei paratum transferretur (2 Sam. VI, 12 sqq. 1 Chron. XV), praesertim quum cantici titulus Davidem tanquam scriptorem alleget. Sed ne dicam illam Davidici

nominis adscriptionem non nimis urgandam esse, quandoquidem multa sint carmina ejus nomine insignita quae tamen non ante exsilium scribi possent, deest hic Davidici styli character, et multa, ut videbimus, insunt Solomoneae aetatis indicia. Praeterea, ut antea significavi, patet ex 2 Sam. VI, 2, cum Psalmo XVIII, 11 comparato, tertium hujus Partis canticum ad illud tempus pertinere.

Secundum argumentum ex eo deduco, quod hoc canticum veteris epinicii vestigiis insistat atque inhaereat. Nam, ut antea innui, plures hujus cantilena loci ex Deboraे ovatione desumpti sunt (cf. vv. 8 sqq. cum Jud. V, 4 sqq.; vv. 13 sq. cum Jud. V, 19; v. 19 cum Jud. V, 12; v. 28 cum Jud. V, 14; v. 33 cum Jud. V, 3). Jam vero satis patet Psalmum CXXXVI, qui in fundatione secundi templi decantabatur, similiter esse ex antiquioribus epiniciis compositum. Unde contendo, similem materiam in primi templi consecrationem fuisse conquisitam. Nam homines sua natura ad antiquas vias imitandi studio recurrunt. Et quod in secundo templo dedicando factum est, arguento esse debet, simile quid de primi templi consecratione traditum esse.

Tertium argumentum, idque validissimum, ex versu 30 derivō: »propter templum tuum super Hierosolymam offerent tibi reges munera.« Nam ubi notamus לְעֵד dici non בָּיִת, quia templum in loco edito, scil. monte Moria exstructum erat, ut taceam nullum fuisse apud Hierosolymam הַיְכָל sive *templum*, ante hanc a Solomone exstructam aedem, nonne hic locus aperte spectat ad illam Hirami regis munificentiam, quum Solomoni, illud templum aedificaturo, materiam dedit cedrinam et abietinam, quantum volebat? (1 Reg. V, 10) et praeterea centum et viginti auri talenta donavit? (1 Reg. IX, 14).

Quartum mihi argumentum praebet versus 32: »venient magnates ex Aegypto; properabit Aethiopia palmis supinis ado-

rare Deum.« Nam quo tandem tempore illam cum Aegyptiis et Aethiopibus societatem invocare potuit rex Israeliticus, nisi sub initium regni Solomonei, quum Pharaonis filia tanta cum pompa, tanta cum spe, in palatium Hierosolymitanum nova nupta ingressa esset? Re bene perspecta, quivis agnosceret Aegyptios, tam ante quam post primos Solomonis annos, minime in eo fuisse ut in participationem Judaicae religionis invitarentur. Antea enim Israelitis perpetuo ob oculos versabatur servitutis Pharaonicæ memoria; et postea, dum Solomo in senectute sua a Jehovah cultu descisebat, Shishakus, rex Aegypti, implacabiles regni Israelitici hostes, Hadadum, Edomitam, et Jerobeatum, Nebati filium, hospitio sustentabat (1 Reg. XI, 18, 40); et tantum absuit ut Aegyptii ad Jehovah cultum proprius accederent, ut contra Jerobeamus ille aureum tauri *Mnevis* simulacrum Bethelie et Dane positum Israelitarum venerationi commendaret (1 Reg. XII, 28, 30, 32, 2 Reg. X, 29; cf. Lepsius, Chronologie der Aegypter, p. 326). Sed inter infensam Aegyptiacæ servitutis memoriam et venientem Betheliceae idololatriæ abominationem, scilicet dum Solomonis potestas intaminata luce fulgebat, dum Pharaonis filia summo splendore Hierosolymis degebat, dum soecr genero devictas Canaanitarum urbes dono dabat, aliquique reges ex partibus infidelium amicum erga populum Jasharanum animi affectum ostentabant, non absurdum erat ingenii sperare »magnates ex Aegypto venturos,« qui supplices ad Jehovah palmas tenderent.

Quintum argumentum, quod, ut mihi quidem videtur, indubiam temporis notam ministrat, latet in versu 28. Ibi enim poeta noster ita Debora cantieum imitatur, ut tamen tribuum nomina suo proposito convenientia eligat. Jam vero fieri non potest ut septentrionales tribus Zebulonem et Naphthalin in sollemni aedis saerae dedicatione tanquam praesentes repraesentaverit, nisi eo tempore quo scripsit tota Israelitarum gens unius

regis imperio subdita erat. Et quid est, cur parvulam Benjaminitarum tribum, tanquam dominantem inter fratres suos, primam induxerit; deinde vero numerosam Judae sobolem? Nonne cuivis apparere debet, illud propterea accidisse, quia nullus fuissest Israelitarum rex, nisi ex his duabus tribubus, eo tempore, quo Solomo templum suum dedicabat? Atque ita quoque explanatum habes ordinem, quo regiae tribus nominantur. Nam Saulus fuit Benjaminita, Davides vero, eius filius Solomo tunc regnabat, inter Judaeos censebatur. Sed posteaquam Jerobeamus Ephraimita seditionem decem tribuum disjunctionem patrasset, nemo tribus Israeliticis hoc ordine posuisset. Quum ex libro 1 Paralip. XV, 3 constet omnes Israelitas Hierosolymam convocatos esse ad transferendam Jehovahe aream in templum Tsioniticum, quaeret fortasse aliquis quare vates noster non nisi quattuor tribus commoret, quae laetitiae illi publicae interessent. Ut Schnurrerus bene monet, historici fuissest, non poetae, omnes tribus longo ordine recensere. Idem autem rem acu non tetigit, quum *Benjamin* et *Judam* ideo selectas fuisse putat, quia in proximo habitarent, *Zebulonem* autem et *Naphthalin*, quia longissime absent a loco solemnitatis. *Asher* enim paullo longius abest quam *Naphthali* et *Zebulon*; et si propinquitas spectabatur, *Juda* debebat primam sedem obtinere. Causa selectionis, ni fallor, in eo quaerenda est, quod in Deboraे ovatione, quam aperte imitatur poeta noster, Zebulon et Naphthali longiorem illum tribuum ordinem claudunt (vv. 15, 18). Has igitur, omissis ceteris, regiis tribubus subjecit.

Hac argumentatione mihi quidem probatur canticum nostrum nullo alio tempore conseribi potuisse quam sub initium regni Solomonei, nullam aliam ob causam, quam ut dedicationi sacrae aedis serviret. Quae si ita se habent, et si de ratione libri Jasharani vere disserui, certum est hunc Psalmum ab ista collectione non exsulasse. Nam si gens Jasharana tum demum ad

absolutam et consummatam tranquillitatem sibi videbatur pervenisse, quum arca foederis, incertis fluctibus antea jactata, in rupe Tsionitica conquievit, Jasharanus ille editor opus suum non potuit ad umbilicum adducere, nisi corona hac monumento suo imposita. Verum enim vero me demonstrare posse arbitror canticum nostrum non modo Jasharani corporis membrum fuisse, sed, id quod prima facie exspectes, ultimum istius anthologiae poema. Nam, ut antea significavi, Psalmorum volumen in quinque partes sive libros distributum est, ita ut primus liber carmine XLI., secundus LXXII., tertius LXXXIX., quartus CVI., quintus CL. finiatur. Haec partitio, quam Hieronymus non ignorabat (Epist. CXXXIV ad Sophronium; CXXXIX. ad Cyprianum), in textu Masorethico doxologia quadam in unaquaque divisione notatur. Ita, in fine Psalmi XLI., legimus: »*Laudetur Jehovah*, Deus Israelis, ab aeternitate in aeternitatem. Amen, Amen.« Et similis doxologia additur in fine sequentium librorum, nempe Psalm. LXXII, LXXXIX, CVI. Qum autem hi libri per se ipsos singulas collectiones conficerent, credendum est hanc formulam inde derivatam esse, quod prima religiosorum carminum collectio consimili locutione desineret. Jam vero, ut supra ostendi, liber Jasharanus antecessit vel antiquissimae Psalmorum Davidicorum collectioni. Unde intelligitur Jasharanam illam anthologiam in hanc benedictionis formulam exiisse. At Psalmus hic noster, quem alias ob causas in fine Jasharani libri ponendum duco, his ipsis verbis בָּרוּךְ אֱלֹהִים, *laudetur Jehovah*, quasi legitimo termino, explicit, neque id, ut in Psalmorum collectionibus, extra ordinem adjicitur, sed est quasi necessarium Chori ephymnum, quod disertam Praefecti laudationem concentu quodam complet et producit. Quae quum ita sint, vel ex illa imitationis lege, quam humana natura quasi sibi impressam tenet, vincimus hoc cantum in fine Jasharani libri pristinam sedem obtinuisse, unde quum in antiquissimum Psalmorum

fasciculum cooptatum esset, doxologia plenior colophonis instar mutuo sumpta repetebatur.

Canticum ipsum, ut vides, in prooemium et sex strophas distribui, easque ex sententiarum nexu inter praefectum chori, chorū universum, et hemichoria virorum seminarumque, ita dispertivi, ut didactica praefecto, acriora et vehementiora viris, hilariora feminis assignarem; nam eandem legem in Deboraē cantico distribuendo observavi.

Jam vero dispositionem partium, sententiarum nexum, universum carminis sensum, rationem artemque poetae contemplemur, ut videamus quantopere haec omnia cum Solomoneae aedis dedicatione convenient. Exordii instar (vv. 2—4), ut antea significavi, praemittuntur ea ipsa verba, quae Moses pronunciari jussit, quoties arca ex uno loco in alium mutata statione transferenda esset; hic autem summa vi subjicit poeta, Deum, qui hostes suos comminuit, probos tamen Israelitas magnis beneficiis cumulare. Ex natura rei vincimus hoc prooemium ab universo choro decentatum esse; est enim quasi paean quis, quo Israelitae praesens Dei auxilium in proelio committendo praedicabant. Quid quod Oliverius Cromwell eodem hoc exordio in pugna Dunbariensi tanquam baritu quodam utebatur? Neque tamen illud minus accommodatum est ad spiritalem summi Numinis adventum significandum. Nam quoties intaminatum divinae illuminationis jubar cordi regenerato illuxerit, illico diffugunt tenebrarum potestates; τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνομία, ἦ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; (2 Cor. VI, 14). Quem absentem putant calumniantur impii; sed simulac divinae potentiae signa agnoverint, subito timore trepidant et humiliter demisseque sentiunt. Ut de Ajacis hostibus loquitur poeta tragicus:

ὅτε γὰρ δὴ τὸ σὸν ὅμμι, ἀπέδραν
παταγοῦσιν ἄτε πιημῶν ἀγέλαι.

*μέγαν αἰγάπιον δ' ὑποδείσαντες
σιγῇ πτηξεισν ἄφωνοι.*

Similiter Psaltes Israelitas a Deo descicentes describit (Ps. LXXVII, 34):

Si nonnullos ex eis interficiebat Jehovah, quaerebant eum,
Et poenitentes studiose eum colebant.

In prima strophe (vv. 5—7) Praefectum sive choragum non aliter de paterno Jehovah in suos animo concionantem habemus, quam quum Moses in X Denteronomii capitulo (v. 18) declarat: »Deum agere causam pupilli et viduae, amare peregrinum, et prospicere iis de victu et amictu.«

Secundam stropham (vv. 8—11), quae magnifice describit quantum se Jehovah Israelitis in deserto monstraverit, hemichorio virorum assigno, ut quae masculum prae se ferat ingenium, et intentiorem efflagitet concentum, atque harmoniam. Hic enim si usquam ἐπικωμίαν ἀνδρῶν κλυτὰν ὅπα agnoscas licet.

Suadet ipse contextus stropham tertiam (vv. 12—19) a muliebri hemichorio decantatam esse. Quantae autem in omni Israelitarum ovatione fuerint seminarum partes supra vidimus.

Martialis et quodammodo ferocior quartae strophae (vv. 20—24) spiritus virile hemichorium ad partes revocat. Nam minutabundi simul ac jubilantes Jehovah laudibus et veneratione prosequuntur choreutae.

Mitior divinae poeseos aura hemichorium seminarum in quinta stropha (vv. 25—28) prodit, ubi pompa solennis quasi ob oenlos praesens depingitur.

In sexta stropha (vv. 29 — 36) Praefectus chori iterum, tanquam concionator aliquis, suggestum condescendit, atque omnes Jehovicolas ad tantam hujus Dei majestatem agnoscendam et reverenter celebrandam excitat. Vaticinatur iste simul et precatur. Dei auxilium et implorat et promittit. Praesentem templi Hierosolymitani gloriam, venturam verae religionis propagationem declarat; et paene auguratur futurum ut regna hujus mundi siant regna Jehovahe et Christi ejus (Apoc. XI, 15).

Denique universus Chorus plena voce succinit: *Laudetur Deus!* et assiduo cantu resonat.

Ex hac enarratione videbis, opinor, nihil hic justo ac legitimo poemati omni ex parte absoluto deesse, omnia autem ad templi dedicationem apta esse. Nequeo igitur assentiri Maurero non modo quum hanc cantilenam post reparatum a defunctis exsilio templum decantatam esse judicat, verum etiam quum eam »artificiosius quam elegantius carmen« contumeliose appellat.

Expositis his omnibus nihil jam superesse hoc loco mihi video, quam ut versus quosdam impeditiores philologico examini subjiciam.

In v. 4 habes Jasharanam hujus carminis indolem. Probos et justos Jehova sua tutela fovet. Hinc summa illa Solomonei regni felicitas, quae, area in templum translata, ad fastigium diu speratum evecta est. Ut antea notavi, ultimum hoc Jasharanac collectionis poema frequens est in citandis aliis ejusdem anthologiae cantilenis. Etiam antiquior illa forma יְהָvv. 5, 19 ad Exod. XV, 2 spectat, quem locum Jesaias quoque imitatione expressit (XII, 2). Recte monet Maurerus בָּיהֲ שָׁמוֹ relative capienda esse. Versus 6 ad Jasharanum Fragmentum Deut. X, 18 aperte respicit. Ex v. 7 Hannae, quod vocatur, canticum (1 Sam. II, 5) interpretationem accipit, et vides illam locutionem non de quapiam femina, quae antea sterilis fuisse, sed de potentia Dei in genere intelligendam esse.

v. 8. Descriptio majestatis et potentiae, qua Jehova se Israelitis per desertum iter facientibus ostentaverit, manifesto desumpta est ex Debora cantico (vv. 4, 5); et argumento est ambas scriptiones in eadem collectione locum habuisse, quod phrasis **הָיָה סִינֵי** ibi in alienum locum ex versu 9 irrepserit. De ista locutione verum videt interpres Graecus, qui verba nostra sic redidit: *ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σιναί.* Ita ut **הָיָה** pronome ad Deum referatur, et, quod saepe fit apud Graecos, fortioris articuli partes sustineat. Similiter in Psalmo XXIV, vv. 8, 10 legimus: **מֶלֶךְ הַכְּבָר** (vel **מֶלֶךְ הָיוֹתָה**) **מִצְרָיִם**, ubi fortius pronomen illud **הָיוֹתָה** ad articuli officium remittit: nam Graeci **τίς ὁ βασιλεύς;** et **τίς οὗτος ὁ βασιλεύς;** sere eodem sensu efferunt. Atque haec ratio simplicior est, quam ut, cum Schultensio aliisque, ad Arabicum **نَّ**, *Dominus*, decurramus. Obiter moneo Psalmum XXIV proculdubio pertinuisse ad eandem hanc templi Solomonici dedicationem; cf. vv. 7, 9 cum 1 Reg. VIII, 13, 27. 2 Paral. VI, 2, 18; sed non patet breviorem illam cantilenam in libro Jasharano inclusam fuisse; immo, quum in secundo hoc Psalmorum libro non inveniatur, putaverim primi libri compilatorem eam aliunde depropnsisse

vv. 12—15. Locutio illustratur loco Jasharano Gen. XLIX, 21: »Naphthali est cerva emissa **הָנָתָן אֲמָרִי שָׁפֵר** mandans effata pulcherrima,« ubi, ut supra vidimus, Debora canticum triumphale significatur; nec dubium esse potest, quin hic quoque sermo sit de mulierum choris a quibus victoriae celebrabantur (Exod. XV, 20. Jud. XI, 34. 1 Sam. XVIII, 6). Quum igitur Naphthalitae propter sua sub Baraqno facinora effata pulcherrima mandasse dicantur, ita hic quoque Jehova, qui victorias concessisset, earum celebrationem mulierum catervis mandasse fertur. Qualis spes praedae mulieres Israeliticas agitaret videmus ex hoc loco, vidimus supra in Debora cantico (Jud. V, 30) et in Davidis naenia (2 Sam. I, 24), ubi aurum vestibus

illitum, quale hic innuitur (v. 14), diserte commemoratur. Et observabis dictionem נִוְת בֵּית i. e. οἰκουρός, domi habitans, cum vi quadam adhibitam esse. *Foris* pugnabant viri, domi sedebant mulieres; unde illa Xerxis apud Aeschylum Iudificatio:

λέγονται δὲ ὡς σὺ μὲν μέγαν τείνοντις
πλοῦτον ἐκτίσω ξὺν αἰχμῇ, τὸν δὲ ἀναρδοῖας ὅποι
ἔνδον αἰχμάζειν, πατρῷον δὲ ὅλβον οὐδὲν αἴξανειν.

(Pers. 754).

Hujus loci, qui plerosque interpretes sollicitos habuit, eum esse sensum, quem supra ad Deboraे canticum (p. 289) et hic (p. 302) declaravi, ostendit ipse verborum contextus. Nam hic opponuntur mulieres Israelitiae, quales erant ante partam victoriām, iisdem, quales erant post praedae partitionem. Et si hoc tempore deauratae erant et candidae sicut vertex ille Tsalmonēus, qui nive tectus albedinem suam quaquaversus diffundebat, intelligitur eas antea valde diverso corporis et vestium habitu fuisse. Jam vero nomen duale שְׁפָתִים a verbo שְׁפַת formatur, quod, ut jampridem monuit Jacobus Robertson (Clavis Pentateuchi, p. 268), et nuper confirmavit Samuel Lee, refertur ad illum Arabum et Hebraeorum morem, quo ollam in foco disponebant, adhibito ferreo vel lapideo sustentaculo, quod alii *chytropodem* alii *tripodem* vocant. Ita Elias dicit puerō suo (2 Reg. IV, 38): »*ollam magnam tripodi impone*, et coque pultem pro filiis prophetarum.« Similiter Ezek. XXIV, 3: »*tripodi impone ollam*,« ubi adhibetur de ahenis super grandi igne collocandis, quod sine ope talis sustentaculi fieri nequeat. Quum igitur mulieres illae orientales in domesticis ministeriis versarentur, praesertim in re culinaria, inter fuliginosas istas ollas et chytropodes non minimas sordes erant excepturae. Et notissima illa *Cinderellae* (*la Cenerentola*) fabula docet nullam μεταμόρφωσιν magis esse conspicuam, quam si qua mulier a sordidatis culinae vestibus in splendidum regii atrii

habitum transmutaretur. Declarat igitur poeta noster mulieres Israeliticas, etiam eas quae rei culinariae operam darent, spoliis hostium indutas auro et candore evasisse nitentes instar argenteae et aureae columbae, vel perpetuae nivis, qua Tsalmone staret candidus. Quod si quis hanc vocis שְׁפָתִים interpretationem ad δῖς λεγόμενον illud מִשְׁפָתִים accommodandam censem, vel *repagulorum in stabulis* significationem, quam longiori formae tribui (Gen. XLIX, 14. Jud. V, 16), hic quoque adhibere vult, priori rationi repugnat contextus, Gen. XLIX, 14; neque enim asinus inter chytropodes recumbit; alteri autem objiciendum est, quod hic de domisedis matronis (נָוַת בֵּית v. 14) sermo est, non de iis, quae in re rustica studium atque operam collocabant.

In v. 18 difficultatem parit vox ἀπαξ λεγομένη שְׁבָנָן, quam recentiores critici, Aben-Esram secuti, ad radicem שְׁנָה, *iterationis*, referentes, locutionem שְׁנָנָן אַלְפִי reddunt *millia iterationis*, i. e. millia multoties iterata. Alii nomen deducunt a שְׁבָנָן, *acuit,* exponuntque (quod vix credideris!) de curribus falcatis! Alii accipiunt vocem pro שְׁבָנָן a צְאַשׁ, *tranquillus fuit*, intelliguntque Angelos, quasi si *tranquilli sunt et beati*. Hinc versio septuagintaviralis habet χιλιάδες εὐθηνούντων, et vulgatus interpres »millia laetantium«. Sed, ut mihi quidem videtur, veram lectionem ante oculos habuit Symmachus, qui quum χιλιάδες ἡχούντων prodat, in textu invenit צְאַשׁ, *strepitus*, quod repandum censeo. Ac miror equidem simplicissimam hanc loci medelam nemini se interpretum commendasse. Nam quum Jehova hic inducatur qualis in Sina se manifestabat, scilicet nubibus vectus et terribiles edens fulminis sui strepitus (vide Deut. XXXIII, 2, Ps. XVIII, 11—14), quid aptius dici poterat quam τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μνηστικάσιον, χιλιάδες ἡχούντων (ad lit. ἡχοῦς). κύριος ἐν αὐτοῖς ἔστιν, οὗτος ποτε ἐν Σινᾷ ἐν τῷ ἀγίῳ ἐφάνη? (cf. Deut. XXXIII, 2). Verbum ἡχεῖν ad tonitrua spectare posse, satis ostendit Euripidis locus (Hippol. 1201):

ἐνθεν τις ἡχώ καθόντος ὡς βροντὴ Αἰδης
βαρὺν βρόμον μεθῆκε, φρικώδην κλύειν.

Atque hinc aliud argumentum habes unde perspicias *Cherubim* illos et *Saraphim* nihil aliud fuisse nisi nimbosos ventos et fulgura quibus Jehova tanquam ministris suis utebatur. Hic enim ut alibi Jehovahae currum constituunt. Vocem ἸΑΣΤΡΟΥ autem, quae de multarum aquarum strepitu usurpari potest (Ps. LXV, 8; Jes. XVII, 12, 13), optime quadrare in hunc summi numinis comitatum, discas ex Apocalypsi XIX, 6: καὶ ἤχονσαι ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἵσχυρῶν λεγόντων Ἀλληλούϊα ὅτι ἐβασίλευσεν κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Nec oblivisci oportet sonitum buccinae (**רְשָׁפֶר קָול**), qui Sinaiticam epiphaniam comitabatur (Exod. XX, 16, 19), et quem σάλπιγγος ἀὔτῃ comparat auctor Epist. ad Hebr. XII, 19, ad Symmachi ḥχούντων spectare posse. Particulam comparationis ante **סִינַי** omissam esse, vix opus est ut moneam; cf. Ps. CXXV, 2. Alii vertunt *Sinai est in Sanctuario*, q. d. *Sinai in Tzionem transiit*, quod mihi quidem haud ita arridet.

v. 19. Hunc versum, quem ex Deboraе canticо imitatione expressum esse jam supra notavi, recte interpretatus est Maurerus, qui locutionem **בָּאָרֶם מְתֻנָּה לְקֹחַת** sic intelligit: »accipis dona quae ad homines pertinent, proprio quod Germanice dicimus *an Menschen*, ut Gen. VII, 21 et alibi.« Et dictum putat de iis populis, qui ultiro se divino imperio subjecturi erant, nempe, de proselytis. De Schnurreri interpretatione, quam Rosenmüllerus probat, nempe »accipis munera inter homines, rebelles etiam«, ut Jehovahae munera ab infensis etiam hominibus oblata significantur, obsequii et observantiae causa, Maurerus ait: »aptum hoc quoque nisi quod ita **בָּאָרֶם** est otiosius.« Hic locus theologicam auctoritatem non suam sibi conciliavit dum taxat propterea quod auctor Epistolae ad Ephesios (IV, 8), ut

Calvinus loquitur, »non nihil a genuino sensu hoc testimonium detorsit.« Nam quum versio septuagintaviralis habeat: ἀναβὰς εἰς ὄψος ἥχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν, ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις, Apostolus hanc citationem protulit: ἀναβὰς εἰς ὄψος ἥχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις. Quid volens ita fecerit, variae sunt opiniones. Verisimile est tunc temporis Judaeos traditam sibi hujus loci interpretationem accepisse, quam Petrus quoque secutus esse videtur in Actis Apostol. II, 33: τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθεὶς τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ πνείματος τοῦ ἁγίου λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐξέχεεν τοῦτο ὃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. Sed praestat concedere Apostolos, ut quos afflatus praesentioris Dei animaret, plus intellexisse quam nobis innotuit. Neque Ecclesia nostra, quum hunc Psalmum Pentecostali Liturgiae accommodaverit, existimanda est idecirco pronunciare ullam repugnantiam intercedere inter Christi ascensionem et divini Spiritus adventum, quandoquidem alteruter eventus alterutri quasi altera ex parte respondeat. Nam Filius ad Patrem ascendit eo consilio, ut ἐάν τις ἀμάρτη παράκλητον ἔχωμεν πρόδος τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον (1 Joann. II, 1); et Spiritus ad Ecclesiam descendit, quoniam Jesus ipse pollicitus est: ἐγὼ ἔρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα (Joann. XIV, 15). Ergo duo sunt παράκλητοι sive advocati et patroni Ecclesiae, unus qui causam nostram coram Patre agit, alter qui causam Patris agit in nostris ipsorum animis. Unde dedicatio illa aedis Solomoneae tam ad Christi ascensionem, quam ad Paracleti adventum quasi typo prospexerit necesse est. Illuc enim Christus in coeleste et sempiternum templum ingressus est, ut recte ascensioni celebrandae Ecclesia Psalmum vigesimum quartum selegerit, quo exclamamus: »attollite, o portae, capita vestra et elevamini fores aeternae, et introibit Rex glorus.« Hic autem Spiritus Sanctus

in Ecclesiam visibilem, fidelium hominum coetum, tanquam post-liminii jure revertitur, ut optime fecerit Ecclesia, quum nostram hanc cantilenam die Pentecostali recitatam vellet. Quid enim pronuntiavit prophetarum ille ultimus sive is vero nomine *Malachias*, sive, ut Talmudistae tradunt, is *Ezra* fuerit sub titulo מלאכי i. e. *angeli mei*? Ille enim »Ecce!« inquit (III, 1) »ego mitto angelum meum qui mihi viam praeparet. Et statim veniet ad templum suum Dominator quem quaeritis, et angelus testamenti, quem cupide desideratis. Ecce veniet, dicit Jehova Tsebaoth! Sed quis poterit adventum ejus sustinere, aut quis eo apparente consistet? Etenim similis erit igni aurifabri aut saponi fullonum: et sedebit sicuti conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et eliquabit eos quasi aurum et quasi argentum, ut Jehovah sacrificia in justitia offerant.« Atque ita ultima libri Jasharani cantilena, quum ad amissi Paradisi recuperationem tam aperte spectet, primo nostrae Anthologiae carmini mirum in modum succinit (vide supra p. 79).

v. 23. Rosenmüllerus et Maurerus, Geierum secuti, post אָשֵׁב subaudiendum putant אִיכִים; scilicet, Deum undecunque, a Basanitide, ad orientem sita, atque a mari occidentali, coacturum hostes Israelitarum, quos populo suo mactandos traderet. Sed mihi certissimum est veterem opinionem veriorem esse; nam v. 20 docet sermonem esse de liberatione Israelitarum ex maximis periculis, qualia olim erant in Basanitide propter Ogum, in mari rubro propter Pharaonem. Quis enim negabit illum versum respicere ad Exod. XV, 2? Quintam in secundi templi dedicatione, eandem habemus earundem liberationum mentionem (Ps. CXXXVI, 15, 20). Quod autem ad Jasharanam hujus carminis indolem maximi est momenti, habemus hic locum plane classicum, qui tertiam nostrae collectionis partem mirum in modum illustrat. Hic enim, ipso die quo Solomonea aedes dedicata est, quo post tot in deserto et in ipsa Palaestina tumul-

tuantum fluctuum jactationes, arca Dei demum in tranquillam permansuramque sedem, quasi in seculo portu, egressum facere videbatur, hic, inquam, ubi Deus tanquam praesens Israelitarum servator laudibus extollitur, illa electi populi restitutio describitur, non modo respectu habito ad proximam Basanitidis regionem, ubi summis periculis conflictabant, unde etiam recentissimae Moabitarum conspirationes, proxime venturi Syriorum impetus minitabantur, sed etiam in genere tanquam si puppis paene naufragia diu quaesitum portum fortiter occuparet. Nam vox מִצְרָיִם, ut et brevior forma צָרָה, serocientem maris gurgitem vel voraginem denotat, si ad Arabicum سَلَنْ, saeviit, consurgis; sin ad radicem لَّظَّ, tenebris obumbratus est, spectas, intelliges ἔρεβος ὑφαλον, quod tanta vi describit Sophocles (Antig. 585): ὁμοῖον ὥστε οἰδυα ὅταν ἔρεβος ὑφαλον ἐπιδράμη, κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν θῖνα καὶ δυσάνεμον. Sed quidquid statueris de vocis etymo, plane significatum habes summum maris naufragii periculum (cf. Psalm. CVII, vv. 23—32).

v. 24. vide ad Num. XXIV, 8. supra p. 217.

v. 27. vide ad Deut. XXXIII, 28. supra p. 231.

v. 31. De hoc versu, quem complures critici vexatissimum invenerunt, mihi quidem nulla est dubitatio. In primis enim *leones* et *boves* Basanitici vel *boves buffeli* ita inducuntur in carminibus Hebraicis, ut figura quadam describat inimicos quosvis potentes ac malignos, idque conjunctim. Exempli gratia in Psalmo XXII, quem Servator ipse adhibuit ad suas miseras exprimendas, bis occurrit haec translatio vv. 13, 14:

Circumdederunt me juvenci multi,
Feroce Basanis tauri me cinixerunt.
Aperuerunt contra me os suum,
Tanquam leo rapiens et rugiens.

Atque iterum v. 22:

Serva me a faucibus leonis,
A cornibus bovis buffeli me defende.

Jam vero optime monet Lowthius (de sacra poesi Hebraeorum p. 56): «**חֵית קָנָה**, *fera arundinis*, est periphrasis *leonis*, eaque minime obscura si ejus rationem attendimus. Leones in arundinetis maxime lustra habere solent. Ammian. Marcellin. XVIII, 7: *inter arundineta Mesopotamiae fluminum et frutecta leones vagantur innumeri*. Id adeo familiare erat Arabibus, ut peculiare habeant vocabulum pro leonis lustro quum in arundineto cubat. Bochart. Hieroz. par. I, lib. III. c. 2. Erat autem Jordanes praeципue infestus leonibus, qui in densis riparum arundinibus latitabant. Joann. Phocas. Descr. Loc. Sanet. c. XXIII. Vide etiam Maundrell. Itin. Hieronymus itidem (ad Zech. XI, 3): *Jordani, inquit, fluvio, qui maximus in Judaea est, juxta quem morantur leones, fremitum junxit leonum, præpter ardorem sitis, et ob deserti viciniam, et latitudinem vastae solitudinis et arundineta et carecta.* Hinc apud Jeremiam IV, 7 leo *exire* dicitur מְסֻבֶּכֹו, ex *lustro suo perplexo*; et XLIX, 19, *ascendere* מְגַאוֹן תִּירְפָּן ex *inundante Jordane*.^a Per tauros autem אֲבִירִים (scilicet *feroce* *illos Basanitidis buffelos* (Psalm. XXII, 13), cum Rosenmüller intelligo *duces*, per vitulos populorum עֲגָלִי עֲפָמִים (intelligo *milites peregrinarum nationum*. Et quum *leones* ad Syriam spectare videantur, *tauri* autem ad proximos transjordanicae regionis campos, puto poetam nostrum bellica pericula inde imminentia providisse. Nam quum Davides ultimo quod gerebat bello istas nationes devicisset, post Solomonem autem fere perpetua essent Israelitis cum Idumaeis, Syris, Moabitisque (cf. 1 Reg. XI, 14, 23, 2 Reg. I, III, VI) hostilia, nihil melius pro futura regni salute precari potuit vates, quam ut Deus *increparet* vel *compesceret* hos magnae potentiae et insensi animi populos, qui bella diligebant, ita ut supplices cum massulis argenti ad tributa pendenda venirent. Seriores prophetæ, qui haec mala non ventura verebantur, sed praesentia lugebant, eadem imagine ad hostes depingendos utuntur. Sic

Jeremias IV, 7 de Syriis et Assyriis: »ascendit leo ex arundineto suo perdens gentes. Egreditur e loco suo ad terram tuam vastandam, ad urbes tuas ita destruendas, ut nemo eas inhabitet.« cf. II, 15: »leones rugientes terram ejus vastarunt.« Et contra Jesaias, quum Idumaeorum caedem vaticinatur (XXXIV, 7), maestatos inimicos sic inducit: »cogentur boves buffeli, tauri cum juvencis, tota terra eorum sanguine replebitur, et pulvis ex adipi eorum impinguebitur.«

Reliquos versus una atque altera observatione dimittam. Gesenius in Thesauro (p. 534) bene monuit nomen ἀπαξ λεγόμενον חֶשְׁכָן (v. 32) significare pingues, inde divites, magnates, ex Arabico حشيم, aliudque vocabuli vestigium in nomine proprio Ἀσαμωναῖος, quod gessit avus Mattathiae (Joseph. Arch. XII, 6 § 1) et postea universae Maccabaeorum familiae tributum est. Radix est חֶשֶׁם, adjecta terminatione נִ. Vocem Jehovae (v. 34) tonitru esse supra vidinius (ad Jud. V, 23). In hoc versu et sequentibus agnosces eundem stylum atque in carmine Jasharano Deut. XXXIII, 26, ubi etiam voces שְׂמִים et שְׂחָקִים tanquam synonymae apponuntur. Neminem latebit Jacobi, quum primus בֵּית־אֱלֹהִים sive *Dei habitationem* conderet, exclamationem (Gen. XXVIII, 17): — מה־נֹורָה הַמְּקוֹם הַזֶּה: — »quam terribilis est hic locus!« — examussim congruere cum ultimo nostri cantici versu, ubi poeta, oculis ad templum, absolutum illud divinae habitationis exemplar, conversis, vociferatur: נֹורָה מִפְּקָדָיו אֱלֹהִים, »terribilis es, o Deus, in sanctuaris tuis!«

Atque ita ad finem perduxi laborem mihi saltim neque injundum neque infructuosum. Quid tu censeas, lector benevole nescio. Mihi autem dum haec scribo quasi pellicula quaedam ex oculis decidere videtur. Non ut antea per nebulam, sed coram in aprica luce res gestas, litteras, religionem Israelitarum Solomoneorum discerno. Non ut antea vocem non explanabilem et

perturbatam et verborum inefficacem audio, sed ipsissima Nathanis, Solomonis, Davidis, quinetiam aliquoties sublimia Mosis effata, a divinis penetralibus recentia, mihi in aures veniunt. Neque haec vetustarum litterarum redintegratio aut vi aut clam aut precario ex canonicis libris detorquetur. Sponte se offerunt fere omnia istius rei testimonia. Constat enim fuisse librum qui **רַיְשָׁר** inscribebatur. Constat vocabulum **רַיְשָׁר** Dei ipsius probitatem designare, eam hominis conditionem significare, qua primus est creatus, atque eos mores, eam indolem describere, quae veros Israelitas (Joann. I, 47: cf. Rom. IX, 6) a reliquo mundo distinguebat. Constat hunc librum **רַיְשָׁר** tam epinicia vetusta, quam poemata ad Davidis historiam pertinentia complexum esse. Constat multa esse in textu Masorethico tessellata carmina, quae unanimaque vocis **רַיְשָׁר** vim atque significationem expleant. Verum enimvero quandoquidem tam in praemissis quam in universa conclusione rem non dubiam sed apertam atque manifestam habeam, enumeratio singulorum argumentorum non est necessaria. Dico ista carmina in unum corpus, suis membris exactum, ita demum redacta esse, ut omnia ibi congruentia agnoscas; et si quis mecum hac ratione contentus erit, nobis sane illam libri Jasharani diu defletam jacturam quadamtenus saltim resartam esse gaudentibus, exclamare licebit, populus quod clamitabat, Osiri invento: *εὐρη-*
ζαμεν, συγχαίρωμεν! Quae redintegratio utrum omni ex parte rite sit effecta, criticorum erit, classica, ut vocatur, philologia imbutorum, atque universa grammatica probe eruditorum, quum unumquodque argumentum suo momento ponderaverint, ita demum discernere; et, quod jam antea (p. 35) significavi, non spero fore, ut omnibus omnia et singula persuasurus sim. Dico autem atque confirmo non aliam rationem in Sacris Libris tractandis adhibendam esse, quam qua profanorum scriptorum interpretatio tanta cepit incrementa. In hac materia jam per trecentos annos doctrinam suam, ingenium, acumen, subtilitatem, indu-

striam, fatigarunt homines omni laude cumulatissimi; hic regnant illi; hinc facem aliis ministrant, qui quoseunque scientiae campos collustrare cupiunt. Nam si philologia, ut Boeckhius autumat, nihil aliud est quam *cogniti cognitio*, una est ista scientia et ad materiam qualemcumque adliberi potest. Hanc igitur rationem in scholis Hebraicis studiose amplectendam censeo. Quodsi philologo vel in sacro Textu examinando suum munus constabit, grammaticorum erit potius quam theologorum de hac tractatione judicium facere. Ad theologiam autem quod attinet, mihi quideam, qui Sacerdos sim et Doctor Anglicanus, satis esse debet, quod nulla in hoc libro vel opinio vel sententia ad Articulos nostros impugnandos quovis pacto conserat; quod legitimam interpretandi libertatem, ab Episcopo concessam, ab Academia confirmatam, nusquam migravi; quod salva hac argumentatione professionem meam in extenso iterare possum; immo etiam quod oppigneratum illud ordinis nisi officium aliter praestare nequeo. At enimvero, quod multo majoris momenti est, quam canonica cuiuspiam Ecclesiae constitutio, aut ecclesiastici cuiuspiam hominis integritas, in hoc opusculo demonstrare conatus sum non modo Vetus Testamentum Novo contrarium non esse, verum etiam omnia in utroque libro uno concentu decurrere; Jasharanam pietatem tam in primis Pentateuchi capitulis quam in epistolis Paulinis praceptam esse, ratam, exercitam; religiosam antiquissimorum Israëlitarum doctrinam eam esse quam ab ecclesia Christi edocemur, scilicet, naturae nostrae dichotomiam in eo unice versari, quod etsi homo *caro* sit et mortalis, *spiritu* tamen vivescat, et eo quideam divino nec morti obnoxio, quippe quia a Deo emanet, qui universae carni spiritum suum infuderit (Num. XVI, 22. cf. Jes. XXXI, 3)¹⁾ et spiritualiter fidos homines regenerare

¹⁾ וְסֹבִקֵּהֶם בָּשָׁר וְלֹא רُוחַ, i. e., ut Grotius monet, equi eorum non sunt substantiae immortalis (scilicet, spiritus a Deo emanantis), sed corruptibilis et dissolubilis (scilicet carnis, e pulvere concretae).

possit¹); neque aliam esse sacramentalem illam, quam perhibemus, Saerae Scripturae indolem²), nempe augustos illos libros, qui visibiles sunt et corporei, spiritu tamen invisibili animatos esse. Denique, quum ad Fidei Christianae patrocinium accedimus, advocationis nostrae interest, ut simulata illa suburbia et propugnacula, quae primo hostium impetu perrumpentur, sedulo omittentes vel potius ultiro dejicientes, in arcem inexpugnabilem confugiamus, quae omnia ad necessitatem salutis pertinentia custodit, nec cupide tueamur eas hominum opiniones quae defendi nequeunt, sed illorum exemplo admoniti qui casam cito ruituram in fluxis ac diffluentibus arenis aedificantes pietatis naufragium patiuntur, solidam ecclesiae nostrae aedem semipiternis verae doctrinae fundamentis stabiliamus.

¹) Joann. III, 5, 6: ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὑδατος (i. e. per baptismum fidelem) καὶ πνεύματος (i. e. per spiritalem sanctificationem) οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σάρξ ἔστιν· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμα ἔστιν. Hanc regenerationem, quae a carne abhorret, a mundo etiam abhorrere, diserte docet Joannes 1 Ep. V, 18, 19: οἵδαμεν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἄμαρτένει· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ τῷεν ἔσυτὸν καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ· οἵδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔσμεν καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται. Vide supra pp. 68, 69.

²) Hieronymus de Apocalypsi loquens, «quot verba» inquit «tot sacramenta.»

ADDENDA.

Nota ad pag. 7. lin. 17.

Ita in naseente Ecclesia commendantur nobiles illi Berœenses, ut qui Evangelium promptissimo animo acciperent, καθ' ἡμέραν ἀναρχίνοντες τὰς γραμάτας, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως.

Nota ad p. 23. l. 9.

Fieri potest, ut Jesus ipse ad hanc nominis *Israel* significationem resperxerit, quum viso Nathanaele exclamaret (Joann. I, 47): ὃδε ἀληθῶς Ἰσραὴλιτης, ἐν φόρῳ δόλος οὐκέτι ἐστι. Nam ἀληθῶς valet »verò verbi sensus«: cf. Joann. VI, 55: ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις. Paulus quoque ad eundem vocabuli sensum spectare videtur, quum diserte affirmet (Rom. IX, 6): οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραὴλ.

Nota ad p. 41. l. 23.

Solomo non modo summatim deseribit lapsi hominis peccatum, verum etiam saepius respicit ad symbolicam illam de arbore vitae historiam. Quum enim מִזְבֵּחַ extra Genesin in nullo alio Veteris Testamenti libro commemeretur, symbolica ista arbor quater occurrit in collectione Proverbiorum, quae sub Solomonis nomine circumfertur; scil. III, 18. XI, 30. XIII, 12. XV, 4. Hominem factum esse *probum* (נֶפֶל), idcirco se invenisse affirmat Solomo, quandoquidem Deus, qui ipse probus sit ex mente vatis Jasharani (Deuteron. XXXII, 4), hominem ad imaginem suam creaverit (Gen. I, 27).

Nota ad p. 71. l. 11.

Lapsus primi hominis ad voluptatem *carnis* referendum esse, Jesum autem *carne* assumpta *carnalem* illam libidinem devicisse, diserte declarat Clemens Alexandrinus (Cohort. ad gentes XI. p. 86 Potter.); ait enim: ὁ πρῶτος ὅτε [μὲν] ἐν παραδείσῳ ἔπαιξε λελυμένος, ὅτε δὲ ἐπέπιπτεν ἡδονῇ. [ὁ γὰρ] ὅρις ἀλληγορεῖται ἡδονή· παρήγετο ἐπιθυμίας ὁ παῖς, ἀνδριζόμενος ἀπειθείᾳ — οἶον ἵσχυσεν ἡδονή; ὁ δὲ ἀπλότητα λελυμένος ἄνθρωπος, ἀμαρτίας εὐρέθη μεθεμένος. τῶν μεσῶν λῦσαι τοῦτον ὁ Κύριος αὐθις ἡθέλησεν, καὶ σαρκὶ ἐνδεθεὶς τούτῳ τὸν ὅριν ἐχειρώσατο καὶ τὸν τύραννον ἐδουλώσατο, τὸν θάνατον, καὶ ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον τὴν τῇ φθορᾷ μεθεμένον χερσὶν ἥπλωμένας ἔδειξε λελυμένον· πέλειται μὲν ὁ Κέριος, ἀνέστη δὲ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἐξ παραδείσου πεσὼν μετέζον ὑπακοῆς ἄθλον οὐρανοὺς ἀπολαμβάνει. Idem monet (Strom. III. p. 554 Potter.) venisse Servalorem εἰς τὸν πεπλανημένον τὰ νοήματα· ἐδὴ ἐκ τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς παρακοῆς ἐγθάρη, γιληδονούντων ἡμῶν, et protoplasti peccatum in eo versatum esse quod sexualē voluptatem praeripuisset (ibid. et p. 559). Neque ignorabat doctissimus ille Pater militem Christianum, quem describit D. Paulus (Eph. VI, 12 sqq.), non alios habere adversarios, quam appetitus illos ac perturbationes quae in carne nostra dominantur. Praedicat enim (Strom. VII, p. 839): τὸ παγκράτιον τὸ πάμαχον οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ τὰς διὰ σαρκῶν ἐνεργούσας πνευματικὰς ἔξονδιας ἐμπαθῶν παθῶν.

Nota ad p. 128. l. 29.

Aliplut בֶּן־אַחֲסְבִּי Qum in loco parallelo 2 Sam. XXIII, 34 scribatur בְּנֵה מִתְעֻכְּתִי recentissimi editores Thenius et Bertheau hic quoque infirmendum censem istud המעתבי, scilicet intelligentes hominem quandam ex Syriae tractu מִעַבַּדְתָּה. Sed illud, ut mihi quidem videtur, nihil aliud est, quam sanum locum corruptissima lectione inquinare. Et quum nomen מִעַבְּדָת saepissime obviam veniat, vix fieri potuit ut seriba nostrum הַמְּבֹרְךִּי per ineuiam sufficeret. Si autem nomen נִבְּרָה gladium denotat, facile est perspicere quare רְפִּיחָה aliquis tali appellatione gauderet. Nam radix רְפִּיחָה significat fodit, cavavit; ergo הַמְּבֹרְךִּי est confodiens, confosor, i. e. μαχαιροφόρος. Talem designationem ad satellites, carnifices, aliosque milites praetorianos pertinere posse, salis ostendit vocabulum טְבַח (Gen. XXXVII, 36) a radice טְבַח.

mactavit, trucidavit. Quid quod radix כּוֹר, חָוֶר vel hue quoque referendum est? Nam פּ in וְ saepissime transit. At enimvero sunt, quibus placuerit illud הַכְּרִי (2 Reg. XI, 4, 19) vel הַכְּרֵת (2 Sam. XX, 23) ad כּוֹר בְּרֵת referre, quos tamen *Caras*, *Cretensesque* fuisse milii certissimum est. Constat enim has nationes ab antiquissimis usque temporibus latrocinium exercuisse passimque mercede conductos militasse. Ita in Aegypto Psammitichus Caras habuit satellites (Herod. II, 152). Ita in Cypro ut postea monui (p. 196), Onesilus fidum habuit pedissequum ex Caria oriundum qui ὁρεπάνω armatus eximiam praestabat in proelio operam (Herod. V, 111, 112). Quinteliam Cares Gracorum armaturam, qualis postea fuit, primi invenerunt (Herod. I, 171. cf. Thucyd. I, 8). Quid igitur magis verisimile, quam quod Cares isti mercenarios milites regibus Israelitarum commodaverint, et nomina ipsorum appellativa in peregrinam tellurem intulerint? Quid sibi velint ethnica designatio Καὶς et derivatum vocabulum Κρής, mitto quaerere. Nihil autem naturae magis est consentaneum quam Israelitas in sua ipsorum lingua quaevisse peregrini nominis explanationem, quae praeatorianorum indolem apte describeret; et quum antiquissima radicis καρ- vel γαρ- forma labiale sibi litteram adjungeret (cf. *kira*, *gera*, *kara*, χαράσσω cum *kerva*, γράψω, *scribo*, Varro. p. 185, et similiter radices κα et καF, New Cratylus § 323), crediderim *Caras* quoque, sicut Καννιός, primitus nomen aliquod habuisse, quod latiore syllabam ΚαFο- vel Κανρ- adhiberet, unde Κύρος et כְּרֹוֹר formarentur, unde, quum δὲ Καὶς vel Κανρος δὲ μαχαιροφόρος audiretur, illlico confingent Hebraci הַכְּרֵר הַכְּרֵת, et similiter Αάμαχον τὸν μορυγόρον in בְּנֵי מִחְיָה commutarent. Et si quis objecerit formam הַכְּרֵת gentilitiam esse, is quoque meminerit Aeschylum τὸ μαχαιροφόρον ξένος commemorasse (Pers. 56).

CORRIGENDA.

Nondum mihi licuit omnes plagulas ultimo examini subjicere; quum tamen haec quae notavi menda minoris momenti sint, spero nihil praelerea deprehensum iri quod lectorem moretur.

Pag.	29	lin.	26	lege	XXV, 22.
"	30	"	ult.	"	1 — 31
"	33	"	16	"	patagiariorum
"	43	"	30	"	spes
"	44	"	29	"	XIX.
"	55	"	30	"	eandem
"	58	"	24	"	Testamento
"	60	"	4	"	Respondet
"	74	"	14	"	lactaverant
"	77	"	1	"	mutuatur
"	78	"	8	"	üidem
"	112	"	11, 22	"	piorum
"	113	"	5	"	ponantur
"	141	"	13	"	¶¶¶
"	168	"	13	"	amandare
"	186	"	13	insere	"Omnes viae ejus legitimae sunt."
"	192	"	8	lege	Septima
"	200	"	7	"	XXI
"	205	"	8	"	Schnmannum aliosque
"	210	"	29	"	conscripta sit haec benedictio
"	222	"	17	"	aloud
"	238	"	26	"	vallem
"	259	"	13	"	ducentae et quadraginta

CLAPP

3 5002 00108 5674

Donaldson, John William
Jashar : fragmenta archetypa Carminum He

BS 1216 .S44 D66 1854

Donaldson, John Williams,
1811-1861.

Jashar

